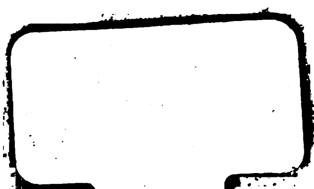
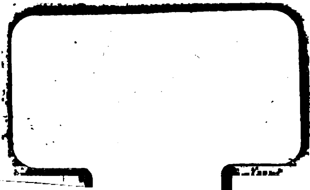

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 00040330 7

Mar . lle

B/

MANDEVILLES REJSE,

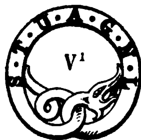
PÅ DANSK FRA 15DE ÅRHUNDREDE,

EFTER HÅNDSKRIFTER UDGIVEN

AF

M. LORENZEN.

FØRSTE HÆFTE.

KØBENHAVN.

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI.

1881.

Voyages and travels, to 150

MANDEVILLES REJSE.

MANDEVILLES REJSE

I GAMMELDANSK OVERSÆTTELSE,

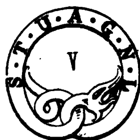
TILLIGE MED

EN VEJLEDER FOR PILGRIMME,

EFTER HÅNDSKRIFTER UDGIVEN

AF

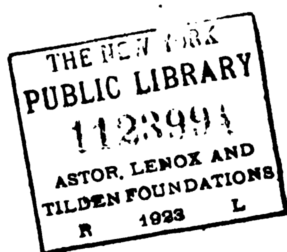
M. LORENZEN.

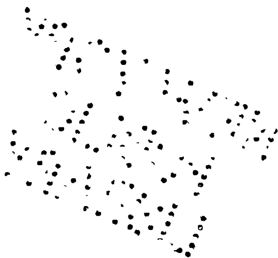
KØBENHAVN.

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI.

1882.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
112899
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1923 L

Mandevilles rejse, der her for første gang forelægges trykt i gammeldansk oversættelse, har nu vistnok kun et lille publikum, men en gang har den kendt en bedre skæbne og kunnet glæde sig ved en popularitet, som få eller ingen samtidige skrifter nåde.

Straks ved sin fremkomst midt i det 14de århundrede blev den greben med begærlighed af samtiden, der i den som i få andre skrifter fandt tilfredsstillelse for sit hang til det vidunderlige og en kærkommen bekræftelse på alle de efterretninger om østens mærkelige ting, der ved korstogene og ad literær vej — navnlig ved Alexandersagnet — var blevne spredte omkring over Evropa. De æventyrlige beretninger om Asiens lande og folk, der havde sat sindene i forundring, fortaltes her atter af en mand, der selv havde været på hine fjærne steder og derved gav en borgen for disse beretningers sandhed, hvormed datidens kritik lod sig nöje. Selv for dem, der bedst vidste besked med det hemmelighedsfulde østen, måtte bogen indeholde meget nyt, og for alle andre åbnede den et perspektiv ind i en vidunderverden, der måtte opfylde tidens dristigste drömme. Intet under derfor, at Mandevilles bog blev modtagen med åbne arme og i kort tid blev oversat på det ene sprog efter det andet, stundom flere gange, at den spredtes over næsten hele det civiliserede Evropa og hurtig

fandt så stor udbredelse, at der efter Halliwells[1]) udsagn omkring i Evropas biblioteker næppe af nogen bog findes så mange håndskrifter fra slutningen af 14de og begyndelsen af 15de århundrede som af denne, biblen alene undtagen. Et andet vidnesbyrd om den popularitet, den havde vundet, har man deri, at der mindst kendes 25 trykte udgaver af den fra tiden för 1500, medens Marco Polos berömte værk kun foreligger i 5[2]) og således med sin mere ædruelige beretning langt fra i den grad er falden i tidens smag som Mandevilles skrift med alle dets fabler og undere. Hvad disse angår, var det sikkert dem, der væsenligst bidrog til at skaffe bogen dens yndest, og det var så langt fra, at de svækkede den tillid, Mandeville nød, at de endnu længe som fuldt pålidelige optoges af andre forfattere. Som exempel herpå skal jeg fra Danmark anføre, at Petrus Olai i sine samlinger[3]) har efterladt et uddrag af den latinske tekst, navnlig af det, der vedrører Olger danske, at han i en af sine krønniker citerer «Itinerarium Johannis de Anglia» som bevis for Olgers bedrifter i Indien[4]), og at ligeledes forfatteren til krønniken om danske udvandrere blandt andre kilder siger at have øst «aff Fasciculo temporum och aff itinerario domini Johannis Anglici . . . och fordi skal ingen sige, at det er squalder eller løgn»[5]).

---

[1]) The Voiage and Travaile of Sir John Maundevile. Reprinted from the Edition of A. D. 1725. With an Introduction, additional Notes, and Glossary, by J. O. Halliwell, London 1839, introduct. s. VIII. — Denne udgave er i det følgende betegnet ved «engl.».

[2]) The Book of Ser Marco Polo. Newly translated and edited, with notes. By Colonel Henry Yule, London 1871, I, s. CXL, not. †.

[3]) Cod. Arn. Magn. 107, 8vo.

[4]) Script. rer. Dan. I, 72.

[5]) Chr. Pedersens Danske Skrifter ved C. J. Brandt, V, 349.

Imidlertid vågnede kritikken, og hvad der fra først af især havde givet Mandevilles rejse dens tiltrækning, det kaldte nu hårde domme ned over bogen og dens forfatter, der antoges selv at have opdigtet de fabler, han fortalte. Forskellige forfattere søgte vel at lægge et godt ord ind for ham ved at vise, at han ikke kan bære ansvaret for alt, hvad der går under hans navn — for de tilföjelser, hans oversættere har indskudt, og for de fejl, de har begået, der i en gammel tysk oversættelse når så vidt, at «Grantkan», Mongolernes storkhan, ved forveksling med lat. canis er opfattet som «der grosse hund» — alle hans fabler kunde dog ikke fjærnes ved den undskyldning, at han «var falden blandt røvere», som hans landsmand Purchas[1]) udtrykte sig, og medens bogens anseelse således svandt hos de lærde, sank den nogle steder ned til at blive «trykt i dette år» og blev almuelæsning til ind i dette århundrede.

Vore dages kritik har ikke skaffet Mandeville den oprejsning, som f. ex. er bleven Marco Polo til del, idet der tvært imod til den gamle anklage for upålidelighed er föjet en ny, som Yule[2]) betegner ved ordene «røve» og «stjæle». Så hårde ord vilde Mandevilles egen samtid måske ikke have brugt, skönt det ikke kan nægtes, at i al fald största delen af hans bog er lånt fra andre skrifter, men om den end således ikke længer kan betragtes som original, den vil dog altid beholde en betydelig literær interesse og kunde sikkert göre fordring på en nærmere undersøgelse, end jeg i de følgende blade kan skænke den og dens forfatter.

---

[1]) His Pilgrimes, London 1625, III, 127–8.

[2]) Cathay and the way thither; being a collection of medieval notices of China, translated and edited by Colonel Henry Yule, London 1866 (Hakluyt Society), I, 27 ff.

I.

Hvad der meddeles om Mandevilles liv og levned er ikkun lidet, og selv dette lidet er til dels så upålideligt, at en nærmere prøvelse deraf i höj grad er fornøden. De fleste efterretninger meddeler han selv i sin bog, men disse efterretninger er ikke ganske ens i de forskellige tekster og håndskrifter, og hvor meget deraf er til at stole på, er endnu ikke fuldt opklaret. Andre oplysninger har man hentet fra et epitafium[1]), der i al fald tidligere fandtes i Vilhelmitternes klosterkirke i Liège, og hvis indskrift lyder således:

«Hic jacet vir nobilis dominus Johannes de Mandeville ali*as* dictus ad barbam miles dominus de Ca*m*pdi natus de Anglia medicine p*ro*fessor devotissim*us* orator et bonorum suorum largissim*us* pauperib*us* erogator *et* toto quasi orbe lustrato Leodii die*m* vite sue clausit extremu*m* anno domini M.CCC.LXXII mensis novembris die XVII.»

Hvad der ellers af forskellige ældre og yngre forfattere meddeles om Mandeville er meget ubetydeligt og synes for störste delen kun at være videre udsmykning af de alt anførte kilder.

Alle beretninger meddeler, at Johannes de Mandeville[2])

---

[1]) Omtales af Ortelius, Itinerarium per nonnullas Galliæ Belgicæ partes, Anvers 1584 s. 16, og er senere blevet set af andre: Jo. Pitseus, Relationum historic. de rebus Anglicis, Paris 1619, 4to I, 512; Lambinet, L'Origine de l'imprimerie, Bruxelles, an VII, s. 302, o. s. v.

[2]) Efternavnet skrives i de forskellige håndskrifter og udgaver på mange forskellige måder: Mandeville, Maundeville, Maundvyle o. s. v., mere afvigende Mendavil, Mandevelt og — som det synes navnlig i Tyskland — Montevilla, samt endelig latiniseret Magnovillanus eller Magdovillanus (se engl. s. I ff; Recueil de voyages et de mémoires publié par la Société de Géographie, IV, Paris 1839, 4to s. 427. J Lelandi Comment. de scriptor. Britan., Oxonii 1709 fol. II, 366 o. s. v.

er født i England i byen St. Albans nogle få mil nordvest for London, men derimod savnes i kilderne en angivelse af fødeåret. Man har beregnet det til c. 1300, idet han selv sætter sin rejses begyndelse til 1322 og efter epitafiet skal være død 1372, men som vi senere skal se, må det vistnok falde lidt tidligere. Hvad hans familie angår, tier han selv fuldstændig, og med hensyn til hans sociale stilling siger hans bog ikke andet, end at han var «chevalier» (knyght, miles, ridder). Derimod meddeler epitafiet, at han var «dominus de Campdi», og allerede fra ældre tid har det været en almindelig antagelse, at han hørte til samme slægt som den William Mandeville, jarl af Essex, der i følge Hakluyt[1]) i året 1177 besøgte det hellige land. Herefter har han altså været af gammel fornem familie, men nærmere oplysninger angående dette slægtskab foreligger, så vidt jeg ved, ikke.

Som anført kalder han sig selv «chevalier», og senere hen i bogen berører han sin aktive deltagelse i kampen mod ørkenens Beduinere og «kongen af Manci». — Andre skrifter[2]) gör ham ved siden heraf til en lærd mand, der allerede i sin tidlige ungdom med iver kastede sig over teologi, medicin og andre videnskaber. Navnlig skal han efter disse kilder have lagt sig efter lægekunsten, som han en tid praktisk skal have udøvet, ja der fortælles endogså, at han skal have forfattet flere medicinske skrifter, som imidlertid ikke nåde at blive trykte[3]). Hvad der således meddeles om ham er imidlertid

— I steden for John (Jehan, Johannes) har et par franske håndskrifter Guillaume (Recueil de voyages IV, 427 not. 1), vistnok ved forveksling med den nedenfor nævnte ældre engelske rejsende William Mandeville.

[1]) The principal navigations, London 1589 fol. II, 17.

[2]) J. Baleus, Scriptorum illustr. maioris Brytanniæ... catalogus, Basileæ 1557, fol. s. 478; Pitseus, a. st.; Leland, a. st., o. s. v.

[3]) Pitseus, a. st.; Nicéron, Mémoires pour servir à l'histoire des hommes illustres, Paris 1734, XXV, 251.

sikkert upålideligt, og navnlig synes hele hans lægevirksomhed med alt, hvad dermed står i forbindelse, at bero på en forveksling. Efterretningen om, at han har været læge, synes de nævnte forfattere — Bale muligvis undtagen — at have hentet direkte fra epitafiet i Liège, hvor han betegnes som «medicine professor», og hvor der gives ham tilnavnet «ad barbam». I den latinske tekst af hans bog (kap. 50) fortælles derimod, at da han efter sin hjemkomst til Evropa blev syg og søgte lægehjælp under et ophold i Liège, blev han der behandlet af en gammel læge ved navn magister Johannes ad barbam, som han tidligere havde truffet hos den ægyptiske sultan i Kairo. Herefter var det altså en fra Johannes de Mandeville forskellig magister Johannes, der var læge og havde tilnavnet ad barbam, og denne efterretnings pålidelighed synes ikke at kunne afkræftes ved, at den alene findes i den latinske oversættelse, eftersom denne blev besörget «paulo post», kort efter den franske original, netop i selve Liège, hvor den nævnte magister Johannes levede og måtte være kendt. Når denne sidste angivelse således synes at måtte anses for troværdig, kan indskriften i Liège næppe betragtes som samtidig kilde men må sikkert skrive sig fra en senere tid og hvile på en falsk tradition[1]), der sammenblandede de to mænd af navnet Johannes, hvortil der kunde være så meget mere anledning, som Johannes ad barbam også var vidt berejst og desuden — efter hvad den latinske tekst fortæller — havde været Mandeville behjælpelig ved affattelsen af hans bog. Hvis denne opfattelse er rigtig, må ikke alene tilnavnet ad barbam[2]) men sikkert også betegnelsen

[1]) Bale omtaler ikke epitafiet og har måske efterretningen andet steds fra; det samme gælder måske også en gammel Fasciculus temporum (s. l. & a.), der kalder Mandeville «doctor in medicinis et miles in armis».

[2]) Grässe (Lehrbuch d. Literärgeschichte II, 2, 2, s. 773) mener, at ad barbam skyldes falsk læsemåde for de Alban-

«medicine professor» anses for Mandeville uvedkommende, og antagelsen af, at han overhovedet har været læge eller særlig har givet sig af med lægekunsten, synes under denne forudsætning at savne al den hjemmel, den havde nødig overfor hans egen tavshed om dette punkt og overfor det faktum, at der i hele hans bog ikke findes noget, der tyder på særlige medicinske kundskaber[1]).

Medens hværken Mandeville selv eller hans biografer fortæller noget om den første del af hans liv, kunde måske en lille meddelelse om ham fra tiden för hans rejse hentes fra den manske krønnike[2]). Det fortælles næmlig her ved år 1316, at «Ricardus le Mandevile et fratres ejus cum aliis magnatibus et malefactoribus de Hybernia» landede på øen, og da indbyggerne ikke godvillig vilde give dem, hvad de forlangte, gik de frem med våben i hånd «quousque venerunt sub latere montis de Warchfel in campo ubi quidam manebat nomine Johannes Mandevil.» Her stod kampen, der endte med Manboernes nederlag, hvorefter øen blev plyndret. Hvis navnet Mandevil på sidste sted er rigtigt, og hvis den her nævnte mand er samme person som vor forfatter, skulde denne altså 1316 have opholdt sig på Man, uden at vi ved, hvorledes han er kommen til at bo på denne ø, og da han — således som han nævnes — vel den gang må have været mer end 16 år gammel, skulde han altså være født för 1300.

Når efterretningerne om Mandevilles liv hidtil har været mer end sparsomme, flyder de derimod rigelig nok, når vi

[1]) Foruden rejsebeskrivelsen og de ovenfor nævnte medicinske skrifter tillægges der også Mandeville et fransk Lapidarium, hvoraf flere udgaver kendes, men hvorledes forholdet er med dette skrift, har jeg ikke haft lejlighed til at undersøge.

[2]) Chronica regum Manniæ et insularum, by P. A. Munch, Christiania 1860, s. 28. Krønniken er skreven af forskellige forfattere, samtidige med de begivenheder, de omtaler.

først er nåde frem til Mikkelsdag 1322, da han efter eget sigende i Marseille indskibede sig for at begynde den store rejse, han så udførlig har beskrevet i sin bog. Der er imidlertid den fejl ved det, han her fortæller om sig selv, at en stor del deraf med temmelig sikkerhed kan siges at være opdigtet, og om resten kan det være tilladt at nære nogen tvivl. Han fortæller imidlertid og forsikrer, at alt er sandt. Han fortæller, at han kom til Ægypten og gav sig i tjæneste hos sultanen i Kairo, at han deltog i dennes kampe mod Beduinerne og i den grad vandt hans yndest, at sultanen ikke blot i enrum underholdt sig med ham om forholdene i Evropa men endogså tilbød ham giftermål med en fornem mands datter, hvis han vilde antage den mohamedanske tro. Da han forlod Ægypten, siger han, medgav sultanen ham et lejdebrev med sit store segl, en særlig udmærkelse, der ikke blev almindelige rejsende til del, som gav ham adgang overalt, også til steder, som kristne ellers ikke kunde betræde. Han fortæller dernæst, at han gæstede Sinai med dets berömte kloster, og at han derfra gennem ørkenen drog til Palæstina, hvis hellige steder han besøgte. Det er disse fortællinger, hvorom der kan næres tvivl, idet vi senere skal se, hvorledes meget af selve hans beretning er udskrevet af andre forfattere, men om dette er tilfældet med alt, hvad han meddeler, eller om noget skyldes egen erfaring og eget besøg i hine egne, er et spörgsmål, som endnu venter på en fyldestgörende besvarelse. Hans egne forsikringer om, at han selv har set, hvad han omtaler, kan man nemlig i og for sig ikke tillægge synderlig vægt, ti lignende forsikringer findes i sidste halvdel af bogen, hvor hans uvederhæftighed tæmmelig klart ligger for dagen. Her fortæller han, at han fra Trapezond ved det sorte hav gav sig til at gennemflakke Asiens lande, at han over Forindien og de indiske øer nåde lige til det nordlige Kina, hvor han med sine staldbrødre i 15 måneder tjænte Mongolernes storkhan i kampen mod «kongen af Manci»; at han derfra vendte hjem over land og på vejen besøgte præst Johans

rige, Tibet o. s. v. Alt hvad han beretter om de mærkelige ting, han har set og oplevet på denne sin rejse — ikke blot det overnaturlige men også det faktisk virkelige — har han imidlertid hentet fra andre forfattere, og, som vi skal se, har han ved at udskrive dem gjort sig skyldig i sådanne fejl, at man sikkert tör påstå, han slet ikke kan have været i de egne, han omtaler. Hvor vidt hans forsikringer om at have været i Ægypten og det hellige land er mere pålidelige end hans forsikringer om at have været i Indien og Kina, må foreløbig stå hen og er ikke afgjort dermed, at der for öjeblikket kun er påvist skriftlige kilder til en del af hans beretning om disse lande. En lille mistanke om, at han slet ikke har været i Orienten, kunde det vistnok endogså være undskyldeligt at nære.

Meddelelserne om hans rejse må altså anses for meget upålidelige, og noget lignende gælder sikkert til dels de få efterretninger, der haves om hans senere liv. I den engelske tekst af hans bog (s. 314—15) fortælles der, at da han efter 33 års fraværelse atter var vendt tilbage til Evropa, begav han sig til Rom og fremstillede sig for paven, der gav ham absolution for alle de synder, han havde fået på sin samvittighed under sit lange ophold blandt vantro folk. Ved samme lejlighed, fortælles der, viste han paven «this tretys», som denne på hans anmodning lod undersøge og rette af sit råd, der sammenlignede den med en anden 100 gange så stor og derpå erklærede den for pålidelig. Alt dette, som den latinske tekst ikke kender, og som heller ikke forekommer i den tyske bearbejdelse, som Michel Velser foretog efter den franske original, er imidlertid sikkert uægte, et senere indskud, som allerede antaget af Schönborn[1]) og Zarncke[2]), og at det

[1]) Bibliographische Untersuchungen über die Reise-Beschreibung des Sir John Maundeville, von Dr. Carl Schönborn, Breslau 1840, 4to s. 22—3.

[2]) Der Priester Johannes, von Fr. Zarncke; zweite Abhandl., Leipzig 1876, s. 130 not. 3.

i al fald ikke kan være historisk pålideligt fremgår deraf, at paven på den tid, til hvilken Mandeville sætter sin hjemkomst, 1355, slet ikke opholdt sig i Rom men i landflygtighed levede i Sydfrankrig. Umiddelbart efter det nævnte besøg hos paven meddeler Mandeville i den engelske tekst, at «nu» holder sygdom ham fængslet hjemme, meget imod hans vilje, og for at trøste sig og få tiden til at gå har han søgt at genkalde de svundne tider og tildragelser i erindringen og, således som de kom ham i minde, optegnet dem i «this boke» år 1356 i det 34te år efter sin bortrejse fra England. Den latinske oversættelse, som kort efter den franske original blev besörget Liège, meddeler (kap. 50), at det var i denne by, Mandeville 1355 blev syg på vejen til England, og, som allerede nævnt i det foregående fortælles der her videre om den gamle læge magister Johannes ad barbam, som efter at have vist sin kunst på Mandeville på det indstændigste opfordrede ham til for efterverdenens skyld at optegne, hvad han havde set og oplevet på sin lange rejse. På hans opfordring og med hans hjælp, heder det, blev da dette skrift — iste tractatus — sammensat allerede i Liège, skönt Mandeville først havde haft i sinde at vente dermed, til han havde nåt sit hjem. Således berettes bogens tilblivelse, og det rene faktum, at den blev skreven i Liège 1355 eller 1356 er der vel ikke grund til at betvivle; hvorledes det forholder sig med den hjælp, Johannes ad barbam skal have ydet, kan ikke afgöres, måske har den bl. a. bestået deri, at han som boende i Liège har forsynet Mandeville med de literære hjælpemidler, han skulde bruge; måske er det ham, der har oversat bogen på latin.

Den latinske (danske) tekst ender med den bemærkning, at det fra Liège var Mandevilles hensigt at begive sig til England, hvor han håbede i ro og fred at skulle kunne henleve resten af sit liv. Om dette er blevet tilfældet, vides ikke. Vi ved kun, at forskellige forfattere i Liège har set den foran meddelte indskrift, hvorefter døden skal have truffet ham i denne

by den 17de november 1372[1]) og hans støv være stædt til hvile i Vilhelmitternes klosterkirke sammesteds. På den sten, hvor indskriften læstes, fandt man udhugget en ridder i fuld rustning med kløftet skæg (jvfr. »ad barbam«), trædende på en løve, og ved hans hoved sås en velsignende hånd og ordene: Vos ki passeis sor mi por l'amor di Diex pries por mi[2]). En tavle, der var ophængt i nærheden, forherligede den nye »Ulysses« i et latinsk digt[3]), og da Ortelius besøgte stedet, så han et skjold, der tidligere havde båret Mandevilles våben, ja man viste ham endogså knive, ridetöj og sporer, som han skulde have brugt på sin store rejse. — Det sted, hvor han skrev sin bog, skulde altså også gemme hans grav, men om traditionen i Liège heri er mere pålidelig, end vi hidtil har fundet den, er jeg ikke i stand til at afgöre. Også hans fødeby St. Albans har gjort fordring på at huse hans ben indenfor sit gamle, ærværdige abbedis mure[4]).

II.

Hvad der vides — eller fortælles — om tilblivelsen af Mandevilles bog, er allerede anført ovenfor, men derimod har vi endnu ikke haft lejlighed til nærmere at undersøge, hvad der skal forstås ved Mandevilles bog, eller — som spörgsmålet oftest er stillet — på hvilket sprog Mandeville selv har skrevet.

Svaret herpå har været meget forskelligt. Som Englænder

---

[1]) Et latinsk håndskrift af hans bog fra 15de århundrede (engl., Halliwells fortale s. VI) siger, at han døde i Liège år 1382.

[2]) Lambinet, a. sk., s. 303.

[3]) John Weever, Ancient funeral monuments, London 1631 fol. s. 568.

[4]) John Weever, a. st.

kunde man vente, at han havde skrevet på engelsk, på grund af latinens stilling som almindeligt meddelelsesmiddel kunde man tænke på dette sprog, men heller ikke fransk er på forhånd usandsynligt, når man erindrer, at Marco Polo's og flere andre ikke-franske forfatteres skrifter først fremkom på fransk[1]). I virkeligheden finder man da også snart det ene, snart det andet af disse tre sprog anført som det, Mandeville har benyttet, ja man finder endogså angivet, at han har «skrevet» sin bog på alle tre sprog, det ene efter det andet. Hos Bale[2]), hvem en hel række forfattere har benyttet, heder det således: in tribus linguis Anglica, Gallica et Latina graphice scripsit; længere tilbage i tiden siger den foran anførte gamle Fasciculus temporum, at han beskrev sin rejse «tribus linguis», og endelig meddeler det håndskrift fra c. 1400, hvorefter den engelske udgave fra 1725 er udgivet — men som det synes også kun dette håndskrift[3]) —, at Mandeville først skrev sin bog på latin, derpå oversatte den på fransk og atter fra fransk oversatte den på engelsk[4]). Disse kilder er altså enige om, at Mandeville selv har skrevet på alle tre sprog, men medens Bale nævner engelsk først og latin tilsidst, skulde efter det engelske håndskrift netop den omvendte orden være den rette og bogen først være affattet på latin. I modsætning til disse forskellige angivelser meddeler den franske tekst derimod, at Mandeville først havde haft i sinde at skrive på latin, men da flere kunde læse fransk, foretrak han

---

[1]) Jfr. The Book of Ser Marco Polo by Henry Yule, London 1871, I, s. CXII ff.

[2]) Scriptor. illust. maior. Brytann. . . . catalog., Basileæ 1557 fol. s. 478.

[3]) Se engl., Halliwells fortale s. VII.

[4]) And ȝee schulle undirstonde, that I have put this boke out of Latyn into Frensche, and translated it aȝen out of Frensche into Englyssche, that every man of my nacioun may undirstonde it. — engl. s. 5.

alligevel dette sprog[1]), og i overensstemmelse hermed siger den latinske tekst, at bogen først blev skreven på fransk i byen Liège og kort derpå sammesteds oversat på latin[2]). — Det ses altså, at kildernes direkte angivelser er meget forskellige og til dels modsiger hinanden, men heldigvis gives der andre veje, ad hvilke et sikkert resultat synes at kunne nås.

At den engelske tekst — således som det ovenfor nævnte håndskrift angiver — er oversættelse fra fransk, antydes allerede af udtryk som porte de Sure or of Tyrye (s. 125), wee clepen hem poriz de spyne (s. 290) o. s. v., og med fuldkommen sikkerhed fremgår det, som Edw. B. Nicholson har bemærket[3]), af en række fejl, der findes, f. ex. når navnene Adrianopel og Akre gives i formen Dandrenoble (s. 8) og Dacoun (s. 31), der sikkert beror på, at oversætteren har opfattet præpos. d' (la cité d'Andrenoble o. s. v.) som navnets første bogstav, eller når der tales om the cercle of swannes of hevene (s. 86), hvor oversætteren har forvekslet signes med cygnes eller oversat efter et håndskrift, der havde denne læsemåde. Sådanne fejl er tilstrækkelig talende, men på den anden side er de af den natur, at Mandeville selv ikke kunde göre sig skyldig i dem, og de viser derfor, at håndskriftet har uret i at angive Mandeville som oversætter, og at det således er uden grund, når han af engelske forfattere lige til vore dage omtales som »our oldest prose author».

[1]) Et sachetz que jeo usse mis ceste liverette en Latyn pur plus briefment deviser, mès pur ceo que plusours entendent mieultz Romanz que Latin, jeo l'ai mys en Romanz pur ceo que l'entende, Halliwells fortale s. VII, jvfr. d'Avezac i Recueil de voyages IV, 428—9, hvor foran l'entende findes chascun.

[2]) Incipit Itinerarius . . . . editus primo in li*n*gua gallicana a milite suo autore Anno incarnat*i*onis d*omini* M.ccc.lv. in ciuitate Leodiens*i* *et* paulo post in eade*m* ciuitate tr*an*slatus in hanc forma*m* latinam.

[3]) The Academy, 1876, 11. novbr. s. 477.

Hvad den latinske tekst angår, er det let at se, at den ikke kan være originalen, således som man efter det engelske håndskrifts angivelse skulde formode. Sammenlignes den nemlig med den engelske tekst, der i det hele synes at være en temmelig tro gengivelse af sin franske original, viser den sig i mange henseender forskellig fra denne, men hvilken af de to tekster der er den oprindeligste, derom kan man næsten intetsteds være i tvivl. Navnlig er det umiddelbart indlysende for de partiers vedkommende, hvor de literære kilder, Mandeville har øst af, med sikkerhed kan påvises, idet vi her gennemgående finder, at den engelske tekst fyldigst og nöjagtigst gengiver kildens beretning, medens den latinske tekst ofte forbigår hele stykker, den engelske (franske) har medtaget, eller meddeler stoffet i en anden orden end den, der er fælles for den engelske tekst og den oprindelige kilde, — ikke at tale om de fejl, der forekommer, som i og for sig vilde være tilstrækkelige til at afgöre det foreliggende spörgsmål. Når således en betragtning af selve den latinske tekst med sikkerhed viser, at den ikke kan være originalen, er der ikke nogen grund til at tvivle om, at den er oversat fra fransk, således som den selv meddeler, og dette bestyrkes desuden ved fejl, den indeholder, f. ex. når navnet Derbent[1]) (engl. the Derbent, s. 257) gives i formen Loderkent (k. 40), idet oversætteren har forenet den franske artikkel og navnet til ét ord, ligesom vel også navnet Grantcan, flertalsformer på -s som droghemans (k. 11), Acopars, Bedoyens (k. 12) o. s. v. sikkert peger i samme retning. Da den latinske oversættelse fremdeles på flere steder ikke blot indeholder en hel anden beretning end den engelske (franske) tekst, men endogså undertiden siger det modsatte af, hvad der findes i denne, eller bestrider de meninger, som der

[1]) Derbend-passet, tyrkisk Demir-kápi, »Jærnporten« i Kavkasus.

udtales, tör man sikkert slutte, at Mandeville selv heller ikke har haft noget med denne oversættelse at göre.

Det viser sig følgelig, at såvel den engelske som den latinske tekst må være andenmands oversættelser fra fransk, og da såvel Bale som det engelske håndskrift sikkert har haft disse meget udbredte tekster for öje, må deres meddelelser om, at Mandeville selv har skrevet på tre sprog, og at han først har skrevet på engelsk eller latin, sikkert anses for fuldkommen uhjemlede. Imidlertid må det dog nævnes, at der i England er funden en engelsk tekst, som er forskellig fra den almindelige, og at der ligeledes i England synes at existere en anden latinsk tekst end den, der ellers kendes, men noget nærmere herom foreligger, så vidt jeg ved, endnu ikke. Hvad den første — den engelske tekst angår — omtales den af Nicholson[1]), der først har bemærket den, som yngre end den almindelige tekst, og for så vidt kan den altså ikke her komme i betragtning. Med hensyn til den latinske vides der næppe andet om dens existens, end hvad der kan sluttes af den engelske udgave fra 1725, hvor udgiveren (engl. s. VI) siger at have benyttet en latinsk tekst, der stemmer med den engelske og franske, og lejlighedsvis anfører citater deraf, som ikke forekommer i den almindelig bekendte[2]). Den synes altså at slutte sig nærmere til den fransk-engelske, men at den skulde være originalen, er der sikkert ingen som helst grund til at antage overfor de franske håndskrifters meget sandsynlige angivelse, der bekræftes af den almindelige latinske tekst og måske blot er misforstået i det titnævnte engelske håndskrift.

Som Mandevilles eget arbejde og det eneste, hvorfor han bærer det fulde ansvar, må altså sikkert den franske tekst anses, men denne, der kun foreligger i håndskrifter og sjældne

[1]) The Academy, a. st.

[2]) Jfr. Schönborn, s. 8 not. 7, s. 21; Fr. Zarncke, Der Priester Johannes, 2te Abh. 1876, s. 130.

gamle udgaver, har jeg desværre ikke kunnet benytte og har således været henvist til den engelske oversættelse, der dog, som alt anført, i det hele synes at stemme med originalen [1]) og således uden væsenlig fejl at kunne benyttes i steden for Mandevilles egen tekst.

Hvad nu denne angår, indeholder den efter hans eget udsagn forskellige meddelelser, som han har hørt af andre. Fortællingen om korsets træ og Seth's sendelse til Paradis skyldes «Cristine men, that dwellen beȝond the see, in Grece», der har det optegnet i «here scripture» (engl. s. 11); vejen gennem Sydrusland o. s. v. beskrives «as men seyn. I have not ben in that contree» (engl. s. 130); beretningen om landet hinsides floden Beumare med solens og månens træer «was told us of hem of the contree» (engl. s. 298); meddelelsen om Paradis på jorden gives «as I have herd seye of wyse men beȝonde» (engl. s. 303); omtalen af Saracenernes sæder og tro skyldes «here book, that is clept Alkaron» som «I have often tyme seen and radd» (engl. s. 131) o. s. v. Det er dog kun rent undtagelsesvis, at han således angiver en mundtlig eller skriftlig kilde for sine meddelelser; næsten over alt udtrykker han sig således, at man måtte tro, det var sine egne iagttagelser, han anfører, og på adskillige steder siger han udtrykkelig, at han selv har set, hvad han omtaler. Man skulde altså antage, at næsten hele hans bog med selve rejsebeskrivelsen og alle dens undere var Mandevilles eget, originale arbejde, men det viser sig snart, at i det mindste den allerstörste del deraf er udskreven af ældre eller samtidige

[1]) Jfr. engl., første udgivers fortale s. VI; Fr. Zarncke, Der Priester Johannes, 2te Abh. 1876, s. 130, 180. — Afvigelser er der dog. Besøget hos paven er tilföjelse i den engl. tekst (se foran s. IX); det træk, at guden nævner et lægemiddel, når den syge skal komme sig (dsk. 107 [2]), som den lat. oversættelse har, findes også i Mandevilles kilde (Odorik) og må have stået i originalen, men det mangler i den engl. tekst o. s. v.

forfatteres skrifter. Da det navnlig er i sidste halvdel af bogen, hvor det er let at påvise lånene, vil det vist være hensigtsmæssigt først at anføre de kilder, han her har benyttet.

Blandt disse må først og fremmest nævnes Itinerarium fratris Odorici ordinis minorum. De mirabilibus Indiæ, også kaldet Descriptio orientalium partium o. lign., der foruden i flere ældre mer eller mindre fuldstændige udgaver sidst er trykt i Cathay and the way thither by Colonel Henry Yule, London 1866 (Hakluyt Society). — Franciskanermunken Odoricus, født 1286 i Friaul, rejste hjemmefra i årene 1316—18 og opholdt sig i længere tid ved sin ordens missioner på forskellige steder i Asien, bl. a. i Cambalech[1]), hvorfra han over land atter nåde Italien i begyndelsen af 1330. Kort efter sin hjemkomst opholdt han sig syg og svag i Padova, og her fortalte han sine rejseerindringer, der straks — maj 1330 — blev optegnede på latin af frater Guillelmus de Solagna, men allerede i begyndelsen af næste år (14. jan. 1331) bukkede han under for sine lidelser i byen Udine. Som følge af de undere, der straks skede ved hans lig, blev han et par århundreder senere 1755 af pave Clemens XIII erklæret for «beatus».

Odoriks rejseberetning er hovedkilden til sidste halvdel af Mandevilles bog, der ligefrem er bygget derover og på en måde næsten kan betragtes som en anden recension deraf, omskreven og udvidet ved en række större og mindre indskud fra andre kilder. Den rejserute, der følges hos Mandeville, er aldeles den samme, som findes hos Odorik, kun at der hos Mandeville af og til undervejs göres udflugter til lande, der alene hører fabelen til, men derefter fortsættes atter ad den vej, Odorik rejste. Kapitel på kapitel, lige fra det første, gentages selve rejsebeskrivelsen hos Odorik i Mandevilles bog,

[1]) Mongolsk Khan-bálig (ɔ: Khanens by), det nuværende Peking.

snart med omtrent de samme ord, snart med samme indhold, kun videre udpyntet og udmalet, snart med tilföjelse af enkelte træk, som Odorik ikke omtaler, sjældnere også polemiserende mod meddelelser, denne giver. Det nære forhold mellem de to skrifter er så i öjne faldende, at det tidlig måtte blive bemærket, men Mandevilles ry var den gang så grundfæstet, at man som Purchas[1]) ikke kunde tænke sig andet, end at det var Odorik, der havde udskrevet Mandeville, éller også søgte man at løse vanskeligheden ved at antage, at Odorik havde ledsaget Mandeville på hans rejse, således som dette udtales i begyndelsen af et håndskrift af Odorik, som findes i Mainz[2]): Incipit itinerarius fidelis fratris Odorici socii militis Mendavil per Indiam, licet hic[3]) prius et alter posterius peregrinationem suam descripsit. Den sidste antagelse ser det næsten ud til, at Mandeville selv har søgt at fremkalde, i det han f. ex. ved beskrivelsen af Vallis infausta (the Valeye perilous)[4]) fortæller, at han der var i selskab med to franciskanere fra Lombardiet, blandt hvilke han synes at måtte have tænkt på Odorik, hvis kortere og simplere beretning om sit besøg på dette dunkle sted ligger til grund for Mandevilles udpyntede — i den latinske oversættelse yderligere meget udvidede — fortælling[5]). Det virkelige forhold mellem de to skrifter er det imidlertid let at opdage[6]), ja en sammenligning mellem dem synes endogså at hæve det over al tvivl, at Mandeville — langt fra at have

[1]) His Pilgrims III, 127.
[2]) d'Avezac i Recueil de voyages IV, 426.
[3]) Det rigtige vilde være: ille. Odoriks skrift er ældst.
[4]) Engl. s. 282, dsk. s. 178.
[5]) Jfr. Cathay s. 28.
[6]) Jfr. M. C. Sprengel, Geschichte der wichtigsten geogr. Entdeckungen, 2. Aufl. Halle 1792, s. 350; Hugh Murray, Historical account of discoverries and travels in Asia, Edinburgh 1820, I, 197; Yule, Cathay I, 27—8, o. s. v.

rejst sammen med Odorik — slet ikke kan have været på de steder, hvis beskrivelse hos ham i det væsenlige stemmer med Odoriks, idet han ofte gör sig skyldig i fejltagelser og misforståelser, der vilde have været umulige, hvis han selv virkelig havde besøgt de egne, han omtaler. Jeg skal anføre et par exempler.

Ved byen Tana[1]) på Forindiens vestkyst har Odorik en lang beretning om 4 franciskanere, som der havde fundet martyrdøden, og hvis ben Odorik nu tog til sig; da han er ved at tale om disse, fortæller han med det samme, hvad der senere skede med benene, bl. a. også, at han tog dem med sig til India superior (ɔ: Kina) til byen Zayton[2]), hvor han anbragte dem hos de derværende munke af sin orden, og efter denne digression vender han så atter tilbage til Forindiens vestkyst og taler om peberskoven i landet Minibar (ɔ: Malabar), hvortil han kom fra Tana. Mandeville har ikke beretningen om martyrerne i Tana og hvad dertil hører men kun ganske kort: »Fro thens (nlg. fra Chana ɔ: Thana) men gon be see toward Ynde the more, to a cytee that men clepen Sarche[3]) (ɔ: Zayton), that is a fair cytee and a gode.... Aftre gon men be see, to the lond of Lomb. In that lond growethe the peper, in the forest that men clepen Combar».[4]) Han lægger altså vejen fra Tana til den nærliggende peberskov om ad Kina — öjensynlig fordi han ikke har lagt mærke

[1]) Tidligere en vigtig handelsstad, nu en art forstad til Bombay, jfr. Cathay s. 57 not. 3; Ser Marco Polo II, 331.

[2]) Det nuværende Chinchau, forhen hovedhavnen for forbindelsen med Indien. Marco Polo kalder den »den ene af de to störste søhandelsstæder i verden«. Ser Marco Polo II, 187 ff.

[3]) Andre hdskr. har navnet skrevet med Z.

[4]) Engl. s. 167, dsk. s. 86-7. — Det bemærkes her én gang for alle, at når der i dette afsnit foruden til den engelske tekst også henvises til den danske, er meningen hermed kun at angive, hvor det tilsvarende sted i denne findes uden hensyn til, om udtrykkene er de samme.

til, at Odorik kun ved en digression i fortællingen kommer til at nævne India superior, men når han i den grad er i vilderede med de forskellige steders beliggenhed, tör man sikkert dristig påstå, at han ikke har været hværken i Tana eller i peberskoven, og de oplysninger angående denne sidste, han giver ud over det, Odorik meddeler, må han da have lånt fra en anden kilde og ikke selv indhentet på stedet. — Den rige mand, Mandeville[1]) omtaler som boende i et land, hvortil han på vejen hjemad kommer efter en rejse på 10 dage fra «Rybothe», findes også hos Odorik (kap. 46), men denne siger udtrykkelig, at han besøgte hans gård, mens han endnu opholdt sig i Manzi (ɔ: det sydlige Kina); når Mandeville kommer til hans opholdssted ved at rejse fra «Rybothe», beror dette åbenbart på, at Odorik meddeler fortællingen om ham umiddelbart efter men uden nogen som helst forbindelse med sin omtale af lamaismen i Tybot (ɔ: Tibet). På lignende måde angiver Mandeville[2]), at den mystiske Vallis infausta ligger «besyde that yle of Mistorak, upon the left syde», alene fordi Odorik foran (kap. 47) — men uden forbindelse med det følgende — har navnet Millestorte, o. s. v. — I sin omtale af byen Cansay[3]), der lige fra 1276 havde været i Mongolernes magt[4]), bemærker Odorik (kap. 32), at den bevogtes for storkhanen (pro magno Cane); Mandeville[5]) derimod, hvis beskrivelse af byen ellers stemmer med Odoriks, siger, at den bevogtes mod ham (contra Gran can), men han forsikrer jo også[6]), at han i 15 måneder har tjænt storkhanen i krig mod

[1]) Engl. s. 310, dsk. s. 199.

[2]) Engl. s. 280, dsk. s. 175.

[3]) Marco Polos Quinsai = kinesisk King-sze (ɔ: «hoffets sæde», «hovedstad»), det nuværende Hangchau. Byen havde fra 1127 været hovedstad i Manzi. Cathay s. 113 not. 3; Ser Marco Polo II, 152—3.

[4]) Ser Marco Polo II, 108, 113.

[5]) Engl. s. 209, dsk. s. 111.

[6]) Engl. s. 220, dsk. s. 123.

«kongen af Mancy», en person, historien ellers næppe kender på den tid, da Manzi's erobring var fuldendt allerede 1279 og Sung-dynastiet samtidig gået til grunde[1]). — Ligesom Marco Polo[2]), Rubruquis[3]) og Carpini[4]) fortæller Odorik (kap. 38), at der ved indgangen til storkhanens palads stod vagter for at passe på, at ingen rørte ved dörtærskelen, men dette har Mandeville[5]) ikke forstået, eftersom det i hans beretning er blevet til, at vogterne blot skulde passe på, at ingen uberettiget slap ind. Han vilde imidlertid nok have lært at forstå det, hvis han, som han påstår, havde været ved storkhanens hof, da berøring af tærskelen blev anset for en forbrydelse, der kunde medføre de strængeste straffe.

En række lignende exempler kunde endnu med lethed fremdrages, men de anførte er sikkert fuldkommen tilstrækkelige til at vise, hvor megen tillid man kan skænke Mandevilles gentagne forsikringer om sin rejse i hine egne. Uden personligt kendskab til disse, uden at have sat sin fod — tör man sikkert sige — på noget af de steder, han omtaler, lige fra Trapezond ved det sorte hav til hans rejserute på hjemvejen taber sig i det indre Asien, har han udskrevet hele rejseberetningen i Odoriks bog, idet han deri har indskudt större og mindre stykker fra andre kilder, eller — hvor dette ikke er tilfældet — ofte på egen hånd vidtløftig udpyntet Odoriks simple beretning. At angive alle de enkelte meddelelser, han således har taget hos Odorik, vilde her blive for vidtløftigt. Det er så godt som alt, hvad der ikke er hentet fra de andre nedenfor nævnte kilder, og findes – med enkelte indskud andensteds fra — engl. s. 144—53, 162—222, 282—

---

1) Ser Marco Polo II, 113.
2) Ib. I, 339, 341—2.
3) Recueil de voyages IV, 255, 268, 319, 338.
4) Ib. 625, 741.
5) Engl. s. 220, dsk. s. 120.

46, 264, 277—82, 306—12; dsk. s. 79—82, 86—137, 142—3, 157—60, 172—9, 196—202.

Adskilligt har Mandeville i sidste halvdel af sin bog lånt fra den beretning om orientalske forhold, som Armenieren Hayton — eller rettere Hetum[1]) — den yngre har efterladt sig[2]). Denne, en ætling af det armeniske kongehus, som havde allieret sig med Mongolerne, var selv til stede ved en del af disses kampe mod den ægyptiske sultan, og for den foregående tids vedkommende fik han sine efterretninger dels af tatariske kilder, dels af Hayton den ældre, konge i Armenia minor, der selv længe havde opholdt sig blandt Mongolerne[3]) og holdt meget af at fortælle derom til sine yngre slægtninge. År 1305 drog Hayton den yngre til Cypern, hvor han blev præmonstratensermunk, og flyttede kort efter til Poitiers, hvor han på fransk dikterede sin beretning til Nicolas de Faulcon eller Salcon, som derpå også besørgede en latinsk oversættelse, der 1307 blev forevist pave Clemens V. Jeg har her benyttet den latinske tekst, som Grynæus under titlen «de Tartaris liber» har optaget i sin samling Novus Orbis, Basel 1555 fol., s. 402 ff.

Fra Haytons skrift (kap. 16—7, 23) har Mandeville hentet sin vidtløftige fortælling om Chingis-khan og de følgende storkhaners historie (engl. 224—31, dsk. 138—41) foruden enkelte mindre meddelelser om Tatarerne, således deres påstand, at de alene (i åndelig henseende) har to öjne (engl. 219, dsk. 133 — Hayt. kap. 1), notitsen om papirspengene (engl. 239, dsk. 124 — Hayt. kap. 1) og om Tatarernes kampmåde (engl. 252, dsk. 147 — Hayt. kap. 48). Fremdeles er Haytons oversigt

---

[1]) Se d'Avezac i Recueil de voyages IV, 412 not. 1.

[2]) Jfr. Sprengel, anf. skr. s. 350—1; J. Görres, Die teutschen Volksbücher, Heidelberg 1807, s. 66—7, o. s. v.

[3]) En beretning om hans besøg hos Mangu-khan i året 1254 haves endnu på armenisk, oversat på fransk af Klaproth i Nouv. journal asiatique XII, 273—305.

over det mellemste og vestligere Asiens vigtigste riger (kap. 1—15, 47) udskreven af Mandeville i hans omtale af landene Tharse, Turquesten, Chorasme. Comanye, Persie, Armenye, Georgie (med Hamson) samt Turkye (engl. 255—62, dsk. 150—56), og endelig er endnu enkelte mindre meddelelser hist og her hentede fra samme kilde; f. ex. stammer omtalen af den store rubin (engl. 197, dsk. 104) dels fra Hayton (kap. 6), dels fra Odorik (kap. 24), meddelelserne om Ararat (engl. 148, dsk. 80) dels fra Hayton (kap. 9), dels fra anden kilde, o. s. v. Hvad alle disse lån angår, har Mandeville i reglen enten ligefrem afskrevet Haytons tekst eller indskrænket sig til at give et uddrag deraf; sjældnere har han videre udpyntet Haytons beretning, således som han gjorde ved Odoriks, men hvor han prøver at gå på egen hånd. viser misforståelserne sig straks.

Som kilde har Mandeville også benyttet Johannes de Plano Carpini's skrift Historia Mongalorum, quos nos Tartaros appellamus, for første gang fuldstændigt udgivet af d'Avezac i Recueil de voyages et de mémoires publié par la Société de Géographie IV, Paris 1839, 4to, s. 603—773[1]). Forfatteren, en anset franciskaner fra omegnen af Perugia, blev 1245 af pave Innocens IV sendt til storkhanen Kujuk i hans lejr ved Karakorum i Centralasien for at bevæge ham til at standse Mongolernes ødelæggende indfald i Evropa, men han havde kun et unådigt svar at overbringe, da han i slutningen af året 1247 atter indfandt sig hos paven i Lyon. Her lagde han den sidste hånd på sin rejseberetning, hvortil han allerede undervejs havde gjort et foreløbigt udkast, der var blevet afskrevet flere steder, bl. a. også i Liège[2]). og det kunde da mulig være denne mindre fuldstændige tekst, Mandeville har benyttet, da han et århundrede senere i den nævnte by sammensatte sin bog.

¹) Jfr. Yule, Cathay I, s. 28 not. 1.
²) Recueil IV, 773.

Fra Carpini's skrift har Mandeville lånt meddelelsen om storkhanens segl samt — på et par enkelte træk nær — alt hvad han anfører om Tatarernes religion, indretninger, sæder og begravelsesskikke (engl. 231, 246—54; dsk. 142, 143—49). Det er således kun et forholdsvis lille udtog, Mandeville giver af sin omfangsrige kilde — enkelte meddelelser tagne hist og her s. 611—43, 663—97, ofte ordret afskrevne efter Carpini's tekst og derfor ikke til at tage fejl af.

Fra de tre forfattere, vi nu har omtalt — Odorik, Hayton og Carpini — har Mandeville hentet næsten alt, hvad der i sidste halvdel af hans bog fortælles om virkelig existerende lande og folk, og dét er kun undtagelsesvis, han anfører noget, der ikke findes i deres ovenfor nævnte skrifter. Nogle enkeltheder er der dog, man der vilde søge forgæves, f. ex. jongleurkunsterne ved storkhanens fester (engl. 237—8, dsk. 131—3), benævnelserne gaul (engl. 170, mgl. i dsk.), warkes (engl. 192, dsk. 101) o. s. v., og det er således klart, at han endnu har haft mindst én kilde af lignende art til sin rådighed, men om denne endnu kan påvises, turde måske være tvivlsomt nok, da han ikke synes at have benyttet de andre ældre rejseberetninger, der nu kendes.

Går vi dernæst over til de fabelagtige partier i sidste halvdel af Mandevilles bog, viser det sig, at adskilligt heraf stammer fra det bekendte opdigtede brev fra præst Johan til den byzantinske kejser Emanuel, der under forskellige navne (Epistola Johannis regis Indiæ eller presbyteri Johannis, Tractatus de Johanne presbytero, De ritu et moribus Indorum o. s. v.) spillede en meget betydelig rolle i middelalderen og nåde en sådan udbredelse, at prof. Zarncke, der sidst med stor omhu har udgivet brevet[1]), kan anføre ikke mindre end 96 håndskrifter deraf[2]). Disse

---

[1]) Der Priester Johannes, erste Abh., Leipzig 1879, s. 46 ff.

[2]) En dansk oversættelse af dette lille skrift blev 1510 trykt i København af Gotfred af Ghemen, optrykt i Danske Maga-

er tildels noget forskellige, men det håndskrift, hvorfra Mandevilles meddelelser stammer, synes at have givet brevet i dets ældste form[1]). Hvad der hos Mandeville er hentet fra denne kilde er allerede angivet af Zarncke[2]), men til hans oversigt bör måske endnu föjes fortællingen om ungdomskilden (the welle of ȝouthe, fons juventutis, engl. 169, dsk. 89), der vistnok stammer fra brevets § 27—8, ligesom vel også benævnelsen archiprotopapaten (engl. 170, dsk. 90) er taget fra brevets § 74. De øvrige lån, der mest angår præst Johan og hans herlighed, er følgende: Landets inddeling i 72 provinser, hver med sin underkonge (engl. 272, dsk. 164—5); sandhavet og floden, der kun løber tre dage om ugen (engl. 272—3, dsk. 170—1); beskrivelsen af, hvorledes præst Johan drager frem, når han rykker ud mod sine fjender eller er på rejse (engl. 274—5, dsk. 168—9); det meste af beretningen om hans palads (engl. 275—7, dsk. 165—8), hans riges udstrækning (engl. 277, dsk. 164) samt navnet Susis (engl. 275, dsk. 165). — Hvad der ellers meddeles om præst Johan må være hentet andensteds fra, som det synes fra en almindelig udbredt beretning, eftersom Mandeville selv siger: »I trowe that ȝee knowe wel y now and have herd seye, wherefore this emperour is clept Prestre John. But nathales for hem that knowen not, I schalle seye ȝou the cause» (engl. 299).

På forskellige steder i sin bog nævner Mandeville «kong Alexander» i forbindelse med flere af de fabelagtige ting, han omtaler, og henleder derved opmærksomheden på de æventyrlige beretninger om Alexander den stores bedrifter i østen, der i løbet af middelalderen i forskellige bearbejdelser spredtes over hele den civiliserede verden. Den ældste skikkelse, hvori dette sagn foreligger, findes i et skrift af den alexandrinske

zin III, 172—6. — Det omtales i Kongespejlet som nylig kommet til Norge (Brenners udg. s. 24).

[1]) Zarncke, a. skr., erste Abh. s. 55, zweite Abh. s. 133.

[2]) A. skr., zweite Abh. s. 133.

forfatter, der går under navnet Pseudo-Callisthenos, men det nærmere grundlag for sagnet i den form, hvori det optoges og udvidedes i Vestevropa, er den oversættelse eller rettere bearbejdelse af Pseudo-Callisthenes, som i det 10de århundrede blev besørget af den italienske archipresbyter Leo efter en fra Konstantinopel medbragt græsk tekst[1]). I denne bearbejdelse — Historia Alexandri magni regis Macedoniæ de preliis eller kortere: Historia de preliis — hvoraf flere gamle udgaver gives, finder vi nu virkelig også en stor del af de mærkelige ting omtalte, som Mandeville nævner, kun med den forskel, at det ikke er Mandeville men Alexander den store, der ser og oplever alle disse undere.

Hvad Mandeville (engl. 291—4, dsk. 188—9) fortæller om Brahmanerne, er et kort uddrag af de breve, som deres konge Dindimus vekslede med Alexander, og det, han (engl. 294—6, mgl. i dsk.) meddeler om øen Oxidrate og øen Gynosophe, er det samme, som Leo beretter om et folk «Oxidrates qui . . . dicuntur gignosophiste» (læs: gymnosophiste), kun at denne ikke har Mandevilles almindelige betragtninger elle hans bemærkninger om folkenes kristelige meninger. Mandevilles folk, der er lådne over hele kroppen og kan leve i vand (engl. 297—8, dsk. 190), omtales også af Leo omtrent på samme måde, men derimod er dennes meddelelser om Amazonerne kortere og noget forskellig fra Mandevilles (engl. 153—5, dsk. 82—3), og det samme gælder sagnet om de folk — Goch og Magoch — som Alexander indelukkede i Kavkasus (engl. 265—8, dsk. 158), hvilke hos Mandeville er «Jewes of 10 lynages», det vil sige efterkommere af de Jøder, der forlod Mose lov og dyrkede guldkalven[2]). Alexanders besøg ved solens og månens træer (engl. 298, dsk. 190) beskrives

[1]) Pseudocallisthenes. Forschungen zur Kritik und Geschichte der Alexandersage von Julius Zacher, Halle 1867, s. 108 ff.

[2]) Jfr. Yule, Ser Marco Polo I, 51—4.

udførlig af Leo, der også omtaler de træer, som i løbet af én dag skyder op, sætter frugt og visner bort (engl. 273, dsk. 171), og fremdeles nævner han en del af de mærkelige dyr, Mandeville omtaler: de store svin, hvide løver, store mus og flagermus, røde gæs, dyret odenthos o. s. v. (engl. 290—1, dsk. 188), ligeledes de guldgravende myrer, men om disse er Mandevilles fortælling mere afvigende og udførligere. o. s. v.

Det ses altså, at en del af Mandevilles mærkelige ting findes i Leos skrift, og at Alexandersagnet er benyttet som kilde, således som alt det oftere forekommende «kong Alexander» antydede. Imidlertid kan der dog næppe være tale om, at det er selve Leos bog, Mandeville har haft for sig; uden tvivl har det været en af de forskellige senere bearbejdelser deraf, som i løbet af middelalderen fremkom i Frankrig, hvori flere partier af sagnet blev udvidede ved meddelelser andensteds fra og derved mulig blev bragte i den form, hvori Mandeville har optaget dem. Om denne nærmeste kilde endnu kan påvises, har jeg ikke haft lejlighed til nöjere at undersøge, og jeg er derfor ikke i stand til at angive, hvor meget han har taget fra den fremstilling af sagnet, han har benyttet, — om han f. ex. deri har fundet alle sine fabelagtige, vanskabte folk, eller om disse til dels er lånte fra andre middelalderlige skrifter: fra oldtidens forfattere, hvor de fleste af dem omtales, har han sikkert ikke direkte hentet dem.

De to kilder, vi nu har omtalt, presbyterbrevet og Alexandersagnet, har vistnok forsynet Mandeville med det meste af det fabelagtige og overnaturlige, han meddeler, og hvad resten heraf angår, kan der næppe være tvivl om, at det stammer fra lignende skrifter, som det sikkert til dels vilde være muligt uden stor möje at påvise[1]). — Vi ser altså, at

---

[1]) Angående fortællingen om jomfruen med högen (falken) på slottet i Armenien (engl. s. 145—7, dsk. s. 79—80) henviser således fortalen til den engl. udgave fra 1725 (s. VI—VII) til

det er middelalderens sagnliteratur, der ved siden af de tidligere omtalte, mere pålidelige skrifter er benyttet af Mandeville: hvad han ikke har fundet i den ene art kilder, har han taget fra den anden, — af bægge i forening har han sammenskrevet hele den sidste halvdel af sin bog, der således ikke kan göre fordring på at betragtes som et originalt arbejde.

Med hensyn til bogens første halvdel — beskrivelsen af Palæstina (med Ægypten) og vejene dertil — er forholdet mulig et andet, men den endelige dom kan endnu næppe afsiges. Hans egne forsikringer kan der, som alt bemærket, ikke lægges stor vægt på, og at han i al fald delvis også her har brugt samme fremgangsmåde som i sidste halvdel, — udskrevet andre forfattere uden at nævne det — er sikkert.

Fra Haytons ovenfor nævnte skrift (kap. 50—4) har han således lånt en stor del af, hvad han meddeler om Ægypten, navnlig fortegnelsen over de ægyptiske sultaner med undtagelse af den sidste og dennes broder (engl. 36—8, dsk. 21—2), fremdeles sine meddelelser om sultanens stridsmagt (engl. 38, dsk. 22—3), om Nilen (engl. 44—5, dsk. 26—7), om landets udstrækning og dets fem provinser samt Nubien (engl. 46, dsk. 27—8), om Damiette og Alexandria (engl. 46—7, dsk. 18) samt endelig noget om slavehandelen (engl. 49, dsk. 24).

At dette er taget fra Hayton, er allerede for længere tid siden bemærket, men med undtagelse heraf synes man at have anset denne del af hans bog for original, og så vidt jeg ved har kun Yule (Cathay s. 28 not. 1) udtalt en tvivl i så henseende. At denne tvivl ikke er ugrundet, viser sig, når Mandevilles bog sammenlignes med den rejseberetning med årstallet 1336, som den tyske adelsmand Guillielmus de

Melusine af Jean d'Arras. Historien findes endnu i den danske folkebog om Melusina (udg. af Carl Elberling, Kbhvn. 1867, s. 20).

Baldensel, Boldensel eller Boldensleve, »eques auratus Hierosolymitanus», har efterladt sig. første gang udgivet af Henr. Canisius 1604 og senere med titlen Hodoeporicon ad terram sanctam optrykt i hans Thesaurus monumentorum ecclesiast. et histor. ed. Basnage, Antwerpen 1725, fol., IV, 331 ff. Overensstemmelsen mellem dette skrift og de tilsvarende partier af Mandevilles bog er på sine steder så slående, at der ikke kan være nogen tvivl om, at Mandeville har benyttet Baldensels beretning, ja man tör vistnok endogså sige, at dette skrift til dels er noget lignende for første halvdel af Mandevilles bog, hvad Odoriks beretning er for dennes sidste halvdel — det grundlag, hvorpå han har bygget.

Allerede i indledningen til de to skrifter er tanken den samme, og den vej, Baldensel følger, finder vi også angivet hos Mandeville. Baldensels fortælling om Konstantinopel med Troia og hans omtale af Chio, Pathmus, Ephesus, Patera, Myrrea, Kreta, Rodos, Cypern er med forskellige udvidelser og forkortelser optaget af Mandeville (engl. 8—9, 15, 21—9; dsk. 6—8, 11—3), tildels ordret, med de samme udtryk og med de anførte steder i samme orden, uagtet denne ikke er den geografisk naturlige. Mandevilles omtale af Tyrus (engl. 29, dsk. 13) stemmer temmelig nöje med Baldensels, medens hans meddelelser om byerne langs kysten er noget mere udvidet, men ligesom Baldensel har også Mandeville (engl. 33, dsk. 14) den ugeografiske orden: Cæsarea, Askalon, Joppe. Hvad Baldensel fortæller om rejsen gennem ørkenen på vejen fra Gaza til Ægypten, er helt optaget og lidt udvidet af Mandeville (engl. 34, dsk. 19), og ligeledes stammer mange af Mandevilles efterretninger om sidstnævnte land tydelig fra samme kilde (Bald. s. 340—2). Herhen hører meddelelsen om Babylonia med dets kirker (engl. 34, dsk. 19—20), om Kairo med sultanens slot og livvagt (engl. 35, dsk. 20), om forskellen mellem Babylonia Ægypti og det gamle Babylonia i Caldea samt afstanden mellem dem og noget om turris Babel (engl.

40—1, 42, dsk. 18—9, 81); omtalen af Mekka
»musket» og Mohameds lig (engl. 42, dsk. 28);
lille udstrækning i breden samt bemærkningen om,
regner der (engl. 45, dsk. 27); slavehandelen
Hayton) og den kunstige ægudrugning (engl. 49.
paradisæblerne (engl 49. mgl. i dsk.), pyramiderne
mgl. i dsk.) o. s. v. — Beskrivelsen af vejen
til Sinai og besøget der (engl. 57—63, dsk. 30—
udvidet, men hovedkilden er umiskendelig (Bald
og skildringen af rejsen gennem ørkenen og
(engl. 63—4, dsk. 35) stemmer næsten fuldstær
densels (s. 343). Idet denne forlader Ægypten
til Sinai, fortæller han: »Soldanus namque
mihi singularem gratiam dei mediante favore, da
quibus me omnibus subditis recommendabat,
sancta per totum ejus dominium libere ire pe
omni tributo, exactione, telonio et me, meos a
honorarent, ab omni offensa et injuria quo
dirent . . . Quocunque perveni et illis quorum
Soldani monstravi, statim se levabant, lit
super caput ponebant, me honorabant,
gratias præsentabant et se mihi ad be
exhibebant». Dette har det sin interesse a
det tilsvarende sted hos Mandeville[1]), hvor
opnåde denne gunst af sultanen: når båd
det efterfølgende er lånt fra Baldensel, ka
nogen tvivl om, at overensstemmelsen i d
meddelelse skulde være helt tilfældig, og
tiske efterretninger om ægyptiske forhold,

[1]) Den latinske oversættelse (dsk. 29
sel ved bortrejsen fra Ægypten; i de
senere (s. 82) ved omtalen af Jerusalem
næppe den oprindelige.

ættelse
foruden
latinske
der især
dette år-
m Latei-
idstnævnte
ndskrift fra
ersættelse[3]),
a indeholder
kst men deri-
n italiensk
der udgår fra
ndeville først
foretrak fransk,
sk oversættelse,
r 1445 besørgede
bejdelse, og som
og endelig den her
, hvis kilde er den
atter lidt nærmere

. — v. d. Hagen i
249; Zarncke, Der
hvor muligheden af en

idelberg 1807, s. 68.
- van den Bergh, De
terdam 1837, s. 133—47.
ryk fra det 15de århundrede,
dgave (I Viaggi di Gio.
rancesco Zambrini (Bo-

en spansk oversættelse, der
es nu ikke mere at kendes. ib.

c

tilligemed et par andre skrifter. Det kunde vistnok endog være en nærmere undersøgelse værd, om det ikke netop har været en sådan samling, et bind med disse oversættelser, Mandeville har benyttet; i al fald kunde det synes, som han har brugt Odoriks skrift i den oversættelse, som 1351 blev besørget af Jean le Long d'Ypres, idet navnet Pentexoire (engl. 277, dsk. 161), som Yule har bemærket[1]), alene forekommer her men ikke i andre tekster af Odorik og ellers næppe kendes. — Hvor nær opdagelsen end således må forekomme os at have ligget, den synes dog ikke at være sket, og i lange tider blev Mandevilles bog ved at gå som et originalt skrift og bevarede den yndest, den straks havde vundet, medens de kilder, hvorfra den stammer, efter hånden glemtes.

III.

Foruden den franske original, der endnu kun foreligger i håndskrifter og i 7—8 tryk fra 15de og 16de århundrede[2]), men som forhåbenlig snart vil blive tilgængelig i en tidssvarende udgave[3]), findes der en hel række oversættelser af Mandevilles skrift, hvoraf vi allerede ovenfor har omtalt de to latinske og de to engelske[4]). Ligeledes har vi nævnt den tyske oversættelse, som Michel Velser foretog efter den ranske tekst, og som tidligst findes i et håndskrift fra 1414[5]).

[1]) Cathay s. 146 not. 2.

[2]) De to ældste trykte i Lyon 1480.

[3]) En sådan har allerede i flere år været påtænkt af det franske Société de l'Orient Latin, se The Academy 1881, 12 febr. s. 120.

[4]) Den ene findes kun i håndskrift. Af den anden kendes over en halv snes udgaver, den ældste trykt i Westminster 1499.

[5]) Trykt i Augsburg 1481 og 1482.

Ved siden af denne er der endnu en anden tysk oversættelse af Otto von Diemeringen, domherre i Metz, der foruden den franske original også har brugt den almindelige latinske tekst. Det er denne oversættelse eller bearbejdelse, der især har været udbredt og som folkebog trykt lige til dette århundrede[1]). En nedertysk oversættelse «aus dem Lateinischen und Französischen», meget afvigende fra den sidstnævnte höjtyske, har Görres[2]) fundet i et pergamentshåndskrift fra 1420, og ligeledes findes der en hollandsk oversættelse[3]), der selv angiver sig som oversat fra latin men også indeholder ting, der ikke findes i den almindelige latinske tekst men derimod i den (franske) engelske. Endvidere haves en italiensk oversættelse — «ridotto in lingua Toscana» —, der udgår fra den franske tekst, hvis bemærkning om, at Mandeville først havde tænkt at skrive på latin men senere dog foretrak fransk, den gengiver[4]). Fremdeles findes en czechisk oversættelse, som Wawrinec z Brezowé sikkert noget för 1445 besørgede efter Otto von Diemeringens tyske bearbejdelse, og som endnu 1811 som folkebog tryktes i Prag[5]), — og endelig den her først udgivne gammeldanske oversættelse, hvis kilde er den almindelige latinske tekst, som vi derfor atter lidt nærmere skal betragte.

---

[1]) Først trykt i Strassburg 1484 og 1488. — v. d. Hagen i Museum für Literat. u. Kunst, I, 249; Zarncke, Der Priester Johannes, 2te Abh. s. 132, hvor muligheden af en tredje tysk oversættelse berøres.

[2]) Die teutschen Volksbücher, Heidelberg 1807, s. 68.

[3]) Den ældste udgave er fra 1483. — van den Bergh, De nederlandsche Volksromans, Amsterdam 1837, s. 133—47.

[4]) Der kendes en halv snes forskellige tryk fra det 15de århundrede, det ældste Mediolani 1480. En ny udgave (I Viaggi di Gio. da Mandavilla) er besørget af Francesco Zambrini (Bologna 1870).

[5]) Grässe, Trésor IV, 361. — En spansk oversættelse, der skal være trykt i Valencia 1483, synes nu ikke mere at kendes. ib.

Af denne kendes tre forskellige udgaver[1]), alle i 4to og alle uden årstal, hvoraf de to første er trykte 1480—90 og den tredje lidt senere. Den ældste (Hain nr. 10643), hvormed jeg navnlig har sammenlignet den gammeldanske oversættelse, og som i noterne er betegnet ved «*lat. A*». er let kendelig ved at have tospaltede sider. På første side findes titlen: Itinerarius domi|ni Johannis de man|deville militis; bl. 2—3 indeholder Tabula capitulorum . . . og bl. 4a begynder teksten: Incipit Itinerarius a ter|ra Anglie in p*ar*tes Iherofoli|mitanas. *et* in vlteriores tra*n*f|marinas. editus primo in li*n*|gua gallicana a milite fuo au|tore Anno incarnat*i*onis dm̄|M.ccc.lv. in ciuitate Leodi|enf*i*. *et* paulopoft in eade*m* ciui|tate tra*n*flatus in hanc forma*m*|latinam. Nederst på sidste spalte: Explicit itinerarius domini|Johannis de Mandeville militis. — Den næste udgave, i noterne betegnet ved «*lat. B*», har ingen titel i det kgl. biblioteks exemplar, der (ligesom Hain nr. 10644) begynder med Tabula p*re*f*e*ntis libri fingnla(!).. Efter registeret følger: Liber p*re*f*e*ns cui*us* auctor fert*ur* ioha*n*nes de ma*n*deuille militari ord*i*nis agit de diuerf*is* patrijs . . In fine: Explicit jtinerarius a terra anglie . . tra*n*flatus in dicta*m* forma*m* latina*m* | Quod opus vbi inceptu*m* fimul et co*m*pletu*m* fit ip*f*a elementa | feu fingularu*m* feorfu*m* caracteres l*ite*rarum. quibus impreffu*m* | vides venetica / monftrant manifefte. — Den tredje udgave endelig, som jeg har betegnet ved «*lat. C*», har på første side: JOhannis de monte villa Itinerari*us* in partes Iherofolimitanas. Et in vlteriores tranfmarinas. De to næste sider

[1]) De findes alle på det kgl. bibliotek i København, der tillige ejer et latinsk håndskrift dateret 1434 (gl. kgl. saml. nr. 445 fol.), som jeg i noterne har betegnet ved «*lat. msc.*».

indeholder registeret; bogen ender: Explicit itinerarius domini Johannis de Montevilla militis.

Af disse tre udgaver stemmer *A* og *C* temmelig nöje overens, men derimod afviger *B* både fra disse og fra det af mig benyttede håndskrift ved på forskellige steder at have större eller mindre tilföjelser, der ofte betegnes som sådanne ved anførelsen af navnene Ieronimus og Odoricus[2]). Det første navn findes gentagne gange ved indskud i beskrivelsen af det hellige land (f. ex. kap. 19 og 20), det sidste i de senere partier af bogen, hvor Odorik er kilden, hvilket den, der har gjort tilföjelserne, ikke har bemærket. Til disse interpolationer findes imidlertid intet tilsvarende i den danske oversættelse; de synes alene at tilhøre *B*, som forøvrigt i andre henseender ofte frembyder en bedre tekst end *AC*.

Hvad nu den i de omtalte udgaver foreliggende latinske oversættelse angår, har vi allerede foran anført dens egen meddelelse om, at den er fremkommen i Liège kort efter den franske original, og ligeledes har vi omtalt, at Mandeville selv ikke kan have haft noget med oversættelsen at göre, idet dennes afvigelser fra hans egen oprindelige tekst for en del er af den natur, at de bestemt synes at tale mod en sådan antagelse. Disse afvigelser er af meget forskellig art.

Hvad der straks falder i öjnene, er den rent ydre forskel, at den engelske tekst kun er inddelt i 31 kapitler (foruden prologen), medens den latinske derimod har 50 kapitler og desuden en inddeling i bøger. Af disse har *A* kun to, af hvilke den første ender med nogle almindelige bemærkninger i slutningen af kap. 23 og et Explicit prima pars huius opufculi, medens den anden omfatter hele den sidste hovedafdeling af skriftet, indledet med et Incipit fecunda pars *et* vltima tractatus huius. Af disse sidste ord findes imidlertid kun de tre første i *B*, der således ikke udtrykkelig

[1]) Jfr. Schönborn, Bibliogr. Unters. s. 19—21.

angiver 2den bog som vltima og at dette ikke er tilfældigt, fremgår deraf, at *B* i kap. 5 ledsager sin omtale af Grantkan og presbyter Johannes med ordene: de quibus in ſecunda et tercia huius tractatus partibus aliquando eſt diffuſius narrandum, medens *A* derimod blot har in ſecunda huius tractatus parte. Den 3dje bog, som *B* altså på dette sted hentyder til, er imidlertid ikke i udgaven ved et explicit eller incipit bleven adskilt fra den 2den, men da Grantkan og presbyter Johannes skal omtales i to forskellige bøger, og beretningen om den første og hans Tatarer ender med kap. 40, og fortællingen om den sidste begynder med kap. 41, kan der ikke være tvivl om, hvor adskillelsen mellem 2den og 3dje bog i *B* skulde være. Da fremdeles kap. 40 på samme måde som slutningen af første bog ender med nogle almindelige bemærkninger, der antyder, at et hovedafsnit er forbi, kan der endvidere næppe være tvivl om, at det er oversætteren selv, hvem inddelingen i 3 bøger skyldes, og at altså den danske oversættelse med sin bestemte angivelse foran kap. 41: Nu beginnes ten trediæ dell aff boghen, alene har bevaret det oprindelige, der kun antydes i lat. *B*. og helt er forsvundet i lat. *A* og *C*.

En forskel, der ligeledes straks må bemærkes, er den, at den latinske tekst er betydelig kortere end den engelske, noget der til dels beror på, at fremstillingen i den første er temmelig sammentrængt, medens den sidste er affattet i en mere omstændelig og noget vidtsvævende stil. Ved siden heraf har oversætteren yderligere meget formindsket Mandevilles skrift ved hist og her deraf at udelade större eller mindre stykker. Dette gælder f. ex. legenden om korsets træ (engl. s. 10—12), meddelelserne om den græske kirke og det græske alfabet (engl. s. 18—20), fortællingen om Hippokrates's datter (engl. s. 23—6) og den unge mand i «Cathaillye» (engl. s. 26—7), om Andromeda (engl. s. 31), om Babylonien (engl. s. 41) og Caldea (engl. s. 43—4), om eremitten i ørkenen (engl. s. 47), Heliopolis (engl. s. 47), paradisæbler, Adamsæbler o. s. v.

(engl. s. 49—50), Josephs forrådskamre (ɔ: pyramiderne) og det ægyptiske alfabet (engl. s. 52–3) o. s. v.; ligeledes i den sidste halvdel af bogen meddelelsen om St. Athanasius (engl. s. 144—5), om saltbjærget (engl. s. 149), om Job (engl. s. 151—2), om Abraham og hans slægt (engl. s. 153), om folkene med ét ben (engl. s. 157), om planeten Saturn (engl. s. 162), om forskellen mellem »ydoles« og »simulacres« (engl. s. 164—7) o. s. v. — På denne måde har oversætteren formindsket Mandevilles bog med over en tredjedel[1]), og hvad der er blevet tilbage er på mange steder omflyttet og bragt i en anden — men oftest bedre — orden. Navnlig gælder dette den første halvdel af bogen, hvor f. ex. den engelske tekst først nævner nogle af vejene til Jerusalem som et tillæg til beskrivelsen af det hellige land (engl. s. 125–31), medens den latinske tekst derimod samler dem alle i de første kapitler.

Af det anførte vil det allerede fremgå, at oversætteren har taget sig temmelig store friheder, og det viser sig fremdeles deri, at det, han har beholdt af den oprindelige tekst, har han i virkeligheden mere omskrevet, genfortalt end oversat. Herved er det undertiden gået ud over tydeligheden, og ikke sjælden har han ved sin egen gengivelse bragt fejl ind i teksten, som fra først af ikke fandtes, men hvad der særlig må mærkes er imidlertid, at han ofte med vilje har foretaget en ændring, hvor han fandt anledning dertil. Allerede Schönborn (s. 16 ff.) har påvist, at medens den engelske tekst kun sjælden udtaler en svag tvivl om pålideligheden af traditionen i det hellige land, har oversætteren hist og her ikke kunnet undertrykke sin vantro overfor hvad der fortaltes. Når således den engelske tekst meddeler, at da Maria »had to meche mylk in hire pappes, that greved hire, sche mylked hem on the rede stones of marble, so that the traces may ȝit be sene in the stones alle whyte« (engl. s. 71), fremstiller den

[1]) Jfr. Schönborn, s. 12.

latinske oversættelse denne tradition som noget, «quod ſimpliciores narrant» (kap. 13). Når den engelske tekst fortæller, at der er fire söjler i nærheden af Calvarie-bjærget, som stadig drypper med vand, og at «sum men seyn, that thei wepen for our lordes dethe» (engl. s. 78), er det efter den latinske oversættelse alene «ſecundum opinionem ſimplicium», at det nævnte fænomen sættes i forbindelse med Kristi død (kap. 14). På adskillige steder bruger den latinske tekst udtryk som «man tror», «man siger», «jeg lod mig fortælle» (paciebar mihi narrari, kap. 18), hvor den engelske siger «der er», og medens denne uden at ytre nogen tvivl fortæller, at lampen foran den hellige grav slukkes af sig selv langfredag og atter af sig selv tændes påskemorgen (engl. s. 76), anfører den latinske oversættelse dette som noget, der «siges», og tilföjer, at hvis det er sandt, er det et stort under — «plerisque tamen ineſt ſuſpicio, ne forte talia Sarraceni cuſtodes ſepulchri *con*fingentes diuulgauerint» (kap. 14).

Medens oversætteren således undertiden viser sig lidt vantro overfor Mandevilles beretning om det hellige land, er hans kritik af en noget særegen art, når han ikke tager i betænkning at lade Mandeville tale af egen erfaring om vejen gennem «det første Tartari» — «hoc enim ſcio quia per aliquod tempus ſteti in ea» (kap. 5) — uagtet denne i den engelske tekst udtrykkelig tilstår: «I have not ben in that contree, no be tho weyes» (engl. s. 130). Den latinske oversættelse fortæller ligeledes at Mandeville selv to gange har set fønix-fuglen i Ægypten (kap. 9), at han selv har taget af de fisk, der kommer ind til øen Calanoch (kap. 29), at han selv har set de store skildpadder (kap. 29), at han selv har set ruinerne af den borg, hvor «villanus ditiſſimus» (Odoriks «senex a monte») bode (kap. 43), at han selv har set kæmper på 25 fod (kap. 46) o. s. v., medens den engelske tekst intet udtrykkeligt nævner herom. — I disse tilfælde synes oversætteren altså at have søgt at styrke tilliden til fortællingens pålide-

lighed, i andre derimod har han helt forkastet, hvad Mandeville meddeler, og foretrukket, hvad han andetsteds selv har fundet.

Angående oprindelsen til navnet presbyter Johannes fortæller den engelske tekst (s. 299), at der en gang var en kejser i Indien, der havde fået lyst til at overvære en kristen gudstjæneste, og da han i den anledning var rejst til Ægypten, så han der i kirken nogle præster, hvis stilling tiltalte ham så meget, at han erklærede også at ville kaldes præst i steden for konge eller kejser, og at han vilde hede ligesom den første præst, der gik ud af kirken. Da denne hed »John«, fik han således navnet »prestre John«. Fuldstændig afvigende herfra er beretningen i den latinske oversættelse, der lader Mandeville sige, at han tidligere har hørt en urigtig forklaring af navnet presbyter Johannes — at der herved sigtes til den forklaring, som den engelske tekst giver, siges i Otto von Diemeringens tyske bearbejdelse —, men at han senere i Indien selv — in illis partibus — fik den rette sammenhæng at vide. Herefter skal presbyter Johannes have været en frisisk kongesön, der tilligemed 14 andre »baroner« ledsagede dux Ogerus de Danamarchia på hans store tog i Asien, og da denne drog hjem og delte sine erobringer blandt sine ledsagere, gav han Johannes, der på grund af sin fromhed og sin tilböjlighed til at opholde sig i kirken havde fået tilnavnet »presbyter«, India superior med 4000 øer og gjorde ham tillige til overherre over alle de 14 andre baroner. Denne beretning er altså en hel anden end den, Mandeville selv meddeler, og noget lignende er f. ex. tilfældet med fortællingen om de ovenfor nævnte fisk, der hver art for sig én gang om året kommer ind til land, så man kan gribe dem med hænderne, idet dette under efter den engelske tekst (s. 192—3) sker til ære for en tidligere konge der i landet, der ved sine mange börn havde opfyldt budet: »crescite et multiplicamini et replete terram«, medens det efter den latinske oversættelse første gang blev gjort af gud »pro duce ſuo Ogero« og siden gentages til hans amindelse. I bægge de anførte tilfælde har oversætteren

altså forkastet Mandevilles egen beretning til fordel for en anden, hvori Olger danske spiller en rolle, og om denne helt, som den engelske tekst slet ikke nævner, har han endnu meget at meddele. Han fortæller nemlig, at i kongens palads på Java er «Dani ducis Ogeri» historie fremstillet på den store sals vægge, lige fra hans fødsel til han vendte tilbage til Frankrig igen efter i Asien at have underkastet sig alle lande fra Jerusalem til solens og månens træer, ja næsten til Paradis på jorden (kap. 29). Han nåde at spise af de nævnte træers frugt og af den balsom, der voksede sammesteds, hvorfor nogle «pre ſenſus ſtoliditate vel fidei lenitate» antager, at han endnu lever etsteds i verden, men jeg — föjer oversætteren til — tror dog snarere, at han hersker med Kristus i himlen til lön for, at han har arbejdet så meget for at udbrede kristendommen i østen (kap. 47). Som vidnesbyrd om denne hans virksomhed anføres, at det er ham, der har grundlagt den prægtige kirke i byen Calamia og skænket det kostbare skrin, hvori apostelen Thomas's ben gemmes (kap. 28). Fremdeles fortælles, at der i byen Sarke er mange kristne med mange abbedier, som fordom blev stiftede af «dux Danorum Ogerus», og at de derfor endnu kaldes «eccleſie Dani» (kap. 26). Også andensteds nævnes abbedier og kirker, som han har grundlagt, således i Manty (Manzi), hvor Mandeville efter oversætteren fandt en by, der helt var kristen, medens den efter den engelske tekst (s. 207) og Odorik helt var hedensk (kap. 32). Endvidere meddeles, at da kong Ganges ikke vilde lade sig døbe, efter at han var overvunden af Ogerus, lod denne ham kaste ud i den flod, der siden har båret hans navn (kap. 48), og fremdeles at det er Ogerus, der har anlagt de to byer i peberlandet og opkaldt dem efter sine to bedstemødre (kap. 27), samt endelig at en engel, engang da Ogerus og hans hær led sult, viste ham de træer, hvoraf [mel,] honning og vin udvindes, og lærte ham måden, hvorpå dette kunde ske (kap. 29). — Alle disse meddelelser, der noget udvidede gengives i Otto von Diemeringens tyske bearbejdelse, og som

har tiltrukket sig opmærksomhed hos ældre danske forfattere[1]), findes som ovenfor antydet ikke i den engelske tekst, og de må derfor antages at være indsatte af oversætteren, men hvorfra denne har hentet dem, er jeg ikke i stand til at oplyse; i den almindelige folkebog om Olger danske forekommer de ikke.

Ved siden af de tilföjelser af oversætteren, vi her har omtalt, kunde endnu flere andre nævnes, f. ex. hans omtale af de floder, der mulig strömmer til den anden side af Paradis (kap. 48), flere almindelige bemærkninger på forskellige steder i bogen, de foran (s. VI, X) omtalte meddelelser om magister Johannes ad barbam, som den engelske tekst slet ikke nævner, o. s. v. Hertil kommer fremdeles, at den allerstörste del af, hvad den latinske oversættelse meddeler om Mandevilles vandring gennem Vallis infausta (kap. 45), slet ikke findes i dennes egen fortælling, der f. ex. ikke nævner noget om det syn, Mandeville havde, der var så forfærdeligt, at han ikke tör omtale det, eller det slag, han fik på halsen, hvoraf han bærer mærke til sin død, men tværtimod siger, at han og hans staldbrødre slap igennem dalen «with outen perile and with outen encombrance» (engl. 284). Når det endvidere nævnes, at oversætteren f. ex. har pyntet på beretningen om oksedyrkelsen i Indien, der herved er bleven endnu mere fejlfuld end den alt var i originalen, at han har udvidet fortællingen om Pygmæernes kampe med fuglene o. s. v., vil man indse, at også disse «forbedringer» har bidraget sit til at påtrykke hans værk et særeget præg.

Ved at udelade större og mindre partier af originalen, ved at sammentrænge og forkorte, undertiden også ved at udvide, hvad han har beholdt, ved at omordne stoffet og foretage ændringer deri, ved at indsætte nye tilföjelser hist og her har oversætteren i höj grad omformet Mandevilles

[1]) Se ovenfor s. II.

skrift. Den latinske tekst kan således ikke sikkert benyttes, når man vil vide, hvad Mandeville selv har skrevet, men den har betydning ved at være brugt af senere forfattere, og for os har den desuden en særegen vigtighed ved at være den kilde, hvorfra den gammeldanske oversættelse af Mandevilles skrift stammer.

IV.

Den gammeldanske oversættelse af Mandevilles rejse, hvoraf der hidtil kun har været trykt tre mindre brudstykker i C. Molbechs meddelelser om Danske Haandskrifter, fornemmelig af historisk Indhold, i det kongelige Bibliothek i Stockholm[1]) samt nogle uddrag i C. J. Brandts Gammeldansk Læsebog, Kbhvn. 1857, I, 116—23 [2]), er bevaret i følgende håndskrifter:

1) Et kvarthåndskrift K. 31 i rigsbiblioteket i Stockholm, allerede omtalt af Molbech (s. 149—50) og Brandt (s. 115—16). Det indeholder ikke andet end Mandevilles skrift og består af 186 beskrevne sider i mindre kvart, hver side med to spalter, hvis linjetal varierer temmelig meget (fra 21 til 32), idet første halvdel er noget tættere skreven end sidste halvdel. S. 27—52 er ved indbindingen (i pergament) satte mellem s. 6 og 7, og ligeledes står s. 109—10 ved en fejltagelse mellem s. 106 og 107, men intet mangler, heller ikke mellem 2det og 3dje blad, hvor Molbech tænkte sig, at der mulig var en lakune. Håndskriftet består

[1]) Historisk Tidsskrift, redigeret af C. Molbech, Kbhvn. 1843, IV, 150—2. De meddelte prøver svarer til s. 1, 188^{10}—189^{7} og 204^{1-18} i denne udgave.

[2]) Svarende til s. 4^{3-21}, 22^{6}—23^{26}, 72^{20}—74^{25}, 29^{21}—30^{5}, 116^{18}—122^{24}, 175^{6}—181^{10} i denne udgave, dog med en del forbigåelser og enkelte ændringer.

af to dele, hvoraf den ene, som jeg har betegnet ved *B*, kun omfatter de to første blade, medens den anden, *A*, udgör hele resten. Disse to dele adskiller sig i ydre henseende mest i öjne faldende derved, at medens *A* overalt har røde kapiteloverskrifter og røde initialer ved hvert kapitels begyndelse, mangler bægge dele i *B*, hvis afskriver har ladet plads åben dertil men ikke nåt at få denne udfyldt med rødt blæk, som han sikkert har tilsigtet. Ligeledes mangler *B* de fine streger, hvormed spalterne i *A* er adskilte og omgivne, og endelig er skrifttrækkene tydelig forskellige i *A* og *B*, skönt forskellen måske ikke er så stor, som man kunde have ventet efter den aldersforskel, der er mellem håndskriftets to dele, idet *A* må antages at stamme fra 1459, medens *B* først er skrevet 1534.

Hvad disse to årstal angår, findes de tilligemed et par andre oplysninger i håndskriftet selv. I slutningen af dette, altså i *A*, heder det nemlig: Explicit libellus, sc*ri*ptus p*er* fr*atr*em Olauu*m* Iacobi ordinis ſancti Fra*n*ciſci, que*m* fecit ſc*ri*bi ff*rate*r Joh*ann*es Michaelis, gardian*us* Neſtued*e*nſ*is*. Anno d*omi*ni Mcdl nono in p*ro*feſto aſſu[m]p*c*io*nis virginis gloriofe. På håndskriftets første side, altså i *B*, meddeles der derimod, at nw ar effth*e*r gutz byrdh thuſe*nn*e ok fæm hu*n*dr*e*dæ ok trætywe ok paa thet fierdæ wor hu*n* ſeth aff lathyne ok paa danſkæ aff een hedh*e*rlik clærk, ſom hedh*e*r hær Pædhær Haræ j Roſkylle beſcopeſſ dømæ. Efter denne sidste angivelse i *B* skulde Mandevilles bog altså i året 1534 være översat af Peder Hare, medens den efter meddelelsen i håndskriftets slutning allerede 75 år tidligere i *A* foreligger som scriptus per fratrem Olauum Jacobi 1459. Disse to angivelser kunde synes alene at tillade den opfattelse, at der i *A* og *B* haves to brudstykker af to forskellige oversættelser, og således var også Molbechs mening[1]),

[1]) Brandt udtaler sig ikke herom.

idet han tillige antog, at den ældste var oversat og ikke blot afskreven af munken Ole Jakobsen 1459. At dette imidlertid ikke er rigtigt, fremgår ved en betragtning af de øvrige håndskrifter, hvori oversættelsen af Mandevilles bog er bevaret.

Af disse omtaler Molbech (s. 152) *C* som indeholdende «en nyere dansk Oversættelse» af Mandeville, — efter hans mening vel altså en oversættelse, der er forskellig fra de to, han alt havde fundet i *A* og *B*, men i så fald må han ikke have set nærmere på teksten, da han ellers straks vilde have opdaget, at dette ikke er tilfældet. Såvel *C* som *E* indeholder næmlig aldeles den samme tekst, som vi finder i det ældre håndskrift, og det ikke blot hvad *A* men også hvad *B* angår. Da hværken *C* eller *E*, som vi senere skal se, kan stamme fra *A* + *B*, men er uafhængige deraf, måtte altså, hvis Molbechs mening om de to forskellige oversættelser var rigtig, ligeledes *C* og *E* udgå fra en kilde, der var «en Sammensætning af to forskellige danske Oversættelser af samme Skrift». Da «Sammensætningen» endvidere måtte findes på samme sted i *C* og *E* som i det bevarede håndskrift *A* + *B*, måtte man antage, at den ældste oversættelse allerede havde været defekt i den fælles kilde til alle[2]) de bevarede håndskrifter, og at først senere flere afskrifter deraf — ti det defekte *A* er en afskrift — uafhængig af hinanden var blevne supplerede efter Peder Hares nye oversættelse, der med undtagelse af det benyttede par blade ellers skulde være tabt. Alt dette var jo muligt, men det vil næppe anses for sandsynligt, og en rimeligere løsning af hele spörgsmålet, der jo ene er fremkaldt af årstallet 1534 i *B*, synes da også at findes.

I steden for den ovenfor nævnte angivelse i *B* meddeler *C* på titelbladet: Nu er hun (nlg. Mandevilles bog) aff Latine omſet paa Danſke. Anno. d: 1584. Da teksten i de første blade af *C* er den samme som den, der i *B* —

---

[2]) Cod. *D* tages der her intet hensyn til.

der ikke kan være yngre end 1534 — siges at være oversat 1534, kan årstallet 1584 i *C* kun betegne det år, da *C* blev afskrevet, og må være indsat af afskriveren, som derimod fra sin kilde har medtaget det foregående: Nu er hun aff Latine omſet paa Danſke. Når *C* således med nødvendighed må antages alene at være afskrevet 1584, uagtet titelbladet, således som Molbech også forstod det, synes at angive, at teksten er oversat 1584, kan der næppe rejses nogen principiel indvending mod at antage, at forholdet med *B* er aldeles et lignende, — at afskriveren fra sin kilde har medtaget nw ar effth*er* gutz byrdh . . . wor hu*n* ſeth aff lathyne ok paa danſkæ, medens han selv har indsat årstallet 1534 i steden for et ældre i kilden. Hvis denne opfattelse af forholdet er rigtig, hvis 1534 betegner det år, *B* er afskrevet, må man vistnok med störst sandsynlighed antage, at navnet Peder Hare, som alene findes i *B*, og hvortil intet af de andre håndskrifter har noget tilsvarende, ligeledes skyldes afskriveren og vistnok må opfattes som dennes og ikke som oversætterens navn, og da der i al fald næppe er nogen grund til med Molbech at forstå scriptus per fratrem Olauum Jacobi som oversat af Ole Jakobsen, vil hermed enhver støtte være borttagen for den mening, at der i *A* og *B* foreligger to brudstykker af to forskellige oversættelser af Mandevilles skrift. Forudsætningen herfor er imidlertid, at angivelsen i *B* ikke blot kan forklares som ovenfor nævnt, men at den virkelig må forklares således, og at dette er tilfældet, tror jeg ikke kan være tvivlsomt.

I så henseende er *E* af vigtighed, idet vi nemlig på titelbladet af dette håndskrift, der som anført gengiver samme tekst som *A* + *B* og *C*, finder den meget omtalte meddelelse i følgende form: Nu er hun aff latine omſet paa danſke Aar eff[te r] gudz byr. MCDXLIIII. Den samme oversættelse, der i *C* bærer årstallet 1584 og i *B* 1534, sættes her altså tilbage til 1444, og da der ikke er nogen grund til at antage, at afskriveren af *E* sidst i det 16de

århundrede vilkårlig skulde have indsat dette årstal, er man næppe berettiget til at tvivle om, at han har fundet dette i sin kilde, på dennes titelblad i forbindelse med det øvrige, han derfra anfører. Når den tekst, vi foruden i *E* og *C* også finder i *A* + *B*, således har existeret 1444, er det altså bevist, at angivelsen i *B* må forklares, som jeg ovenfor har gjort, og Molbechs hypotese om de to oversættere er herved gendreven. — Forholdet med *B* er således ganske simpelt det, at da *A* i tidens løb var blevet defekt, tilföjedes 1534 de manglende to blade i ny afskrift — vistnok af Peder Hare — efter et fuldstændigt exemplar af den samme oversættelse, som findes i resten af håndskriftet.

At oversættelsen af Mandevilles bog allerede var til 1444, er der så meget mindre grund til at tvivle om, som der er al rimelighed for, at den må have existeret för 1459, idet *A*, der bærer dette årstal, som allerede ovenfor antydet, snart viser sig at være en afskrift.

Dette fremgår allerede med fuldkommen bestemthed deraf, at der i *A* findes en hel række fejl, som tydelig beror på, at afskriveren [1]) har læst urigtig i eller misforstået sin original. Således forekommer f. ex. om vellik for vmvælik 80^{12}, vnderlict for widerlict 75^{3}, ſloth for ſlecth 118^{19}, ſineſſ for finneſſ 170^{5}, øſtræ for øfræ $152^{7,11}$, 154^{9}, o. s. v. — Flere gange har *A* ta, hvor man skulde vente tok, således 13^{24}, 169^{17} [2]) og sikkert også 159^{9}, hvor jeg i teksten har beholdt ta. Fejlen beror vistnok på, at afskriveren i sin kilde har læst tha i steden for tho (= oldn. þó), hvilken form, der i *A* overalt er afløst af tok, ligeledes røber sig 152^{15}: tok er th*er* thoo ødken, som sikkert står for oprind.: er th*er* thoo (= lat. tamen) ødken. — Et par

[1]) Eller rettere: en afskriver, da *A* næppe umiddelbart udgår fra grundhåndskriftet (se nedenfor).

[2]) Dette sted viser, at note 16 s. 35 bör udgå.

gange (25[21], 26[9].[9]) har *A* tel ved fejllæsning for tee (= *ty*), som allerede kilden altså har brugt ved siden af thy. ty (jfr. oldn. því); den samme fejl har afskriveren først gjort sig skyldig i 73[23], hvor der i *A* findes et overstreget tel foran tee. — Ved fejllæsning og misforståelse har *A* flere gange fået en pronominalform, hvor en sådan ikke har tilhørt originalen. Således findes thøm for (subst.) dom 64[16] og foræ thøm for fordom 81[20] — et par fejl, der mulig kunde antyde, at thøm, tøm, som *A* altid bruger, er indsat for den mere almindelige form med o (thom) — og fremdeles forty for fordom 176[17] og for tee for førdæ 84[5]. I alle disse tilfælde ligger altså en form med d-lyd til grund, men denne har vistnok i kilden været betegnet ved th eller t, ligesom *A* selv oftere har t for d (dh), f. ex. butith 62[10], brot*er* 140[14], bretæ 167[1], regn*er*ætæ 140[10] o. s. v., ja endogså i forlyd (jfr. fejlen thøm for dom) har t for d i tafue*n* 179[16] (= dagh*en* 180[1]) samt i toll 27[8], hvis dette, som jeg i noten dertil har formodet, står for tal = dal[1]). — Medens at, så vidt jeg har bemærket, kun et enkelt sted findes for oc (187[18]), har *A* derimod oftere oc, hvor man skulde vente at. Sikkert skyldes det fejllæsning 9[2] og 198[6], men om dette også er tilfældet 51[1], 68[6], 89[21] — samt 66[9], hvor afskriveren selv har rettet oc ko*m*mæ ved bagefter at tilföje at ko*m*mæ med oc foran (jfr. s. LI) — er måske ikke helt afgjort, idet der her muligvis kunde være anledning til at tænke på det «å», vi i talesproget bruger for at foran infinitiv; helt usandsynligt var det næppe, at oc her kunde være afskriverens egen betegnelse for partiklen, således som han opfattede den, og det havde måske derfor været forsigtigere at beholde oc i teksten, således som jeg har gjort 192[23]. — For ond*er* 73[5] har *A* and*er* og på lignende måde er oprind. onder 176[12] af afskriveren læst som ander og gengivet

[1]) Jfr. kalnæ for galnæ 94[2]; omvendt guld for kuld 80[24].

ved annen, hvilken form, der med en enkelt undtagelse er eneherskende i *A*, afskriveren sikkert også andensteds har indsat for ældre anner. — En række fejl i *A* skyldes nærmest urigtig opløsning af forkortelser i kilden. Således er på flere steder (13^{23}, 82^{12}, 140^{10}, 152^{1}) former af forderfuæ og fordrifuæ forvekslede med hinanden, og når *A* har hollæ for hollis 123^{17}, fødhæ for fødhis 149^{5}, ſædæ for ſædis 165^{20}, beror dette sikkert på, at forkortelsen for -is er læst som e og gengivet ved æ, medens omvendt verdiges 92^{13} sikkert er fremkommet ved fejllæsning af kildens verdige. — Fremdeles skal jeg her nævne en klasse fejl, der kaster et ejendommeligt lys over afskriverens dannelsestrin. Hans kilde har öjensynlig (ligesom *C* og *E*) brugt romertal, men afskriveren af *A* har sat sig det mål at gengive disse ved fuldt udskrevne danske talord, uagtet hans viden her ikke strakte til. Navnlig er det tal, hvori l (L) indgår, der har voldt ham besvær, idet f. ex. l gives ved trætyuæ 60^{9} og ved halffemtæſinztyuæ 186^{18}; xl har han 19^{2} opfattet som x + l og gjort til ty oc halftrediæſinz[tyuæ], medens det oftere ($34^{4,8}$, 37^{10} o. s. v.) regnes for trætyuæ; lx er 197^{6} blevet til førrætyuæ, lxx gengives ved halffemtæſinztyuæ oc pa tet tyuennæ 11^{33} o. s. v. Det er altså klart, at afskriverens kundskaber ikke har strakt sig så vidt, at han med sikkerhed kunde læse de almindelige romertal, og de har da i det hele taget næppe været store. — Endelig kan det måske her endnu bemærkes, at der mange steder i *A* fra først af har været skrevet noget urigtigt, som afskriveren selv enten straks eller senere har rettet. Således er f ex. ſmaa 114^{14} senere tilföjelse i randen og skal indsættes i steden for et (overstreget) ſnødæ inde i linjen, og på samme måde skal oppæ i randen 44^{5} træde i steden for det først skrevne ponnæ[1]). Denne sidste fejl beror sikkert på, at afskriveren

[1]) Denne form må sikkert opfattes som sammentrækning af præpos. (op)paa med følgende dativform af artiklen. Da det to

havde tilböjelighed til at ombytte kildens oppa med ponnæ og ligeledes gjorde det her, hvor han mente at have samme ord for sig, idet han fejlagtig læste kildens oppæ som oppa[1]).

At *A* er en afskrift, fremgår endvidere deraf, at der i dette håndskrift på mange steder er forbigået ord eller linjer, som rigtig findes i *CE*. Exempelvis kan således anføres, at 2½ linje trykt er forbigåede 164[12-14] (fra udi til udæ), én linje trykt er forbigået 61[7-8] og 201[17-18] (fra oc til oc) og ligeledes 150[17-18] (fra ſom til ſom) o. s. v. En enkelt gang er det manglende senere tilföjet i randen (105[13]) eller over linjen (105[12]) med den yngre hånd, der på forskellige steder har foretaget rettelser i sidste halvdel af *A* (101[20], 105[14], 176[1] o. s. v.), og ofte har også afskriveren selv ved et senere gennemsyn tilsat det forbigåede over linjen. Hvor han derimod straks blev opmærksom på sin forglemmelse, har han brugt flere andre måder for at råde bod derpå men er derved undertiden kommen til at give en tekst, som det slet ikke var hans hensigt at give. Da det imidlertid næsten altid er muligt at se, hvad der har stået i kilden, har jeg ikke taget i betænkning på de nævnte steder at foretage en ændring, men da dennes nødvendighed måske ikke altid er lige indlysende, når det enkelte sted betragtes for sig, medens dens berettigelse — som jeg tror — i reglen vil fremgå ved et blik på alle disse steder tilsammen, skal jeg her tillade mig at dvæle lidt ved de forskellige fremgangsmåder, afskriveren har brugt. — Undertiden har han, når han

gange forekommende onnæ (35[3], 118[15]) kan forklares på lignende måde (af præpos. a), er min rettelse til [p]onnæ måske ikke nødvendig.

[1]) Det synes som afskriveren i det hele har haft vanskelighed ved at skælne mellem oppa og oppæ, idet *A* meget ofte har oppæ, hvor man skulde vente oppa. En halv snes gange (49[15], 62[12] o. s. v.) er -æ senere ved en lille streg rettet til -a, men ofte er dette ikke tilfældet.

opdagede, at noget var forbigået, taget sin tilflugt til den naturlige udvej at overstrege det for tidlig skrevne og så atter begynde på det rette sted, men oftere har han herved forsömt at overstrege, hvad han skulde, idet *A* f. ex. har forækom foræ 70[12], tøm allæ tøm 71[5], woræ førſt voræ 92[9], hvor det første foræ, tøm, woræ bör udgå. Herhen hører også, at begyndelsen af kapitlet s. 62[7] Nu uel iec ſiæ nogit ved en fejltagelse i *A* er kommen med allerede i overskriften med noget ændret ortografi: Nu wel iech ſyæ nogit. — Undertiden har afskriveren, hvor han straks opdagede, at noget var glemt, ladet det for tidlig skrevne stå mellem omsætningstegn og tilföjet det glemte bagefter f. ex. 'effter ⁝ herræs ‖ vor 54[4], tiæneſtæ ' for ' meth nefndæ 123[5] o. s. v., men oftere har han forsömt at tilföje omsætningstegnet, f. ex. 34[2], hvor *A* har te ty bud ſcrefnæ ordh meth gudz hand eygen i steden for te ty bud ordh ſcrefnæ meth gudz eygen hand; ligeledes 105[10]: lighæ effther ſom for effther lighæ ſom; 195[19]: oppa then veſtræ ſidæ er eet brennendæ boel ſom er oppa vor ſidæ, hvor de sidste 5 ord allerede skulde stå efter det første ſidæ, o. s. v.[1]). — Undertiden er det forbigåede senere tilföjet, ledsaget af et eller flere af de ord, det skulde stå ved siden af, f. ex. til ind at gongææ ther ind 184[9] (for: til ther ind at gongææ); hauæ mak oppa minæ aller dawæ roo och mak 204[7-8] (for: hauæ roo och mak oppa minæ aller dawæ); ligeledes te fa førſt en ſtæd ſom heder Berſabe førſt j Iødæland 35[21], hvor kilden sikkert i modsætning til

---

[1]) Herhen hører derimod ikke steder som: ter vor ten viſæ lægæ fødder Vpotras 12[14-15]; ten krubbæ ſom Maria ladæ ſin ſøn j Ihe*ſ*um *Chriſtum* 37[17-18]; foræ ten krubbæ er gudz tiænæres *graff* ſancti Ieronimi 37[21]; For vden ſtatzens mwr Iheruſalem 49[15]; ſom Cayn ſlogh ſin broder j hell Abell 61[5-6]; Aff hans, ſom tennæ bog giordæ, vedertalæ meth ſoldanen 72[3-4]; o. s. v.

C, som vist med urette er fulgt i teksten, har haft ordene i følgende orden: te fa førſt j Iødæland en ſtæd ſom hed*er* Berſabe. — På andre steder har afskriveren søgt at bøde på en forbigåelse ved senere at tilföje det glemte med et lille tillæg eller en forandring i udtrykket, f. ex. tel en ſtad ſom heder Nik oc ligger j Turchin 10^{18-19} i steden for j Turchin tel en ſtad ſom heder Nik (se s. 10 not. 4); eth ſtikcæ ſom vor h*err*æ vor bu*n*dh*en* po*n*næ ſom er eet ſtikcæ af en ſtydh 47^{18-19} i steden for eth ſtikcæ af ten ſtydh ſom vor h*err*æ vor bu*n*dh*en* po*n*næ (læs: vedh). Foruden flere andre steder kan herhen også regnes 70^{15-18}, hvor afskriveren har gjort et fortvivlet forsøg i lignende retning men kun opnåt at göre hele stedet meningsløst. — Disse forskellige fremgangsmåder anvendes også, hvor der ikke ved forbigåelse men ved anden unöjagtighed først er blevet skrevet noget urigtigt (f. ex. oppa ſin ve*n*ſtræ ſidhæ ſom øſter eer 151^5 for oppa ſin øſtræ ſidhæ), men i dette tilfælde bruger afskriveren endnu en udvej, nemlig at lade det urigtige stå og tilföje det rette bagefter med oc eller eller foran, f. ex. th*er* heth*er* effth*er* oc til heth*er* for til heth*er* 168^{11}; fudæ te ok ko*m*mæ for ko*m*mæ te 9^{14} o. s. v.; thøm eller aff tee ſa*m*mæ for aff tee ſa*m*mæ 101^{12}; aff Yſmaels folk eller aff hans ſlekth for aff Yſmaels ſlekth 67^{10} o. s. v.

Af det anførte vil det fremgå, at *A* langtfra kan siges at være en omhyggelig afskrift, hvorfor det også er at vente, at bogstavfejl af og til forekommer, og noterne og de indklamrede bogstaver i teksten vil da også allerede frembyde adskillige exempler herpå. Flere andre fejl vil der mulig kunne findes blandt de undertiden noget påfaldende former i *A*, som jeg af forsigtighed har ladet urørte, men denne forsigtighed angrer jeg så meget desto mindre, som det senere er gået op for mig, at der i flere tilfælde, hvor jeg med sikkerhed trode at finde skrivfejl, i virkeligheden vistnok til dels foreligger

vidnesbyrd om, at teksten i *A* er gået gennem hænderne på en mand fra de sydlige småøer. Det mest i öjne faldende tegn herpå har vi vistnok i ſkelde*n* 25²³, ſkielde*n* 23²², ſkiællen 27¹¹ i steden for det almindelige ſiælden, som *A* ellers altid bruger. Skrivemåden med ſk, ſki for ſi kan næppe forklares uden ved at antage, at den mand, fra hvem den stammer, har udtalt sk, skj som sj og derved været udsat for urigtig anvendelse af de forskellige betegnelser, der for ham havde samme lydværdi, men så vidt jeg ved, er det kun på de sydlige småøer, at såvel stj som skj eller sk foran blød selvlyd udtales som sj [1]). De omtalte former for det almindelige ſiælden har jeg beholdt i teksten, men derimod har jeg efter *C* indsat ſkel 63² i steden for ſiæl i *A*; dette sidste er imidlertid ikke ligefrem skrivfejl, som jeg antog, men gengiver «øboens» udtale af ordet. — Når man i *A* i steden for fundæ og kundæ finder fudæ og kudæ, tilbyder den forklaring sig af sig selv, at forkortelsesstregen over n blot er glemt, men dette er dog næppe tilfældet. Ordet hundrædæ (hundret) findes mindst 12 gange uden n (11¹², 21⁷, 44¹⁷ o. s. v.); ſtundom forekommer s. 193—6 fire gange uden n (desuden 185⁹), og fremdeles har *A* fudæ (= fundæ) s. 9 not. 30; kudæ (= kundæ) 31⁵, 75¹³ og kudhæ 182⁹; hudæ (= hundæ) 58¹⁸ *); også gratgifuæligæ 119¹⁷ kan vel her anføres. Ligeledes mangler n ofte foran g. Således findes magæ (= mangæ) mindst 7 gange (45², 55²⁰, 119⁴ o. s. v.); endvidere gognæ (= gongnæ) 10⁵; logt (= longt) 50²⁶; ofu*er*ſpregder (= -ſprengder) 38⁷; hegdæ (=

---

[1]) Se F. Dyrlund, Udsigt over de danske Sprogarter, Kbhvn. 1857, s. 45. Som exempler anføres: «Stjærne (Sjærne: Møn; Sjarne: Ærø), stjæle (sjæle: Tåsinge, Låland; men på Falster: stæle)... skön (sjön, ved Svendborg), skære. Dampskibet Skirner kaldes Sjærner eller Stjærner.»

*) Omvendt har *A* bru*n*dæ for brudæ 18⁵.

hengdæ) 13^9, og endelig mangler n (som også undertiden i andre håndskrifter) en halv snes gange i afledningsendelsen -ing: hetnigæ 38^{10}, pe*n*nigæ 49^9, *ger*niger 51^3, konigæ 98^5, 203^{19} o. s. v. At forkortelsesstregen skulde være glemt i alle disse tilfælde, hvor man skulde vente n mellem vokal og d (n) eller g, vilde sikkert være noget påfaldende, når man først er bleven opmærksom på, at den ellers meget sjælden mangler i *A*. Jeg er derfor også nu tilböjelig til at søge en anden forklaring og finder denne i Dyrlunds ovenfor nævnte skrift[1]), hvor han som fælles for fynsk og »øbomål« omtaler »den stærke, i Forbindelse med det stjålne j stående, Næselyd foran nd, ng og oprindeligt nn (en Tid skrevet nd); hvorefter Kvinde næsten lyder som Kvæje (D—L 220), Brændevin som Bræñdvin eller Bræñdven (sml. »Bræjwin» hos Skalle Sd. 11), Tand som Tåñd, Tang som Tañd, . . . mange Gange dels noget nær som maje Gaje (jf. Rajes, Ajes ofte i Nørre Jysk) dels nærmere som ma'e Ga'e»; og han meddeler fremdeles, at »denne Næselyd . . . ofte i den Grad overtoner selve n, nd, ng, at der af det Hele ikke bliver synderlig Mere tilbage end den rene Næselyd, i al Fald med sit jeagtige Efterslag.» Dette lydforhold, som Dyrlund her omtaler, men vistnok på et tidligere udviklingstrin, tör man sikkert med nogen rimelighed finde antydet ved skrivemåden kudæ og magæ, idet det næppe kan betragtes som usandsynligt, at den samme »øbo«, der forvekslede sk, skj og sj, har udtalt vokal + n (i forbindelserne nd (nn) og ng) som nasaleret vokal og i de ovenfor anførte tilfælde, hvor jeg allevegne har indsat et n, har betegnet denne ved vokalen alene. — Som en dialektegenhed ved sproget i *A* må det vel også betragtes, at dette håndskrift over en halv snes gange har stedordet huilken skrevet med kk eller k i steden for lk

[1]) S. 19; jfr. Rask, Dansk Retskrivningslære, Kbhvn. 1826, s. 45.

(huykken 62^{11}, huikkit 193^{11}, huikkæ 176^{12}; huyken 8^{23}, huyk*et* 33^{8}, huykæ 32^{13} o. s. v.), og det er måske derfor ikke ved forglemmelse alene, at *A* to gange (22^{17} og 190^{25}) har fok, som jeg har rettet til fo[l]k, ja det kunde endogså tænkes, at ſkilchæ for ſkikchæ 75^{16} og ſkilcædæ for ſkikcædæ 125^{11} ikke beror på, at krøllen af k (som oftere) er glemt, hvorved tegnet bliver = l, men at den urigtige form bör forklares ved, at afskriveren som følge af sin udtale af lk ikke var helt sikker i brugen af lk og kk. — S. 115^{7} har jeg rettet haf- til half-, men at l her skulde mangle ved en blot og bar forglemmelse, er vel næppe rimeligt, når man ser, at afskriveren også først har skrevet haf- 115^{9} og haff- 11^{12}, idet l på bægge disse steder senere er tilföjet over linjen[1]). — Da tegnene for e og o ofte i höj grad ligner hinanden, har jeg flere steder, hvor e forekom mig at være det rette, men hvor *A* nærmest har o, indsat e i teksten, idet jeg antog, at o ikke var tilsigtet af afskriveren, men herved er jeg kommen til at indsætte e i et tilfælde, hvor o næppe er skrivfejl, nemlig i et par former, hvor v går foran. I steden for vefuæ 35^{13} (jfr. weuæ 58^{11}, weep [= weept] 58^{10}, ind weptæ 130^{8}) bör der sikkert læses vofuæ; i steden for vexiſt 202^{7} bör der læses voxiſt og, som jeg nu tror, ligeledes voxſt 113^{18} i steden for vexſt; fremdeles har *A* vistnok vorge*n*næ 134^{20}, og endelig bör tekstens webn 114^{18} (= webnt, jfr. væptn [for væpnt] 23^{13}) rettes til wobn, således som *A* selv har. At o ikke er skrivfejl i de første af de anførte former, finder jeg bestyrket ved, at *E* både 113^{18} og 202^{7} har voxt, og at wobn er rigtigt 114^{18} bestyrkes ved, at *E* på dette sted har vaabnet, ligesom det jo

---

[1]) Det kunde måske her også bemærkes, at afskriveren af *A* synes at have haft tilböjelighed til at skrive bygdæ, bygd uden g. Således står foran bigd 200^{6} et overstreget byd, og i bigdæ 87^{18} og bygdh 135^{12} er g først senere tilsat over linjen.

også kan sammenstilles med vapntæ 132^{10}, 202^{4}, som jeg det første sted (på grund af væptn 23^{13}) urigtig har antaget for skrivfejl for væpntæ. — Foruden de alt omtalte forhold skal jeg her endnu blot berøre et enkelt punkt, jeg med vilje er gået uden om i teksten, idet jeg i noterne har henvist til denne indledning. S. 26^{18} findes bierich, og jeg har da heller ikke næret tvivl om, at der bör læses bierigh 56^{3} og ligeledes forigæ 177^{7}. S. 80^{21} har *A* derimod arachen (= archen 80^{20}) — altså med en hjælpelyd a, svarende til a i rodstavelsen —, men denne form har forekommet mig så fremmed, at jeg ikke har turdet indsætte et lignende a i de med ark analoge ord, hvor *A* ved en lille krølle foroven mellem r og k angiver, at en vokal, måske med foregående a skal indsættes. Denne krølle findes ved mark 24^{9}, 54^{21}, 71^{5}, Danmarch 58^{6}, 101^{17}, Da*n*mark 162^{8}, 191^{3}, Danmarfk (så cod.) 87^{6}; desuden kan krøllen, som jeg har givet ved *r* i Da*n*ma*r*k 92^{7}, på dette sted også stå for r + vokal. Fremdeles park $121^{19,21}$, 148^{6}, og endelig kan her også anføres karffk 82^{18} og karx 47^{8}. Da jeg har været i tvivl, om der f. ex. bör læses mar(r)ak eller mar(r)ek eller mar(r)ik, har jeg foretrukket i teksten at optage mark o. s. v. og anføre alle de herhen hørende former på dette sted, og på samme måde har jeg da også anset det for rettest at behandle de tilfælde, hvor den samme forkortelseskrølle mellem r og k findes i ord med ø eller e i rodstavelsen: mørk 155^{23}, $156^{2,3}$, 176^{12}; mørkt 193^{7}; — sterk $18^{3,9}$, 82^{18}; sterch 35^{11}; sterkt 20; hofuerk 83^{21}; merk 72^{6} samt Merk (lat. Merch, o: ven Mekka) 71^{22}, hvortil endnu kan föjes clærk 1^{13} i *B*. — Om det lydforhold, her er berørt, og ligeledes de ovenfor omtalte former med kk, k for lk, f for lf, vo for ve eller andre blandt de her ikke nævnte ejendommeligheder i *A* også har ihørt «øboens» udtale, skal jeg her ikke udtale mig om. Jeg skal endnu blot bemærke, at næppe alle de særegenheder, *A* indeholder, stammer fra ham, men at en del vistnok skyldes

en mand fra det sydøstlige Sæland — måske gråbroderer i Næstved Ole Jakobsen selv —, således som f. ex. formen thøm, tøm[1]) synes at antyde, og at flere af de former, vi finder i *A*, ved midten af 15de århundrede brugtes på den kant af øen, fremgår — for at tage et dokument, jeg lige har ved hånden — f. ex. af Niels Pedersen Gyldenstjernes testament, skrevet på Bregentved 1456[2]). Her træffer vi således thørre $547^{2, 11, 30}$, hvormed *tørræ* 43^{11}, 107^{23} o. s. v (ved siden af tørres) kan sammenstilles; fremdeles langge (= længe) 548^{32}, aldeles som *A* har langæ 10^{5}, 80^{10} 203^{22}; ſanctæ Joriæn 546^{15}, hvormed ſ*anc*tæ Jwriæn 11^{8} i *A* kan sammenlignes; meth infeyle 549^{1}, hvor met (= mit) kan jævnføres med hwet 58^{11}, hw*et* 38^{7} og m*e* 42^{9}, intetkön til hwidh og midh (oldn. miðr); o. s. v. — Det forekommer mig altså sandsynligt, at mindst to mænd fra forskellige steder på de danske øer har haft med teksten i *A* at göre, men hvor meget der i sproglig henseende hidrører fra den ene og hvor meget fra den anden, kan først afgöres ved en nærmere undersøgelse, som jeg her ikke har lejlighed til at anstille.

2) Et kvarthåndskrift nr. 55 i rigsbiblioteket i Stockholm, omtalt af Molbech i Hist. Tidskr. IV, 15. Det er indbundet i et samtidigt bind, på hvilket der fortil findes navnet Chriſtopherus Rogerius w paſtor Leierd) og bagtil bl. a. navnet Nicolaus Chriſtophori, vel sagtes fornævntes sön. Nederst på titelbladet står der:

Thenne Boug Hør Miig Palle Friis Thiill het Rete och Er Miig Forerret aff mien guodeVen Her Peder ſkytt Gudtz Ordt Thiienner vdj Leer-

[1]) Østsæl. døm men vestsæl. dåm. Dyrlund, a. skr. s. 2

[2]) Chr. H. Brasch, Gamle Eiere af Bregentved, Khvn. 1873, s. 546—9 (jfr. s. 10 ff.) = D. Mag., 3 R. III, 297—401.

[3]) Fra Lærdal i Sogn, Bergen stift.

dalls Preſtegiiell Thiill Enn Venulliig Forerenng Anno 1601. Palle Friis
Egenn Hanndt[1]).

På bagsiden af samme blad findes med lidt yngre hånd:

Skipper Niels Søffrenſsøn er mit naffn,
Gud vnde mig aff Bogenn gaffnn,
At ieg maa leffue och elſke gud,
Frycte hannom och holde hanns bud,
Gud hielpe mig paa denne Øe,
Erlig at leffue, och vell ath døe.
In nomine Ieſu omne genu flectatur.

Hele bogen er skreven med samme pyntelige hånd og er i dens første afsnit forsynet med omhyggelig udførte røde initialer ved begyndelsen af hvert kapitel. Også en del af titelbladet er skrevet med rødt men derimod ikke kapiteloverskrifterne. — Dette håndskrift indeholder: 1) Hele oversættelsen af Mandeville. På første blad findes titlen, og de næste 151 blade indeholder selve teksten, hvori bog 2 og 3 begynder på ny side. Hertil kommer endnu 2 blade med et register. — Derefter følger 2) Enn vdſchrifft

[1]) Den her nævnte mand må være Palle Friis til Lundergård i Vendsyssel, der en tid var bosat i Norge, hvor han efter Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. VI, 248 skal have været kgl. befalingsmand i Sogn men måske snarere har været ansat som en slags underlensmand, da hans navn ikke forekommer i Norske Rigsregistranter, og da Sogn på samme tid var bortforlenet til lensmanden på Bergenhus Lavrits Kruse (1596–1606; se Norske Rigsregistr. III, 428; IV, 150). — Om Palle Friis's senere skæbne vides næppe andet, end hvad N. Hancke har meddelt i Saml. til jydsk Hist. og Topogr. I, 151 ff., hvorefter han 1615 i stor fattigdom levede i Skagen og der myrdede en bonde og dennes hustru for at få midler til atter at komme til Norge. Året efter (1616) blev han halshugget i København. (Efter velvillig meddelelse fra hr. biblioteksassistent Bricka).

aff adſchillige gamble ſkribenters bøger om nogle ſlaus folck, ſom met beueffnit haand haffue i fordom tiid vdfarit aff diſse nordiſke lannde oc ſidenn fanngit regemente offuer mange lande oc riger vdi verdenn[1]). På bagsiden af titelbladet findes en fremstilling af Verdſenns kreiiſs, afdelt i de bekendte tre dele ved et T, og derpå følger teksten på 27 blade. — Endelig kommer 3) Regiſter paa de herrer, føſter oc førſtinnder oc anndre naffnkundige perſonner, ſom ligger begraffuenne vdi Rinngſted, Sore oc Andtuorſchou, der ialt fylder 13 blade. — De sidste 27 blade er ubeskrevne.

Hvad den i dette håndskrift indeholdte afskrift af oversættelsen af Mandeville angår, som jeg i noterne har betegnet ved *C*, har vi allerede ovenfor set, hvorledes titelbladets angivelse skal forstås, og at årstallet 1584 ikke kan betegne andet end det år, da *C* blev afskrevet. Med hensyn til det register, som alene findes i dette håndskrift, kan der næppe være tvivl om, at -e i authore 205³ beror på fejllæsning af forkortelsestegnet for -is, hvoraf følger, at dette register ikke er tilföjet af afskriveren selv men har tilhørt hans kilde. Da det endvidere ikke giver kapiteloverskrifterne fuldt således, som disse findes på deres plads inde i bogen, hvilket vel vilde have været at vente, hvis en afskriver havde forfattet registeret efter teksten, og da alle de latinske udgaver har et register, som der vel ikke var nogen grund for oversætteren til at udelade, har jeg anset det for sandsynligt, at det sammen med det øvrige er blevet oversat fra latin, hvorfor jeg har ment at burde medtage det i udgaven (s. 205—6).

At *C* ikke er afskrift af *A* + *B* eller stammer derfra, fremgår, som foran berørt, deraf, at *A* + *B* oftere har forbi-

[1]) Efter et andet hdskr. trykt i Chr. Pedersens Danske Skrifter, udg. af C. J. Brandt, V, 334 ff. (jfr. 538—9 og Om Lunde-Kanniken Christiern Pedersen og hans Skrifter af C. J. Brandt, Kbhvn. 1882, s. 144 ff.).

gået noget, som rigtig findes i *C* (jfr. s. IL). Da dette håndskrift således er uafhængigt af *A* + *B* og derved på mange steder har kunnet yde en ikke ringe hjælp til at udfinde den oprindelige tekst, har jeg ment i noterne at burde anføre alle håndskriftets afvigelser fra *A* + *B*, for så vidt de har nogen indflydelse på meningen. Ved siden af disse findes der imidlertid en stor mængde andre afvigelser, der alene vedrører sprogformen, idet ord og former, vi træffer i *A* + *B*, her er ombyttede med andre, der vel nok som oftest må anses for yngre, men dog ikke altid beror på aldersforskellen mellem de to håndskrifter. Når således *C* har miel 99^{14} og ſie 200^{2}, viser disse former ud over meel og ſee i *A* og kan ikke forklares deraf; når *C* har aaſiun 60^{13} og effterſiun 73^{4}, medens *A* har aſyn og effter ſyn, må -ſiun og -ſyn stå i lignende indbyrdes forhold som oldn. sjón og sýn; når gemdæ 33^{27} i *A* bliver ombyttet med ſkiulde i *C*, viser allerede «Vejlederen» nedenfor s. 214^{24}, at det sidste ord undertiden blev foretrukket længe för 1584 o. s. v. Uagtet de sproglige forskelligheder mellem *A* og *C* således ikke altid afspejler sprogudviklingen i tiden fra 1459 til 1584, idet bl. a. også dialektforskel gör sig gældende, vil det dog vistnok være af nogen nytte at sammenstille nogle af dem, og jeg skal derfor anføre en del exempler.

Hvad substantivböjningen angår, står *C* i det hele taget på omtrent samme standpunkt som moderne dansk, idet vi ikke alene finder plur. herrer og lande for herræ og land i *A* men også former som plur. muſz 16^{14}, hoffuider 104^{2} o. s v. for meøs, hofuith o. s. v. Medens *A* altid bruger them, tem, har *C* altid dennom, og for huer therræ i *A* bruger *C* enten huer dennom 146^{24} eller huer aff dennom 104^{13}. Formerne eder, edert, plur. edræ i *A* er alle afløste af eders, og ligeledes har *C* paa voris ſide 195^{19}, voris hender 74^{11}, hvor *A* bruger wor og woræ. For noger med plur. nogræ, noger har *C* nogen med plur. nogle eller undertiden nogen (nogenn chriſtne 61^{19}.

nogen quiſte 171 [7]), og for ængæ, æn(k)tæ findes i *C* altid ingen, intet o. s. v. Enstavelsesformerne ber, læſſ, far er i *C* ombyttede med berer 100 [20], leſzer 104 [17], farer 100 [23] og torff med tør, plur. mwæ oftest med maa. I fortid har *C* ſkabtte 2 [7] for det gamle ſkob i *B* og lidde 109 [15] o. s. v. for led i *A*. fan, forſuand, van, fall i *A* er blevne til fandt 42 [17], forſuandt 60 [12], vandt 21 [11], falt 197 [1] (jfr. også iblannt 193 [6] for j bland i *A*); præt. plur. brudæ, lubæ er afløste af brøde 40 [18], løbe 182 [18], men *C* har derimod ridet 82 [19], og ofte ſkriffuit 55 [4] o. s. v., medens *A* har former med e; tottæ og dualdi*ſſ* er ombyttede med tyckte 86 [16] og dueldis 203 [1]; brugædæ, frelſædæ, beginnædæ (oftest), ſkyldædæ med brugte 173 [18], frelſte 133 [12], begynthe 183 [4], ſkylthe 70 [9]; ſeyldæ, ſtirktæ, tektes med ſeylede 191 [11], ſtyrcket 179 [23], teckedis 138 [13] o. s. v. — botn og vatn i *A* [1]) skrives i *C* allevegne med nd; ligeledes har *C* ørken og huſtru for øtken og huſfruæ i *A* og endvidere oftest konge for koning. forrethzlæ, bluelſſæ og fødelſæ dagh er i *C* blevne forredelſe 105 [1], bluſzell 75 [11] eller blyſell 71 [2] og fødſells dag 125 [2]. *C* har altid hiem og ihiel, medens *A* oftest har heem og i hel, og ligeledes plur. hiørnner 121 [9] for hyrnæ i *A*. aldræ, aldry er overalt afløst af aldrig, gømmen af igennom, fran af fra, ponnæ af paa, vndertagen af vndtagenn, neder af ned, vedertalæ af vidtale 72 [4] o. s. v. For mwln i *A* bruger *C* molm 142 [10], for honik altid honing. Subst. vermæ og part. eruith er erstattet af varme 7 [5] og arffuit 199 [23], clepp*er* af klipper 103 [16], til øfu*er*lups af till offuerløffs 38 [9], tiwk, som *A* altid bruger, af tyck f. ex. 99 [19], men omvendt har *C* ſiunge 43 [11], ſiuncker 148 [16], hvor *A* har ſynghæ, ſyngkerr, og frem-

[1]) Med hensyn til afskriverens udtale af disse ord er vantzens 194 [1] og (han) vatn 58 [3], vadn 99 [1], 138 [18] o. s. v. (= van) oplysende.

deles altid hiurde 76[6] o. s. v. (jfr. afftiurde 70[17], mgl. i *A*) og liuder 12[18], hvor *A* har hyrdæ og lider (ɔ: lyder). For ſlikcæs og likcæ i *A* (i = y) har *C* ſluckis 41[5] og lucke 192[16], for nømmæ har *C* nemme 114[2] og ligeledes altid giemme f. ex. 41[12] og glemt 47[9], medens *A* i disse ord oftest har former med ø. I *C* findes altid miſkund (f. ex. 104[12]), medens *A* har meſcundæ, ligeledes kuld 151[18] overfor kullæ men omvendt en bønne 85[2] overfor een bøøn o. s. v. Fremdeles kan anføres, idet jeg nævner formen i *A* først (med spærret tryk): keſæ — keyſze 33[3] o. s. v.; til foren — til forne' 162[12] o. s. v.; fornimſt — fornufft 165[22]; vfornymſtighæ — wfornufftige 191[5]; ſtiktædæ — ſtifftede 87[5] o. s. v.; betekcæ — bedecke 107[21]; veruæ og foruervæ — forhuerffue 17[20] o. s. v.; merkatthæ (plur.) — markatte 132[15]; ruktæ — rycte 109[12]; beruktik — berycted 115[16]; gantzæ — gandſke 11[14] o. s. v.; diamant — demant 85[27] o. s. v.; kokodrylly plur. (lat. cocodrilli) — crocodille 105[6]; Wennedie — Fenedien 111[9]; prelatæ, naturæ, hoſpitale, altæræ — prelat 32[15], natwr 28[5], hoſpitall 43[22], alter 41[23] o. s. v.; miraculum, tabernaculum — mirackell 41[9], tabernackell 40[6] o. s. v. Endvidere fordæ — fordre 30[4]; ſafnædiſſ — ſamblede ſigh 174[17]; ærwædæ — arbeyde 192[6] o. s. v.; hiemferd — hiemfart 199[8]. Det kan også bemærkes, at forstavelserne be- og for- er sjældnere i *A* end i *C*, der således har beholde 96[2], betyde 128[8,11], bemercke 128[12], beſuige 188[18], bedrøffuelſze 183[17] o s. v.; forløſze 130[20], foruare 135[21], forkorthe 202[20], forhuerffue 17[20], formerelſze 191[5] o. s. v., medens *A* har de tilsvarende ord uden de nævnte forstavelser. — I en række tilfælde består afvigelsen i forskellig afledningsendelse eller sammensætning. Således afløſn — affløſzning 52[1] o. s. v.; hørennæ — hørelſze 201[2]; atſkillielſſæ, lydelſæ — adſkillighed 78[18], lydighed 154[19] o. s. v.; ſenden — ſanndhed 33[4] (oftest: ſandingen f. ex. 74[13]); ſubtil — ſubtilig 40[7] o. s. v.; løſtict — lyſteligt

71^{12} o. s. v.; dyræ ſtenæ — dyrebare ſtene 100^{16} o. s. v. redæ at — rebonne til at 23^{14}; alders — alderdoms 139^{15}; ſyugæ — ſiugdom 203^{10}; føllæ — følelſze 146^{21}; ſpog — ſpøgelſze 176^{17}; ſa*m*uid — ſamuittighed 142^{11}; omvendt feliched — fellig 11^{16}; forgiftelſſæ — forgifft 146^{22}; wittichedh (w = uv) — vonuittighed 148^{22}; mak — gmak 200^{4}; ſa*m*ni*n*gh — forſzamling 176^{1}; villelſæ — vildfarelſze 72^{12} o. s. v.; hofferd, hofferdigæ — hoffmodighed 73^{22}, hoffmodige 188^{16}; orloff — forloff 105^{19}; ledæ*ræ* og lede*s* me*n*d — ledſagere 31^{6}, 34^{23}; leder (plur.) — lede modene 104^{7}; o. s. v. — I talrige andre tilfælde er der i *C* indsat et andet ord af helt forskellig rod, meget ofte et fremmed ord i steden for et hjemligt, sjældnere det omvendte. Således kan — i alfabetisk orden — anføres, idet ordet i *A* nævnes først: alt — ganndſke 69^{8}; altings — aldelis 50^{9} o. s. v.; bede*ſſ* — begierede 80^{12}; behøfuælict — vel behageligt 201^{1}; beſkedæligæ — fuldkomelige 64^{11}; høyth beſøge*n*næ — ſtorlige bedrøffuede 182^{6}; byrdh — fødtzell 21^{10}; deli*n* — parten 202^{14}; dyurffuæ — driſtighed 154^{26}; duællieſſ — bliffue 101^{9}; døn — luct 182^{3}; døn*er* — lucter 135^{15}; faa — antuorde 196^{14}; fleckæ — sprecke 41^{21}; geller — kofter 147^{7}; geneſten — ſtrax 26^{6} o. s. v.; (girfalkæ — gribfalcke 123^{20}, gribfule 136^{5};) gømdæ — ſkiulde 33^{27}, voctet 67^{18}; henn*er* — imod 153^{2}; en eller et ho*n*næ — it ſlaus 12^{4}; hull — gaff 40^{11}; høfuæligæ — ſaare 68^{17}; iettæ — loffuede 67^{4}; ke*n*næ — lære 48^{21}, fornam 139^{14}; kompæny — lyſtighed 129^{10}; crøph — kløff 52^{6}; kwer — ſtille 170^{23} o. s. v.; ne*m*mæ, ny*m*mæ — lerre 133^{13} o. s. v.; nydææ — bruge 187^{10}; nær — moxen 13^{13} o. s. v.; nøwæ — neppelige 117^{5}; orlofuæ — feyde 189^{10}; p*er*egri*m*mæ, pelægrimæ — vdlendinge 11^{14} o. s. v.; vor . . til radæ — bleff . . till ſinds 196^{12}; raſkæligæ — ſnarlige 130^{24}, ſnarligenn 76^{4}, ſnart 148^{20} o. s. v.; till riggæ — till bage 182^{6}; redd*is* — befryctede 189^{14};

rætælich — forferdelig 175[8]; ſawn — tale 78[2]; ſettæ — ſammen ſkreff 23[24]; ſinnæ — tiid 101[9]; ſinnum — tider 57[20], gannge 146[4], tid 69[5] o. s. v.; ſtakcædæ — korte 62[8] o. s. v.; ſtækcæ — forkorthe 169[18]; ſtor hugnit — frimodig 85[4]; ſtrider — ſlactningeer 35[15]; ſtundom, vnnerſtundom — vndertiidenn 95[10], 187[14] o. s. v.; ſtirer — regierer 82[2]; ſtyrere — regienntere 68[10]; teff — ſmag 89[6,8]; tefuæ — ſmage 89[7] o. s. v.; trefuer — tre gange 171[2]; vnderuyndæ tem — beblande dennom met 73[9]; vndfongit — annamit 160[15]; veder korith off — forplictitt ofz ved 72[11]; weygen — kaaſen 10[8]; vefuæ — vinde 35[13]; yrtædæ — balſomerede 43[4]; ænlidæ — anſict 104[13] o. s. v.; øffrit — noch 98[7], vell 168[7]; til øfrens — till offuerflødighed 194[5]; o. s. v.

Hvad sprogformen i *C* i og for sig angår, frembyder den lidet mærkeligt. Et par former skal nedenfor anføres sammen med tilsvarende i *E*; her kan det måske blot bemærkes, at *C* ligesom *A* undertiden har sing. ſlecte 129[6], ſorge 132[18], bierge 139[3] o. s. v. og ligesom *E* sing. haffne (med plur. haffner 5[16]) 7[10], 71[21] for det almindelige haffn. Når *C* har exe 89[23], 90[22], exenn 90[15] for oxe, oxenn, kunde det mulig bero på en misforståelse, hvortil dog sammenhængen ingen anledning synes at give.

3) Et kvarthåndskrift i Karen Brahes bibliotek i Odense, der i Linds katalog (1725) s. 159 unöjagtig anføres som indeholdende »Joh. Mandivels Rejse-Bog af Latin fordansket 1544«, og ligeledes nævnes i Vogelsangs fortegnelse s. 87. Da det her ikke findes på sin rette plads i afdelingen »Rejsebeskrivelser«, er jeg desværre først efter tekstens trykning tilfældig bleven opmærksom på dets existens.

Dette håndskrift, som jeg foran har betegnet ved *E*, er skrevet med en hånd fra slutningen af det 16de århundrede og indeholder nu 158 blade i mindre kvart med sign. *A* – *Y*, hvert bogstav bestående af 8 blade med undtagelse af *K*, *L*

og *M*, der kun har 6, og samme störrelse har også *A* oprindelig haft, men de 2 blade mangler (s. 6^{18} far*e* — 9^{1} eth). Ligeledes mangler også hele bogstavet *C*, der må have bestået af 8 blade (s. 18^{18} tel — 27^{13} vord*er*). Kapiteloverskrifterne og en eller flere linjer i begyndelsen af hvert kapitel er skrevne med rødt blæk, hvormed også de første sider og enkelte senere er indstregede. Formatet har tidligere været noget större end nu, idet der, som et par omböjede hjörner viser, er bortskåret noget både af breden og höjden for at få håndskriftet til at passe til et gammelt læderbind af en anden bog, hvori det i senere tid er indsat. På titelbladet findes med yngre hånd et par — vistnok ligegyldige — navne, som jeg ikke med sikkerhed har kunnet læse. — Angående titelbladets årstal 1444 (ikke 1544 som Lind angiver) er der foran talt (s. XLV f.)

Den skade, der er sket ved, at *E* ikke er blevet benyttet til udgaven, er heldigvis ikke så stor, som den kunde have været, idet det nemlig straks ses, at *E* og *C* står i et så nært forhold til hinanden, at de sikkert må antages at være afskrevne efter en og samme kilde. Dette fremgår ikke alene af fælles påfaldende former som gmak, *C* = gmagk, *E* (mak, *A*) 200^{4}; vempthe, *C* = vempte, *E* (vapntæ, *A*) 202^{4}; offueſidt, *C* = offuerſidtt, *E* (ou*er* ſeet, *A*) 202^{16} o. s. v. men viser sig også derved, at forbigåelser (f. ex. s. 58^{3-6}, $^{13-16}$ 152^{12-15} o. s. v.), fejl (f. ex. palmme tre for ſkind, *A*, 35^{5}; enn ſøn heder Geodus for j ſind gardh, *A*, 124^{7}; de forvanskede steder 103^{11}, 151^{16}, 152^{20} o. s, v.) og andre afvigelser fra *A* meget ofte er fælles for *C* og *E*. For så vidt er skaden altså ikke så stor, men jeg beklager dog, at jeg ikke tidligere er bleven opmærksom på *E*, idet dette håndskrift — ved siden af sine særlige fejl — på adskillige steder bedre end *C* har bevaret det oprindelige og derved undertiden kan hjælpe til at finde den rette tekst. Jeg skal her anføre de steder, hvor *E* på denne måde er af betydning og navnlig sådanne, hvor en rettelse i teksten bör foretages.

S. 33⁴ oc ad, *E* = oc at, *A*. — oc er sikkert oprindeligt og burde beholdes.

- 34²⁴ kundæ, som er indsat efter *C*, mangler i *E* som i *A* og bör udgå.

- 36⁹-¹⁰ kallede, *E* — vist fejl for kalle de — taler for, at ordstillingen kallæ te i *A* er oprindelig.

- 41¹⁷ Efter pe*n*ni[n]gæ har *E*: Anden thid om aaritt daa maa der ingen indgonge vden peninge, hvilket ikke findes hværken i *A* eller *C* men dog kunde synes at være oprindeligt = Ali*as* vero p*er* annu*m* no*n* ſine reddit*io*n*e* tributi, lat.

- 46¹⁸ Annæ, *E* = *D*.

- 50¹ ind, som er indsat efter *C*, findes ikke i *E* = *A* og er vistnok uoprindeligt.

- 51²¹ ad, *E*, og således vel oprindeligt.

- 54²⁵ iꝫ, (ɔ: 1½) *E*, og således oprind. = lat.; urigtig læst som ij i *A* og *C*.

- 55⁵ alt, *E* = *A*.

- 65⁵ høyſt, *E* = rettelsen høxt.

- 66¹⁰ haffde de, *E* (uden oc).

- 80¹⁴ ſtørre, *E*, og således sikkert oprind. = maiori, lat.; ſtoræ, *AC*.

- 83⁵ velboren, *E*.

- 100³ ſin her, *E*, og således sikkert oprind. = ſuo exercitu, lat.

- 100³ vorder, *E*.

- 101¹² huilkett it ſtort vnder er thet, *E* = *A*; t*et* i *A* er således sikkert oprindeligt.

- 111⁹ det, *E* = th*et*, *A*.

- 114¹⁰ oc thiene, *E*, og således bör der sikkert læses med komma foran (æræ, oc [= ſom] tiænæ).

- 114¹⁸ vaabnet, *E*; jfr. s. LIV.

- 137¹⁷ bagher, *E* = rettelsen bag hær.

- 142¹⁴ Chettai, *E* = kætay, *A*, hvor æ vel altså er gammel fejl.

S. 144[2] fraa, *E*.
- 151[6] longtt, *E* = lankt, *A*, der vel næppe burde have været rettet til lang.
- 159[16] ſtore, *E* = rettelsen ſtoræ.
- 163[20] aff, *E* = rettelsen áff.
- 185[6] at, som jeg har indsat, findes heller ikke i *E* og bör vist udgå.
- 190[11] alle, *E* = allæ, *A*, der sikkert er det oprindelige.
- 198[20] alt står i *E* på samme plads som i *A*; slutningen af noten bör udgå.
- 202[7] (og 113[18]) voxt, *E*, jfr. s. LIV.

I visse henseender har *E* et lidt ældre præg end *C* og har således på flere steder beholdt et gammelt ord, der i *C* er afløst af et yngre (f. ex. trøſser 28[3], 82[22]; forde 30[4]; quer 47[5], 92[26]; ſtor hoffnit 85[4]; ſnøde 92[2] o. s. v., hvor *C* har tre gange, fordre, ſtille, frimodig, lede o. s. v.), men det, jeg her særlig skal henlede opmærksomheden på, er nogle rækker af former, hvor en særegen lydudvikling lægger sig for dagen. — I steden for langt ø har *E* ofte y, navnlig i former af verbet ſøge: ſyge 3[6], ſygge 69[24], 194[12], ſygte 164[7]; forſyge 85[22], 196[10], forſygthe 196[6], forſygtt 100[16], 203[5], vforſygtt 188[9], vforſygthe 79[9] samt subst. forſygelſse 79[7]. Fremdeles ryg 193[7] (røg, *C*); offuerflydighed 194[5] (samt 73[15], hvor y er rettet til ø eller omvendt); vel også bryde 40[18] (brøde, *C*, brudæ, *A*). fye (føuæ, *A*) findes kun 16[8], ellers heder ordet i *E* føe 128[9], 131[10], 158[19], ligesom det heder nøe[1]) 78[2], 109[9] (ved siden af det almindeligere nøye og nøy) og pløe 114[8]. — I en del tilfælde har *E* i for e, således longfridag 41[5], langfridag 41[14]; lige[2]) (ɔ: lege) 126[8] = ligge 86[15], 173[2], 192[18]; camille (ɔ: kamele) 31[9], camillene 31[12,12];

[1]) I *C* findes nyge 78[6].
[2]) I *C* findes liege 192[18] og subst. liegh 192[21].

offuerſidtt[1]) (= ofuer ſeet, *A*) 202^{16}; thigen 9^{10}. Fremdeles vederquige 184^{12}, vigre (ɔ: vegre) 29^{6} samt barnlige thijd[2]) (= barn læyæ tid, *A*) 38^{5}. Endogså i for æ findes i subst. ligier (= lægæ, *A*) 124^{10}, hvorefter ſerlige[3]) (= ſarlægæ, *A*) $124^{8,9}$ sikkert er fejl for ſarlige. — i, ie for ey haves i vier 13^{17}, 195^{23} (= subst. veyr); kieſse 82^{16} (= keyſse); subst. kieſser 9^{13}, kieſeris 9^{9}, kieſeren 9^{2} o. s. v. (= keyſer); plie 185^{7}, 192^{8}, 202^{5}, (= pleye) og plier 29^{6}, 71^{14}, pliede 44^{24} (samt plye 17^{9}, 34^{21}, 35^{15}).[4]) Endelig kan det også anføres, at ved siden af verb. ſegle findes ſielle $61^{2,21}$, ſiegle 87^{7} med præs. ſieller 12^{20}, ſiegler 103^{13}, 105^{2}. — u for alm. o haves i bud (= oldn. bót) 107^{2}; ſturtt (= oldn. stórt) 31^{18}; hus[5]) (= hoos, *A*) 14^{12}, 41^{17}, 47^{25}, 49^{6}; ligeledes burde (= oldn. borð, pl.) 165^{17} og måske pullere 199^{6}, pulleris 85^{10}, i hvilket ord både *A* og *C* har o. — Fremdeles bör det måske endnu anføres, at *E* ved siden af ſelle (oldn. selja) bruger ſielle 38^{11}, ſiellie 71^{6} o. s. v., hvilken form også findes i *A* (f. ex. 85^{20}) og *C* (f. ex. 71^{6}), og endvidere har voxt (= vext) 113^{18}, 202^{7} (jfr. foran s. LIV); vngre 173^{10} og vngſte 186^{13} (= yngre og yngſte); theniſte 46^{4}, 60^{6}, 67^{12}, 72^{21} o. s. v. samt formen ieg druck (= drak, *A*) 89^{13}.

---

[1]) *C* har offueſidt.

[2]) *C* har barnlige tiid.

[3]) *C* har bægge steder ſeerlige.

[4]) Hvor ey findes, viser *E* ofte usikkerhed med hensyn til et følgende e i udlyd, idet dette savnes i vey (= veye, plur.) $17^{7,21}$, 130^{22}, 142^{12}; ney (= neye) 126^{12}, 127^{15}, $129^{14,20,26}$; pley (= pleye) 83^{16}, 105^{18} o. s. v. (jfr. også ney [= neye] 15^{15}, 56^{11}, 78^{6}, 110^{4}, 186^{2}), medens det derimod urigtig er tilföjet i den anden veye 30^{19}, en veie 30^{8} o. s. v. En lignende usikkerhed i brugen af -e findes ellers ikke i *E*.

[5]) I *A* (og ligeledes i *CE*) er hoos 81^{19} fejl for (Jobs land) Hus = terra Hus, lat.

4) Et håndskrift i lille 8vo. på det kongelige bibliotek i København, gl. kgl. saml. nr. 3559, tidligere opbevaret i gehejmearkivet. Dette håndskrift, som jeg i noterne har kaldt *D*, og som er skrevet med en hånd fra slutningen af 16de århundrede, indeholder foruden titelbladet 18 beskrevne og derefter et par blanke blade. Titlen afviger fuldstændig fra den, vi har fundet i de ovenfor omtalte håndskrifter, og er meget vidtløftig: Iohannes Mandavill*us*. Befkriffuellfze aff hanns vanndrinng och reyfe igiennom the thry ypperliige och mechtiige keyferdømme, fom er: Turchia, huor vdj thenn turkiifke keyfer er enn herre och keyfer, fom alltiidt kalldiis Soldann; it*em* thet mechtiige keyferriige Tartaria, huillckinn keyfer alltiidt kalldiis Granchum; it*em* difligefte thett ypperfte riige India, huillckenn keyfer alltiid kalldis preft Johann, och huor vdj hannd faae och hørde møge*n* vnnderliigh*et* och attfkilliig mennifker theris fkickellfzer, feder, lou och leffnit och møgenn anden vnnderlig ting, fom h*er* effter befkriffuiis. Denne titel viser allerede, at vi her ikke har med en nöjagtig afskrift at göre, og det samme ses af det følgende. Indledningen (s. 2—3 i udgaven) er forbigået i *D*, hvor teksten først begynder med udgavens s. 4^3—5^4. Herefter anføres de oplysninger om bogens tilblivelse, som meddeles i dennes sidste kapitel (s. 202—4), og dernæst følger så kap. 2—4 (s. 5^{15}—14^{23}); kap. 5—9 (s. 15^1—29^2) er forbigåede, men derimod findes atter kap. 10—15 samt begyndelsen af kap. 16 indtil kyrkæ 47^5, hvormed *D* ender.

Teksten i disse brudstykker er ofte så afvigende fra den, vi finder i de ovenfor omtalte håndskrifter, at man straks kunde fristes til at antage dem for dele af en helt anden oversættelse. At dette dog ikke er tilfældet, fremgår deraf, at *D* på andre steder ordret stemmer med de øvrige håndskrifter, og når den latinske original endvidere inddrages i sammenligningen, bliver der ikke nogen tvivl om, at vi i *D* har en temmelig fri

omskrivning af den samme oversættelse, vi ellers kender. Under disse omstændigheder har jeg ikke fundet anledning til i noterne at anføre de afvigende læsemåder i dette håndskrift undtagen i nogle enkelte tilfælde, af hvilke imidlertid et par synes at have lidt större interesse. S. 4^{21} har *B* efter ſloth tilföjelsen oc vnnerlighe tyngh, og tilsvarende findes i *CE*; det mangler derimod i *D* ligesom i lat. og kan næppe være oprindeligt på dette sted. S. 9^{9} har *D* alene det rette op, medens *A* har a og *CE* paa. S. 10^{3-4} har *A*: oc ſynes at varæ criſtnæ, og tilsvarende findes i *CE* men derimod ikke i *D* og heller ikke i lat. S. 12^{5} har *D* kommer mand frem for, der sikkert er oprindeligt, medens *ACE* savner de tre første af de anførte ord og har det fjærde urigtigt. Disse steder, hvor *D* alene har det oprindelige, gör det sandsynligt, at *D* repræsenterer en håndskriftklasse for sig i modsætning til $A + B$ og *CE*, hvis fælles kilde allerede har haft tilföjelserne 4^{21} og 10^{3-4} samt forbigåelsen 12^{5} og således ikke har været oversætterens eget håndskrift. Hvis *D*'s stilling imidlertid er således, som her er antaget, burde der vel have været lagt lidt mere vægt på dette håndskrift, end jeg har gjort, og f. ex. igennom, *CE* = igiennom, *D* vistnok have været anset for oprindeligere end tel 6^{4} i *B*, ligeledes haffner *CE* = *D* for oprindeligere end ſtade 6^{16} i *B*; fremdeles er koningin 10^{2} i *A* = *D* måske alligevel oprindeligere end keyſzerenn i *CE*, uagtet dette stemmer med lat. o. s. v.

Hvad den i de ovennævnte håndskrifter foreliggende gammeldanske oversættelse af Mandevilles rejse angår, stammer den, som foran anført, fra den almindelige latinske tekst, men da dens forhold til denne sidste vistnok på ethvert punkt vil fremgå af de oplysninger, jeg har tilföjet i noterne, kan jeg her fatte mig kort.

På flere steder synes de afvigelser, der findes mellem den

danske tekst og de latinske udgaver, at bero på afvigende læsemåder i det latinske håndskrift, oversætteren har benyttet. Når vi således s. 200^{6} finder tree pell*æræ*, hvor latin har turrib*us*, pilarijs, beror det sikkert på, at det latinske håndskrift har haft tribus — eller at oversætteren har læst således — i steden for t*ur*ribus. På lignende måde finder navnet Mecheyn 115^{11} sin forklaring i de latinske udgavers Meke, in qua . . . Navnet Corſica*m* 6^{18}, hvor udgaverne har Chorifcu*m*, skyldes næppe oversætteren eller dennes afskrivere, og det samme gælder vistnok flere andre navneformer, f. ex. Sydonis 14^{6} overfor Sidoniorum. S. 20^{1-2} findes for*æ* He*r*od*is* w*re*dæ uden tilsvarende i de latinske udgaver, men at det er oprindeligt, synes at fremgå deraf, at ikke alene engl. s. 34 har for drede of kyng Heroude, men at vi også hos Baldensel, Mandevilles kilde på dette sted, finder metu Herodis (s. 341). S. 135^{23} har dansk armbørſtæ ſkud, medens alle de latinske udgaver har iactum ut dixi ſagitte, uagtet der i det foregående ikke står ſagitte men baliſte. S. 53^{10}-^{11} har dansk ſom och beuiſælict er m*et* ten kyrkæ, ſom ter oppa bigd er[1]), medens vi i lat. helt afvigende finder: q*ua*muis m*u*lta aliena *et* incerta ſcripta de crucis arbore ferunt*ur* p*er* orbe*m*; i engl. s. 94 findes intet tilsvarende. Flere andre steder, hvor den danske tekst afviger fra de latinske udgaver, f. ex. 198^{19-21}, 200^{14}—201^{4} o. s. v. kunde måske ligeledes til dels bero på afvigende læsemåder i det latinske håndskrift, der, som vi ovenfor (s. XXXVI) har set, bedre end udgaverne har bevaret den oprindelige inddeling i 3 bøger.

En del andre afvigelser mellem den danske oversættelse og dens latinske original er sikkert først fremkomne i den afskrift af den danske tekst, hvorfra $A + B$ og CE stammer, men den allerstörste del skyldes dog utvivlsomt selve over-

---

1) Jfr. Vejled. nedenfor s. 221^{27}.

sætteren, der dels med og dels mod sin vilje har indført mange forandringer. På et stort antal steder har han således udeladt större eller mindre stykker, der tilsammen udgör over 30 af de 272 spalter, som findes i lat. *A*, altså 1/9 af hele bogen; på andre steder har han stærkt forkortet sin originals tekst, hvorved det ofte er gået ud over meningen (f. ex. s. 65^{3-4}), men til gengæld synes han ikke sjælden selv at have tilföjet en eller anden bemærkning (f. ex. s. 142^{9-13}), og oftere har han givet en — mer eller mindre heldig — meget fri omskrivning, navnlig af almindelige, religiøse betragtninger, eller ombyttet dem med helt andre (f. ex. s. 68^{4-5}, 70^{4-5}, 76^{5-7}, 96^{4-17}, 177^{7-8}). — Ved siden heraf indeholder den danske oversættelse en stor del mere ufrivillige afvigelser fra den latinske, en lang række fejl, der er fremkaldte ved oversætterens uagtsomhed eller skyldes hans mangelfulde kundskab. At han f. ex. ikke har forstået ordet caliphus og derved har forvirret det pågældende sted (20^{15}), eller at han har forvekslet en kamæleon med en kamel (187^{19}), er vel ikke så påfaldende, som at han sikkert ikke har været på det rene med betydningen af de latinske benævnelser på verdenshjörnerne, idet han f. ex. ofte oversætter in meridiem ved øſter udh 91^{17} o. s. v., ſeptentrionalis ved øſtræ 43^{6} o. s. v. Mare occeanum (det indiske ocean) gengives stadig ved teth veſtræ haff (102^{11}, 103^{24} o. s. v.); s. 4^{15-16} forbindes maiorem et minorem urigtig med Egiptum i steden for med Armeniam; s. 188^{10} oversættes de inſulis Bragmannorum . . . ved aff ten *øø*, ſo*m* Bracmano*rum* het*er*; på flere steder gengives ſtadia ved milæ, hvorved f. ex. Alexandria bliver 30 mil lang og 10 mil bred (18^{13}) o. s. v. Når sådanne og mange lignende fejl findes, kan man ikke undre sig over, at oversætteren ikke altid tager det lige strængt med den latinske grammatiks fordringer og f. ex. 32^{5} henfører ſeruans til munkene på Sinai i steden for til gud, eller at han ofte af forskellige grunde er udsat for misforståelser (f. ex. 28^{13}, 30^{14}, 38^{16}, 82^{10-13}, 92^{8-9}, 105^{6}, 115^{11-14} o. s. v.), der dog i al-

mindelighed kun angår mindre enkeltheder og sjældnere forandrer hele fortællingen, således som det f. ex. er tilfældet med beretningen om «den gamle på bjærget» (s. 173—4), som i den danske tekst i höj grad er forvansket.

Medens oversætteren vistnok med rette kan göre fordring på den ros, at han i det hele taget har udtrykt sig på et godt dansk sprog og i den henseende ikke står så lidt over flere andre middelalderlige oversættere, lader derimod hans gengivelse af originalen, hvad troskab og nöjagtighed angår, en del tilbage at ønske. Ved de fejl, han har begået, og de ændringer, han har foretaget, fjærner hans arbejde sig endnu et stykke længere fra Mandevilles eget værk end den latinske tekst med alle dens afvigelser, og når allerede denne på mangfoldige steder giver et temmelig udvisket billede af, hvad Mandeville selv har skrevet, gælder dette i endnu höjere grad den gammeldanske oversættelse, der for os sikkert har sit störste værd som et dansk sprogmonument af forholdsvis ikke ringe betydning.

Hvad udgivelsen angår, er der her kun lidt at tilföje til det, der allerede foran er anført. Til grund for udgaven er lagt $A + B$, der kun er forladt, når C (D) syntes at have en mere oprindelig læsemåde, eller når åbenbar fejl forelå. De talrige forkortelser er overalt opløste i overensstemmelse med fuldt udskrevne former og trykte med kursiv. Interpunktionen skyldes udgiveren ligesom også stort begyndelsesbogstav i navne og efter punktum.

Til slutning er det mig en kær pligt at aflægge min ærbødige tak til hr. rigsbibliotekar Klemming i Stockholm samt til patronen og priorinden for Odense adelige jomfrukloster, kammerherre, hofjægermester, greve Bille-Brahe-Selby til grevskabet Brahesminde og baronesse Schaffalitzky

de Muckadell, for den liberalitet, hvorved de har gjort det muligt for mig her i København at benytte de under deres varetægt stående håndskrifter.

Den Vejleder for pilgrimme i det hellige land, der nedenfor meddeles som et tillæg til udgaven af Mandevilles rejse, har hidtil ikke været trykt med undtagelse af 3 brudstykker[1]), som C. J. Brandt har optaget i sin Gammeldansk Læsebog I, 306—10.

Hvem forfatteren til dette lille skrift er, eller hvorfra det stammer, er jeg ikke i stand til at oplyse. Det synes ikke at være benyttet af Palæstina-forskerne, og da det, så vidt jeg ser, på flere steder (f. ex. navnlig i beskrivelsen af natatoria Siloe s. 214) indeholder meddelelser, som mulig kunde have nogen interesse, uden at disse anføres af de nævnte forskere, tör man vel heraf slutte, at det lille skrift hidtil ikke har været kendt af dem. At det kunde være originalt dansk, er vel i og for sig ikke umuligt, men större sandsynlighed er der dog måske for, at det er en oversættelse eller bearbejdelse[2]), og at det i al fald i den foreliggende danske form er bygget på en ældre kilde, fremgår vistnok af en bemærkning s. 219^{18-20}: Siæn ſiær han, at ther war wel mange handæ ting mer at tale om, ther han wilde ey at thennæ ſynnæ beſcriue, hvor «han» vel rimeligst må forstås som sigtende til en ældre, benyttet forfatter. —

---

[1]) Svarende til s. 209^{7}—211^{11}; 215^{1}—217^{14}; 220^{9}—221^{18} i denne udgave.

[2]) Måske kunde former og udtryk som Thetæ ær thet ærſtæ peregrimes trech 217^{12}; ſom han wor ſkikket af æræſtæ 211^{6}; een yrte meiſter 218^{21}; breen to Samaritanæ 223^{7} tyde på, at vejlederen er kommen til Danmark fra vore nærmeste sydlige naboer.

Hvad skriftets alder angår, bestemmes denne på den ene side derved, at det foreligger i en afskrift fra slutningen af 15de århundrede; på den anden side må dets originale tekst ikke blot være yngre end 1333, i hvilket år de s. 216 omtalte gråbrødre først nedsatte sig på Zion[1]), men da deres antal endnu 1384 kun var nået til 8[2]), medens Vejl. angiver dem til sjælden færre end 24, tör man af dette tal vistnok slutte, at skriftet er yngre end 1384. At det stammer fra tiden efter 1400, synes også at fremgå deraf, at det oftere anfører steder, der først nævnes af forfattere langt hen i 15de århundrede, f. ex. på Zion det sted[3]), hvor Kristus prædikede og hvor Maria den gang stod (s. 215), og man vilde derfor næppe göre sig skyldig i nogen stor fejl ved at antage, at Vejlederen eller dens original fra først af er forfattet omkring ved midten af 15de århundrede. — Hvad den foreliggende tekst forøvrigt angår, er den næppe helt fuldstændig, men meget kan der dog ikke mangle, da den synes at indeholde næsten alt, hvad der kan antages at have ligget i dens forfatters plan at meddele. Måske står slutningen fra s. 224^{16} ikke længer på sin oprindelige plads.

Så vidt vides findes Vejlederen kun i en enkelt afskrift, der sammen med nogle andre navnlig latinske og svenske stykker fra forskellig tid er opbevaret i cod. Arn. Magn. nr. 792, 4to. Den optager her, skreven med en hånd fra slutningen af 15de århundrede, ialt lidt over 19 tospaltede sider — hver spalte på 30—33 linjer —, idet den begynder øverst på første side af bl. 188 (med en blå initial) og afbrydes bl. 197 vers. midt på første spalte. — At det er en afskrift, vi har for os, ses dels deraf, at der i cod. efter føder

---

1) Jfr. T. Tobler, Topographie von Jerusalem, Berlin 1854, II, 117.

2) Ib. s. 139.

3) Ib. s. 132.

214^{13} findes et overstreget æller tolf nydher, der beror på, at skriveren først havde forbigået stykket mellem føder i l. 13 og føder i l. 15, dels fremgår det tydelig af flere fejl i cod. f. ex. fardriues 211^{8}, hvor det rette må være farderues; foren 216^{18} for forne, andæn 219^{30} for en dau, ligeledes wen 213^{29}, der ikke som i noten angivet står for wden men er fejl for ouen, o. s. v.

Hvad udgivelsen angår, er håndskriftet fulgt så vidt som mulig og kun helt åbenbare fejl rettede, medens derimod en række mer eller mindre tvivlsomme former er blevne stående til nærmere prøvelse. Som i Mandevilles rejse er også her interpunktionen og brugen af store begyndelsesbogstaver lempet af udgiveren og forkortelserne opløste og trykte med kursiv.

København i december 1882.

Udgiveren.

MANDEVILLES REJSE,

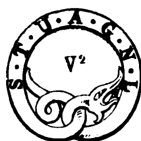
PÅ DANSK FRA 15DE ÅRHUNDREDE,

EFTER HÅNDSKRIFTERNE UDGIVEN

AF

M. LORENZEN.

ANDET HÆFTE.

KØBENHAVN.

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI.

1881.

Dette værk sluttes med et tredje hæfte, som vil udkomme i året 1882.

Her[1] begy*n*neſſ een bogh, ſom ma*n* kaller veyledhere[2] aff Englandh ok tel th*et* hellie landh, ſom Jh*eruſa*lem j liggh*er*, och ſydh*en* thel andre landh paa ſhyn ſidhe[3] mæreth, hwylke*n* ſom førſth worth giorth j een ſtadh, ſo*m* hedher[4] Leodicia[5], ponne galiſche mool aff en *r*iddh*er*[6], ſom hedh Ioh*annes* affh[7] Ma*n*dewylle, aar effth*er* gutz byrdh twſe*n*ne ſtry hu[n]dredæ[8] ok halfftrediefintztywæ[8] och paa th*et* ſæmpthe, ok ſydhen ey laukth th*er* effth*er* wor hu*n* i th*en* ſa*m*me ſtadh[9] om ſeth po*n*ne latyne, ok[10] nw ar effth*er* gutz byrdh thuſe*n*ne ok ſæm hu*n*dr*e*dæ ok trætywe ok paa thet fierdæ wor hu*n* ſeth aff lathyne ok paa danſkæ aff een hedherlik clærk[11], ſom hedh*er* hær Pædhær Haræ j Roſkylle beſcopeſſ dømæ[12].

---

[1] *Her begynder B. Aben plads til initialen. Angående teksten i D, se indl.* [2] *Her begynder C:* VEILEDER. (Dett er en Bog ſom viiſer vey). [3] *Som ét ord i B.* [4] *Efter C:* heder; heedh, *B.* [5] *B;* LEODICEA, *C;* in ciuitate Leodienſi, *lat.* [6] *Så B men vistnok fejl for* riddhere. [7] *B;* de, *C = lat.* [8] *Rettet* halff trediefitz twyæ. *B.* [9] *Efter C:* Stad; ſtædh, *B;* ciuitate, *lat.* [10] *Svarende til det følgende i B har C:* Nu er hun aff Latine omſet paa Danſke. Anno. d: 1584. [11] *Se indl.* [12] *Herefter har B et forkortet* et cetera. *Det følgende stykke indtil kap. 1 mgl. i D.*

[Aff thet hellie landz loff oc priis, ſom Jheruſalem vdi liggher.[1]

Mæn[2] thet ſaa ær, ath thet hellie land, ſom Jheruſalem jnnen liggher, hwylketh ſom ‖ er gutz [børn 1
iæth[3], ſkall haffues j ſtørre verdicheth æn andre landh, ſom j verdhen æræ, foræ manghe ſaghe ſkil: fførſth forthy ath gudh, ſom ſkob hemmel ok iordh, holt hennæ ſaa verdik, ath hand obenbarædæ ther menniſkens kiøn ſyn eghen[4] ſøn Jheſum *Chriſtum*, verdens frælſæræ, j tj ath hand ther tok mandom aff iomfrv Maria, reen mø, oc hadhe ther alzydmigſth[5] omgengelſæ j tryy oc tretywe aar oc [ledh ther[6] forſmædelſe oc hordh dødh oc fooræ hans vnnerlige opfarelſæ tel hemmerygæ aff forſcreffnæ landh, oc forty, ſom then hellie kyrke tror, ath han ſkal tiidh j geen komme paa domme dagh oc dømme allæ hwer effther ſyne gerningher, tha bør allæ criſtnæ menniſke thet ath elſke oc godh veliæ tell ath haffue, j hwot ſtath the helſth[7] j æræ, thy ath forſcreffne landh ær[8] therres retthæ ærwæ.[9] [Herræ oc førſthe æræ thet[10] ſkyllighe j ſaa

---

[1] *Tilsat af udg. efter C:* For det førſte beſchriffuis det hellige Lannds Beremning loff oc priis ſom Jeruſalem vdi ligger; *overskrift mgl. i B;* De laude terre Iheroſolimitane. Capitulum primum, *lat.* [2] *Åben plads til initialen i B.* [3] *Rettet af udg.;* børns Iet, *C;* bøn ath eth, *B; lat. har:* terra promiſſionis filiorum dei *(jfr. kap. 14:* alt tet land ſom guts børn lofuet er = tota terra promiſſionis). [4] Euige, *C;* proprium, *lat.* [5] *B har* alzydmgſth *med prik over sidste streg af* m. [6] at hand der lidde, *C.* [7] fielff, *C.* [8] er, *C;* æræ, *B.* [9] Arffue, *C. Måske har det opr. været:* æræ the rettæ arwæ *(arvinger) med fornøden ændring i det foregående. Lat. har:* . . . . ſit tanquam a proprijs ſuis heredibus diligenda. . . . [10] Oc førſt

madhe ath elſkæ, ath them bør th*et* j geen ath vynnæ ||
a aff the ſwlæ hetni*n*ges makt, ſom th*et* aff oos wnn*eth* haffue [foræ woræ ſynner ſkyll oc theſſ ver j manghe aar j therres væræ haffdh haffue[11], oc medelmadæ *cri*ſtne mæ*n* ſkulæ th*et* hedre j ſaa madæ, ath the th*et* ſøge ſkulle j[12] gudelich pelegryms gongh oc goo och ſøghe the ſtæder [oc fieth[13], ſo*m* gudh m*eth* ſyne diſcip*u*læ gongh*eth* och fareth haffue, paa th*et* ath[14] the mwæ ſonghe the*rres* ſy*n*ners [ſorladhelſe oc[15] affløſni*n*gh. Jt*em* [aff thee *cri*ſtnæ folk, ſom[16] hyndr*æ*dæ ær*æ*, ſaa ath the jkcæ ſælwæ ku*n*dhe tidh[17] ko*m*me, tha[18] ſkal th*et* elſkeſſ i ſaa madæ, ath the gudh bedæ ſkulle och[19] herræ oc førſte, ſo*m* makth haffue, [vnn*er*wyſæ och radhe, ath the trolighe tell hielpe[20] m*eth* therr*es* liff och gotz, ath th*et* matthe j geen wy*n*neſſ aff the vmillæ hetni*n*g*es* makt och hendh*er*[21].

erre de, *C;* principib*us* quidem *et* potentib*us*, *lat.* [11] *Indsat af udg. efter C:* for vorre ſynnders Skyld, oc diſz verre i mange Aar y deris vere haffue haffdt; *mgl. i B; lat. har:* qui eam iam pride*m* a nobis noſtris exigentib*us* demeritis abſtulerunt. *et* per annos heu pl*ur*imos pacifice poſſederunt. [12] met, *C.* [13] *Således må der sikkert læses.* och ferdt, *C; mgl. i B; et* veſtigia, *lat. (jfr. kap. 20:* ſtædher oc fiædh ſpor ſom vor h*erræ* ſelfuer badæ go*n*ghet = chriſti veſtigijs *et* . . locis). [14] at, *C; mgl. i B, sikkert ved forglemmelse, da det i denne forbindelse ellers altid findes i B og A.* [15] *Mgl. i C og lat. og er vistnok uopr.* [16] aff de Gemeene chriſtne folch, oc aff dennom ſom, *C; lat. har:* Ab impotentib*us* vero *et* impeditis. *Der er vistnok forbigået noget i B.* [17] diid, *C*; *mgl. i B.* [18] *Svarende til det følgende* (tha . . . . hendher) *har lat.*: q*ua*tenus ſupradi*ct*os vel hortent*ur* vt aliquo modo iuuent. ſeu certe pro eis fideles fundant *o*r*atio*n*e*s (v. l. preces). [19] at, *C.* [20] *Således må der vel læses.* ath the vnn*er*wyſæ och trolighe tell hielpe oc radhe, *B*; vnderuiſze oc raade, at de troligen til hielpe, *C.* [21] *Herefter 10 spalte-linjer i lat. forbig. Efter* hendher *har B (som sædvanlig ved slutningen af et afsnit) et forkortet* et cetera.

[Thette ær thet førſte capytel, ſom her effther følger.[1]

Jek[2] Ioh*annes* aff Ma*n*dhewyllæ, r*i*ddh*er*e oc[3] opp-fooſtreth j Engeland j ſ*an*cti Albani byy, fek[4] fadhan ingydelſe j my*n* vngdom, ‖ ath iek vyllæ far*æ* my*n* 2 *b* pelegr*y*ms [gongh ell*er*[5] reyſe tel for*æ*ſc*re*ffnæ landh oc th*er* nagh*er* ſtu*n*dh dwelleff for*æ* mynæ ſynners [aff løns[6] ſkyll. oc[5] tha fordh iek aff ſtædh [tel ſkips[7] aff[8] Mar-ſilieff haffh ardh effth*er* gutz byrdh tuſe*nn*e [try hu*n*dreth[9] tywe oc paa th*et* a*nneth*, oc ſaa bleff iek j the land paa [hy*n* ſidæ[9] mæ*r*eth thel th*e*n tidh, ma*n* ſc*r*eff wor herræs aar tuſe*nn*æ [try hundreth[10] halfftredie-ſi*n*tztywe oc paa th*et* fæmpte, huilke*n* tidh ſ*om* giør try oc trætywe aar. J for*neff*n*de* tidh ford jek j ma*n*gæ lande[11] oc rygæ ok *øø*, ſ*om* er Turken, [Armenia, Egyptæ landh th*et* ſtør*re* ok my*n*dr*e*, Libia th*et* nætræ och offr*æ*, Suria[12], Arabia, P*er*ſia, Caldea ok een ſtoor deel aff Ethiopia, Tarta*ri*a, Amazonia, th*et* my*n*dr*e* India oc th*et* medelæ och een ſtoor deel aff th*et* ſtørr*æ* India, och j theſſæ ryghe ok landh ok om kry*n*gh the*m* ſaa jek ma*n*ghe uth *øø*, ſtædh*er*, byy och ſloth[13], ‖ j 3 *a*

Kap. 1. [1] *Tilsat af udg. efter C:* Dette er dett Førſte Capittel ſom her effter følger; *mgl. i B; lat. har:* Subſcriptio autoris. [2] *Åben plads til initialen i B. Her begynder D.* [3] *Mgl. i C;* natus *et*, *lat. Det opr. er måske:* fødder oc. [4] oc fek, *B;* fick ieg, *D.* [5] *Mgl. i CD og er vistnok uopr.* [6] *Så B; samme form findes også andensteds.* [7] *Indsat efter CD; mgl. i B.* [8] til, *C;* y, *D. Hvilken præpos. er den rigtige? Lat. har:* impoſui me nauigationi maris marcilienſis. [9] *Som ét ord i B.* [10] *Mgl. i B; C har årstallet skrevet* mccclv. [11] *Så synes B at have, dog er* e *måske ikke helt sikkert. Ellers har B og A allevegne flertalsformen* land, landh. [12] *Så B;* Armonie, Egipti land, det ſtørre oc mindre lybya, det nedre og øſtre Siria, *C;* armenia*m* maiore*m* *et* minore*m*. Egiptu*m*. Lybia*m* altam *et* baſſa*m*. Suria*m*, *lat.* [13] *Herefter har B og C:* oc vnn*er*lighe

hwylke ſo*m* boor ma*n*ghe hondhe folk, oc[14] atſkyllelige [ær*æ* j the*rres* andlidhe oc andſekt oc andr*e* ſedh*er* ok low oc j leffn*eth*[15], ſo*m* meget aff fy*n*neſſ hær effth*er* j bogen. Tok wor my*n* [høyxſtæ athra[16], ath iek væl fræ*m* mattæ ko*m*me tel th*et* hellie landh oc beſee ok ſøghe the hellie ſtædh*er*, ſo*m* gutz ſøn hadhe gongh*eth*, och tha iek tidh kom, tha bleff iek lengſth j th*et* landh, och forthy ſc*r*iffu*er* jek nw [førſth j te*nn*æ bogh[17] veyæn tidh ſaa vell thel landh ſo*m* tel [ſtrandh och[18] vatn fran Engelandh ok the ſtædh*er*, ſom th*er* mellæm æræ och merkeligh hellie dom j ær, paa theth ath pelægr*y*mæ mwæ theſſ bæth*er* fynne po*n*næ vægh*en* ok væll fræm ko*m*mæ, ſoom [for*æ* gutz ſkyll och th*erres* ſiælæ ſkyll[19] vellæ tidh faræ[20].

[Aff veyen ſaa vel tel landh ſom tel vatn fran Engelandh oc in tel Conſtantinopolim. Capitulum ſecundum.[1]

Hwo[2] ſom vell far*e* thell Jh*er*u*ſ*al*em* aff Engelandh,‖
3 b aff Ybernia, aff Skotlandh, aff Norghe eller aff

tyngh, *der mgl. i D og vist må være uopr. på dette sted; lat. har:* villas *et* loca. [14] *Så B;* ſom. *C.* [15] *Så B. Stedet, der gengiver lat.:* vbi habitant varij ho*mines et* g*en*tes aſpectuu*m* mo*rum* l*e*gu*m et* rituum diuerſoru*m*, *er vistnok noget forvansket.* [16] *Således må der læses.* høyeſte atraa, *C;* høſtre megit athralik, *B;* ſummo deſiderio, *lat.* [17] in hac prima p*ar*te huius op*er*is, *lat.* [18] *Mgl. i C; lat. har:* tam p*er*agra*n*di *quam* nauiga*n*di. [19] for guds oc deris ſiels vidtarff, *C. Det oprindelige er måske:* foræ gutz ſkyll och therres ſiælæ vidtarf. *Sætningen* ſoom . . . faræ *uden tilsvar. i lat.* [20] *Herefter har B et forkortet* et cetera.

Kap. 2. Tilsat af udg. Overskrift mgl. i B; Huorlunde mand ſkall finde veyenn aff Engeland oc ind til Conſtantinopolim ſaa vel til land ſom till vand. cap. 2, *C;* Her effter føllger Veyenn thill Lannd och offu*er* Vanndt thill Conſtantinopell aff thiſſe Lannde, *D;* De itinere ab Anglia vſq*ue* ad Conſtantinopolim. Capitulu*m* .ij., *lat.* [2] *Initialen i B ikke udført; på dens*

Galiæ, hand maa uth keſe en vey tel landh eller tel vatn i*n*tel keyſe*re*ns ſtadh j G*re*ken, ſom kalleſſ *Con*ſtantinopol*im*. Ow*er* land maa handh fare thel Kolnæ oc tel[3] Vngheren och fræm ath Bellegrawe[4] ok tel eth landh, ſo*m* hedh*er* Bulgarie, ower een ſteenbroo, ſo*m* liggh*er* *ower* eth vatn, ſo*m* hedh*er* Marroi[5], och ſaa ge*m*me*n* eth landh, ſo*m* hedh*er* Pynzi*nares*[6], och th*er* neſth taa ko*mm*e*r* hand jndh j G*re*chen tel een ſtadh, ſo*m* hedh*er* St*er*nes[7], oc ſaa tel en ſtad, ſo*m* hedh*er* [Tiſme p*a*pe[8], oc ſaa tell een ſtadh, ſo*m* kalleſſ Andronopolim[9], oc th*er* neſth ko*mm*e*r* hand tel *Con*ſtantinopolim, ſo*m* keyſe*re*ns aff G*re*chen høyxſtæ[10] ſædhe er. Jt*em* hoo ſo*m* och vell fare tidh thel ſkips, ſo*m* for*æ* er rørth, ha*n*d maa uth ſeylæ aff Marſilia, aff Piſi[11] eller Janua[12] ell*er* Venedi ell*er* aff Room ell*er* aff Neapol*is* ell*er* andr*e* belæyelige ſtade[13], tha ko*mm*e*r* ha*n* fram ath teſſe efth*er* ſc*re*ffne || landh, ſo*m* er 4 *a*
Tuſſia*m*[14], Ca*m*pania*m*, Corſica*m*[15], Sardinia*m* oc ſaa intel Cicilia*m*, oc th*er* er eth bierghe, ſom kalleſſ Ethna, och th*et* bre*n*ner altidh ok aldræ ſlikcæſſ, och foor vdhen th*et* tha er th*er* æn fleræ ſtædh*er*, ſo*m* altidh giffwæ eldh oc bre*n*ne*n*d*es* lwæ aff them, ok the

plads har cod. hw *til vejledning ved den påtænkte udførelse af initialen.* [3] Igennom, *C;* igiennom, *D;* per alm*a*niam in vngaria*m*, *lat.* *Opr. måske:* gemmen Tydſkæland oc tel. *Efter* Vngheren *er 9 spalte-linjer i lat. forbig.* [4] *B;* Bellegraffue, *D;* bollegraffue, *C;* Bellegrane. *lat.* *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [5] *B;* Maroy, *D;* Martij, *C;* Maroy, *lat. A;* marroy, *lat. B.* [6] *B;* Vintinarus, *C;* Piinſinares, *D;* Pyncenars, *lat.* [7] *B;* Sterckueſſ, *C; mgl. i D;* ſtermes, *lat. A;* ſternes, *lat. B.* [8] *B;* Teſne pape, *D; mgl. i C;* aſme. pape, *lat. A;* aſmepape, *lat. B.* (a *er blevet læst som* ti). [9] *BC = lat.* [10] *Rettet.* hoyxſtæ, *B.* [11] *B;* Piſzij, *C;* Perſej, *D;* Piſi, *lat. (gen.).* [12] *C;* jama, *B; mgl. i D;* Janue, *lat. (gen.).* [13] haffner, *CD; lat. har blot* alibi. [14] Thuſcia*m*, *lat.* [15] *B;* Tarſzia*m*,

kalleff Golchen[16] oc ær*œ* hoos vij mylæ langhe, oc aff then ſa*mm*e eldh oc lwe hawe*r* th*et* folk, ſo*m* ther hoos boor, therr*es* merke [huert aar[17], om the ſkullæ fonghe ty*r*kæ ell*er* vædhe ell*er* [dyr tidh eller[18] godh aaryngh ell*er* kullæ ell*er* vermæ, och the ſtædher kalle the po*n*næ latynæ caminos i*n*fernales. Oc ær*œ* ther nagr*œ* abellegardæ j Cicilie, [ſo*m* fy*n*deſſ j æblæ oc grøn fructh[19] alth areth om kr*y*ngh bodhe vynther oc ſo*mm*er[20]. Jt*em* nar ha*n* faar thædhen aff Cicilia, taa ſøgher handh jkcæ landh, før hand ko*mm*er j naghær haffen j Gr*e*chen, ſo*m* kalleſſ Merwth[21], Vallonie[22] eller Duras ell*er* nagh*er* anne*n* haffn vnner landh*eth*, tidh ſo*m* gud ||
4 b ha*n*nu*m* giffu*er* væd*er*eth, och th*er* neſth tha ko*mm*er hand tel Co*n*ſta*n*tinopolim[23].

[Aff Conſtantinopoli oc then koſtelik hellidom, ſom ther vdi er.

Capitulum tercium.[1]

Conſta*n*tinopol*is*[2] th*et* er een ſkiøn ſtadh, mektik och faſther[3], oc ther er megel koſtelik hellidom. Ow*er*

C; Torſitam, *D; lat. har derimod* Choriſcum. [16] *B;* Golchon, *C;* Golltenn. *D;* golchan, *lat.* [17] *Så CD; mgl. i B.* [18] *Indsat af udg.; mgl. i B;* dyre eller, *C;* gode aar eller, *D; lat. har:* annu*m* ſteril*em* . . vel fertil*em*. [19] *B;* ſom finndis eble oc grønn vdi, *C;* ſom erre grøne och giff*uer* frucht aff the*n*nom Eble och perrir, *D;* in quibus inueniunt*ur* frondes flores *et* fructus, *lat.* [20] *Herefter 19 spalte-linjer i lat. forbig.* [21] *B;* Merut, *C;* Merudt, *D;* Miroit, *lat. A;* myroyt, *lat. B.* [22] *Rettet af udg..* vellonie, *B;* Vallenie, *C;* Vallerie, *D;* Ualonie, *lat. A;* vaſonie, *lat. B.* [23] *Herefter har B et forkortet* et cetera. *De sidste 6 spalte-linjer i lat. er forbig..*

Kap. 3. [1] *Tilsat af udg. efter C:* Aff Conſtantinopel oc den koſthellige helligedom ſom der vdi er; *overskrift mgl. i BD;* De vrbe conſtantinopoli *et* reliquijs ipſius, *lat.* [2] *Åben plads til initialen i B.* [3] *Herefter er 11 spalte-linjer i lat. forbig.*

alt tha er ther then ſtørſte[4] deel aff thet hellie kors, [ſo*m* Ihe*ſus* wor py*n*ther po*nn*æ[5], ok ther er ok ha*ns* kiortel inconſutilis[6] oc th*et* rør ok ſwomp, [ſo*m* ha*n*nu*m* gaffs drikkæ aff paa korſſ*eth*[5], oc eth aff the ſøm, [ſo*m* ha*n* wor fæſth paa korſſ*eth* m*eth*[5], och halffdelæn aff the torn krwnæ, [ſo*m* Iødernæ ſetthe po*nn*e Jhe*ſ*u *Chriſt*i hoffw*eth*[5], och then anne*n* halffdeel ha*n*dh er j Paryſſ j koni*n*ghens capellæ aff Franke ryghe. Jek, ſo*m* w verdik er, haffu*er* offthe ſeth bodhæ delæ[7]. J *Con*ſta*n*tinopoli er ok een koſtelik kyrke meth bignyngh och allæ ſtikkæ[8] øw*er* allæ the kyrker, j *criſ*te*n*do*m*me*n* ær*œ*, ſom wydh*er* er j ſ*an*cte Sophie hedh*er* [oc v*er*dicheth[9]. Th*er* æræ allæ teſſæ foræ ſc*re*ffne hellido*m*me j. ‖[10] Ter er ok[11] ſ*an*cte Anne lege*m*mæ, ſom ſ*an*cta 5 *a*
Helena drotni*n*g hu*n* før*œ*[12] tiid fran Ih*eruſ*alem. Ter er ok ſ*an*cti Luce ewa*n*geliſte lege*m*mæ, ſom førdis tid af [Britanea Judee[13]. Ter ligg*er* ok[14] Joh*ann*es *Cri*ſoſtomi[15], ſom ter vor beſkopp, m*eth* andr*œ* fler*œ* vtalligæ helly mentz been[16]. Jt*em* hart vde*n* for kyrke*n* ter ſtor end høffuer peler*œ* af malm*er*ſten, oc ter po*nn*æ ſtor en keyſær*œ* oc ſider po*nn*æ ſin heſth oc hed Juſtinianus[17] oc er gwden af eer[18] och forgywlt. Ha*n* hadæ fordo*m* oppa ſin hand en ſkyfuæ, huyken[19] ſom foræ

---

[4] *Efter CD;* øw*er*ſte, *B;* maior, *lat.* [5] *B og tilsvarende i CD; findes ikke i lat.* [6] *Efter C;* j *con*ſta*n*tinopoli*m*, *B; mgl. i D;* inco*n*ſutilis, *lat.* [7] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [8] de ſtycker der till heerer, *C; lat. har:* in ſeruatis ibi ſacroſanctis reliquijs. [9] *Mgl. i CD og lat.* [10] *Her begynder A.* [11] *Her ender B.* [12] *Så A,* = førdæ. [13] *B;* Britania i India, *C;* Britania, *D;* bethania iudee, *lat. B;* Bethania, *lat. A;* bithinia, *lat. msc.* (Brettagnia, *ital. s. 20*). [14] *Mgl. i A;* oc ſaa, *C;* och, *D.* [15] *Så A;* Chryſoſtomus, *CD;* criſoſtomi, *lat. (gen.).* -us *i CD er vistnok rettelse af afskriverne.* [16] *Herefter 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [17] *Efter C;* iuſtianus, *A;* Juſtian*us*, *D.* [18] *C;* err, *A.* [19] *Så A;* k *og* kk *for* lk *i dette ord findes*

ma*n*gæ ardh er vdh fallen aff hans hond tel eth teghn, at[20] keyſær*en* af Grek*en* hafu*er* meſt ma*n*gæ ryghæ oc land. Ha*n* vor tel for*en* h*er*ræ ofuer teſſæ eft*er*ſcrefnæ landh: Rom, G*re*ch*en*, Afie, Surie, Judee, Egypti, Arabie oc P*er*ſie, *men* nw hafu*er* han alz eneſtæ G*re*ken *met* teſſæ land ſom her[21] efter nefneſſ, ſo*m* er Caliſt*rum*,
5 *b* Colcos[22], ‖ Orthygo[23], Teſbria, Minos[24] oc Flexon[25], Melo, T*ra*kia[26] *oc* Macedonia[27]; oc t*et*tæ for*æ* ſc*re*fnæ belædæ holler op[28] ſin høgræ hand vty øfter tel eth tegn, at han triuer te betni*n*gæ, ſom øfter vdh beſidennæ æræ [ok c*ri*ſtnædæ menz fiendæ ær*æ*[29]. J*tem* j ten for*æ*ſc*re*fnæ ſ*an*cte Sophie kyrkæ lodh end tiid en keyſæræ begrafuæ ſin dødæ fre*nn*æ, ſom for*æ* mek ther vor ſaut. Th*er* te grofuæ hans *gra*ff, ta [ko*m*mæ te[30] tel en anne*n* graff, ter ſom eth lege*m*mæ wdy laa, ok po*n*næ t*eth* lege*m*mæ la end deſk af clarth gull, oc ter vor pa*n*næ ſc*re*fu*et*, g*re*tzſkæ, ebrayce ok latine: Jhe*ſ*us *Chriſt*us ſkal fødes af[31] ren iomfruæ, ok iek tror po*n*næ ha*n*nu*m*, ok ter m*et* ſtodh oppo, [huot tidh ten dødæ vor ter nødher lagt. Ta re*g*nædæ te fran then tidh oc fu*n*dæ[32], at t*et* vor [tu thuſe*nn*æ[33] ard, før en vor h*er*ræ lodh ſek fødhæ af ſ*an*cta Ma*ri*a,

oftere i A. [20] *CD*; oc, *A*; q*uod*, *lat.* [21] *Rettet af udg.*; ter, *A; mgl. i CD.* [22] *AC;* Collthotz, *D;* cholchos, *lat. B;* Calchos, *lat. A.* [23] *A;* Orthigo, *C;* Artthigo, *D;* Ortigo, *lat.* [24] *C;* nimos, *A;* Minius, *D;* Mynos, *lat.* [25] *D;* flexom, *A;* Flexomia, *C;* fllexon, *lat. B;* flexon, *lat. C, msc.;* Flexon, *lat. A.* [26] *A;* Thracia, *C;* Trachia, *lat.* [27] *Herefter et par spalte-linjer i lat. forbig.* [28] *Således må der læses med D;* a, *A;* paa, *C; lat. har:* eleuatam. [29] *Findes ikke i lat. Herefter er en hel spalte i lat. forbig.* [30] *Så må der sikkert læses.* komme de, *C;* kommer the, *D;* fu[n]dæ te ok ko*m*mæ, *A;* ventu*m* e*ſ*t, *lat.* [31] *Herefter har CD:* enn; *måske bör* een *indsættes i teksten.* [32] data defuncti ſ*ecundum* modu*m* illi*us* te*m*por*is* que *con*tinebat, *lat.* [33] ij^{m}, *C;* thuſe*nn*æ, *A;* M, *D;*

ren iomfrw, oc then deſkh giømmes en j for*nefn*de kyrkæ. ‖ Jt*em* allæ te rigæ oc landh, ſo*m* vnd*er* keyſær- 6 *a*
en[34] af G*r*echen æræ, te æræ døptæ [oc ſynes at var*æ* c*ri*ſtnæ[35], tee hwerma*n* at te j ma*n*gæ modæ far*æ* villæ oc langæ[36] ſien bort go[n]gnæ æræ fran Romær*æ* kyrkæ, [ſom tøm burdhæ at vær*æ* vnn*er*gifnæ ſom allæ andræ c*ri*ſtnæ menniſkæ[37].

Weygen ofuer landh oc ofuer vadn fran Conſtantinopolis och in tel Acharon[1].

Quartum ca*pi*tu*lum*.

Ho ſo*m* vel faræ af *Con*ſtantinopoli ofuer land, han ſkal førſt til ſkips ofuer eth haff, ſom kalles brachiu*m* ſ*an*cti Georgii, oc ſa ko*mm*er han tel eth faſt ſlot, ſom heder Ruffineall, ok ſa tel eth and*et* ſloth, ſom kalles Puluereall, oc ſa tel eth ſlot, ſom heder Sinoplum[2], oc ter neſt ta ko*mm*er han j Capadociam, ſom er eth ſtort landh oc breth oc fult af høuæ byerghæ, oc ter neſt ko*mm*er ‖ han tel en ſtad, ſom 6 *b*
heder Nik[3] oc ligger j Turchin, ſom[4] er meg*et* faſter

duo millia, *lat.* [34] *Efter C:* keyſzerenn; koni*n*gin, *AD*; imperatori, *lat.* [35] *A og tilsvar. i C; mgl. i D og lat.* [36] *Så A.* [37] *Findes ikke i lat. Herefter har A et forkortet* et cetera *og derpå:* ſom j verde*n* æræ, *alt overstreget med rødt blæk. Slutningen af kapitlet — 17 spalte-linjer i lat. — er forbig..*

Kap. 4. [1] *C = lat;* acharan, *A.* [2] *A;* Synoplum, *C;* Sinopilum, *D;* ſinopolu*m*, *lat. B;* Synoplym, *lat. A;* Synopolim, *lat. msc.* [3] *A;* Nich, *C;* Niick, *D;* Nica, *lat. msc.;* Nyt, *lat. A;* nunc, *lat. B* (Nyke, *engl. s. 21*). [4] *C og D har vistnok ordene i en oprindeligere orden:* i Tørckienn til enn ſtad hedder Nich, ſom, *C;* y Tyrckeriet, thill enn ſtad kalldis Niick, ſom, *D; lat. har:* Deinde turchiam ad portu*m* Cheneron. *et* ad

m*eth* ſtor*æ* torn oc mwræ[5] om k*ri*ngh[6]. Ter neſt ko*mmer* han tel Antiochiam t*et* myndræ, ſom er ten mektiſtæ ſtad af Suria[7]. T*et* ſa*mm*æ Antiochia er ſtor oc mektik oc meg*et* faſt ok[8] hafu*er* fordom var*et* megit faſtæræ oc ſkønæræ. Ter neſt ko*mmer* han tell teſſæ eft*er* ſc*re*fnæ ſtadh*er*: Laonſam, Gibellam, Turchuſam[9] oc Berugh[10], th*er* ſom ſies, at ſ*anc*tæ Jwriæn[11] ſlo dragen j hiel. Ter neſt ko*mmer* han tel en ſtad, ſom heder Anchon[12], ſom fordom hedh Ptolomaida[13], huyke*n* ſom vor en[14] meg*et* mektik ſtad oc faſt, ten tid C*ri*ſtnæ ha*nn*u*m* j vær*æ* hadæ, ſoſom vor hoos vor h*err*æs aard tuſennæ ok tu hu[n]drædæ halfftrediæſinztyuæ[15] oc pa t*et* tyuennæ, oc nw er han gantzæ forfallend. Jt*em* nota, at p*er*egri*mm*e[16] mwææ[17] meg*et* ſaktær*æ* ko*mm*æ tel[18] Iheru*ſ*alem tel vatn en til
7 a la*n*d. ‖ om gud vel giſuæ th*ø*m bør oc feliched. Jt*em* hoo ſom vel far*æ* tidh tel ſkips fran Conſtantinopoli, ha*n* ſkal førſt tel end ſtad, ſo*m* heder Barrea[19], ter

---

ciuitatem dictam Nyt. [5] *Rettet af udg.;* mwr, *A;* mure, *CD;* muris, *lat.* [6] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [7] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [8] licet, *lat.* [9] *AD;* Turcuſzam, *C;* Tortuoſam, *lat. A;* tortuſia*m*, *lat. B.* [10] Beruch, *lat.* [11] *Så A;* Jörgenn, *CD.* [12] *C;* anthon, *A;* Ancon, *lat. A;* acon. *lat. B.* [13] *C;* tolomaidæ, *A:* Petholomaide, *D;* ptolomaydam, *lat. Herefter har lat.:* antiquitus Acharon, *hvilket er forbigået i alle hdskr. af oversættelsen; skönt navnet* Acharon *findes i kapitlets overskrift.* [14] *CD; mgl. i A.* [15] *Rettet af udg.* halffemtæſinztyuæ, *A; CD har årstallet skrevet* MCCLXX; *lat. har:* milleſimu*m* ducenteſimu*m* octuageſimu*m*. [16] *Så A her og nogle gange til. Hvor ordet skrives helt ud, har A allevegne* pelegrim; *formen* peregrim *har sikkert tilhørt det oprindelige hdskr.* [17] *Så A i slutning af linje, hvor fordobling af endevokal oftere findes, som det synes, blot for at fylde en tom plads. Undtagelsesvis forekommer dette dog også inde i linjen.* [18] tel ‖ tel, *A.* [19] *C;* Borrea, *D;* banea, *A;* bar-

ſ*om* ſ*anc*ti Nicolai been liggæ, oc[20] ſaa tæden fra*m* foræ [manghæ land, ſom liggæ vdhy hafu*eth*[21], oc fram foræ en *øø*, ſom heder Silo[22]; ther voxer maſtix oc[23] en ho*nn*æ gumi, ſom meg*et* klarth er; oc ter neſt foræ[24] ſ*anc*ti Ioh*ann*is ewangeliſte *øø* ok ſa tel Epheſum[25], ſ*om* ha*n* vor iord*eth*. Alth t*et*tæ forſc*re*fnæ landh, ſom ſkalles Aſia th*et* my*n*dræ, th*et* hafuæ nw tee ſnødæ hedni*n*ggæ, ſ*om* hedæ Turchi, oc the kallæ nw t*et* land Turchiam t*et* myndræ. Ter neſt ſeyler man fra*n* Epheſum oc jntel Pa*nn*o*n*iam[26] ok tel end ſtad, ſom hed*er* Patera, ter ſom ſanctus Nichola*us* vor fødder, ok fræm at Mirrea*m*[27], ther ſom ha*n* vor beſcopp; th*er* voxer meget ſterkt win; ‖ oc ter neſt tel 7 *b*
en *øø*, ſom heter Creta; ter[28] vor ten viſæ lægæ fødder Vpotras[29]; oc ſa tæden oc tel en ſtor *øø*, ſom kallis Rodin[30], oc he*nn*æ hafuæ c*ri*ſtnæ mend j v*er*dhæ, ſom hedæ hoſpitalarij[31], oc ten *øø* hu*n* hedh fordom Colſos[32], ſom ten epyſtola lider, ſ*om* ſanct*us* Paul*us* ſc*re*ff tel tøm[33] och kallædæ tøm Coloce*n*ſes. Tæden ſeyler ma*n*d och intel Cypren, oc ter j mellom [ſynes Sodoma[34], ſom for gik for en ſind ſkild, ſom vor omod

ream, *lat. A.* [20] *CD; mgl. i A; et, lat.* [21] maritima loca, *lat.* [22] *C;* Siloe, *D;* ſile. *A*; Silo. *lat.* [23] *Så ACD; lat. har:* vbi creſcit gummi maſtix lucidum. [24] *Rettet af udg.;* kommer mand frem for, *D*; thil, *C*; ſo*m*, *A* (*foræ læſt ſom* ſo*m*?). [25] *C = lat.;* epheſim *A.* [26] *AC;* Pavoniam, *D;* Pa*nn*onie, *lat.* [27] mirream, *lat. B;* myrtea*m*, *lat. A.* [28] *Efter* cretam *har lat.:* hinc Chio. poſtea lanco. vn*de* . . .; ter *refererer sig således til det udeladte* Lanco, *ikke til* Creta. — heter . . . ſom *mgl. i C.* [29] *Så A, fejllæsning for* Ypocras; *mgl. i CD;* hypocras, *lat. A;* ypocras, *lat. B.* [30] *A;* Rhodin, *C; mgl. i D; alle de benyttede lat. tekster har den ældre form på -um.* (Rodi, *ital.*). [31] *A = lat. B*; hoſpitarij, *lat. A.* [32] *A;* Colſfos, *C;* Kolſos, *D;* Coloſos, *lat. msc.;* Colſei, *lat. A;* colchos, *lat. B.* [33] habitatoreſ hui*us* inſule, *lat.* [34] *Så A og*

n*aturam*[35]. Cipre*n* er eth ſtort land oc ſkønt oc
hafu*er* vdy ſek eth [ærkæbeſcops d*omm*æ[36] · m*et* ſem
[lydæ beſcoppæ[37], oc ter er en hafn, ſom kalles Famo-
geſta, oc t*et* er th*e*n nafnku*nn*eſtæ hafn j bla*n*d køp-
me*nn*ænæ aff all v*er*den. Ter fynd*es* och køpme*n*
af al verd*en*, ſom æræ hedni*n*gger[38] oc *cri*ſtnæ.
8 *a* Ther ær oc een abbacia ‖ aff ſ*anc*ti B*e*n*e*dicti orden,
ſo*m* kalles [mo*ns* *crucis*[39], oc ter ſyes at varæ
teth kors, ſom r*ø*fu*æ*r*e*n po*nn*æ he[n]gdæ, ten ſom
frelſter vor. Ter er oc eth ſloth, ſo*m* koni*n*gin lader
meg*et* vel forua*ræ*, oc ter liger po*nn*æ Hyla*ri*onis
lege*nn*mæ[40]. Ter neſt fynd*es* faa by eller ſtæder, ſom
*cri*ſtnæ folk j boo, men hetni*n*gæ hafu*et* nær alt
ſa*mm*e*n*, bo[dæ] land oc ſtader, oc hafuæ ty ver haft,
all ſyden mand ſc*re*ff effter gutz byrd tuſe*nn*æ och [tu
hu[n]dr*eth*[41], oc[42] fredæligæ beſyd*eth*. Jt*em* ho ſom
ſeyler af Cypre*n* oc hafuer goth væder, ha*n* maa
ko*mm*æ j too dawæ tel en hafn, ſom heder Joppe, ſo*m*
nw kalles Jaffe[43] och lygger half anne*n* dags ferdh
fran Ihe*ruſa*lem. Jt*em* myth mellem Cypren oc Jaffe[44] er
8 *b* en hafn, ſom hedher Tyrus, ſo*m* fordom ‖ vor en mekt-
ich oc koſtæligh ſtad; ha*nn*u*m* hafuæ tee hetni*n*gæ
forderfuet[45], ſiden te ha*nn*u*m* wnnæ fran te *cri*ſtnæ.
Tok[46] kalles ten hafn ikkæ nw Tyrus, men hu*n* kal-
les Swr, forty at po*nn*æ ten ſydæ ta fard[47] ma*n*d

tilsvar. i CD; lat. har: aſpicit*ur* abſorptio ciuitatis Sachalie (*A;* ſathalie, *B*). que ſicut olim Sodoma dicitur periſſe. [35] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *3 spalte-linjer i lat. er forbig.* [36] *Så må der læses med C:* erckebiſcobs domme; ærlicth beſcops d*omm*æ, *A; mgl. i D;* archie*piſco*patum, *lat.* [37] *A;* liden biſcoper, *C; mgl. i D;* ep*iſcop*atibus ſuffraganeis, *lat.* [38] *Så A; ellers har A overalt flert. på -æ.* [39] *A;* Mens Eccleſiis, *C;* in mo*n*te ſancte crucis, *lat.* [40] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [41] *Som ét ord i A.* [42] *C; mgl. i A.* [43] *C = lat.;* joffe, *A.* [44] *Så rettet.* ioffe, *A;* Joppe, *C;* Jaffe, *lat.* [45] *Efter C:* forderffuit; fordrefu*et*, *A.* [46] *Efter C:* dog; ta, *A.* [47] *Så rettet.* ford,

intel eth land, ſom heder Surya. Jt*em* vden foræ ten ſa*m*mæ ſtad [ter ligger[48] end ſteen, ſom Ihe*ſ*us *Chriſt*us ſadh po*n*næ oc predikkædæ for*æ* ſinæ diſcypulæ[49] oc foræ folketh, oc ty hadæ C*ri*ſtnæ fordom bigdh ofu*er* ten ſten en kyrkæ, ſom ter kallede*s* jn no*mine* ſaluato*ri*s. Jt*em* er Sarepta Sydonis[50] ottæ milæ ter fra*n* øſter vdh, te[r] ſom Helyas fordom opvoktæ en enkkæ hennes ſøn af dødæ. Jt*em* fran te*n* for*neſn*de hafn Tyrus[51] oc tel Anchon[52] oc[53] fra*n* Anchon[52] oc hender hafu*et* ter ‖ er[54] t*eth* bergæ Carmelus, ſo*m* for*ſcreſ*ne 9 *a*
ſ*anc*tus Elyas vdy bodæ. Jt*em* po*n*næ eth an*net* byerg ter hoos er end by, heder Saffra, ter ſom ſ*anc*ti Io-h*annes* oc Jacobus[55], bodæ brødræ, føddæ ær*æ*, ok ter ſtor en ſkøn kyrkæ po*n*næ th*en* ſa*m*mæ ſtædh, ſom te bodæ føddæ æræ[56]. Jt*em* fran Anchon[52] oc intel Ihe*ru*ſ*a*lem er twændæ[57] veyyæ, end fram at Iordaue*n* oc tel Damaſcu*m*, ten anden vey han hafu*er* too daus ferdh tel end ſtad, ſom heder Gaza, ter ſom Samſon[58] then ſterkæ bort bar m*eth* ſek p*or*tin fran ſtaden om naten, oc ſien ſkal mand fram at Ceſa*re*am Phylippy oc at Aſcalone*m* ok ſa tel Joppen[59], ſom før*æ* er nefnt, oc ſien tel Rama oc tel Emaws oc ſa intel ten helly ſtad Ihe*ruſ*alem[60].

A; farer, *C;* eſt ibi introitus, *lat.* [48] *Gentaget to gange i A.* [49] *Så rettet.* diſcvpluhæ, *A.* [50] *A;* Sidonis, *C; mgl. i D;* ſidoniorum, *lat. A;* ſydomo*rum*, *lat. B.* [51] *C;* tir*us*, *A.* [52] *C;* anthon, *A;* Ancon, *lat. A;* acon, *lat. B.* [53] *Her foran er noget forbigået i ACD. Lat. har:* a tyro in vnica dieta p*er*gere poteſt in Anco*n* ſine Accharon ſupraſcriptam. *Derefter begynder nyt afsnit med:* Circa Ancon verſus mare *o. s. v.* [54] *C; mgl. i A.* [55] *CD;* iacobi, *A.* [56] *Herefter en spalte i lat. forbig.* [57] *Så rettet.* twandæ, *A.* [58] *D;* Samſonn, *C;* ſamſøn, *A.* [59] *Så rettet;* iope*n*, *A;* Joppenn, *CD;* Joppen, *lat.* [60] *Det følgende indtil kap. 10 mgl. i D.*

Veyyen af Frankæ rygæ oc Flandren ofuer land oc tel Jh*eruſa*le*m*.

Qui*n*tu*m* capitulum [1].

9 b Udy teſſæ for*ſcreſ*ne capytel hafuer iech ſauth ten vey, ſo*m* tel la*n*d oc vadn ma fares tel Iber*uſa*lem vdh af vor*æ* landſc*ap*[2]. Nw vel iek ſyæ af en a*n*nen vey ofuer land, ter ſo*m* ma*n*d engælu*n*d ma ko*m*mæ pon..æ hafu*et*, ſaa ſom er j gø*m*men Tidſkæland[3], j gømme*n* Beme*n*, j gø*m*me*n* Prytze*n* oc ind j the hetenſkæ land oc fram at teſſæ effter ſc*re*ſnæ la*n*d ok rygæ, ſom er Kaykon[4] oc Lituanie[5] ok ſa j gø*m*me*n* eth vnth land, ſo ſom er t*et* førſtæ Tartaren[6]. [The hedæ forty te førſtæ[7], ath [vdh fran tøm[8] kom ten førſtæ keyſær*æ* ofu*er* all Tartaie la*n*d, huylky*n* keyſær*æ* ſom al tid ſkal hedhæ Grantkan[9], oc nøwæ find*es* noger værde*ns* h*er*ræ, ſo*m* mektigær*æ* er en han, vnd*er*tage*n* keyſæren[10] af teth øffræ[11] Indieland. Aff teſſæ
10 a to keyſær*æ* vel iek ydermeræ ſiæ eder fram[12] ‖ bæder

Kap. 5. [1] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [2] *Således må der vel læses. A har i den ene linje* land *og i den næste* ſc *eller* ſt *efterfulgt af et tegn, der mest ligner* x *men vel også kan være gengivelse af et utydeligt* p; *over linjen findes forkortelsestegnet for* ar, ra. a. *C har* lannde. Jtem; *lat.:* partibus. [3] *Så rettet. A har* tielſkæland, *hvor* el *vel er fejllæsning for* d, *skönt det vilde have ligget nærmere at tænke på* w, *hvis* Tiwſkæland *havde været sandsynlig.* [4] *Så AC;* laycon, *lat. A;* laiton, *lat. B.* [5] litwanie, *lat. B; mgl. i lat. AC msc.* [6] *Efter C:* Tartarenn; tatæren, *A;* tartarie, *lat.* [7] *Så A og tilsvar. i C; lat. har:* Dico autem tartarie prime. quoniam. *Den fra det foregående gentagne gen. sg.* tartarie prime *er af oversætteren bleven opfattet som plur.* [8] de hac, *lat.* [9] *C;* grantken, *A.* [10] *Indsat efter C:* keyſzerenn; *mgl. i A;* imperatoris, *lat.* [11] *A;* øſtre, *C;* ſuperioris, *lat.* [12] m *er bortrevet i A.*

j tennæ bogh. Jt*em* nota, at allæ h*er*ræ och førftæ, fo*m* befyde*nn*æ æ*ræ* j te*nn*æ førftæ Tarta*r*ia[13], te gifuæ keyfæ*ræ* Grantka*n* ftor fkath, oc *tet*tæ fa*mm*æ Tartaria er eth vfelth landh oc w fruktfo*mm*ælicth. Jek vor ter noger ftu*n*d j land*eth* oc va*n*drædæ ter om k*ri*ng, ty ved iek, at fa er. Oc ter liger nogræ *øer*[14] om k*ri*ngh, fo*m* kalles Rowfya[15], Niflan[16], Tetrakolaykon[17] oc Refta*n*, oc j tøm oc for*fcrefne* Tarta*ri*a voxer lid*et* korn oc føuæ af vin ok fa*mm*æled aff anne*n* fruct. Tok er ter nok af *gre*ff oc yrter, fo*m* ter*re*s fæ m*et* fød*es*, ty at te hafuæ ter meg*et* af fææ, ok te ædæ køth for allæ ho*nn*æ math oc fubæ fod foræ drykæ. Te drykcæ oc melk af allæ ho*nn*æ dyur, [fo*m* melk hafuææ[18]. Te fattigæ te ædæ hu*n*dæ, vlfuæ, kattæ, rytter ok møøs oc andræ fada*nn*æ wrenæ dyur, oc engin ‖ h*er*ræ eller 10 b
nog*er* anner æder meer en en tid om daue*n*, oc en ta fult lid*et*, oc t*et* er ganzæ wrent folk. Te bæræ ey len clæder ok ey lage*n* ok entæ lin*eth*, vde*n* te rygeftæ te hafuæ en nog*et* flikt. Te hafuæ oc ey vedh eller noger træœ at b*re*nnæ; te tørræ møch af fæ oc heftæ ok andr*æ* dyur, ok t*et* b*re*ndæ te, oc t*et*[19] redæ te terreff mad meth, [oc ty luktæ te al tydh illæ[20]. Jt*em* er ter om fo*mm*ære*n* mege*n* torden oc lyuneth[21] oc hawel, fa at th*er* blyfu*er* offtæ fæ oc folk dødæ[22], oc

[13] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [14] *AC; lat. har:* infulas. regiones *et* terras. [15] *A*; Rofsia, *C*; Ronffie, *lat.* [16] *C*; nifland, *A*; Nyflan. *lat. msc.*; Niflan, *lat. A*; inflan, *lat. B.* [17] *Så rettet.* tetakro baykon, *A*; Tetraboleykan, *C*; Crakolaycon, *lat. A*; Cracolaycon, *lat. msc.*; craco latton, *lat B.* [18] fom de der haffue, *C*; *mgl i lat.*. hafuææ *i slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [19] tz (= tet, teth) *står flere gange i A, hvor man skulde vente* ter; der met, *C.* [20] *Mgl. i lat.* [21] *Så rettet. A har efter* lyun *det tegn, der ellers bruges for* us ( ); liunit, *C.* [22] *Herefter er 18 spalte-linjer i lat. forbig.*

ma man vidæ, at fult fa folk faræ then vey fram tel Iherufalem, forty at thet er en ftorder[23] ondh vey, ok fter tel er han meget ftorligæ farlik[24].

Vey aff Cipren eller af Iherufalem oc intel Babiloniam, fom er j Egipti land.

Capitulum fextum[1].

a Iek hafuer nw beefcrefuet trennæ veyyæ in tel tet hellyæ land. Nw uel iek end fcrifuæ af to andræ veyæ, fom pellæ grimæ och vnnerftundom plæyæ at faræ. Mangæ pelæ grimæ begæræ at føgæ fancte Katerine bierghæ foræ allad fkildh, ter fom ten helly iomfrues ben oc leyræ ftæd han er. Te fom tid vellæ, thee fkullæ førft hafuæ leydæ af foldannen af Babyloniæ, ty at han er en keyfæræ oc herræ ofuer allæ te land. Sommæ pelægrimæ faræ geneften af Cypren oc fa intel Babyloniam oc foruæruæ thøm leydæ, oc [fiden faræ tee tæden oc fa tel Iherufalem oc fa fremdeles tel Synay[2]. Sommæ perøgrimæ faræ fa, at nor te hafuæ giort terres reyfæ tell Iherufalem, ta faræ te ofuer land b tel foldanen efter leydæ [at veruæ[3] inte[l] Synay, || oc herforæ[4] ta vel iek nw befcrifuæ bodæ teffæ veyyæ.

Af Cypren oc tel Egypten fkal man faræ tel fkyps

---

[23] *Så A; mgl. i C.* [24] erre megitt farlige ting i veyenn, *C. I lat. lyder kapitlets slutning:* nam iter eft graue. diftortum. longum et periculofum ficut auditis. immo periculofius quam ego fcribo.

Kap. 6. [1] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [2] *Så A og tilsvar. i C; lat. har:* atque inde pergentes in finay vadunt in iherufalem. [3] *A;* oc forhuerffue, *C.* [4] *A; dog kunde der måske i steden for* her *læses* tz *med krølle over, der så måtte opfattes som* ter; herforæ *findes ellers ikke i A,* terforæ

oc ladæ *tet* helly land oc Iheru*ſa*lem vær*æ* po*n*næ then venſtr*æ* handh, oc te*n* førſtæ hafn, ha*n* for j Egypten, hu*n* heder Da*m*miete. Ter vor fordom end ſterk[5] ſtad, en[6] forty ath Cr*i*ſtnæ wndæ ha*n*nu*m* fra*n* hetni*n*gæ, ta brudæ[7] hetni*n*ge*n*næ ha*n*nu*m* ga*n*tzæ neder j gru*n*den oc bygdæ en anne*n* le*n*ger fra*n* hafu*et*, ſom nw hafu*er* *tet* ſa*m*mæ nafn. Ter neſt ko*m*m*er* ma*n* j en hafn, ſo*m* kalles Allexandrie[8] Egypti, oc ter er en ſtad, ſom er meg*et* ſterk[5] oc ſkøn, oc te hafuæ ey vatn jndæ m*et* tøm j ſtade*n*, ſom duer at drikkæ; tok ledhe te vatn*eth* m*eth* koſtæligæ go*n*ghæ ok renn*er* vnd*er* iorden j*n* j ſtade*n* uth af en flod, ſo*m* kalles Nili[9]. Alexa*n*dria hafuer || tr*æ*tyuæ mylæ[10] j lenge*n* ok thy j brede*n*. Ter 12*a* ſtor en ma*n*gæ kyrker, ſo*m* Cr*i*ſtnæ te bygdæ, ter te *tet* j ve*r*dæ hadæ, oc te hetni*n*gæ hafuæ[11] aff ſc*r*efu*et*[12] te helly me*n*tz beletæ, ſo*m* pa*n*næ vegge*n*næ vor*æ* malædæ, oc giort allææ[13] vegge*n*næ huydæ. Jte*m* nota, at af Alexandriæ ofu*er* la*n*d far ma*n* jn tel Babylo*n*ia*m* Egipti, ſo*m* oc ligg*er* po*n*næ tet[14] vatn, ſom kalles Nili[15]. Ha*n* kalles forty Babylo*n*ia Egipti eller Babilonia then my*n*dræ, at ma*n* ſkal vidæ, at t*eth* er ikkæ ten ſtor*æ* Babylonia, ter ſo*m* vor h*e*rræ gior*æ* ſith vnder m*et*

---

derimod oftere; C har der fore, *der vistnok er det opr.* [5] *Se indl.* [6] *Så A her; ellers altid* men; men, *C.* [7] *Så rettet;* bru*n*dæ, *A;* brede, *C;* deſtruxeru*n*t, *lat.* [8] *Rettet.* illexandrie, *A.* [9] *A;* Nilus, *C;* nili fluminis, *lat.* [10] ſtadia, *lat.* [11] *Så rettet.* hadæ, *A. Svarende til* oc te . . . huydæ *i A har C:* oc de hellige mends billede erre aff malit aff hedningene paa Vegenne, oc giordt alle-uegnne huide; *lat. har:* ſed ſaracₑni non ſuſtinentes picturas ſancto*rum* omnes parietes dealbauerunt. [12] *? A har* ſc *eller måske snarere* ſt, *derefter forkortelsestegnet for* er, re, *og endelig* fuz = fu*et*. *Hvad skal der læses?* ſcrafuet? [13] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [14] *Indsat efter C:* det; *mgl. i A.* [15] *A;*

allæ honnæ tungæ mool, oc hun[16] er skild fran [tennæ
fornefnde[17] hoos førrætyuæ[18] dagæ ferd [synder vdh[19].
Ey er oc tet storæ Babiloniæ vnder soldanens herskap;
[tok hafuer han[20] hennæ j verdæ foræ tiænestæ af
keysæren af Kathay, som kalles Grantkan. Tennæ for-
12 b nefnde Babi‖loniæ Egypti er en stord, fast stad, men
ter ey longt fran er end størræ stadh, som heder Kayr,
oc ter er soldanen mest, [ty at thet er hans høxtæ bolik[21].

Jtem en anden vey, som peregrimæ te mwæ
faræ tel soldanen efter leydæ. Ta mwæ te først faræ
fran Iherusalem oc tel Gazan Palestinorum ok sa tel
en by, som heder Dayre[22], oc ter nest kommæ te vdh
af tet land, som heder Surya, oc sa j ten longæ wylt-
komssæ[23], oc ter er ey vden sand oc er vfruk[t]sommælik.
Hun kalles ter Abilech[24] oc varer uel syw dags ferd.
Tok fynder man ter herbæræ oc for ter falt[25] slikt,
som han kan foo ter, tel sin fødæ[26], oc nor han kommer
ter vdh af, ta kommer hand jn j Egypten, som te ter
kallæ Kanopat, oc som[mæ] kallet Mersin[27], och ther
13 a nest kommer han tel ‖ Babiloniam fornefnde oc tell
Chayr. Ter er en skøn kyrkæ [af iomfru Maria[28] vdh j
ten stad[29], som hun bodæ[30] met [sin søn[31] Ihesu Christo

Nilus, *C*; nilum, *lat.* [16] *A*; handd, *C.* [17] *A;* den store Babylonia, *C*; ista *lat.* [18] *Så rettet efter C*: xl = *lat.*; *A har:* ty oc halftrediæsinz. [19] *Lat. har:* tendendo inter orientem *et* septentrionem. [20] *Så AC*; *der skulde stå:* men vnder keysæren af Persen, som hafuer. *Lat. har:* Nec est sub potestate soldani. sed imperatoris persarum qui ... [21] *Mgl. i lat.* [22] *AC*; daire, *lat. B*; Darie, *lat. AC msc.* [23] *A*; Viltkiendelsze, *C*; desertum, *lat.* [24] *C = lat.*; abyleth, *A.* [25] *Efter C*; fult, *A*; *lat. har:* vbi haberi *et* emi possunt ad victum necessaria. [26] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [27] *Så rettet.* mersen, *A*; Mersin, *C*; mersin, *lat. A*; mersur, *lat. B.* [28] *A*; aff vor frue kaldit, *C*; nostre domine, *lat.* [29] *AC*; loco, *lat.* [30] *Rettet.* boda, *A.* [31] *Indsat efter C:* sin Sønn; *mgl. i A*; filio suo, *lat.*

[illegible] Jerusalem væræ ponnæ then [illegible] hafn, han for j Egypten, [illegible] Ter vor fordom end sterk[5] stad, [illegible] hannum fran hetningæ, ta [illegible] hannom gantzæ neder j grunden [illegible] fran hafuet, som nw hafuer [illegible] Ter deft kommer man j en hafn, [illegible] Egypti, oc ter er en stad, som er [illegible] oc te hafuæ ey vatn jndæ met [illegible] at drikkæ; tok ledhe te vatneth [illegible] ok renner vnder iorden jn j [illegible], som kalles Nili[9]. Alexandria [illegible] j lengen ok thy j breden. Ter [illegible] som Cristnæ te bygdæ, ter te [illegible] oc te hetningæ hafuæ[11] aff screfuet[12] [illegible] som pannæ veggennæ voræ mal[illegible] veggennæ huydæ. Jtem nota, at [illegible] land far man jn tel Babyloniam [illegible] ponnæ tet[14] vatn, som kalles Nili[15]. [illegible] Babylonia Egipti eller Babilonia then [illegible] vidæ, at teth er ikkæ ten storæ [illegible] ver herræ giore sith vnder met

[illegible] der ristnok er det opr. [5] Se indl. [illegible] men: men, C. [7] Så rettet; brondæ, A; [illegible] [8] Rettet. illexandrie, A. [9] A; Nilos, C; [illegible] [10] [illegible] [11] Så rettet. hadæ, A. Svarende [illegible] A har C: oc de hellige mends billede [illegible] af hedningene paa Vegenne, oc giordt alle- [illegible] har: sed faraceni non sustinentes picturas [illegible] parietes dealbauerunt. [12] ? A har sc eller [illegible] forkortelsestegnet for er, re, og ende- [illegible] Hvad skal der læses? screfuet? [13] I slutn. af [illegible] [14] Indsat efter C: det; mgl. i A. [15] A:

mool, oc hun[16] er ſkild fran [tennæ ...orrætynæ[18] dagæ ferd [ſynder vdh[19]. ... Babiloniæ vnder ſoldanens herſkap: ... hennæ j verdæ foræ tiæneſtæ af ..., ſom kalles Grantkan. Tennæ for- ... Egypti er en ſtord, faſt ſtad, men ...r end ſtørræ ſtadh, ſom heder Kayr, ...eſt, [ty at thet er hans hextæ bolik[21]. ...en vey, ſom peregrimæ te mwæ ...ſter leydæ. Ta mwæ te førſt faræ ... tel Gazan Paleſtinorum ok ſa tel Dayre[22], oc ter neſt kommæ te vdh ...eder Surya, oc ſa j ten longæ wylt-...r ey vden ſand oc er vfruk[t]ſommælik. ...ilech[24] oc varer uel ſyw dags ferd. ...r herbæræ oc for ter falt[25] ſlikt, ...er, tel ſin fødæ[26], oc nor han kommer ...nmer hand jn j Egypten, ſom te ter ... ſom[mæ] kallet Merſin[27], och ther ... tel || Babiloniam fornefnde oc tell ... ſkøn kyrkæ [af iomfru Maria[28] vdh j ...n bodæ[30] met [ſin søn[31] Ihesu Chriſto

16 *A*; handd, *C*. 17 *A*; den ſtore Babylonia, ... *rettet efter C*: xl = *lat.*; *A har:* ty oc ... *Lat. har:* tendendo inter orientem *et* ſepten-... *C*; *der skulde stå:* men vnder keyſæren af ... *Lat. har:* Nec eſt ſub poteſtate ſoldani. ſed ...m qui ... 21 *Mgl. i lat.* 22 *AC*; daire, *lat.* ... *msc.* 23 *A*; Viltkiendelſze, *C*; deſertum, *lat.* ...th, *A.* 25 *Efter C*; fult, *A*; *lat. har:* vbi ... ſunt ad victum neceſſaria. 26 *Herefter 3* ... *forbig.* 27 *Så rettet.* merſen, *A*; Merſin, *C*; ...merſur, *lat. B.* 28 *A*; aff vor frue kaldit, ...ne, *lat.* 29 *AC*; loco, *lat.* 30 *Rettet* ...*at efter C:* ſin Søn; *mgl. i A*; filio ſuo, *lat.*

oc Ioſep, ten tid hun[32] flidæ ind j Egipten [foræ Herodis wredæ[33]; och ſigs, at ſancta Barbaræ ligger j ten ſammæ kyrkæ.

Aff ſoldanens palatz och hans nafn oc eth taal af ſoldane, ſom foræ hannum[1] varet hafuæ[2].

Capitulum ſeptimum.

Cayr er en keyſæræ ſtad, ſkøn oc faſt oc mektik, oc
allæ Saraceners høxtæ ſædæ; ter pleyer oc ſoldanen
meſt at varæ[3]. [Jtem er ſoldanen ponnæ tørres moll
ſoo meget ſom keyſæren ponnæ vort[4]. Han hafuer ter
eth ſloth, ſom er meget rwmt, ſterkt[5] oc koſtælicth,
oc ther er all tid ſex hundreth[6] perſoner, ſom tet for-
uaræ ſkal, oc allæ tagæ løøn aff ſoldanen. Ten[7] ſoldan
er en keyſæræ ofuer fem koningæ rygæ, ſom er Kanopat,
oc tet er Egipten, oc ofuer alt Iødæland, ſom fordom 13
vor Dauid oc hans ſøn Salomon, oc ofuer Hallappe j
[Marſutye land[8], ſom Damaſcus er j, oc ofuer Arabiam,
ſom er eth ſtort rygæ, [oc ter tel ofuer alt Chalipphen[9],

32 *Indsat efter C, der har:* hun diid flyde. 33 *A og tilsv. i C: mgl. i lat., men derimod har engl. s. 34:* for drede of Kyng Heroude.

Kap. 7. 1 *Indsat efter C; mgl. i A.* 2 *Herefter har A* hafth. *der ikke findes i C og ikke synes at passe. Lat. B har:* De pallacio ſoldani et numero ac nominibus *(så rettet)* preteritorum ſoldanorum; *i lat. AC er* et numero *forbig.* 3 *Herefter et par spalte-linjer i lat. forbig.* 4 *A;* oc liuder det naffn ſaa megit paa deris maal ſom keyſzere, *C; lat. har:* Siquidem ſoldanus eorum lingua ſonat nomen ſimilis maieſtatis quo nos in latino dicimus ceſarem vel imperatorem. liuder *i C synes herefter at være oprindeligt.* 5 *Se indledn.* 6 *A og tilsvar. i C;* milia, *lat.* 7 *A;* Jtem, *C;* Iſte, *lat.* 8 *A;* Marſilie land, *C;* terra Machſurie, *lat. AB msc.;* terra mach. ſurie, *lat. C.* 9 *Så A og tilsvar. i C; lat. har:* Et cum hijs

ok ma ma*n*d vidæ, at [Chalipphen vor fordom try herſkap[10]. Fførſtæ Chalipp[h]e*n* [wor*æ* Caldej oc Arabie[11]; tør*re*s høxtæ ſtad hed Baldugh[12]. T*et* ann*et* herſkap vor Barbaro*rum* oc Aff*ri*cho*rum*[13] [oppæ th*et* hyſpanſkæ haff. oc tørreſſ høxtæ ſtad hed Marukæ[14]. T*et* tre*d*iæ herſkap t*eth* vor Egipte*n*. Jte*m* fførſtæ ſolda*n*, ſo*m* regne*rœ*tæ or[15] efter gudz byrd tuſe*nn*æ oc hu[n]drædæ oc half t*re*diæſinztyuæ, ha*n* hedh Sarachon[16]. Hans ſøn hed Saladin, ſo*m* regne*rœ*dhæ eft*er* ha*nn*u*m* or efter vors h*er*ræs byrdh tuſe*nn*æ och hu*n*drædæ [halft*re*diæſinztiuæ oc før*ræ* tyuæ[17]; han [van ner[18] th*et* hellyæ land
14 a fra*n* the ‖ c*ri*ſtnæ m*eth* Turkes hielpp[19]. Ten t*re*diæ ſolda*n* hed Melechſalæ[20]; han g*re*pp ſ*anctu*m Lodwicu*m*, koni*n*g j Fra*n*kæ rygæ, vdy en ſtrid. Ten fiær*æ* Turque*nn*am[21]; ha*n* lød the*nn*æ for*nefn*de koni*n*g tel løſn for*æ* pe*nn*i[n]gæ. Te*n* femptæ hed Meløch, ten ſiætæ Melechtemes[22], te*n* ſyue*nn*æ Melechdayr[23]. J hans tid ta ruktæ[24] Eduard*us*, koni*n*g vdh af England, ind j Su*ri*am oc førd*er*uædæ mo*n*gæ Sa*ra*cener. Ten ottennæ hed [Melech Salay[25], ten nyendæ Alphy[26], huyke*n* hoos vor h*er*ræs fødelſæ ar [tuſe*nn*æ tu hu*n*d*reth*

poſſidet dominatus omniu*m* caliph*orum*. [10] tres q*uandoque* fuerunt Calipho*rum* dominatus, *lat.* [11] *A;* vor Caldei oc Arabienn, *C; lat. har:* primus Caliphus qui diceba*tur* Chaldeo*rum et* Arabu*m*. [12] *A;* Balduch, *C;* Baldach, *lat.* [13] *A; mgl. i C;* affrico*rum*, *lat. B msc.;* africanoru*m*, *lat. AC.* [14] *Så A og tilsv. i C* (Maruch); *lat. har:* cuius erat ſedes in maroch *(B;* marroch, *msc.;* Maroth, *AC)* ſuper mare hyſpanie. [15] *Rettet.* er, *A*; aar, *C.* [16] *C;* ſarachom, *A*; ſaracon, *lat. B;* zaracon, *lat. A.* [17] *A;* lxxxx, *C;* xc, *lat.* [18] vanner, *A*; vandt moxen, *C.* [19] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] *Så rettet.* melethſalæ, *A;* Melechfolæ, *C;* Melechſala, *lat.* [21] *A;* Torquinus, *C;* turquena*n*, *lat. B;* torquea*n*, *lat. A.* [22] *Så rettet.* melethtemes, *A;* Melechtenes, *C;* melechtemes, *lat. A;* Melechcoroes, *lat. msc.* [23] *C;* melethdayr, *A;* melechdayr, *lat.* [24] *Så rettet.* rukta, *A.* [25] *A;* Melechfalaij, *C;* Melechfalli, *lat. A*; Melechſali, *lat. msc.* [26] *A;* Alphj, *C;* elphi, *lat. AB*; erphi, *lat. msc.*

halft*re*diæſinztyuæ oc t*ræ*tyuæ oc pa t*et* nyendhæ[27] for-
d*er*uædæ[28] ma*n*gæ C*ri*ſtnæ j te land oc fordr*e*f neer allæ
ſa*m*me*n* oc fek fran tøm en ſtad, ſom hed T*ri*polis[29].
Ten tiendæ Melechaſſeraph[30]; ha*n* van Ackaron oc
g*r*epp ok ſloo j heel allæ C*ri*ſtnæ. Nu lader iech the
andræ blyfuæ wnefn||dæ intel te*n* ſexte*n*dæ; han hed 14 b
[Melech Ma*n*dabron[31]. Ha*n*nu*m* tiæntæ iek nog*er* ſtu*n*d
j kryy oc orloff for*æ* ſold[32] o*m*mod Bedoieres[33], ſo*m*
han te*n* tid orloff m*et* hadæ[34]. Nu uel iek ſighæ nog*eth*
af fòr*nefn*de ſoldanes[35] folk, land oc ſedh*er*. Ha*n* bød
mek [giftræ moll[36] m*et* en mektik h*er*ræs doter, ſo*m*
ha*n*nu*m* tiæntæ, oc villæ hafuæ[37] gifu*et* mek land oc
ſtor rygdom, om iek villæ hafuæ ofu*er* gifu*et* my*n* c*ri*ſt-
i*n*dom [oc gifu*et* mek intel t*ør*ræs afgudh oc lefn*eth*[38],
oc hand vor end ta ſolda*n*, ta iech vdh foor af te land
j gen. Jt*em* formaa fo*rnefn*de ſoldan vdh at ko*m*mæ
af fo[l]k, ſo*m* huer dag lefuæ af hans ſold oc pe*n*ni*n*gæ,
for vden te, ſom hans ſlot foruare, tyuæ tuſe*n*næ væpn-
ær*æ* aff Egypten enæ oc af Suria oc af Traya[39] oc af
te and*ræ* land halft*r*edyæ[40] tuſe*n*næ væpnær*æ* [for vden
køpſtæder oc bønder m*et* tørres folk, ok te æræ vtalligæ[41].

[27] *A;* mcclxxxix, *C, lat.* [28] *A*; fordreff, *C*; deſtruxit, *lat.* [29] *AC;* t*ri*polim, *lat. B;* Tyropolim, *lat. A.* [30] *A;* Melechaſzaraph, *C;* mellechaſſeraph, *lat. A;* melethafferas, *lat. B.* [31] *A;* Melechnj Andiabron, *C;* Melechma*n*dabron. *lat. A;* melechma*n*dibron, *lat. B.* [32] *C, der vist må følges;* ſolt, *A; lat. har:* ſtipendiarius fui. [33] *A;* Bedaieris, *C;* Bedoyens, *lat. (*er *i AC er fejl for* n, *jfr. kap. 12:* bedoynes, *A;* bedones, *C).* [34] *Indsat efter C:* haffde; *mgl. i A.* [35] *Så A*; ſoldans, *C*; *mgl. i lat.* [36] *Så A, der én gang til har ordet (s. 146a i cod.) og det i formen* giftær*æ* mall; giffter||termaall, *C.* [37] *Indsat efter C:* haffue; *mgl. i A, der ellers altid har* hafuæ *i sådan forbindelse.* [38] *A og tilsv. i C; mgl. i lat.* [39] *Så AC;* turchia, *lat. B;* thurtia, *lat. A.* [40] *Så AC for* halftrediæſinztyuæ; quinq*ua*ginta, *lat.* [41] *Så A* (bonder *er af udg. rettet til* bender) *og tilsvar. i C;* exceptiſ ruralib*us et* ciuitatum comitatib*us* que ſunt innumera-

15 a Jtem ‖ en ridder*æ*, fom po*n*næ fold tiæner, han for om arit hu*n*drædæ oc tyuæ gille*n*næ, [fa dant guld fom ter gar[42], ok for*æ* tøm tiæner ha*n* m*eth* tre heftæ oc en camell. Jte*m* nota, at fyræ hu*n*dr*eth* ridær*æ* æræ fkikchædæ vnder en høfuitz ma*n*d, [fo*m* er en h*e*rræ[43], oc[44] hand fonger fa me[get] af fold al enæ, [fo*m* te fongæ allæ[45]. Jte*m* nota, at [engæ *fre*mmædæ bud mwæ[46] ind ga foræ foldane*n*, vde*n* ha*n* [er clæder[47] j forgyltæ clæder eller efter[48] Tart*ar*es clæder feder[49]. Jte*m* nor nog*et* *fre*mmædæ bud feer foldane*n*, ta bør ha*n*nu*m* at fallæ po*n*næ finæ knæ oc kyffæ iorde*n* tel eth tegn, at ha*n* g*er*næ vel talæ m*et* ha*n*nu*m*, oc nor fa da*n*næ bud talæ m*et*ha*n*nu*m*, taa ftor ter hoos væpnt[50] folk m*eth* fpyut, fuerd ok knifuæ redæ at floo j hiel, om noger ærennæ eller bref røres, fo*m* foldane*n* mifhafu*er*, nor han tøm
15 b nog*et* tegn ‖ gifu*er*, at te fkulæ flaa. Jte*m* no*ta*, at ha*n* neter engy*n* manz bøn, fo*m* m*eth* ha*n*nu*m* tel ortz ko*m*mer, [om hu*n* er fkelligh oc ey mod tørr*e*s eed oc low[51]. Jte*m* ten tid iek vor j hans gardh, ta vor ter en merkælik oc forføkter lægæ vdh af voræ land m*et* andræ fler*æ* lægæ, fo*m* han hafuer [af allæ land[52]. Jek vor tok fkielde*n*[53] tel ortz m*et* my*n* landma*n*, forty at ha*n*s tiæneftæ oc my*n* te drogæ ikcæ ens. Lo*n*g tid ter eft*er* ta fettæ jek te*n*næ bogh m*eth* ten fa*m*mæ meftær*e*s hielp oc rod j en ftad, fo*m* hed*er* Leodius[54], fo*m* iek ydermer*æ* vel fiæ af her eft*er*. Jte*m* j te*n*

biles. *lat.* [42] *Mgl. i lat. Foran* fa dant *har C* y. [43] qui voca*tur* admirabil*is*, *lat.* [44] och‖oc, *A.* [45] ficut omnes fibi fubiecti, *lat.* [46] engæ . . . mwæ, *A;* Ingen . . . maa, *C; lat. har sing. Det rigtige vilde være:* entæ . . . maa. [47] kleder fig, *C.* [48] *Mgl. i C.* [49] fed, *C, og således har også A ellers.* [50] *Så rettet.* væptn, *A;* veffnit, *C.* [51] om hand bedis det der Skielligt oc icke imod deris Eed oc lou er, *C.* [52] vdaff andre lannde, oc aff alle land, *C;* diuerfa*rum* . . nationu*m*, *lat.* [53] *Så A her og nogle gange på de nærmest følgende sider.* [54] *A;* leodicia, *C; lat. har:* in Leodij

fornefnde ſtad Cayr kommer[55] meget folk falt[56], mend oc qwinnæ, ſom ikcæ æræ af tørres low, ſom fiælieff[57] oc købes ſom annet fææ tel at tiænæ huer efter ſith æmbitæ. Ter æræ oc [ſynderligæ hws oc ſmoo onæ[58] j fornefnde ſtad, ſom ‖ holdes j goſæ æg, hønſæ æg, duæ æg 16 a oc andræ æg alt aret j gømmen vinter oc ſommer, [ſom fa vnger af ten vermæ, af onennæ gaar. oc folchæ vermæ, ſom tøm røkter[59].

Aff ten ager eller mark[1], ſom balſamus ponnæ voxer, vdh inden Egipten.

Octauum capitulum[2].

Nota. Vden foræ Chair er en mark eller ager, ter ſom balſamus voxer. Nw muæ j vidæ, at [j tet ſtørræ Jndie land j øtken[3] ter voxer teth ædleſtæ och beſtæ balſamus, ſom j verdhen er. Tet er ter ſom ſigs, at Alexander talædæ fordom meth ſolens oc monens træ; ter af vel iek oc moræ af ſiæ, nor iek ter tel kommer. Tennæ for ſcrefnæ balſamus af Jndie er ſa geff, at engæ honnæ verdens ting kan hennæ liges. Jtem nota, at fordom ta voræ te træ, ſom balſamus ponnæ voxer hoos Cair, hent tel Egipten fran en ſtad, ſom ‖ heder 16 b Enggadi, ligger melløm tet døthæ[4] haff oc Iericho, oc

ciuitate. [55] *Herefter har A* mz ɔ: met, *der ikke synes at passe, og som afskriveren vel blot har glemt at strege over.* [56] *Så rettet.* fult, *A;* fall, *C;* venales, *lat.* [57] *Så A her og et par gange til.* [58] *A og tilsvar. i C;* domus plena paruis furnis, *lat.* [59] *Så A og tilsvar. i C; lat. har derimod:* foueutur oua . . . vſque ad procreationem ſuorum pullorum. et hijs intendunt pro certo precio accipiendo a mulierculis oua illic ferentibus. *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 8. [1] *Se indledn.* [2] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [3] *A og tilsv. i C;* in magno . . . indie deferto, *lat.* [4] rede, *C;*

vor *tet* ter taa plant*et*, ok er *tet* eth vnd*er*: huor te træ
pla*n*tes ander ſtadh, ta voxæ te opp och vordæ grønæ,
me*n* engin frukt gifuæ te af tøm, oc *tet* balſam*us*, ſ*om*
voxer hoos for*nefn*de Kair, hu*n* ſkal røktes oc foruares[5]
af *cri*ſtnæ mend oc ey hetni*n*ghæ. K*omm*æ te hetni*n*gæ
th*er* nog*et* vedh[6], ta gøfuæ hu*n* engin fructh, ſ*om* te
hetni*n*gæ ſelfuæ ke*n*nes och oftæ forſøkt er; oc the træ,
ſ*om* *tet* po*nn*æ voxer, tee æræ tre eller fyræ føder høfuæ
[oc vedh ten modæ[7], oc *tet*[8] er ſkapt ſom vin træ, ſom
voxæ j ſkoue*n*, oc te løf, ſom ter po*nn*æ ær*æ*, te viſnæ
ey, me*n* the rotnæ ponnæ træet, oc fructe*n* er ſkapt
ſ*om* Kobebe, oc træet tæt kalles enocbalſæ po*nn*æ tør*re*s
moll[9]. Balſamu*m* faa te ſa aff træet: The tagæ en
17 *a* ſteen eller ‖ been, ſom huaſt er, och ryfuæ ter m*eth*
barch*e*n ſe*n*ner, ſom ponnæ træet er, oc ter flyder ta
balſamu*m* vdh, oc ter hollæ te tørres kar vnn*er* oc tagæ
var*æ*, ſa at ter entæ af ſkal ſpilles pa iorde*n*. Mand
mo oc ey bridhæ bark*e*n m*et* iern eller anne*n* malm;
ſkedæ *tet*, ta behullæ han ey ſin døyg[10]. J*tem* no*ta*,
at balſam*us* hafu*er* mo*n*gæ døygder oc ſtor*æ*, ſa at nøfuæ
nogit[11] dødælict me*n*niſkæ ka*n* tøm allæ vidæ, tel[12]
huerma*n* at leggæ oc meſtær*æ* ſc*ri*fuæ af halft*re*diæ-
ſinztyuæ digder. Tet ſker oc ſkelde*n*, at hetni*n*gæ
ſelliæ *cri*ſtnæ purt ok wblandet[13] balſamu*m*; the pleyæ
io tel fore*n* ath bland*eth* oc forſkalk*eth*, ſ*om* iek ſelfuer
offtæ ſeet hafu*er*, [ter iek hoos t*øm* vor[14]. So*mm*æ pleyæ ath

mortuu*m*, *lat.* [5] *Så må der vistnok læses med C:* foruaris; fornerues, *A; lat. har alene* coli. [6] *Så må der vistnok læses med C:* ved; vdh, *A.* [7] velut vſq*ue* ad renes ho*minis*, *lat.* [8] lignum eo*rum*, *lat.* [9] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [10] *Så A her og ligeledes i næste linje* døygder; *ellers allevegne former med* y *eller* i. [11] *C;* noger, *A*, *sikkert fejlskrift.* [12] *Så A, sikkert fejllæsning for* tee *(jfr. not. 20). C har:* dog huer mand ſom erre læger ... [13] *Efter C:* wblandit; bland*et*, *A.* [14] *Mgl. i lat. Herefter er et par spalte-linjer i lat.*

ſyudæ grenænnæ oc frukten j oleo oc ſelliæ foræ balſamo[15]. Tok ma mand || j mangæ modæ ſe, om hun fulferdik er[16]. 17
Mand ma tagæ end tord balſamj oc laden j gedææ[17] melk; er hun retferdik, ta blandes hun met melken, at hun ey ſynes. Lladher mand oc en tord j rent vatn, han[18] blandes ikcæ ta met vatneth, han flyder[19] geneften tel botnen, thy at balſamus er gantzæ tung af ſek ſelf, oc io lettæræ mand hennæ fynne[r], teſſ falſſkæræ er hun, oc io tel[20] ſuaeræ[21] hun fyndes, [j tel[22] bædræ ta er hun[23].

Aff ten flod, ſom kalles Nilus, oc aff Egypten.

Capitulum nonum.

Nilus, ſom er j Egipten, ſom kalles eth annet nafn Gyon, hun løber vd aff Paradis ok j gemmen ten øtken j ten ſtørræ[1] Indie, ok ſien løber hun j gemmen mangæ land vnder iorden oc brøſter vdh vnner eth bierich, ſom heder Aloch[2], melløm Indien[3] || oc Ethiopen, 18 a
oc [om kring[4] Etiopen ok eth land, ſom kalles Mauritania[5], oc ter neſt kommer hun j Egipten oc gifuer all Egipten vatn oc vædæ nogh alt intel Alexandriam;

---

forbig. [15] *Herefter er 9 spalte-linjer i lat. forbig.* [16] *Herefter er 20 spalte-linjer i lat. forbig.* [17] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [18] *Så AC.* [19] fiuncker, *C;* tendit, *lat.* [20] *Så A; mgl. i C.* tel *her og foran* bædræ *står sikkert ved fejllæsning for* tee, *jfr. not. 12.* [21] *Så A;* ſuorrere, *C.* [22] difz, *C.* [23] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 9. [1] *Så rettet.* ſtoræ (*eller* ſtorræ), *A;* ſtøre, *C*; maioris, *lat.* [2] *C = lat.;* aloth, *A.* [3] *AC;* yndium, *lat. B;* jndiam, *lat. msc.;* Judeam, *lat. AC.* [4] *AC;* circumiens, *lat.* [5] mauri-

ter taber[6] hun ſek j hafuet, oc norr[7] ſolen kommer ad[8] cancrum huert ar, oc tet er hoos femten[9] dawæ foræ ſancti Iohannis baptiſte natiuitatis daw, [ſom er hans fødelſſæ dagh[10], ta beginder Nilus alt lentæligæ at voxæ oc at flødæ[11] ſa lenghæ, •ath ſolen kommer ad[12] virginem, ſom er om ſancti Laurencii[13] tid, oc ſien voxer hun af oc myntzſkes, oc ter neſt ſtonder hun j [ſith toll[14] ſtellæ. Nar hun voxer ofuer ſin modæ, ta giør hun ſtor ſkadæ j Egipten, och[15] tet ard vorder dyr tidh. Sammæledes vordher tet, no[r] hun flyder[16] for
18 b lidet, forty at ther regner ‖ gantzæ ſkiællen j Egipten, oc ſiælden ſeer[17] mand ter [ok togæ[18], oc nor tet regner ter om ſommæren, ta vorder iorden ful af møſſ, [ſom ſtor ſkadæ giøræ[19]. Tennæ Egipten er femptem dags ferd long oc tre dags ferdh bredh, [oc fran Egipten oc gømmen øtken er trætyuæ dags ferdh, oc ſyen er tet tolff dags ferd tel Nubiam, eth land ſom ſa heder[20], oc

taniam, *lat. B;* Mamitamam, *lat. A.* [6] *Så rettet.* tager, *A; C har*. løffuer hun; perdit, *lat* [7] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [8] *Så A;* til, *C (jfr. not. 12); lat. har:* Sole intrante ſignum cancri. [9] *Så rettet.* ty oc halftrediæſinztyuæ, *A;* XV, *C;* quindenam, *lat.* [10] *Mgl. i C og skyldes sikkert afskriveren af A.* [11] *Så må der vist læses med C:* fløde; flydæ, *A;* inundare, *lat.* [12] *Så AC; lat. har:* intret virginem. [13] *Herefter har C:* dags, *der måske burde indsættes.* [14] *Så A;* ſitt taall, *C; lat. har:* inter ſuos alueos ſe conſeruet *(BC;* conſcruet, *A).* ſith toll (taall, *C*) *er måske fejl for* ſin taal = ſin daal (*jfr.* tafuen = daghen *s. 161a i cod. A), idet en tidligere afskriver har opfattet* taal *som* tol *og derfor rettet* ſin *til* ſit. [15] *C;* at ter, *A; et, lat.* [16] *AC;* inundat, *lat. Det rette var vel* fløder, *jfr. not. 11.* [17] *Så rettet.* ſaar, *A;* ſaa, *C.* [18] *Således har der vel stået i A; bægge ordene er udraderede, dog er* ok *temmelig sikkert, og ligeledes har det andet ord begyndt med* t *og vistnok endt med* æ. *C har:* taage. *Stedet gengiver lat.:* rariſſime pluit aut nubes apparent. [19] *Mgl. i lat.* [20] *A og tilsvar. i C; lat. har: et*

te Nubi te æræ *cri*ſtnæ ok æræ ſortæ ſo*m* Etiopes. Jte*m* ten fugll, ſom heder Fenix, oc al tid er enæ vden magæ, han lefu*er* fem hu*n*dr*eth* aar, oc [nor ha*n* døø ſkal[19], ta b*r*enn*er* ha*n*d ſek ſelff, oc af ten aſkæ fød*es* end anden j gen. Huot heller th*et* er ha*n*s natu*ræ*. at ha*n* ſaa[21] fød*es* ſkal, eller t*eth* er eth ſind*er*lict mi*raculum*, [gifu*et* af gud, t*et* ved iek ikcæ ‖ at ſiæ[19]. Ha*n* vor 19 a
mek viſder j Egipte*n*; jek ſa ha*n*nu*m* tøſuer[22] ten ſtu*n*d, iek ter vor. Ha*n* er nogith ſtø*rræ* ænd en ørn oc hafuer en fiæder po*n*næ ſith hofu*eth* ſom end pa hanæ oc [hafu*er* hals, ſom[23] ha*n* vo*ræ* forgilt*er*, oc [vingæ, ſom te vo*ræ* af pu*r*pur[24], oc[25] [ſtært af tuæ*n*næ lidhæ, end deel kaſt ofu*er* te*n* anne*n*, halff er ha*n* gull oc halff rødh[26] oc ſkin ſo*m* eth ſoll ſkin, ſa at te hafuæ løſt, ho ſom ha*n*nu*m* ſeer, fo*ræ* hans ſkønhedh. Jte*m* er j for*nefn*de Egipte*n* mo*n*gæ[27] træ, ſom gifuæ frukt af tøm ſex ſy*n*nu*m* eller ſyu ſy*n*nu*m* om arith, oc hoos te*n* flodh Nilus ter fynd*es* ma*n*gæ ho*n*næ coſtæligæ ſtenæ. Jtem fra*n* Babiloniæ, ter j Egipte*n* er, oc ſa tell en ſtad, ſom heder Merch[28], oc kalliff eth a*n*n*et* nafn af hetni*n*gæ Iacherib[29], ‖ t*et* er tolf dauæ oc tyuæ daus 19 b
ferd oc alt meſtæ delen øtken, oc ter hetræ te hetni*n*gæ en [ful ǝas Machon[30], eller Machom*et* j hans tempell,

---

hab*et* triginta dietas deſerti. A finibus egypti vſq*ue* ad nubiam duodecim ſunt diete. [21] *Indsat efter C; mgl. i A; lat. har:* ſiue p*er* natura*m* ſiue p*er* miraculum. [22] tre gange, *C;* duab*us* vicib*us*, *lat.* [23] hans hals er lige ſom, *C; lat. har:* collu*m* habens croceu*m*. [24] vingene erre ſom papir, *C;* alas purpureas, *lat.* [25] *Indsat af udg.; mgl. i AC.* [26] ſtertenn er aff tuende lyde, en deell offuer denn Andenn kaſt, halff er den aff guld oc halff reid, *C;* cauda*m* duobus colorib*us* p*er* tra*n*ſuerſum croceo *et* rubeo regulata*m*, *lat.* [27] *Så rettet.* mo*n*græ, *A;* mange, *C;* multe, *lat.* [28] *AC* = *lat. AC;* Meroth, *lat. B.* [29] *A;* Jacheril, *C;* Jachrib, *lat.* [30] *Så må der læses.* ful aabmachon *A;* fugel afz

fom ter kalles mufk*et*. Af hans lifn*eth* vel iek nog*et* her eft*er* fiæ[31] frem bæder j te*n*næ fa*m*mæ bogh[32].

Af[1] foldanens leydæ oc veyen in tel Sinay.

Capitulum decimum.

Nw[2] mwæ j vidæ, ath nor ma*n* bed*es* leydæ af foldan*en*, ta plæyær han engy*n* at vedræ[3] leydæ. Ha*n* gifu*er* pelæg*r*imæ fith he*n*gindæ jndceylæ for vden nog*er* fc*r*ift, oc t*et* fø*r*æ te m*et* tøm po*n*næ eth træ[4] fom en banæ*r*æ, oc andræ hetni*n*gæ, fom t*et* fee, te neyæ ter tel, foldane*n* tel hed*er*, oc giø*r*æ pelæg*r*imæ [meg*et* goth oc[5] meg*et* god fordeel for*æ* ten leydæ fkild, oc te fo*m* ku*n*dæ fangæ foldane*n*s b*r*eff befk*r*efu*et*, te
20 a fa meg*et* me*r*æ fordell. || Huor te frem ko*m*mæ tel te hetni*n*gæ, ta neyæ te hetni*n*gæ førft brefueth oc tag*et* fien m*et* bodæ hender oc leggæt fien po*n*næ tø*r*r*e*s hofu*et*, oc ter neft ta læfæ te t*et*, ok fien ta fuar*æ*[6] te oc fyæ fa, at alt t*et*, fom han byud*er*, ta æræ te redæbonæ tel at giø*r*æ, oc te giø*r*æ tøm, fo*m* fada*n*næ breff fø*r*æ, meg*et* goth, me*n* fa da*n*næ leydæ bref foug*er* enge*n* vde*n* te*n*, fom hafu*er* tiænt j hans gard oc vel ke*n*ner er. [Ter jek tid ford[7], ta fek iek[8] telicth breff tel allæ tee, ha*n*nu*m* vnn*er*gifnæ vor*æ*[9], at te fkullæ ladæ mek

---

Machon, *C;* deteftandum cadauer macho*m*, *lat. B msc;* Mahom, *lat. AC.* [31] *Indsat efter C:* fige; *mgl. i A.* [32] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.*

Kap. 10. [1] *Her begynder atter D.* [2] *Her foran er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [3] *Så A;* veygre, *C;* denegare, *lat.* [4] *Lat. har:* in virga vel in hafta. [5] *Mgl. i C og er vist uoprindeligt. Lat. har:* o*m*ne*m* exhibe*nt* hu*m*anitate*m*. [6] *A;* fuerie, *C.* [7] *A og tilsvar. i D; mgl. i C;* in receffu meo. *lat.* [8] *Ind-*

ind ga tel allæ ſtæder[10], [oc huor[11] jek villæ, oc at te
ſkullæ vnneruyſæ mek oc berætæ mek allæ ſtykcæ efter
myn egen velliæ, ſom iek efter ſpurdæ, oc ſkullæ gioræ
mek goth j allæ modæ oc fordæ[12] oc ‖ førdæ[13] mek fran 20 b
end ſtad[14] oc tel en annen, huor iek tøm tel ſadæ.
Jtem nor ſom pelægrimme hafuer fonget leydæ af ſol-
danen, ſom foræ ſcrefuet ſtor, ta hafuæ tee tuendæ veyæ
til Sinay[15], huylken te heller faræ vellæ. En[16] udh
af Kair oc tel en dal, ſom heder Elim. Ta faræ te
førſt ofuer en ferriæ, ter ſom te faræ[17] ofuer tet rødæ
haff[18], ey langth ter fran, ſom Iſraels folk fordom ofuer
gik met tørræ føder, ter Moyſes tøm ter ofuer leddæ,
ſom gud hannum budet hadhæ, [huylkit vatn ſom er
gantzæ clart oc røth[19] af rødæ ſtenæ oc ſand, [ſom
ponnæ botnnynd ligger[20], oc ter er hoos ſex milæ ofuer,
oc nor han ter ofuer kommer[21], ta kommer[22] hand j
øtknøn, ſom varer ſex eller ſyu dags ferdh, oc ter neſt
kommer han tel ten dall Elym, ſom ‖ før er nefnd. 21 a
Ten annen vey er af Babilonia oc ſa geneſten j øtken;
[tok kommer hand førſt[23] tel en kellæ, ſom ſigs, at
Moyſes gioræ, oc ter neſt tel en røfuæræ[24], ſom heder

---

sat efter CD: ieg; *mgl. i A.* [9] *A*; erre, *C.* [10] *A*; ſteder oc Stader, *C*; loca, *lat.* [11] *A;* huor, *C;* huort, *D;* oc *i A er vistnok uopr.* [12] fordre, *C.* [13] *Så A*, = føræ. [14] *A;* ſted, *CD;* ciuitate, *lat.* [15] *Herefter har A* oc. [16] *C tilföjer*: vey. [17] *Så må der læses med C:* fare; foræ, *A.* [18] *Svarende til* ta faræ . . . haff *har D*: Thaa fare the offuer thet røde haff. *Stykket fra* Jtem *gengiver unöjagtig lat.*: Habito itaque peregrinus conductu ad montem ſinay poteſt a Cayr vnam duarum incipere ſemitarum vſque in vallem helim. vbi ſunt adhuc duodecim fontes. Nam vna viarum eſt vt tranſeat per paſſagium maris rubri. [19] Quod quidem licet aqua ſit ſatis clara dicitur ibi rubrum, *lat.* [20] *Mgl. i lat.* [21] *Herefter er 3 spaltelinjer i lat. forbig.* [22] haffuer, *C.* [23] *Mgl. i D; lat. har*: intret directe deſerta tendens ad quendam fontem. [24] *Så A;* Reber, *C; mgl. i D;* riuulum, *lat; den rette form vilde sikkert være* rifuer, ryfuer *(s. 39b har*

Marach, ſo*m* Moyſes gior*æ* ſød m*et* træ[25] ſo*m* ha*n* ter j kaftæ, oc ſa ko*mm*er ha*n* [oc ta[26] tel for*nefn*de daal Elym, oc ſa er en lo*n*g dags fɵrd jn tel Sinai. Aff Babilonia oc j*n* til Sinay er tolf dags ferd, oc mwæ j vidæ, at engæ pellæg*ri*mæ ku[n]dæ ko*m*mæ j gɵme*n* te*n* ɵtke*n*, vden te hafuæ led*ær*æ, ſo*m* veyen vidæ. Ey ku*n*dæ te oc ko*m*mæ fre*m* m*et* hæſtæ, ty at ter fynd*es* entæ vatn at gifuæ tɵm at drikcæ; tok ko*m*mæ tee nw[27] fre*m* m*et* camell, ty at te ku*n*dæ hollæ thɵm j tre 21 b daghæ eller fyræ for vden drikcæ, oc ſkulæ ‖ te fɵr*æ* m*et* tɵm t*et*, ſom te behɵfuæ tel tɵm ſelfuæ oc tel camelen, vden huot ſom camelen[28] ku*n*dæ gnawæ af træennæ, ſo*m* wd ved[29] veyen ſta*n*dæ.

Aff Sinais clofter och aff ſ*an*cte Kathe*ri*ne hellidom[1].

Capitulum vndecimu*m*.

Nota, at Sinai kalles ter deſ*er*tu*m* Syn, oc næden vnn*er* bierget ter er eth ſtort mwnkæ cloſter, ſo*m* er alt om k*ri*ng mur*eth* met end hɵy mur, oc æræ ſterkæ p*or*tæ for*æ* af iern for*æ* ten r*æ*tlzæ[2] ſkildh, ſom te hafuæ for*æ* te[3] dyur, ſo*m* æræ i[4] te*n* ſtor*æ* ɵtke*n*. Te mu*n*kcæ æræ af Arabia oc af G*re*chen och æræ meg*et* gudæligæ af tɵ*rr*es lefn*eth*. Te drikcæ ikcæ vin vden lid*et* om hɵtydernæ oc ædææ[5] fruct[6] oc enfollæligh

---

A: en ryu*er*); rɵfuær*æ* *skyldes vistnok misforståelse.* [25] ſin kep, *D*; lignum, *lat.* [26] *Mgl. i CD.* [27] *Mgl. i CD og lat.* [28] *Indsat efter C*: kamelene; *mgl. i A*; cameli, *lat.* [29] met, *C, og dette er vel det opr.*

Kap. 11. [1] *A*; legome, *C*; reliquijs, *lat.* [2] *Så A.* [3] *Indsat efter CD*: de; *mgl. i A.* [4] *Indsat efter C*: i; vdj, *D*; *mgl. i A.* [5] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [6] *Så C*; frucht, *D*; ſmoth, *A*; *lat. har*: vtentes ſimplicib*us* cibarijs de

fødæ oc en[7] ter af ful lid*et*. Ter bre*n*n*er* altidh ful mangæ lamp*er* i*n*næ j ‖ ſancte Kate*ri*ne kyrkæ, ty at 22 ter er meg*et* aff ſolliæ oc oliæ træ[8]. Jte*m* bag t*et* ſtor*æ* altær*æ* ter [er ten ſtæd[9], ſo*m* gud obenbar*æ*dæ ſek Moyſy j te*n* bre*n*ne*n*dæ buſch, oc te*n* buſch hafuæ te ter en j ſtor gø*m*mæ[10], oc nor mwncænæ ga*n*gæ ter jnd, ta drafuæ tee af tøm tørr*es* ſkoo for*æ* t*et* ord ſkil, ſom gud ſadæ tel Moyſen: Løſſ tinææ[6] ſko af tinæ føder, thy at ten ſtæd, ſom tu paa ſtonder, t*et* er en helly jordh. Ten[11] iordh[12] kallæ tee Betzelell[13], j*d* e*ſt* vmbra dei, gutz ſkyggæ. Jt*em* hoos altær*eth*, [tre trapp*er*' høgth[14], ter er en *gra*ff eller en kiſtæ aff allabaſt*er*. Ter j ligg*er* ten helly io*m*frues ſ*anc*te Kate*ri*ne ben, huykæ ſom viſes pelæg*ri*mæ m*et* ſtor verdiched af tørr*es* øfuærſtæ p*re*latæ[15]. Te plæyæ oc at vyſæ pelæg*ri*mæ ſ*anc*te Kate*ri*ne hofu*eth* ‖ oc t*et* clædæ, ſo*m* t*et* vor ſuøpt j, oc 22 b t*et* clædæ t*et* ſynes end meg*et* blodikt. Ter viſes oc meger anne*n* hellydom oc vnn*er*lig ting, ſom jek ſyndigæ me*n*niſkæ oftæ grangyuælygæ ſa m*et* mynæ ſyndygæ øfue*n*. Jt*em* hafuer huer mu*n*k ſin eyen lampæ j for-*ne*ſ*n*de kyrkæ, oc nor han dø ſkall, ta vdh ſlykcæs hans lampæ, eller he*n*neſſ lyus myntzſkes, [huylk*et* gud gifuer ha*n*nu*m* tel eth tegn, at hans tid ko*m*me*n* er[16]. Jt*em* ſpordæ iek mek oftæ for*æ* om eth vnn*er*, ſom

gothis *et* dactulis *(A;* dactilis, *B) et* huiuſmodi. [7] *Så må der sikkert læses med C:* end; er, *A; mgl. i D.* [8] *Så A og tilsvar. i C;* olei oliu*arum*, *lat.* [9] *Indsat efter C:* er enn ſted; *mgl. i A;* monſtrat*ur* locus, *lat.* [10] *Så A og tilsvar. i CD; lat. har:* vbi moyſi app*ar*uit deus in rubo arde*n*te ipſum rubu*m* adhuc ſerua*n*s. [11] *Her foran har A:* ty at, *der mgl. i CD og lat. og sikkert bör udgå.* [12] *ACD;* locu*m*, *lat.* [13] *A;* Betzebel, *C;* pethzeles, *D;* bezeleel, *lat. B;* bezeloel, *lat. A.* [14] *Så må der sikkert læses med C:* iij traper høydt; *A har:* er tre trapp*er* høgth fran; *mgl. i D;* tribus gradib*us* in altitudine, *lat.* [15] *Herefter er 12 spalte-linjer i lat. forbig.* [16] *Mgl. i lat.*

iek[17] tok før hørt hade. T*et* er ſa, at nor tørres øfuærſtæ p*re*latæ dør oc af gar, ta gifu*er* gud tøm eth tegn, huem
23 *a* te keſæ ſkulæ j hans ſtædh, huyk*et* iek nøuæ ‖ ku*n*dæ ſa at vidæ. Tok vor møk bør*e*th, at t*et* er ſa j ſe*n*den, at[18] j te*n* meſſæ, ſom ſigs for*æ* te*n* dødæ, ta [vd ſlykces[19] allæ tør*re*s la*m*p*er*, oc hans lampæ, [ſom j ge*n* keſes ſkal, vor*er* opp tent j gen[20], eller oc ter ko*mm*er af he*m*mælind en lide*n* ſc*ri*ft ponnæ altær*e*t, ſom hans nafn j ſtond*er*. J*tem* j th*e*n for*nefn*de kyrkæ fød*es* aldræ flwer eller edørkopper eller nog*ræ* andræ vr*e*næ ormæ, huylk*et* oc tel kom af eth ſtort mira*cu*lo. [Til for*e*n vor ter[21] ſa megh*e*n vr*e*nſlæ m*et* ſada*n*næ ormæ, at kyrken vor ther fuller af, ſa at mwnchænæ te villæ hafuæ bort fa*re*th oc bight kyrke*n* en anne*n* ſtæd, oc ta møttæ thøm jomſru Ma*ri*a obenbaræligæ och bad tøm vennæ[22] j gen oc ſadæ, at te ſkullæ aldry me*ræ* hafuæ vmagæ aff ſa danæ ſtikcæ. Po*n*næ then ſtædh, ſo*m*
23 *b* jo*m*fru Ma*ri*a tøm ‖ møttæ[23], ter bigdæ te en ſkøn kyrkæ j io*m*ffru Ma*ri*e hedh*er*. Nog*et* ſa op bæder po*n*næ t*et* biergæ ter er en capell, ſo*m* kalles Helye p*ro*phete, oc ſtæde*n* kallæ te Oreb, oc po*n*næ te*n* enæ ſidæ ved bierg*et* ter er en vingard, ſom kalles [Roſin Staphis[24], oc ſo*m*mæ menæ, at ſ*anctus* Ioh*ann*es ewa*n*geliſtæ plantædæ te*n* gard. J*tem* po*n*næ bierg*et* oppæ mer ter er en kapellæ, ſom ſigs at var*æ* Moyſy, [oc ter er en ſten, ſom er[25] Moyſi beledæ vdy trukt, ten tid ha*n* gømdæ ſek oc tordæ ey ſe vor h*er*ræs ænlidæ. Ter

[17] *Herefter har A*: hadæ. [18] *Her foran har A*: oc, *der vist bör udgå.* [19] *A;* vdflucke de, *C;* flycker the . . vd, *D.* [20] *Så A;* ſom igen tendis aff ſig ſielff, den Skal keyſzis, *C, og dette er vel oprindeligere.* [21] *A;* ſom vor att der vor, *C.* [22] *C tilföjer*: till bage. [23] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [24] *Så rettet.* roſen ſtæphis, *A;* Roſzin ſtaphis, *C; mgl. i D;* roſin ſcaphis,

viſes oc th*e*n ſtæd, ſo*m* vor h*err*æ fek Moyſi te ty [bud ordh ſc*re*fnæ meth gudz eygen hand[26] oc vnd*er* th*e*n ſa*mm*æ ſteen er en hulæ, th*er* ſom han vor te førrætyuæ[27] dawæ, me*n* ha*n* faſtædæ, oc fran t*et* bierghæ ſo*m* kalles Moyſy, er endh fierdi*n*gh af en leucchæ oc tel t*et* bierg, ſo*m* hedher ‖ 24 ſancte Kate*ri*ne biergæ, ofu*er* en rum dall, ſom er møg*et* kold, oc mit po*nn*æ veye*n*[28] er en kyrkæ[29], ſom heder te førrætyuæ[30] martirum. Tid kommæ ſtu*n*dom mu*n*kænæ oc ſyngæ meſſæ, oc t*et* bierg er meg*et* høgræ en Moyſi berg er, oc øfuerſt po*nn*æ bierg*et* er ten ſted, ſom gudz englæ førdæ[31] oc iordædæ ten helly iomfruæ ſ*anc*te Kate*ri*ne lege*mm*æ m*et* [he*nn*es hofu*eth*[32] oc clæd*et*, ſom t*et* j ſuøpt vor. Ter hafu*er* fordom ſtond*et* en capel, me*n* nu ſynes ter intæ vden en hob ſteen. Jte*m* bodæ[33] te bergæ hedæ[34] mons Sinay[35], forty at al te*n* ſtæd, ſom tør om k*ri*ng ligg*er*, heder deſ*er*tu*m* Syn[36]. Jtem nor pelægr*i*mæ hafuer va*r*eth po*nn*æ allæ te helly ſtædh*er* [oc villæ tæde*n* far*æ* pa tø*r*reſſ vey j gen[37], ta ſiæ te mu*n*kænæ ‖ 24 godæ nath oc befalæ tøm[38] j tø*rr*es bøn*er* oc verdſkildiched. Ta plæyæ mu*n*kænæ at gifuæ tøm nog*er* koſth at fortær*æ* j gø*mm*e*n* ødke*n* pa tø*rr*es vey henn*er* Iher*uſ*alem[39]. Tok behøfuæ te led*es* me*n*d, ſom tøm kundæ[40] før*æ* j gø*mm*e*n*, ty at tet er træten dags ferdh[41].

---

lat. A; ioſui ſcophis, *lat. B.* [25] *Mgl. i C.* [26] *Så omflyttet.* bud ſc*re*fnæ ordh meth gudz hand eygen, *A;* budord, Skreffne met guds haand, *C.* [27] *Indsat efter C:* xl = *lat. B;* træ‖yuæ, *A.* [28] biergit, *C.* [29] *A;* kielde, *C;* eccleſia, *lat.* [30] *Indsat efter C:* xl; tr*æ*tyuæ, *A;* quadraginta, *lat.* [31] *Rettet.* fordæ, *A.* [32] *Mgl. i lat.* [33] *Rettet.* boda, *A.* [34] poteſt vocari, *lat.* [35] *A tilföjer:* oc. [36] *Resten af kapitlet mgl. i D.* [37] *A og tilsvar. i C; mgl. i lat.* — tæde*n* *to gange i A.* [38] *C tilf.:* gud; *mgl. i lat.* [39] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [40] *Indsat efter C:* kunde; *mgl. i A.* [41] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Veyen ſgømen Sinay[1] och intel lødæ land.

Ca*pitulum* xij*m*.

Þonnæ[2] ten ſtor*æ*[3] øtken oc widæ bor meg*et* ont folk, ſom ey boo j hus me*n* giør*æ* tøm boligæ af ſkind[4], ſſom Iſra*e*lſ børn fordom giordæ j te*n* ſa*m*mæ ødke*n*[5], forty at vatn*et* blifu*er* ikcæ lengæ[6] po*n*næ en ſtæd ter; ty om ſkiftæ te tør*res* boligæ oc føllæ vatn*et*. Te huerke*n* pløyæ eller ſaa, te ædæ fiælde*n* brød men alz eneſtæ køth af the dyur, ſom te ſla ter j øtken, oc t*et* køth t*et* kogæ te[7] po*n*næ ſtenæ, ſom hedæ giøres
25 *a* af ſolen. Tet er meget ſterch[8] ſolk oc gru*m*pt ‖ oc r*æ*d*es* entæ for*æ* lifuet oc hafuæ ey vabn wden[9] ſpyut, oc tør*res* hofu*eth* th*et* om k*r*ing vefuæ[10] te met lærith[11]. Tok hafuæ te oftæ orloff m*et* tør*res* eyen h*er*ræ ſoldane*n* oc pleyæ ha*n*nu*m* ſtor*æ* ſt*ri*der. Ten tid iek tiæ*n*tæ ſoldane*n*, ta vor iek ſelf tith j ſt*ri*d mod tøm. Te ær*æ*[12] Arabes, oc eet a*n*n*et* nafn hedæ te Bedoynes[13] oc Athopos[14], oc ty hwerman ſat te[15] giør*æ* meg*et* ont j øtken, ſtogh ſkadæ te[16] fiælde*n* ſa*n*cte Kate*ri*ne pelægr*i*mæ. Jte*m* pelægr*i*mæ, ſom reth vey fyndæ[17] ofu*er* øtke*n*, te fa ſførſt en ſtad j Iødæland, ſom

---

Kap. 12. [1] *Så AC;* fraa Sinaj Bierghe, *D;* de *(AC;* a, *B)* deſerto ſinay (ſurie, *msc.*) *lat.* [2] *Rettet. A har glemt* p *og har* o *som initial.* [3] *Efter CD:* ſtore; ſtør*æ*, *A.* [4] palmme tre, *C;* pellium, *lat.* [5] *A og tilsvar. i CD;* quemadmodum *et* olim filij iſrahel in eodem deſerto ambulauerunt, *lat.* [6] *A;* ene, *C;* diu, *lat.* [7] *A tilföjer:* til. [8] *Se indledn.*; ſterckt, *C.* [9] *C;* men, *A;* preter, *lat.* [10] *Så rettet.* voſuæ, *A;* vinde, *C.* [11] *Før* -th *synes A at have* -tz. [12] *A;* hede, *C;* ſunt, *lat. B msc.* [13] *A;* bedones, *C; mgl. i D;* bedoyens, *lat. AC;* bedoyns, *lat. B;* Rodoenes, *lat. msc.* [14] *Så A;* Æthiopes, *C;* acopars, *lat.* [15] *Indsat efter C:* att de; *mgl. i A.* [16] *AC ; opr. vel:* ta ſkadæ te tok. [17] fare, *C; lat. har:*

hed*er* Berfabe[18]. Ter[18] vor fordom en fkøn ftad, ter *cri*ftnæ me*n*d ha*n*nu*m* j v*er*dææ[20] hadæ, ok[21] ftor ter en nog*ræ* kyrker, oc ter neft ko*m*mæ te til en ftad, fom heder Ebro*n*. Tid er too milæ, oc læfeff aff, at ter bodæ fordom ma*n*gæ ke*m*pæ, oc ter er te*n* graf, fo*m*‖ kalles fpelu*n*ca duplex. Ter liggæ te helly pat*ri*arche, 25 *b* Abraham, Yfaac *oc* Iacob oc Sara oc Rebecca, *o*c t*et* er næthen hoos eth bierghæ, oc ftor en fkøn kyrkæ[22] ok er bigd [til værn[23] fo*m* eet flot. Saraceni [kallæ te[24] ten graf Kariarchaba[25], ok gø*m*mæ te te*n* fted ga*n*tzæ vell oc hed*er*ligæ for te helly p*at*riàrche fkil. The ladæ ter[26] engin ind ko*m*mæ, huerke*n* *Cri*ftnæ ell*er* Iøder, vde*n* te hafuæ fynd*er*ligæ nodæ af foldane*n* [met b*re*ff eller bud[27]. Jte*m* hoos Ebron ter begind*es* een dall, fo*m* kalles vallis Ma*m*bre, [oc rekcer ner intel Ihe*ru*f*a*lem, oc ter er eth biergæ, fom kallis mons Mamb*re*[28], oc ther po*n*næ ftor en eegh, fom er wyfen[29], fo*m* kalles arbor ficca; Saraceni kallet Dyrp[30]. T*et* figs at hafuæ ‖ ftand*et* fien Abrahams tid, oc 26 *a* fo*m*mæ fiæ, at th*et* hafuer fa ftondit, fien verden vor fkapt; tok ftod*et* grønt oc bor fruct in til vor h*er*ræs pinelfæ, oc fien vifnædæ t*et*[31]. Jt*em* to mylæ fran Ebron ter er Lotz[32] graf, fom Abrahams [broders føn[33]

veniet. [18] *Så må der læses.* førft en ftæd fom hed*er* berfabe førft j iødæland, *A*; førft enn ftad i Jødeland fom hedder berfzabee, *C*; in prima*m* ciuitate*m* iudee que dicitur berfabee, *lat.* [19] det, *C.* [20] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [21] *Rettet.* tok, *A*; dog, *C*; *et, lat.* [22] *Lat. har:* et habetur fuper ipfam (fpeluncam) ... ecclefia; ofuer ten graf *eller lign. er altså forbig. i ACD.* [23] cum propugnaculis, *lat.* [24] *Så A*; *mon ikke:* te kallæ? kalde, *C.* [25] *C*; kariarthaba, *A*; kariarkaba, *lat. AC*; kariartaba, *lat. msc.* [26] *Indsat efter C; mgl. i A.* [27] *Mgl. i lat. Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [28] *Mgl. i C.* [29] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [30] *C* = *lat. AC*; drypp, *A*; *mgl. i D;* dirp, *lat. B*; drip, *lat. msc.* [31] *Herefter er 13 spalte-linjer i lat. forbig.* [32] *C*; løts,

vor; [oc ſa en half dags ferd god vey ligger til Betleem Iude[34].

Af Betlehem oc veyen in tel Ih*eruſ*al*em*.

Ca*pitulu*m xiij.

Bethlehem er en long[1] ſtad oc lyden, oc[2] gar g*ra*fuer om k*ri*ng ha*n*nu*m*, oc te æræ mæſtæ delend c*ri*ſtnæ, ſom ter j bord. Ter ſtonder en ſkøn kyrkæ øſten j byendh — jek hafuer ey ſeth noger[3] ſkønæræ — oc er vden tel ſkønlygæ bigd m*et* koſtæligæ lykchæ oc
26 b tinner[4], ok ‖ [inde*n* til[5] hafu*er* hu*n* førrætyuæ[6] pellæ*ræ* af malmar ſten, oc [pa ten høgræ ſidhæ hoos te*n* høxtæ pellæræ[7] ſexte*n* trapper neder at er te*n* ſtæd diu*er*ſorii, ter ſom Ihe*ſ*us *Chriſt*us gud oc ma*n*d fødes af te*n* renæ iomfruæ ſancta Ma*ri*a, oc ten ſted er uel bigd*er* m*et* malm*er*ſten oc ſkønligæ mal*et* m*et* guldh oc [koſtæligh g*er*ni*n*g af allæ honnæ lydæ[8] oc tre føder ter fran er ten k*ru*bbæ, ſom Ma*ri*a ladæ ſin ſøn j Ihe*ſu*m *Chriſtu*m. Ter hoos er en brøn, ſom ſo*m*mæ ſiæ, at ten ſtiernæ fall vdy, ſo*m* te tre koni*n*gæ tid fuldæ, te*n* ſynnu*m* hu*n* ful giort hadæ ſin tiæneſtæ, oc foræ ten krubbæ[9] er gudz tiænæ*re*s *gra*ff, ſ*anc*ti Ie*r*onimi, oc vden foræ kyrke*n* er hans ſtool, ſom han
27 a plæyædæ at ſidæ po*n*næ, ‖ oc j ten ſa*m*mæ kyrkæ po*n*næ ten høg*ræ* hondh er te*n* graf, ſom te vſkilldigæ børn

A. [33] *A;* Søns broder, *C.* [34] *Så A og tilsvar. i C. Lat. har*: Jtem de ciuitate ebron per quinq*ue* leucas ameni itineris hoc eſt in media dieta venitur in Bethleem Jude. *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 13. [1] *A*; Skiønn, *C*; longa, *lat.* [2] *Indsat efter C*; *mgl. i A.* [3] *A tilföjer*: meget; eiuſde*m* qua*n*titatis, *som lat. har, er forbig.* [4] *A*; tømmer, *C.* [5] intrinſecus, *lat. B*; extrinſecus, *lat. A.* [6] *Efter CD*: xl; trætyvæ, *A*; xliiij, *lat.* [7] *A og tilsvar. i CD*; ad principal*is* (*B*; principalem, *A*) . . . turris dexteram, *lat.* [8] argento

lad*es* j, ſom Herodes for Ih*eſu*m *Chriſtu*m lod i hiel ſlaa. Jte*m* fra*n* te*n* kyrkæ oc ſa hoos fem hu*n*drædæ fødher lonkt er en annen kyrkæ, [ſom er ſ*anc*ti Nicolai kyrkæ, j te*n* ſtæd[10], ſom ſ*anc*ta Ma*ri*a [ren jo*m*fruæ[11] blef ſin [barn læyæ tid[12] vd, ſien te tre helly koni*n*gæ hadæ va*r*et hoos he*n*næ, och ter viſes en rød ſten, ſo*m* ſyneſ at va*rœ* [ofu*er*ſprengder[13] m*et* hw*et*, oc enfoldict folk te ſiæ, at t*et* er af io*m*fruæ Ma*ri*e melk, ſom hu*n* hadæ til øfu*er*lups. Te c*ri*ſtnæ af Betleem te plantæ megin vin til tø*rr*es eyen drik, m*en*[14] tee hetni[n]gæ huerke*n* pla*n*te te vin, oc ey ſelliæ te oc vin, ey drikcæ te oc vin obenbarligæ, for ty at ‖ Machomets bog for- 27 *b* byuder tøm at drikcæ vin, oc ha*n*[15] forba*n*ner allæ tøm, ſom vin d*ri*ccæ. Jte*m* hoos to milæ ſind*er* vdh er eet cloſt*er*, ſo*m* heder ſ*anc*te Ca*ri*tatis, oc ter vor fordom[16] en abatiſſæ j, ter t*et* uel ſtod[17]. Jte*m* fran Betleem oc he*n*der Ihe*ruſ*a*l*em ter er en kyrkæ j ten ſtæd, ſom ængælin[18] ſadæ til hyrdænæ: «Jek[19] bebuder eder ſtor glædæ for ty at j dagh er eder fødh te*n* ſalighetzmagæ*rœ*[20] Ih*eſ*us [Chriſtus vor[21] h*err*æ, oc fre*m*delis[22] pa ten vey æræ fle*rœ* c*ri*ſtnæ menz[23] kyrker[24], me*n*[25] Rachelis g*ra*ff, Iacob p*at*riarche huſſruæ, er pa ten ſa*m*mæ vey, oc ter liggæ tolff ſto*rœ* ſtenæ pa. Tok[26] menæ ſo*m*mæ, at Iacob ladæ te ſtenæ ter, forty at hans

---

varioq*ue* colore, *lat.* [9] kircke, *C.* [10] *Mgl. i C.* [11] *Mgl. i C og lat.* [12] barnlige tiid, *C.* [13] *Rettet.* ofu*er*ſpregder, *A*; offuer ſpedit, *C.* [14] *Skrevet* mz *i A.* [15] *Så AC.* [16] *A har* fordøm, *men en tværstreg over og under* ø *betyder vel, at der skal læses* o *(jfr. kap. 24, not.).* [17] *Svarende til* cloſter ... ſtod *har lat.*: clauſtru*m* ſancte Charitatis ibide*m* ſuo tempore abbatiſſe. [18] Englene, *C;* angelus, *lat.* [19] *A;* vi, *C.* [20] *A;* ſaligheds meſter, *C;* ſaluator *lat.* [21] *Indsat efter C; mgl. i A*; *Chriſt*us deus, *lat.* [22] frelſzere, *C.* [23] *Rettet.* manz, *A.* [24] oc fremdelis .... kyrker, *uden tilsvarende i lat. ABC, men derimod har lat. msc.*: atq*ue* p*er* totu*m* hoc iter h*abe*ntur eccl*eſ*ie plures *chriſtianoru*m.

a tolftæ føn Beniamyn vor ter fødder; || oc ter neft kommer mand til ten helly ftad[27] Iherufalem.

Af ten helly graf oc aff then kyrkæ, fom hwn vdy ftondher.

Capitulum xiiij[1].

Iherufalem met alt tet land, fom guts børn lofuet er, er eet af te firæ [delæ eller[2] herfkaph, fom tet rygæ, fom Suria [heder, er[3] fkyft j. Iødæland tet hafuer oppa[4] ten øftræ fidæ tet koningæ rygæ, fom Arabia[5] heder, ponnæ ten føndræ fidhæ hafuer tet tet rygæ, fom er Egipten, ponnæ ten veftræ fidæ er tet ftoræ haff, oc [ponnæ ten[6] nørræ fidæ liger tet rygæ Suria. Teth fornefnde Iødæland hafuer varet vnder mangæ herræ j mangæ oc atfkilligæ tidher, fofom æræ Cananeis, Iødher, Affricis[7], Perfis, Medis, Macedoniis, Grecis, Roma-
18 b nis, Criftianis, Sara||cenis, Barbaris, Turchiis oc Tartaris, [huilket fom vel ma varæ en fag til, at[8] vor herræ ikcæ villæ ladæ ftoræ och vfkelligæ finderæ[9] lengæ blifuæ j tet land, fom hellict oc hannum fa tekchælict er. Jtem nor pelægrimæ kommæ til Iherufalem, ta fkullæ tee førft ful giøræ tørres peregrims reyfæ tel ten verdigæ oc hellyæ graff oc føgæ hennæ

[25] *AC*; fed *et*, *lat. ABC*; ibi etiam eft, *lat. msc.* [26] *A*; oc, *C.* [27] *C*; ftæt, *A*; ciuitatem, *lat.*

Kap. 14. [1] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [2] *Mgl. i C og lat. og er vist uopr.*; eet *passer til* herfkaph. [3] er heder, *A, med omflytningstegn.* [4] *Se kap. 17, not. 2.* [5] *C*; arakæ, *A*; arabie, *lat.* [6] *Indsat efter C*: Paa den ; *mgl. i A.* [7] *Så AC*; affyriorum, *lat.* [8] *Så A og tilsvar. i C*; *lat. har*: cuius rei caufa merito poteft eftimari. quia. [9] *Så rettet.* finder, *A*; fynder, *C*; peccatores,

meth ydmydælighed[10]. Hennæ[11] kyrkæ ftonder yderft
norden j byend, och gar en mwret omgong om kringh
hennæ, [fefter intel ftaden[12]. Ten kyrkæ hun er[13] fkøn
ok trind af fkafnit oc takt met bly oc hafuer vefter[14]
eth ftort torn oc fterkt oc høgth, och mith ponnæ kyrkæ
gulfuet er eet lidet ‖ tabernaculum met coftælik oc 29 a
fubtil gerning giort, hos femten føder longt oc fa bret
oc fa høgt[15], oc j ten fammæ capellæ eller tabernaculo
ponnæ ten høgræ fidæ ter er ten al uerdicftæ ftæd, ten
graf, fom gud feluer j laa, och hun er ottæ føder long
oc [fem føder[16] bred, oc j all ten capellæ er intæ gaff
eller vinduæ vden al eneftæ en liden dør, oc nor pelæ-
grimæ gaa ter ind, ta er ter lyuft af mangæ lamper.
Teræ[17] fkal altidh[18] alzmynzftæ brennæ en[19] ponnæ grafuen
[for vden te andræ[20] oc muæ j vydæ, at til nw nyligæ
mottæ pelægrimæ kommæ ponnæ[21] grafuen oc tagæ
ponnæ hennæ [oc kyffæ ponnæ hennæ[22], men forty at
mangæ te brudæ aff grafuen eller[23] villæ brydæ ter af,
forty lod foldanen Melechmandebron giøræ ter iern om
kring, at mand ‖ kan nw huerken kommæ ter tel at 29 b
kiffæ eller tagæ ter ponnæ, men all eneftæ at te muæ
fe ten helly graf, oc forty er ter ind muret j ten

---

lat. [10] *Så A, der én gang til har ordet, skrevet:* ydmydælicheth *(s. 107a i cod.).* [11] *A;* denne, *C;* cuius, *lat.* [12] *Så rettet.* fofter intel ftæder, *A;* och er feft thill ftaden, *D;* fom ftrecker fig i befeftningen indtil ftaden, *C; lat. har:* cum proprio fui (*v. l.* fuo) ambitus muro ipfi ciuitati adiuncta (*v. l.* adiuncto). [13] *C tilföj.:* faft oc; *mgl. i lat.* [14] *C tilföj.:* vd, *der måske burde indsættes.* [15] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [16] *A;* faa, *C;* quinque (pedes), *lat.* [17] *A har* Ter æ; der, *C;* quarum, *lat.* [18] *Indsat efter C:* altiid; *mgl. i A;* iugiter, *lat.* [19] *A;* fem, *C;* vna, *lat.* [20] *Mgl. i lat.* [21] *A;* till, *C.* [22] *Indsat efter C:* oc kyfze paa hende, = *D:* och kieffe paa hennde; *mgl. i A; et* ofculandum,

venſtræ vegh, ſem[24] føder høyth, eet ſtikcæ af grafuen,
ſtort ſom en manz hofuet, huykk*et* ſ*om* pelæ g*ri*mæ
mwæ bodæ tagæ oc [kiſſæ ponnæ[25]. Jte*m* ſigs ter
menæligæ, at ten lampæ, ſ*om* henger ofue*r* vor h*er*ræs
graf, ſlikcæs[26] orligæ uth langæfredag[27] pa te*n*
niennæ timæ om daue*n* oc opp te*n*nes j gen poſkæ
nath om myn nat*es* tid, oc tet ſker aff gutz ſkikkelſſæ
for vden noger manz he*n*ne*r*. Er t*et* nu ſa, ta er t*et*
eth ſtort gudz mi*ra*culu*m*. Ma*n*gæ c*ri*ſtnæ me*n*niſkæ
tro, at t*et* er ſent, aff tørr*es* ret[28] enfollicheth; ter[29]
30 *a* æræ mangæ, ſom her om tuylæ oc menæ, ‖ at te Sa*ra*-
ceni, ſom th*e*n helly graf giømæ, [gieræ tet[30], forty at
te muæ fa tes fle*ræ* pe*n*ni*n*gæ oc ſkat af pelæg*ri*mæ.
Jte*m* nota, at hue*r*t ar ſkertorſdag oc la*n*gæfredag oc
poſkæ aften, teſſæ tre dagæ, ta er te*n*næ cappellæ altid
oben, ſa at allæ C*ri*ſtnæ muæ ter in ga vde*n* pe*n*-
ni[n]gæ. Jte*m* nota, at hos te*n* høyr*æ* veg j for*nefn*de
kyrkæ er caluar*ie* locus, ter ſom *Chriſt*us *Ihefus* he*n*gdæ
po*n*næ korſſeth, oc noger trapper op at po*n*næ te*n*
ſa*m*mæ ſtædh er en ſten, ſ*om* er huid oc rød bland*et*
oc hafue*r* en fleckæ[31]; ha*n*nu*m* ſigæ te at var*æ* Golgata,
och ſiæ te, at j ten ſten løff en ſtor deel af *Chriſt*i
blod; oc ter er eth altær*æ*, oc for*æ* t*et* altær*æ* ær*æ* be-
grafnæ c*ri*ſtnæ koni*n*gæ, Gotfrid*us* de Baylon[32] oc fleræ
30 *b* ko‖ni*n*gæ, ſom vnder[33] vors h*er*ræs arr tuſe*n*næ oc
hu*n*drædæ wnnæ ten helly ſtad oc alt t*et* helly la*n*d

lat. [23] *C;* oc, *A;* vel, *lat.* [24] ved v, *C;* v, *lat.* [25] *Indsat efter C*: kyſze paa; leftæ opp, *A;* oſculat*ur*, *lat.* [26] *Så rettet.* ſkikcæs, *A*; Sluckis, *C.* [27] *Indsat efter CD*: om langfredag; *mgl. i A;* in die ſ*a*ncto p*ar*aſceues, *lat.* [28] *Så A;* rette, *C.* [29] *tamen*, *lat.* [30] talia . . . . *con*fingentes diuulgauerint, *lat.* [31] Sprecke y ſigh, *C.* [32] *A;* Babylon, *C*; Babiloniæ, *D*; Boilhon, *lat.* *A*; balion, *lat. msc.* [33] *Så A (fejl for* hoos?*)*; *mgl. i CD*; circa, *lat.* [34] ſa^w^cene, *så A.*

vdh af Saracenerœ[34] henner oc forueruædæ tem ter[35] eth [verdicth nafn[36] intil dommen, oc at[37] te troes at[38] varœ meth gud j hemmærygæ. Jtem hos ten fornefnde ſtæd, ſom vor herræ vor pinter, ſtannæ ſcrefnæ teſſæ[39] ord, ſom her effter nefnes, ponnæ gretzſkæ: [Otheos baſileon yſmon proſtonos ergazeen azachis gea[40]. [Tennæ ſcrift ter[41] er ſa meget ſaut, at tennæ vor gud oc koning, forœ verdens ophoff, hafuer giort ſaliched met[42] ponnæ iorden. Jtem ter ſom korſſeth ſtodh fæſt j ſtenen, ſtor tettæ efter ſcrefnæ malet: [Chyos niſkios baſes con piſceos thoy coſmotzi[43]. Thet er ſa meget ſauth: ‖ Tet ſom tu[44] ſeer, tet er beginnelſſen af troen 31 *a*
ofuer [al uerden[45]. Jtem ey longth fran ten caluarie ſtædh ter er eth altærœ, oc ter ligger ten ſtwd, ſom vor herræ vor bunden oc hudſtrugen til[46] oc vnner tet altærœ er en graf[47], [tolf oc trætyuæ[48] trapper dyub, ter ſom ſancta Elena ſan te try korſſ, ſom *Chriſtus* oc te to røfuærœ hengdæ ponnæ[49] oc ter er eet rwm j veggen [af grafuen[50], ſom te naſlæ fundes ſom *Chriſtus* vor til korſſ-

---

[35] *A*; der, *C*. *Måske opr.*: ter met; per hoc, *lat.* [36] euigt naffn oc verdigt, *C*. [37] *Mgl. i C.* [38] at ‖ at, *A*. [39] *Herefter har A* hræ *med* æ *over* r; *mgl i C og bör vel udgå.* [40] *Så A;* Etheos Baſileon Jſmos, Proſtonos Ergozeen arachis gea, *C*; Otheos baſileon yſmon perroſeonas ergazeen ozochis gea, *lat. A og lign. i de andre lat. udg. Engl. s. 76 giver dette således:* Ὁ Θεὸς Βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰώνων εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς. [41] *Så A*; der, *C*. *Opr. måske* thet, *idet* tennæ ſcrift *i A skyldes afskriveren*, *og* ter (der) *beror på fejllæsning for* tz; *jfr. nedenfor l. 11.* [42] mectig, *C*. [43] *Så A*; Ehios niſtijos baſces chou piſteos Choy thoſzmaiſzi, *C*; Chio iuſtis baſis ton piſteos choy coſmon, *lat. A og lign. i de andre lat. udg. Engl. s. 77 giver dette således:* Ὃ ἔιδεις, ἐστὶ βάσις τῆς πίστεως ὅλης τοῦ κόσμου τούτου. [44] *Efter C*: du; nu, *A*. [45] *Som ét ord i A*. [46] *Herefter 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [47] cripta, *lat.* [48] *Så rettet efter C*: xlij = *lat.*; tolf oc tyuæ, *A*. [49] *Indsat*

eth fefter met. Jtem mith j koret[51] j fornefnde kyrkæ er en ftæd, uel ofuer bretter . . . .[52] rumt, fom vor herræs legemmæ vor laugt, ter fom Iofep af Arimatia met finæ hielperæ todæ oc fmurdæ oc yrtædæ vor herræs legemmæ met aromatibus. Jtem j fornefnde kyrkæ ponnæ ten øftræ[53] fidhæ ter vifes then ftæd,
b fom Chriftus obenbarædæ ‖ fek fancta Maria Magdalena efter fin oppftonnelffæ, ten tid hun tenktæ, ath han vor en yrtæ gartz plantæræ. Jtem pa ten høgræ fidæ, fom man ingar j kirken[54], ter er attæn trapper, oc vnner tøm er tørræ capel af India, oc ter fynghæ tørres clærkæ meffæ och tider efter tørres fed, huilken meffæ te giøræ gantzæ ftakcæt. Te confecreræ førft j meffæn met te rettæ ord, fom ter tel høræ, oc fidenhafuæ te faa orationes, ok fien [ennæ te meffen[55] meth pater nofter, oc fennen[56] at fiæ, ta giøræ te tørres embydæ met ydmighed och ftor gudælighed[57].

Aff te andræ tre[1] kyrker och finderligæ[2] aff[3] templo domini[4].

Capitulum xv[5].

Merk, at fynder uth fran tennæ foræ fcrefnæ kyrkæ ftor eth ftorth hofpitale, oc tet er hofueth[6] oc be-

efter C: paa; *mgl. i A.* [50] *Indsat efter C:* aff graffuen; *mgl. i A;* cripte, *lat.* [51] *Efter C*: Chorit; korffet, *A*; chori, *lat.* [52] *Efter* bretter *har A*: fafz; *C. har*: faa. *Hvad skal der læses? Lat. har*: ftratus mire *et* pulcre ad integri figuram compaffi. [53] *AC*; feptentrionali, *lat.* [54] *A tilföjer*: oc. [55] *A;* endis alt fammen, *C; con*cludunt officium, *lat.* [56] fidft, *C;* verum, *lat.* [57] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *Kapitlets slutning (2 spalter i lat.) er forbig.*

Kap. 15. [1] *A;* fire, *C;* tribus, *lat.* [2] *Rettet.* finderliga, *A.* [3] *Rettet.* a, *A; om, C*; de, *lat.* [4] *Indsat efter C*: domini = *lat.; mgl. i A.* [5] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera. [6] *A;* høyt, *C*; caput, *lat.* [7] *Så bör der vist læses med*

ginnelſſæ af ten ‖ orden, ſom kalles hoſpitaleo*rum*. Ter 32 a
mwæ tee lææ hus [allæ Chriſtnæ[7], ho ſo*m* te helſt
æræ, ſom tid ko*m*mæ[8]. Jte*m* ſtar j t*et* ſa*m*mæ cloſter[9]
[hu*n*drædæ oc tyuæ[10] pelæræ af malm*er*ſten, ſo*m* te*n*
bigni*n*g oppæ holdæ, och j vegge*n*næ ſta firæ oc half-
t*re*diæſinztyuæ pellæræ at ſkildæ, ſom tiænæ til for-
*neſn*de bygni*n*g. Jte*m* nogit ſa ner te*n* ſtæd, ſom nw
er nefnd, er en anne*n* kyrkæ, ſom kalles de d*omi*na
n*oſt*ra magna, oc ey lankt ter fran er en anne*n* kyrkæ,
ſo*m* kalles d*omi*ne n*oſt*re Latino*rum*, oc hu*n* er bigd
pa te*n* ſtæd, ſom Maria Magdalene oc Ma*ri*a Cleophe
m*et* fler*æ* andræ, te*n* tidh te ſowæ vor h*er*ræ Ih*eſu*m
*Chriſtu*m hengæ pa korſſeth, grædæ oc ie*mmer*ligæ
lodæ. Jte*m* nog*et* ſa fran te*n* kyrkæ, ſom ten helly
graf ‖ j ſtar, er en vnn*er*lig oc coſtælig bigni*n*gh och 32 b
megit ſkøn oc[11] t*ri*nd, ſom kalles templu*m* d*omi*nj[12],
oc er hu[n]drædæ oc tyuæ oc en ſex alnæ høgt, oc ter
ær*æ* ma*n*gæ pelær*æ* j, ſom[13] t*et* vppæ hollæ, oc mit j
templet ter er en ſtæd, ſom er høghræ en fiorte*n*[14] t*ra*pper,
oc ha*n* er all om giort m*et* pellæræ oc hafuer fir*æ*
p*or*tæ po*n*næ ſek eft*er* firæ v*er*dens delæ, ok te p*or*tæ
æræ coſtæligæ gior*æ* oc vd ſkornæ af cip*re*ſſ. [Jnne*n*
for*æ* te*n* nør*ræ* port[15] er en kellæ m*et* clart oc rent
vatn, ſom fordom pleydæ[16] at ry*n*næ, me*n* nw er t*et*
ſtillet[17]. [Vdhen for templ*et* er eet ſkønt, rumt hus[18],
oc gulu*et* er lagt m*et* huid malm*er*ſten, och t*et*tæ tempel
ſtar j ten ſtæd, ſom gudz tempel vdy ſtod j Ih*eſ*u
*Chriſt*i tiid, ‖ oc effter hans opſto*n*delſæ vor tet for- 33 a

---

C: alle Chriſtne; all *cri*ſtenhed, *A*; o*mn*es *chriſt*iani peregrini, *lat.* [8] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [9] *AC*: hoſpitalis, *lat.* [10] *A;* cxx, *C*; centu*m* vigintiquatuor, *lat.* [11] *A tilföj.*: er. [12] *Herefter et par spalte-linjer i lat. forbig.* [13] ſom ſom, *A*. [14] *A;* xiij, *C;* xiiij, *lat.* [15] ante portam aquilonarem intra templu*m*, *lat.* [16] *Så A; sikkert fejl for* pleyædæ. [17] ſtille, *C*. [18] In toto circuitu edificij extrinſecus eſt velut

derfuet af te Romeræ. Sien bigdæ keyſæren Adryanus tet opp j gen j ma[n]gæ aar oc lang tid men ey j ſadan form, tet førmeræ[19] tempel bygh[20] wor, oc ten høwæ bigningh[21], ſom ter vdy ſtondher, ſom før er rørt, ten kallæ Iødernæ ſancta ſanctorum, oc mwæ j vidæ, at Saraceni giøræ[22] ten tempel megit[20] verdicheth oc heder. Nor te tiid indga ſkulæ, taa drawæ[23] te af tørres ſkoo oc fallæ[24] ponnæ tørres knæ oc bedæ inderligæ til ten all mektiſtæ gud, oc ter eræ engæ belædhæ j templet, men [manghæ lamper[25] æræ ter, ſom altid brennæ. Te ſtædæ enghæ [Criſtnæ eller Iøder[26] at gongæ ter ind oc menæ, at te æræ werdigæ[27], at tee
33 b ter ind gaa ſkullæ. ‖ Hadæ iec ey haft ſoldanens breff, ta hadæ ey iec kommet ter jnd. Tha iek ter jnd gik met mit ſelſkap, ta droo iec af minæ ſkoo oc tenktæ ſaa met ſtor ruelſæ, at oos burdæ thet meget ydermeræ at giøræ en tee wtro Saracener, och veſſæligæ bør ten ſtet at holleff j ſtor verdiched, forty ˛at ten tid Salomon koning førſt[28] hadæ bigd templet vdy ten ſammæ ſted, ſom gud hannum bødh, oc hans fader Dauid hannum befoel, ta bad han gud om, alt Iſraels[29] folk neruærendes, at hoo ſom badæ gud om noger retferdich[30] ſagh j ten ſtæd, at han ſkullæ vordæ hørt. Ta ſennæ gud hannum eet tegn af hemmælind met en ſky, at hans bøn vor hørt, ſom iſtoria veritatis
34 a vdhuyſer j ten trediæ ‖ koningæ bogh. Jtem j ten ſtæd,

---

pro atrio latum ſpacium loci, *lat.* [19] *Rettet.* førmæ, *A*; formere, *C.* [20] *Så A.* [21] locum, *lat.* [22] *Rettet.* gioræ, *A*; giorde, *C*; exhibent, *lat.* [23] droge, *C.* [24] fulde, *C.* [25] multe lampades, *lat. B*; multi lapi les, *lat. A.* [26] *Indsat efter C*: ingen Chriſten eller Iøde; *mgl i A. Lat. har*: Neminem *chriſtianorum* ſeu iudeorum. [27] *Så A* (= wverdigæ); megit wuerdige, *C*; indignos, *lat.* [28] førſt . . . templet; primum . . . templum, *lat.* [29] *C og således ellers altid i A*; iſrael, *A.* [30] *Efter C*: retferdig; retferdiched, *A.* [31] *Mgl.*

ſom for*nefn*de koni*n*gh hadæ bigd eet altær*æ* at offræ ofuer po*n*næ, [ſo*m* ta vor ſedh[31], [ſom ſtod[32] vden ten veſtræ port ved templ*et*, ter er end nw eet altær*æ* me*n* ikcæ ſkapt ſom tet ann*eth* oc [ey heller[33] ſadan tiæneſtæ. Jtem [for*æ* then port[34] ſines en en deel af ten port, fordo*m* wor oc hed ſpec*i*oſa, ter ſom Petrus[35] *oc* Ioh*ann*es ewangeliſta[36] ſadæ til ten ſyugæ, ſo*m* laa k*ru*mpen [oc bad almøſæ[31]: «Vdy Ihe*ſ*u *Chriſti* nafn, ſtat opp [oc gak», huylken ſom geeniſten opp ſtodh oc lofuædæ gudh[37].

Aff fler*æ* hellyæ ſtæder ter vdy ſtaden.

Cap*itul*um xvj[1].

Hoos tettæ for*nefn*de tempel[2] vedh ten[3] høyræ ſidæ noget ſa neer er en anne*n* kyrkæ, ſom nw kalles ſcola[4] Salomo*n*is, ‖ oc ſien j ſynn*er* er en anne*n* kyrkæ, ſom[5] kalles nw templu*m* Salomonis, ſom fordom wor hofu*eth* oc beginnelſſæ til templ*ariorum*[6] orde*n*. Jte*m* nør ter vdh fran er en ſkøn ſ*anc*te Anne[7] kyrkææ[8], oc ter ſigs, at vor fruæ [vor vndfonge*n* oc fød af ſ*anc*ta Anna[9], oc Ioachi*ms* oc ſ*anc*te A*n*nes gr*a*ff viſes j ten

i lat. [32] *Mgl. i C.* [33] nec, *lat. B*; ſed tame*n*, *lat. A. Herefter er vel glemt* til = *lat.* ad. — *6 spalte-linjer i lat. forbig.* [34] in hac atrij p*ar*te, *lat.* [35] *Rettet.* petretrus, *A.* [36] *Indsat efter C*: Euangeliſte; *mgl. i A*; eua*n*geliſta, *lat.* [37] *et* ſtatim *con*ſolidabant*ur* illi plante, *lat.* — *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 16. [1] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [2] atrio, *lat.* [3] *Efter C*: *den;* tennæ, *A.* [4] *Efter C*: Stola; te*m*plu*m*, *A;* ſcola, *lat.* [5] *A tilföjer*: oc. [6] *A* = *lat.*; templorum, *C.* [7] *Så må der læses med D*: Annæ; aririe, *A*; *mgl. i C*; anne, *lat.* [8] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [9] *in* eiuſde*m* matris ſue vtero fuiſſe

ſa*m*mæ [kyrkæ, giort[10] koſtæligæ af ſteen, too trapper oc
tyuæ neder at. Tok førdæ ſa*nc*ta Elena drotni*n*g ſa*nc*te
A*n*ne lege*m*mæ tædhe*n* oc intel Co*n*ſta*n*tinopol*im*, ſom
nw ligger j ſa*n*cte Sophie[11] kyrkæ, oc ſa*nc*ti Ioachims
been liggæ end kuer. Jte*m* j te*n* ſa*m*mæ kyrkæ[12] er
te*n* p*ro*batica piſcina, ſo*m* engælin pleyædæ fordom at
35 *a* røræ, oc huylke*n* en ſyugh || ter førſt vdy ku*n*dæ ko*m*mæ
effter hans rørelſſæ, ha*n* vordæ karx[13] af allæ ho*n*næ
ſyugæ, huylk*et* vatn ſom nw er glømt oc ligg*er* ſom en
wre*n* bek[14]. Jte*m* Sions byerg er te*n* høxtæ ſtæd, ſom
j ſtade*n* er, oc ter næden hoos er eeth ſkønt ſloet[15] bigd
af en ſoldan, oc øfuerſt po*n*næ byerget, ter æræ ma*n*gæ
koni*n*gæ beg*ra*fnæ, ſom ær Dauid oc Salomo*n* oc ma*n*gæ
fle*r*æ, ſom efter tøm æræ koni*n*gæ vornæ; oc ſom mand
ind gar til bierget, ter [ligg*er* te*n* ſteen, ſom laa
po*n*næ vor h*er*ræs g*ra*ff[16], oc ha*n* er ga*n*tzæ ſtoor, ſom
oc ſtor ſc*re*fu*et*: Erat q*ui*ppe magn*us* valde. Ter ligger
oc eth ſtikcæ [af ten ſtydh, ſom vor h*er*ræ vor bu*n*dhe*n*
vedh[17], oc en deel af tet bord, ſom vor h*er*ræ odh ſin
35 *b* afthe*n* madh po*n*næ m*eth* ſinæ || apo*ſto*li[18], oc [nog*er*
t*ra*pper vnd*er* te*n* capellæ[19] ter viſeſſ te*n* ſted, ſom
vor h*er*ræ han odh ſin afte*n* moltid vdy, ſom var*et*
hafu*er* eet ſkønt oc rwmt hws, oc er ter t*et* vatn
fad, ſo*m* vor h*er*ræ todæ ſinæ diſcipules[20] føder inde*n*,
oc hoos t*et* vatn fad ter vor ſa*nc*tus Stephan*us* førſt

---

genita *et* concepta, *lat.* [10] kircke gaard, *C; lat. har*: in deſcenſu eccl*e*ſie. [11] *Rettet.* ſophie*m*, *A.* [12] *Her ender D.* [13] *Se indl.* [14] ciſterna, *lat.* *Herefter 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [15] *A;* ſtad, *C;* caſt*rum*, *lat.* [16] h*a*bet*ur* capella. *et* in illa lapis monumenti, *lat.* [17] *Således må der læses.* ſom vor herræ vor bu*n*dhen po*n*næ ſom er eet ſtikcæ af en ſtydh, *A;* aff denn ſtytte ſom vor herre vor bunden ved, *C*; columne flagellationis, *lat.* [18] *A;* diſciple, *C;* apo*ſt*olis, *lat.* *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [19] Vnder den Capell nogen trapper neder, *C.*

iordet af Gamaliele oc andræ [gutz venner[21], ok vdy ten ſammæ ſtæd jn kom Ihe*ſ*us at luctæ døræ effter ſin opſtonnelſſæ til ſinæ[22] diſcipulis oc ſadæ: «Freth met eder»[23]. Han ſendæ tøm oc ten hellyæ and pinzæ dagh vdy ten ſammæ ſted j brennennæ tunger. Jtem fran tet bierg [Syon henner ſtaden[24] [er en kyrkæ[25] ſom er vidh [ſancto Saluatori[26] til[27]. Ter ligger nw meſtæ delen aff ſancti Steffani ben, ſom før er nefndher, oc ſancti Criſoſtomi[28] venſtræ arm; oc [fran bierget veſter vd j mod gaden[29] er en ſkøn vor fruæ kyrkæ, ter ſom ‖ vor fruæ lengæ bodæ[30] effter vor 36a herræs opfarelſæ[31]. Hun[32] bodæ[33] oc en ſtundh jn valle Ioſaphat, oc [ter dødæ hun oc vor hederlighæ begrafuen af allæ appo*ſ*tolæ. Jtem [fram at ten gadæ, ſom man gonger henner ten dal Joſaphat[34], ſtonder en keldæ, ſom kalles natatoria Syloe. Tid ſennæ vor herræ ten, ſom blinder vor fødder, at too ſinæ øfuen; han kom j gen wel ſende; oc ſommæ ſiæ, at Yſaias propheta ligger ter. Jtem er ter eet ſteen bierg, ſom fordom hed Morea; tet ligger ikcæ lonkt fran templeth ſinder vdh. Øfuerſt ponnæ ten ſten plæyædæ vor herræ at ſidæ oc kennæ ſinæ diſcipulæ oc folket oc gioræ[35] ter mangæ miracula, oc ter forlod han qwinnæn allæ[36] ſinæ ſinder

Angående capellæ *jfr. not. 16.* [20] *Efter C*: diſciplers; appo*ſ*tolos, *A;* diſcipulorum, *lat.* [21] viris timoratis, *lat.* [22] *Rettet.* ſina, *A.* [23] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [24] *A;* ſom ved ſtadenn er, *C;* ſyon verſus ciuitatem, *lat.* [25] *Indsat efter C*: er en kircke; *mgl. i A*; habetur . . eccle*ſ*ia, *lat.* [26] *A;* S. Saluatoria, *C;* ſaluatori, *lat.* [27] *AC.* [28] *Rettet.* criſtoſtimi, *A*; criſoſtomi, *lat.* [29] ab hoc monte verſus auſtrum ab oppoſito platee, *C.* [30] *A synes nærmest at have* bedæ; e *og* o *ligner ofte meget hinanden.* [31] *A*; opſtandelſze, *C;* aſcenſionem, *lat.* [32] *Rettet.* hum, *A.* [33] in iſto loco defungebatur et in illo . . . fuit ſepulta, *lat.* [34] ab hoc monte in vico eundi verſus vallem Ioſaphat, *lat.* *C har*: . . . ganger den dall Joſaphatt forbj. [35] giore, *C.* [36] *Indsat efter C:* alle; *mgl. i A*; omnia, *lat.*

ſom greben·vor j hoord. Jtem tuert fran ten kellæ
36 b natatoria[37] er eet belædæ hugget j en ſten, grofuæ‖ligæ
giort — tet kallæ te [manus Abſalon[38]; huorforæ tet
ſa heder, teth findes [in libro regum ſecundo[39] —, oc [ter
hos ſtor[40] en hyld, ter ſom Iudas ſek ſelf hengddæ, [vdy
ten hyll eller en annen, ſom ter hoos ſtondit hafuer[41].
Jtem fran tet bierg ſinder vd [vel eet ſten kaſt[42] er
en dall Acheldemag[43], [ſom køpt vor[44] foræ trætyuæ
penni[n]gæ, oc ter æræ begrafnæ mangæ pelægrimæ,
oc ter ſines end mangæ boligæ, [ter ſom ærmædæ
fordom vdhy boot hafuer[45].

Aff tee helliæ ſtæder, ſom æræ vdhen ſtatzens mwr.

Capitulum xvij.

For vden ſtatzens mwr[1] Iheruſalem oppa[2] ten øſtræ
ſidæ er[3] ten dal Ioſaphat, hart intel muren[4], oc j
ten dal er ſancti Stephani proto martiris kyrkæ j ten
ſtæd, ſom han vor ſtender j hiell, oc ter ey lonkt fran
37 a er endh ‖ ſtatzens porth, ſom kalles aurea, ten forgiltæ

[37] *Herefter har A et forkortet* et cetera; *uden tilsvar. i C og lat.* [38] *Efter C*: manus Abſalonn = manus abſalon, *lat.*; *A har*: magnus abſolon. [39] *A = lat.;* i denn tredie konningernes bog, *C.* [40] *A;* ſaa der hoſz eenn, ſtaar, *C;* vbi de prope vidi, *lat.* [41] *AC*; ad quam (*v. l.* in qua) uel circa cuius locum, *lat.* [42] vltra vallem ad iactum lapidis, *lat.* [43] *A;* hackeldama, *C;* acheldemach, *lat.* [44] in quo fuit emptus ager, *lat.* [45] *Så omflyttet.* ſom ærmædæ ter vdhy boot hafuer fordom, *A;* ſom Eremitter i fordom tiid vdi boit haffuer, *C; lat. har: et* veſtigia cellularum de quondam illic commorantibus heremitis. *Efter* fordom *har A et forkortet* et cetera.

Kap. 17. [1] *Rettet.* nwr, *A.* [2] *A har her og oftere først haft* oppæ, *der ved en lille streg senere er rettet til* oppa. [3] *C*; oc, *A;* eſt, *lat.* [4] *C;*

port; han ſtor nw altid lucter. Ter red wor herræ ind[5] oppa afnind, oc ter ſines en try eller fleræ fieth, ſom afnen gik, j ſtenen, [oc ter neſt[6] er tet biergæ Olиueti, ſom ſa heder af oliæ træ, ſom ter ſta, oc vdy dalen løber eet vatn, ſom heder torrens Cedron, oc ter hoos er en ſkøn kyrkæ, ſom vor frues graff er vdy; [ther er[7] [firæ oc førrætyuæ[8] trapper at gaa ned j kyrken[9]. Dalen er vden til for høuet af vatnet eller aff anneth fall. Ter viſes vor frues graff[10] altings tom, och j ſkullæ veſſæligæ thro, at hun er opp [ſtondhen oc[11] tagen til hemmærigæ [meth kropp oc ſiæll[12] aff Iheſu *Chriſto*, ſin ſøn, oc opphøfuet ofuer allæ ænglæ koor, ter ſom hun beder foræ oſſ oc for al verden; || oc 37 *b*
hoos grafuen ter æræ tu altæræ; vnner tet enæ er[13] en kellæ, ſom ſigs at kommæ[14] af en te floder, ſom vdh løbæ af Paradis. Jtem noget ſa ner ten kyrkæ er ten ſtæd Getſemani oc en capel, ſom Iudas forrodæ vor herræ Iheſum *Chriſtum*, oc ter vor mek viſt [en figuræ af[15] en hand, ſom vor trykt j en ſten, ſa at engin malæræ eller meſtæræ kundæ hafuæ giort hennæ ſuptilæræ met ſin konſt. Te ſiæ ter, at Iheſus *Chriſtus* gioræ tet meth ſin hand, ten tid Iødernæ togæ ponnæ hannum met tørres wrenæ hender. Jtem tæden af oc eet ſten kaſt ſinder vdh ter er ten ſtæd, ſom han bad til ſin fader oc gaf blodich ſued af ſeg, [ſom ſcriften vduyſer[12], oc ey lo[n]gt ter fran ter viſes Joſaphats graff, ſom fordom vor koning j Iødæland, oc af hannum heder ten dal Ioſaphat, oc tro vy veſſæligæ, at Iheſus

A har murz, *der måske foruden* muret *også kan betyde* muren, *da* mz *et par gange står for* men. [5] *Indsat efter C; mgl. i A.* [6] Statimque vltra vallem ioſaphat, *lat.* [7] *Så må der vel læses.* ther, *A;* och er, *C.* [8] *Så rettet.* firæ oc tratyuæ, *A;* xliij, *C;* quadragintaquatuor, *lat.* [9] *Efter C:* kircken; kyrkæ, *A.* [10] *C tilf.:* men hun er. [11] *Mgl. i C og lat. og er vist uopr.* [12] *Mgl. i lat.* [13] *Indsat efter C; mgl. i A.* [14] *Rettet.*

38 a ſkal ko*m*mæ til ‖ ten dall [domæ dagh[16] at[17] hollæ ter ſin dom och allæ me*n*niſkæ at rettæ[18] eft*er* ſinæ g*er*ni[n]ger. Jte*m* hoos eet armbørſtæ ſkut fra*n* ten g*ra*ff er en kyrkæ, ter ſom ſ*an*ctus Iacob*us* maior vor førſt beg*ra*fuen, oc ſien førd*es* ha*n*s ben til Gallici-am oc liggæ j Compoſtelle[19], ter ſo*m* te nu hold*es* j ſtor heder. Jte*m* øfue*r*ſt po*n*næ t*et* biergæ Oliueti er ten ſtæd, ſo*m* vor h*er*ræ ford opp tel he*m*mælind m*eth* opløftæ hender, ſo*m* ha*n*s ap*oſto*læ oc diſcip*u*li ner-uæ*re*nd*es* ſowæ clarligæ, oc po*n*næ te*n* ſted er en ſkøn kyrkæ, oc ter ſynes j ſtenen eet ſiet af vor h*er*ræs venſtræ fod[20], ſom ſiſt vor oppa iorde*n*, ter han opp ford, oc ter ey lankt fran er end capel, ter ſom vor h*er*ræ ſad oc p*re*dikcædæ te ottæ ſalichedh[21], oc
38 b meen ma*n*d, ath ha*n* ter ke*n*næ ſinæ diſcip*u*lis ‖ te*n* helly bøn p*ate*r n*oſte*r, oc ter ey lonct fran er ſ*an*cte Ma*ri*e Egipciace kyrkæ, oc ter ſines en he*n*næ kyrkæ[22], ſo*m* hu*n* vor laut vdy, oc ey lankt tæden er te*n* gadæ[23] Betfage, ter ſo*m* vor h*er*ræ viſdæ to af ſinæ diſcip*u*læ efter aſina*m* oc he*n*neſſ føll, [te*n* tid ha*n* ridæ vildæ intel Iheru*ſ*alem[12]. Jte*m* ſom ma*n* gar neder af bierg*et* Oliueti, he*n*ner ſtaden, er te*n* ſtæd[24], ſo*m* vor h*er*ræ ha*n* g*ræ*th, te*n* tid han ſa ſtade*n* Iheru*ſa*lem, oc ſadæ ſa: Si cognouiſſes *et* tu. Jte*m* [neder bæder hoos bierg*et* øſter vdh[25] er Bethania, ter ſo*m* Simo*n* lep*ro*ſus[26] bad vor h*er*ræ til geſt, oc ſ*an*cta Ma*ri*a Magdalena fek ter

---

ko*m*ma, *A.* [15] *Mgl. i C.* [16] *Her foran har C* paa. *Også A har ellers* ponnæ domæ dagh. [17] *C;* oc, *A.* [18] *Herefter skulde man vente* huer. [19] *C = lat. B msc.;* co*m*poſtole, *A*; Compoſtellis, *lat. A.* [20] *Efter C:* foid; fiæd, *A*; pedis, *lat.* [21] *Så A;* ſaligheder, *C;* beatitudines, *lat.* [22] *Så A;* oc ter . . . kyrkæ *mgl. i C. Der skulde stå* graff = *lat.* tumba. [23] vicus' *lat.* [24] *Så må der sikkert læses med C:* ſted; ſtæden, *A.* [25] vltra montem in deſcenſu eius in orientem, *lat.* [26] *A;* den

port; han ftor nw altid lucter. Ter red oppa afnind, oc ter fines en try eller f afnen gik, j ftenen, [oc ter neft[6] er tet fom fa heder af oliæ træ, fom ter fta løber eet vatn, fom heder torrens Ced er en fkøn kyrkæ, fom vor frues graf er[7] [firæ oc førrætyuæ[8] trapper at gaa Dalen er vden til for høuet af vatnet fall. Ter vifes vor frues graff[10] alti fkullæ veffæligæ thro, at hun er opp tagen til hemmærigæ [meth kropp oc *Christo*, fin føn, oc opphøfuet ofuer a ter fom hun beder foræ off oc for hoos grafuen ter æræ tu altæræ; vnn en kellæ, fom figs at kommæ[14] af en vdh løbæ af Paradis. Jtem noget fa n ten ftæd Getfemani oc en capel, fom vor herræ Ihefum *Christum*, oc ter vo figuræ af[15] en hand, fom vor trykt j en f malæræ eller meftæræ kundæ hafuæ gio æræ met fin konft. Te fiæ ter, at giorræ tet meth fin hand, ten tid løder hannum met tørres wrenæ hender. Jt eet ften kaft finder vdh ter er ten ftæ til fin fader oc gaf blodich fued af feg vduyfer[12], oc ey lo[n]gt ter fran ter graff, fom fordom vor koning j Iødæland heder ten dal Iofaphat, oc tro vy veffæ

A har murz, *der måske foruden* muret *også* *da* mz *et par gange står for* men. [5] *Indsa* *A.* [6] Statimque vltra vallem iofaphat, *lat* *vel læses.* ther, *A;* och er, *C.* [8] *Så rettet.* fi xliij, *C*; quadragintaquatuor, *lat.* [9] *Efter C* *A.* [10] *C tilf.*: men hun er. [11] *Mgl. i C* *uopr.* [12] *Mgl. i lat.* [13] *Indsat efter C; mg*

a ſkal kommæ til ten dall [...]
ter ſin dom och allæ mennilkæ at [...]
gerni[n]ger. Jtem hoos eet armb[...]
graff er en kyrkæ, ter ſom [...]
vor førſt begrafuen, oc ſien [...]
am oc liggæ j Compoſtelle [...] ter [...]
ſtor heder. Jtem øfuerſt ponnæ [...]
ten ſtæd, ſom vor herræ ford [...]
opløftæ hender, ſom hans ap[...]
uærendes ſowæ clarligæ, oc ponnæ [...]
kyrkæ, oc ter ſynes j ſtenen eet [...]
venſtræ fod [20], ſom ſiſt vor oppa [...]
ford, oc ter ey lankt fran er en [...]
herræ ſad oc predikcædæ te [...]
b meen mand, ath han ter kennæ [...]
helly bøn pater noſter, oc ter ey [...]
Marie Egipciace kyrkæ, oc ter ſines en [...]
ſom hun vor laut vdy, oc ey lankt tæden er [...]
Betfage, ter ſom vor herræ viſdæ to af [...]
efter aſinam oc henneff føll, [ten tid ha[...]
intel Iheruſalem [12]. Jtem ſom man gar [...]
Olιueti, henner ſtaden, er ten ſtæd [21]. [...]
han græth, ten tid han ſa ſtaden Iher[...]
Si cognouiſſes et tu. Jtem [neder [...]
øſter vdh [25] er Bethania, ter ſom Sim[...]
vor herræ til geſt, oc ſancta Mar[...]

---

komma, *A.* [15] *Mgl. i C.* [16] *Her* [...]
har ellers ponnæ domæ dagh. [...]
man vente huer. [19] *C = lat. B* [...]
ſtellis, *lat. A.* [20] *Efter C:* fo[...]
A; ſaligheder, *C;* beatitudin[...]
kyrkæ *mgl. i C. Der skuld*[...]
lat. [24] *Så må der sikker* [...]
[25] vltra [...]

afløſn af allæ ſinæ ſinder, och vdy te*n* ſa*mm*æ by, ſo*m* hørtæ te to ſøſt*ræ* til, Ma*ri*e oc Marte, ter opuoktæ ha*n* tør*res* broder Laza*rum*, ſo*m* firæ dagæ hadæ varit døder. || Jte*m* er fem milæ, ſo*m* leuca heder, 39 *a* tæden oc tel Ihe*ri*co, ſom fordo*m* vor en ſkøn ſtad, me*n* nu er t*et* en lide*n* by. Ter crøph te*n* righæ Zacheus oppa t*et* [træ ſiccomo*rum*[27], at han mattæ ſe vor h*err*æ, ſom ter fram gik, oc han [i gaff[28] firæ folth [al t*et*[29], ſom han met vrætæ ſoug*et* hadæ, och fek afløſn af allæ ſinææ[30] ſinder. Jte*m* af Betania oc intel Jordans[31] flod ær ottæ milæ, ſo*m* leuca kalles, alt biergæ oc dalæ. Jte*m* af Betania æræ ſex milæ øſter udh tel tet biergæ, ſom diæfuælin freſtædæ vor h*err*æ, te*n* tid ha*n* hadæ faſtet førrætyuæ[32] dawæ, oc ter ſtod fordom en kyrkææ[30], me*n* nu [er ter entæ vde*n* fa C*ri*ſtiani[33], ſo*m* hedæ Georgici[34]. Jte*m* allæ vegnæ bla*n*d Sa*ra*cene*r* oc hetni*n*gæ finder mand *cri*ſtnæ falk boende*s*, oc gifuæ ſtor ſkath. Te æræ allæ døptæ oc thro || po*n*næ te helly 39 *b* trefoldichet. Tok ſkil tøm at[35] th*ørres* ſed*er* oc tro, ſa at te hollæ tøm ikcæ eft*er* ro*m*ſkæ kyrkæ[36]. So*mm*æ af tøm hedæ Iacobite[37], ſo*mm*æ Surii[38], ſo*mm*æ Veſtoronj[39], ſo*mm*æ Arreanj[40]. Jte*m* tet forſc*re*fnæ ſtor*æ* byergæ teth heder ortus Abrahæ[41], forty at Abraham p*at*riarcha fordom bodæ ter, oc løb*er* en ryu*er* fra*m*

Spedalſke, *C; mgl. i de benyttede lat. udgaver.* [27] *A;* Morber træ, *C.* [28] *Så A;* igienn gaff, *C, og dette er vel det rigtige.* [29] altz, *A.* [30] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [31] *C;* iordens, *A.* [32] *Efter C:* xl; *trætyuæ, A;* quadraginta, *lat.* [33] habet*ur* ibi quaſi cenobium quorundam chriſtianorum, *lat.* [34] *A = lat.;* georgiti, *C.* [35] *C tilföj.:* y. [36] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [37] *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [38] *Herefter er 9 spalte-linjer i lat. forbig.* [39] *Så A;* veſtoruni, *C;* neſtorini, *lat. BC;* Neſtori, *lat. A.* [40] *C;* aranj, *A;* arriani, *lat.* [41] *C;* habraee, *A;* abrahe,

hoos bierg*et*, ter ſo*m* vor h*err*æ bødh Helizeu*m*[42] kaſtæ ſalt*eth*[43] j vatn*et*, oc tet biergæ tet er fra*n* Ihe*r*ico ey[44] mer en een ſtor mil, ſom leuca kalles[45].

Aff te andræ merkæligæ ſtæder oc af tet dødæ[1] haff.

Capitulu*m* xviij.

Fremdelis fra*n* Ihe*ruſa*lem veſter udh en mil, ſom leuca kalleſſ, er en ſkøn kirkæ, ter ſo*m* ſigs, at t*et* træ voxtæ[2], ſom teth helly korſſ vor vdh aff[3], oc meen mand, at t*et* er ſa*n*th, [ſom och beuiſælict er m*et* ten kyrkæ, ſom ter oppa bigd er[4]. Jte*m* tæthen to milæ 40 *a* fra*m* ‖ er en anne*n* kyrkæ, ter ſom ſ*anc*ta Ma*r*ia oc Elyzabeth he*n*nes fenckæ møtt*es* oc helſed*es*[3], oc tæde*n* een leuca er Emaus[5] [teen by[6], ſom er fra Ihe*ruſa*lem ſexagi*n*ta ſtadio*rum*, ter ſom diſcip*u*li ke*n*dæ vor h*err*æ poſkæ dag, ter han opſtonden vor af dødæ, [ther vdy, ath han brød brød*et*[7]. Jte*m* fra*n* Ihe*ruſa*lem een anne*n* vey vdh æræ tho ſtadia tel[8] en ſtor[9] g*ra*ff, ter ſom te tolf tuſendæ[10] marti*rum*[11] vor*æ* vdy laudæ,

lat. [42] *Så rettet.* henerzeum, *A*; Eliſzeum, *C;* helizeum, *lat.* [43] *A;* ſalt, *C og således vel oprindeligere.* [44] *Indsat af udg.; mgl. i AC;* nec, *lat.* [45] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 18. [1] *Rettet.* rødæ, *AC;* mortuo, *lat.* [2] *Efter C:* voxte; voxer, *A*; creuiſſe, *lat.* [3] *Herefter er et par spaltelinjer i lat. forbig.* [4] *Så A og tilsvar. i C; lat. har derimod:* q*ua*muis m*u*lta aliena *et* incerta ſcripta de crucis arbore ferunt*ur* per orbe*m*. [5] *Så C;* emws, *A*. [6] *Mgl. i C.* [7] in fractio*n*e panis, *lat.* [8] tel till, *A*. [9] *Indsat efter C:* ſtoer; *mgl. i A;* grandis, *lat.* [10] *Rettet.* ſuſendæ, *A*. [11] *A;* martyres, *C;* marti*rum*, *lat.*

ſom j hiel vor*æ* ſlafnæ, ten tid Coſdre[12] keyſæræ aff P*er*ſen vor for*æ* Ihe*ruſa*lem, oc een løwæ[13], ſom bodæ j ten ſa*m*mæ kulæ, til ſa*m*men ſankcædæ allæ te lege*m*mæ efft*er* vor h*er*ræs velliæ oc kom thøm allæ ſa*m*men[14] j iorden. Jte*m* fra*n* biend at too leucas er ſ*anc*ti Samuelis graff oppæ po*n*næ eet byergæ, ſom ‖ heder exultac*i*onis uel leticie, forty at pelæg*ri*mæ, ſom 40 *a* paa ten ſidæ jnd gaa j ſtaden, ſa ter førſt at ſee Ihe*ruſa*lem. Jte*m* fran Ihe*ri*co er trætyuæ ſtadiæ til Iordane*n*, ter ſo*m* ſ*anc*tus[15] Ioh*an*nes døpte[16] vor h*er*ræ Ihe*ſu*m *Chriſtu*m, oc ter fran[17] [at een mil[18] er en ſkøn ky*r*kæ bigd j ſ*anc*ti Ioh*an*nis hedher, oc ey loncth ther fran vor [mek viſt[6] eet hus, ter ſom fordom bodæ Ie*re*mias p*ro*pheta. Jte*m* ær*æ* ma*n*gæ godæ ſeſkæ j Iordane*n*. Hwn begind*es* vnd*er* eet biergæ, ſom heder Liban*us*, af too keldher, Jor oc Dan; ty hedher hu*n* Jordanis[19]. Hu*n* løber fram at en ſtad[20] ſom hedher Maron, oc fra*m* at tet vatn, ſom hedher ma*re* Tibe*ri*ad*is*, och vnder te biergæ, ſom hed*er* Gelboe, oc blifuer longt[21] tidh vnder iordhen oc ter neſth brøfter 40 *b* hu*n* vdh po*n*næ een ſlet mark[22], ſo*m* kalles Meldan[23], [j*d eſt* forum, forty at ter[24] er eet marketh [een tid om aar*eth*[25], oc po*n*næ tet ſiſtæ tha løber[26] hu*n* jnd j tet dødæ haff. [Tet vatn[6], ſo*m* kald*es* mare mortuu*m*, t*et* er ſex hu*n*drædæ ſtadia lankt oc [tu hu[n]dr*eth*[27] ſtadia breth; tet gar intel Ie*ri*co oppa ten enæ ſidæ,

[12] *Efter C:* Coſzdre; coſdres, *A;* coſdre, *lat. msc.;* coſdroe, *lat. AB.* [13] *Rettet.* lowæ, *A.* [14] *Rettet.* ſa*m*mem, *A.* [15] *Rettet.* ſ*anc*ti, *A.* [16] *A har først haft* døpter; r *er overstreget, men* e *er bleven stående i steden for det alm.* æ *i udlyd.* [17] *Efter C:* fra; hoos, *A; lat. har:* a fluuio. [18] *Lat. har:* ad dimidiam leucam. [19] *A;* Jordan, *C;* nomen iordanis, *lat.* [20] locu*m*, *lat.* [21] *Så A.* [22] *Se indledn.* [23] *A = lat. B msc.;* Meldon, *C = lat. A.* [24] *A;* i forneffnde forey, *C.* [25] certis t*em*p*or*ib*us*, *lat.* [26] *Rettet.* lober, *A.*

oppa firæ leucas nær, fom er til tee marcher, fom kaldes Engaddi, ter fom te balfami træ[28] voræ optaghnæ oc førdæ[29] in vdy Egipten, oc ftounæ hoos Chayr, fom før er fcrefuet aff. Tettæ fornefnde dødæ haff heder fa, forty at thet ftor alt[30] ftellæ, oc forty ath tet er beft [vatn af tæff[31] oc tet lucter illæ, oc ten iord, fom ligger neft ftran-
41 b bankcæn, ¦ hun gifuer ey grødæ foræ ten befkched, fom aff vatnnet gar[32]. Jtem æræ ter engæ fefkæ vdy eller annet tet, fom lif hafuer[33]. Sommæ kallit mare Alphaide, fommæ kallit flumen[34] demonum. Jtem fom[35] prophetin fadæ fordom[36] tel tee bierg Gelboe, at huerken dug eller regn fkal kommæ[37] ponnææ[38] tøm, tet fkal mand forfto andæligæ, forty ter voxer høwæ træ, fom cedri hedæ. Ter voxer oc abeldher, fom æblæ bæræ, fa ftoræ fom en mantz hofuet, oc ter giøræ tee god drik aff. Jtem tet fornefnde dødæ[39] haff teth atfkillier tet helliæ land oc Arabiam, oc forthy bigdæ Gotfridus de Baylon[40] eet fkønt floth oppæ ponnæ ten annen fidhæ hafuet oc fettæ ter oppæ[41] ma[n]gæ Criftnæ [at gømmæ oc foruaræ tet, ten tiidh ‖

---

[27] centum et quinquaginta, *lat.* [28] *Rettet.* tra, *A.* [29] *Rettet.* fordæ, *A.* [30] altiid, *C; lat. har:* quod non viuide currit. fed eft velud lacus. [31] *Indsat efter C:* vand vdi fmag; *mgl. i A; lat. har:* amara eft eius aqua *(jfr. s. 142ᵃ i cod.*: er vatnet ther all fammen bæft aff tæff). [32] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [33] *Herefter 10 spalte-linjer i lat. forbig.* [34] *Rettet.* flumem, *A.* [35] Quod autem, *lat.* [36] *Så C = lat.* olim; *A har:* fortem. *der vel skyldes misforståelse* (for tøm), *da ordet ellers ikke skrives med* t. [37] falde eller komme, *C;* veniant, *lat.* [38] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [39] *Indsat efter C:* døde; *mgl. i A;* mortuum, *lat.* [40] *A;* baelonn, *C; lat. har:* vnus fucceſſorum godefridi de belioen *(A;* boilhon, *B;* balion, *msc.).* [41] *A* (ɔ: oppa, *jfr. kap. 17, not. 2);* paa

ter land*et* vor j *cri*ſtnæ me*n*tz wæræ[42]. Nu er ſlot*eth* 42 a j ſoldanens vær*æ* oc kalleſſ Carach[43], tet er ſa megit ſom eet koni*n*gælict bier*i*gh. Næden tet bier*i*g eller ſloth er een by, heder Soball[44]; ter boo ma*n*gæ *Cri*ſtnæ, ſom ſtor ſkath gifuæ[45].

Aff Nazareth och aff Sama*ri*a.

Capitulum XIX[1].

Nazareth ligger vdy Galilee land. Th*er* vor [wor h*er*ræ[2] opfødder, [ty kald*es* han Nazarenus[3]. Teth er tre dags ferd fran Ih*eruſa*lem. Tet vor fordo*m* en køpſtæd, nu er th*er*[4] faa hus, ſa at teth ka*n* nøfuæ hedhæ eet torph, oc vdy ten ſted, ſo*m* engelind kom til io*m*ffrue Ma*ri*am, oc ſadæ: Aue, gr*ati*a plena, d*omi*-*n*us tecu*m*, ter vor fordom een ſkøn kirkæ[5]. Jte*m* hoo ſom gaar fra*n* ‖ Naza*r*eth tel ryggæ j gen gø*m*me*n* 42 b Galilee land, ha*n* ko*m*mer fram til [Ramatha Sophim[6], ter ſom ten tro Samuel p*r*oph*eta* er fødder, oc frem at Silo, ter ſo*m* Jødernæ bønæ hus vor før*ræ* en vdy Ih*eruſa*lem, oc frem at Sichem[7], een dal gantze fruct-

C. [42] ad terram promiſſionis cuſtodiendam, *lat.* [43] *A* = *lat. msc.;* karach, *C* = *lat. A;* carath, *lat. B.* [44] *A;* Sebal, *C;* ſobal, *lat.* [45] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 19. [1] *Herefter har A et 3 gange gentaget forkortet* et cetera. [2] *A;* vor herre Jeſus Chriſtus, *C;* d*ominus*, *lat.* [3] de qua agno*mi*natus eſt, *lat.* [4] *A;* dett, *C.* [5] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [6] *Så C;* ramata ſophin, *A;* ramatha Sophym, *lat. msc.;* Ramatha in Sophim, *lat. AC;* ramathaim ſophin, *lat. B.* [7] *Rettet.* ſichen, *A;* Sichim, *C;* Sychem, *lat.*

z*ø*mmælich[8], ſom er vdy Sa*m*ma*ri*e land, oc ter er end
god ſtadh, heder Neapol*is*[9], ſom er fran Ih*eruſa*lem
een dags ferdh, oc ſa frem at Iacobs p*at*riarche kellæ,
ſom Ih*eſ*us ſad, ten tid han vor træter af veyyen, oc
talædæ m*et* te*n* [q*wi*nnæ, ſom wor Sama*ri*tana[10], oc
ter ſines ath hafuæ waret en kyrkæ, ſom nu nøder
fallen er, oc ter[11] er een by, ſom kald*es* Sichem[7]; ter
er Ioſep begrafuen, ſom vor Iacobs p*at*riarche ſøn; ter
43 *a* er oc ‖ noger[12] tel ſøgni*n*g til af Iøder for hans ben[13]
ſkildh, ſom ter ligg*er*; oc ey lo*n*kt ter fra er eet
bierghæ, ſom heder Garizim, och eet gamelt tempel,
ſo*m* Saraceni[14] pleyæ[15] at bedæ vdy. Siden ko*m*m*er*
hand tel Sama*ri*am til[16] th*e*n ſtad, ſom nu kald*es*
Sebaſte, t*et* er t*ø*rr*es* høxtæ ſtadh j tet[17] land, oc th*er*
wor ſ*anc*tus Ioh*ann*es baptiſta[18] førſt beg*ra*fue*n* melløm
teſſæ helly lege*m*mæ, [Elyſei och Abdie p*ro*phete[19].
Tet er hoos xj leuce a[20] I*heruſa*lem, och ter er end en
anden keldæ eller brøn vdy bland bierge*n*næ, ſom oc
kald*es* Iacobs keldæ, oc he*n*nes vatn omſkiftheʳ ſin
ferghæ [ſiræ ſinnu*m* om arith[21]; tet wordher røth oc
grønt och clart oc vrent. Jte*m* ten tid ter ap*oſto*li
43 *b* p*re*dikcædhæ, ta ‖ togæ te af Sama*ri*am ved troen [oc

[8] *Så A.* [9] *Så C;* neopolis, *A;* Neapolis, *lat.* [10] *A*; Samaritaniſke quinde, *C;* ſamaritane, *lat.* [11] *Efter C*: der = *lat.* ibi; teth, *A.* [12] *Indsat efter C:* nogenn; *mgl. i A;* no*n* minima, *lat. A.* [13] *Rettet.* ben*n*, *A.* [14] *Så AC;* ſarraceno*rum*, *lat. A; det rigtige* ſamaritano*rum findes i lat. B msc.* [15] pleyede, *C. Lat. har:* cum vetuſto templo orationis. [16] *AC; lat. har:* Extunc intrat*ur* ſamaria*m* que modo appellat*ur* Sebaſte. til *er urigtig tilsat.* [17] *Efter C*: det; t*ø*rr*es*, *A.* [18] *A;* Euangeliſta, *C;* baptiſte, *lat.* [19] helizei *et* abdie *pro*phetarum, *lat. Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] *Så A;* fra, *C*; ab, *lat.* [21] *A;* met tider om Aarit, *C; lat.*

voræ lengghæ Criſtnæ[22] oc gingæ[23] ſiden fran troen j gen oc fuldhæ [efter tøm[24], ter lærdæ[25] tøm omod then helly troo, [oc ſien kom Otgerus oc vatn døm met ſtridh met mangæ fleræ land och rigæ indtel criſtendommen j gen, oc han vor endh hertug af Danmarch[26], oc ſiden lang tid ther effter ta dictædæ thee thøm een low[27], kettæry och lefnet, ſom ſinderlich er vdh fran alth andet folk, oc ſiæ, ath the throo oppa then gud, ſom alting ſkap[28] hafuer[29], oc tee bæræ eet røth linet clædæ weep[30] om tørres hofueth, oc Saraceni te weuæ[31] tørris hofueth meth hwet linet, och Criſtnæ meth iacinctino[32] oc Iødernæ || met gult. Jtem 44 *a*
fran Nazareth æræ firæ leuce[33] intel Naym[34], ter ſom vor herræ opuoctæ vden portin en qwindes enighæ barn, [ſom la ponnæ baren dødher[35]. Jtem firæ[36] leuce tæden er ten ſted, ſom Iezabel fordom bodhæ, ten verſtæ drotning, ſom j hiel vor træd vnner heſtæ fødher oc opp vor ædhen aff hu[n]dæ af gutz rettæ hefn for henniſſ ſindher ſkildh[37].

---

har: ſecundum quatuor anni tempora. [22] *Mgl. i lat.* [23] *Indsat efter C*: ginge; *mgl. i A. Svarende til* oc ſiden . . . Danmarch *har lat.*: quos tamen poſtea per quendam caliphorum peruerſos Ogerus dux danorum per preliorum virtutem rurſum ſubiugauit criſtianitati. [24] *A har*: tøm efter tøm. [25] *Rettet. A har* læræ||dæ. *Afskriveren har vist først tænkt på* læræ = lærdæ *(jfr.* føræ = førdæ *o. s. v.) men så alligevel i den nye linje tilföjet* dæ. *En form* lærædæ *er ikke sandsynlig.* [26] *Mgl. i C. Om* Danmarch *se indl.* [27] bog, *C. Svarende til* dictædæ . . . folk *har lat. B msc.*: fixerunt ſibi hereſim propriam et ritum ab omnibus nacionibus ſingularem. [28] *Så A;* Skabt, *C.* [29] *Herefter 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [30] *Så A;* vundit *C.* [31] *A;* verme, *C;* inuoluunt, *lat.* [32] indico hoc eſt aereo ſiue iacinctino, *lat.* [33] *Herfra og til* leuce *(l. 16) er forbig. i C.* [34] *A = lat.* [35] *Mgl. i lat.* [36] v, *lat.* [37] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Aff Galilea oc Samaria och aff then olyæ, ſom kalleff ſardinay.[1]

Capitulum xx[m] [2].

Nota. Fran Nazareth en half[3] leuca ſynes ſiæd vty en ſten, ter ſom Iødernæ villæ hafuæ ſcudet [wor herræ[4] Ihesum Christum neder ath biergit[5]. Jeſus autem tranſiens etc.[6]. Jtem firæ leuce fran Naza- 44 b reth er then by Chana Galilee, ter ‖ ſom vor herræ om vendæ vatn tel vin. Jtem er Tabor tet ſtoræ biergæ firæ leuce fran Nazareth, ter ſom Ihesus Christus [tranſfiguratus fuit[7] for [ſommæ af[8] ſinæ apostolæ, oc Moyſes och Elyas obenbarædes[9]. Ther vor fordom een ſtad met mangæ kyrker, men nu ſines ter [entæ, vden ath ther hafuer varet bygdh[10], vden[11] tok vor nogith folk in loco tra[n]ſfiguracionis, oc then ſted[12] kaldes ſcola[13] dej[14]. Jtem fran Nazareth æræ tre leuce til Saffra, ſom iek før hafuer ſcrefuet aff [quarto capitulo[15], oc ſien kommer mand til mare Galilee. Tet er en ſøø oc er [ſøth vatn[16] oc er uel hu[n]drædhæ ſtadia lankt och ty oc halftrediæſinztyuæ ſtadia breth oc

---

Kap. 20. [1] ſardonay, *lat.* [2] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera. [3] *Mgl. i C;* medium, *lat.* [4] *Indsat efter C:* vor herre; *mgl. i A*; domini noſtri, *lat.* [5] ter ſom... biergit *er forkortet gengivelse af 7 spalte-linjer i lat.* [6] *AC; lat. har:* per medium illorum ibat. [7] bleff forklarit, *C.* [8] *Indsat efter C*: ſomme aff; *mgl. i A;* quibuſdam, *lat.* [9] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [10] *Så A og tilsvar. i C;* ſola... veſtigia, *lat.* [11] *Så A, jfr. lat.*: excepto quod; *mgl. i C.* [12] *A;* Stad, *C.* [13] *Så A (eller* ſtola); Stola, *C;* ſcola, *lat.* [14] *A = lat.;* domini, *C.* [15] *A;* det fierde Capittel, *C.* [16] aque dulcis, *lat.*

fult af godæ feſkæ oc heder || eet andet nafn mare 45 a
Tiberiadis; teth heder och Genezareth; tet[17] om ſkifter[18]
nafnet efter ſtædernæ oc landen, ſom tet oppa ligger.
Jtem hoff tet haff plæyædæ Iheſus oftæ at varæ oc
vandræ. Ther kallædæ han ſanctæ Pædher, Andream,
Jacobum et Johannem tel ſin tiæneſtæ; ther gik han
oppa vatnet met tørræ fødher[9], oc ther kom han til
ſinæ diſcipulæ[19] efter hans opſtondelſæ oc fyltæ thørres
garn meth ſtoræ feſkæ, hundrædæ oc halftrediæſinztyuæ[20]
oc try. Jtem j ten ſtad Tiberia, ſom ligger hoos
ſammæ[21] haff, er tet bordh, ſom vor herræ odh[22] aff j
Emaus met ſinæ diſcipulæ, ten tid han forſuand af
tørres aſyn. Jtem ter hoos viſes thet bierghæ, ſom
vor herræ || ſpiſædæ fem tuſennæ falk meth fem[23] 45 b
brøth oc faa feſkæ. Jtem hoos fornefnde haf er teth
faſteſtæ ſloth, ſom vdy tet helly land er, ſom er j een
by, ſom heder Caſarnaum[24], ter ſom te ſiæ, at ſancta
Anna, vor frueſſ moder, vor fødher; [ter vor oc then
godæ ſenturio føddher[25]. Jtem nor te godæ pellæ
grimæ hafuæ søkt allæ teſſæ godæ[26] fornefndæ ſtædher
oc [ſiædh ſpor[27], ſom vor herræ ſelfuer hadæ gonghet,
[for afladh oc tørres ſindhers forladelſſæ ſkild[28] [met
ſa dan gudælichedh, ſom te af gud foruerruæ kundæ[29],
ta mwæ te faræ thennæ efter ſcrefnæ vey hem j gen:
Førſth til Damaſcum, ſom er een lang ſtad [oc ſtor[30]

---

[17] de, *C.* [18] *Rettet.* om ſkrifter, *A;* omſkifſte, *C.* [19] *Rettet.* diſicipulæ, *A.* [20] *Indsat efter C:* l; trætyuæ, *A;* quinquaginta, *lat.* [21] *Rettet.* ſommæ, *A.* [22] *Indsat efter C:* aad; *mgl. i A.* [23] *AC;* paucis, *lat.* [24] *A;* Capernaum, *C;* Capharnaum, *lat.* [25] *Mgl. i C;* ſtetiſſe habitatio vnius de bonis centurionibus, *lat.* [26] *Mgl. i C og lat. og er vist uopr.* [27] *Så A, vel fejl for* fiædh *eller for* fodſpor; *C har:* fodſpor. [28] *Mgl. i lat.* [29] cum deuotione mentis et reuerentia debita, *lat.* [30] *Indsat*

och ful aff allæ hondæ k*om*manſkaph. Han ligg*er* ‖ 46 *a* fran th*en* hafn, ſom te vdh ſeylæ muæ, tree dags ferd, oc th*er* j mell*o*m f*o*ræ tee all ting oppa aſnæ, heſſtæ, dromedariis oc cameel. So*m*mæ menæ, at th*en* for-*nefn*de ſtad ſtor po*n*næ th*en* ſtædh, ſom Cayn ſlogh ſin broder j hell, Abell. Oc fran Damaſcu*m* ikcæ lonkt er t*et* biergh Seyr, [oc th*er* ponnæ ſtor en ſk*o*n ſtad met too mwræ om kring[31], oc er megit folk vdy. Jt*em* ey lonkt fra*n* Damaſco er eet ſloth ful faſt, ſom heder Darkeff[32]. Ter neſt hafuæ pelæg*ri*mæ fem[33] milæ til en by, hed*er* Sardanay[34], ſom ligg*er* oppæ eet h*o*yth ſten byergæ, oc th*er* æræ ma*n*gæ kyrker oc cloſter, ſom *cri*ſtnæ mw*n*kæ[35] oc nu*n*der æræ vdy[36]. 46 *b* Th*er* neſt ko*m*mer mand [til end by[37] ſom ‖ heder Bokar; th*er* er megin[38] god fæ gongh til allæ hondæ fææ; oc th*er* neſt ko*m*mer ma*n*d ind vdy biergen, ſom ma*n*gæ keldh*er* æræ, ſom flydæ m*et* haſt aff Libano[39], oc ſa til eeth h*o*yth bierg hoſſ en ſtad, heder T*ri*polis. Ter bor nogræ C*ri*ſtnæ vdy, ſo*m* ſtord·n*oo*d lidhæ aff tee Saracener. Ther muæ pelæg*ri*mæ berodæ[40] th*o*m, huot hafn ſo*m* te vellæ ſ*o*gæ at ſeylæ vdh aff land*eth*, eller[41] til Beruk eller til [Sur eller til Tiru*m*[42]. Nu

efter C: och ſtoer; *mgl. i A; et* grandis, *lat.* [31] *Indsat efter C:* och der paa ſtaar enn ſkiønn ſtad, met tho mure omkring; *mgl. i A; lat. har:* mons Seyr ciuitas gra*n*dis firmata duplicibus muris. *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [32] *Herefter er 17 spalte-linjer i lat. forbig.* [33] *Efter C:* v; *firæ, A;* quinq*ue* *lat.* [34] *A;* Sardinaj, *C;* Sardonay, *lat.* [35] *A;* meniſke, *C.* [36] *Herefter er forbig. 21 spalte-linjer i lat., hvori der tales om den undergörende olje, der nævnes i kapitlets overskrift.* [37] per valles, *lat.* [38] *A;* megit, *C og således sikkert oprind.* [39] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [40] *Efter C:* beraade; berettæ, *A;* deliberet, *lat.* [41] *Så A* (= enten), *jfr. s.* 78[15]; enthenn, *C.* [42] *Så A og tilsvar. i C;* Sur *id eſt* tyrum, *lat.;*

pa th*et* ſiſtæ muæ j vidæ, at th*et* hellyæ landh hafuer j lengdom[43] fran Dan, ſom er vndher Libano, oc til Berſabe[44] ſind*er* vdh hu[n]drædæ ha[l]ſt*re*diæſinztyuæ oc trætyuæ || lu*m*berſche leucas, och fran Ihe*ri*cho lx[45]. 47 *a*

Af[1] te Saracener oc th*er*r*es* leffneth.

Capitulum xxj[2].

Nu uel iec ſiæ nog*it* af te Saracener oc th*er*r*es* lefnet meth ſtakcædæ ordh, ſom iek oftæ ſelfuer af th*ø*m hørt hafuer, [och Machomets[3] bogh, ſom tee kallæ Alchoran[4] eller Meſahaff[5] eller Harme[6], th*ø*m butith hafuer, huykken bogh iek ſelfuer ſeet oc offtæ ofuerlæſt hafu*er*, fforty at Sa*ra*cener te thro oppa[7] ten gudh, ſom he*m*mel och iordh oc[8] all tingh, ſom ter vdy ær, ſkapt hafu*er*, oc for vdhen ha*n*nu*m* er enktæ giort, oc bidæ th*e*n yd*er*ſtæ domæ dagh, j huylke*n* || thee ondæ 47 *b* m*et* liff oc ſiæll neder far*æ* ſkulæ til heluit*eff*[9] euygh pinæ, oc te godæ ſkulæ far*æ* indh j P*ar*adiis til th*e*n

---

eller *er urigtig tilsat.* [43] *Så A;* lengdenn, *C.* [44] *A;* bethſabe, *C;* Berſabee, *lat.* [45] *Indsat efter C; A har et 3 gange gentaget forkortet* et cetera; *lat. har:* a hiericho i*n* totali latitudi*n*e circiter ſexaginta. *Noget mgl. vistnok i AC.*

Kap. 21. [1] *Her foran har A:* Nu wel iech ſyæ nogit, *der mgl. i C og vel er indkommet fra kapitlets begyndelse.* De ſecta deteſtabili ſaracenorum, *lat.* [2] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [3] *Rettet.* och ma oc ma||chomets, *A;* och om Machometz, *C.* [4] *Så C (senere rettelse?);* acharon, *A;* alkara*n*, *lat. ABC;* alkaron, *lat. msc.* [5] *Efter C:* Meſzahaff; meſel haff, *A;* meſahaf, *lat.* [6] *A = lat.;* harne, *C.* [7] *Opr.* oppæ *rettet til* oppa, *A (jfr. kap. 17, not. 2).* [8] *Indsat efter C; mgl. i A.* [9] *Her-*

euig faliched, och then thro hafuæ ner[10] allæ mennifkæ, te fom tungghæ och fkel[11] nydhæ[12]. J muæ oc vidæ, at the Saracener ok hetningæ oc allæ andræ, fom ikcæ æræ Criftnæ eller[13] Iødher, te thro, ath[14] ikcæ er andet hemmærigæ, ter fom godæ oc helgæ[15] mennifkæ j blifuæ fkullæ efther tettæ neruærendes liff, fom vy her vdh y lefuæ, vdhen thet Paradiis, fom paa iorden er, ther fom voræ forældræ Adam oc Eua foræ therris vlidelffæ voræ [vdh fcutnnæ oc[16] vth kaftæ. Tee fiæ
48 a och, ath ther ryndher honikh, || melk oc vin, oc at the faa ther coftæligæ hus foræ thøm bigdæ meth gul oc følf oc koftæligæ ftenæ oc allæ honnæ legemligæ løft oc glædæ til euig tyd, effter thi fom her huer fortiænt hafuer. Teffæ forfcrefnæ [faræ thi ver blindæ[17], effther ty at tee hafuæ ikcæ tee helly trefollichets thro, oc tro ikcæ ponnæ Ihe*fu*m *Chriftu*m, gutz enigæ[18] føn. Jtem Criftnæ oc[19] allæ the, fom døptæ æræ, oc Iøder, the troo oppa tet hemmelfkæ Paradiis, oc at[20] allæ mennifkæ effter tørres godgerningher fkulæ ther hafuæ løn [meth gudh oc[21] nydæ oc fee guts claræ enlydhæ oc neruærelffæ met[22] vbegrifuælich, ewinnælig[23] glædæ til euig tiidh[24].

---

efter har C: i, *der måske burde indsættes.* [10] *Rettet.* nor, *A;* moxenn, *C;* pene, *lat.* [11] *Efter C:* Skiell; fiæl, *A;* rationibus, *lat.* [12] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [13] *A;* alle, *C.* [14] *Svarende til* ath ikcæ...vth kaftæ *har lat.:* bonorum paradifum fore terreftrem illum de quo fuit expulfus propter inobedienciam prothoplaftus. [15] *Rettet.* helga, *A.* [16] *Rettet.* vdh fcuntnnæ oc, *A; mgl. i C.* [17] *A;* erre der vdi forblindede, *C.* [18] euige, *C; mgl. i lat.* [19] *AC. Lat. har:* Iudei vero et omnes baptifati. [20] *Indsat efter C:* att; *mgl. i A. Svarende til* oc at...tiidh *har lat. kun:* vbi quilibet fecundum meritum diuinitati vnietur per cognitionem et amorem. [21] *A;* oc met gud, *C.* [22] *Så C;* och, *A.* [23] *Så må der vel læses med C:* Euindelige; ændelffæ oc, *A.* [24] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat.*

Jtem C*ri*ſtnæ, ſom th*e*n hel‖lyæ thro hafuæ oc fullæligæ 48
hollæ m*eth* gudh vdy[25] tørr*e*s hierte*ſſ* ydmighedh, tee ær*œ*
alz eneſtæ liſſens børn och æræ vdy th*e*n rettæ vey til at
ko*m*mæ vdy tet hø*m*melſkæ Paradiis, huilketh ſom Ih*e*ſus
*Chriſt*us p*re*dicchædæ her j verdhen, oc han hædh*e*n[26]
tidh opp fordh [oc ſider hoos gudz faders høyr*œ* hondh
oc hiid igeen ko*m*mæ ſkall ath dømæ lefue*n*de*ſſ* oc
dødhæ[27]. Jte*m* nota, at Saracen*er* thro oc [een deel[28]
ath varæ ſandh [th*et*, ſom gudh talædæ j ge*m*me*n*
p*ro*phet*er*næ mu*n*d[29], men thee thro teth ikcæ
beſkedæligæ; ikcæ[30] vellæ tee oc ladæ thøm vnderuyſæ[31]
af nogher mand omod th*er*riſſ ‖ Makomets bogh. Jte*m* 49
nota. Sa*ra*cen*er* ſettæ firæ[32] p*ro*pheter øfuer allæ tee
andræ oc ſighæ, ath Ih*e*ſus, io*m*ffru Ma*ri*e ſøn, er th*e*n
høxtæ ofuer allæ p*ro*phet*er*, oc ſighæ, at hand[33] ſkal
uth ſiæ gutz ordh oc rettæ dom[34] po*n*næ domæ dawæ.
Ffor*œ* th*e*n anden ſettæ thee Abraham; ha*n*nu*m* ſighe
tee at var*œ* gutz veen oc thro p*ro*phetæ; fforæ th*e*n
tlrediæ Moyſen oc ſighæ ha*n*nu*m* at var*œ* gutz fortalæræ[35],
ſender aff gud til Iødernææ[36]. Ffor*œ* th*e*n fiærdhæ
nefnnæ thee Makometh, [th*e*n ſkalk[37], oc ſighæ ha*n*nu*m*
ath var*œ* hellik och [ſigæ ha*n*nu*m* at[38] var*œ* thøm ſendh*er*
aff gudh m*eth* th*e*n low [oc thro[39], ſom ſtor vdy hans
bogh. Jte*m* holle the t*et* ‖ for vdhen all tuyl, at ſancta[40] 49

(om Jøderne) forbig. [25] *A;* oc, *C.* [26] *Mgl. i C.* [27] *Mgl. i lat.* [28] omnia, *lat.* [29] *Mgl. i C.* [30] *Svarende til* ikcæ . . . . bogh *har lat.*: quia neſciunt ſpecificare. nec curant ſibi ſpecificari. ymmo ſpecificanti contradicerent de facile vel negarent. [31] vndher ‖ vnderuyſæ, *A.* [32] *C tilf.*: fuldmectige. [33] *Indsat efter C; mgl. i A.* [34] *C;* thøm, *A.* [35] *Efter C:* fortalere; fortabær*œ A;* prelocutori, *lat.* [36] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [37] *Mgl. i lat.* [38] *Mgl. i C og lat. og er vel uopr.* [39] oc tiderne, *C; mgl. i lat.* [40] *A;* Jomfru, *C;* beatiſſima

Maria føddæ Ihesum oc bleff [iomfru en[41] [efter hans fødilſſæ, ren vdhen all ſmittæ[42]; the høræ oc gernæ thalæ om hennæ[12]. Jtem Makomets bogh [ſier oc, at iomffru Maria føddæ Ihesum Christum oc bleff iomffru[43], oc at han er høxt[44] øfuer allæ propheter och wor ſand meth ordh ok gerningher[12]. Jtem ſien ſetthæ the ſanctum Iohannem ewangeliſtam neſt effther the for ſcretnæ firæ, oc han er høxth øfuer allæ the andræ oc[45] er full aff ſalicheth ok ſand kennædom, oc han gaff blindæ therreſſ øfuen[46] oc gioræ cloſter ſyughæ renæ oc gaff dødhææ[34] liff, oc at[47] han opford lefuendeſſ til hemmærygiſſ ryghæ[48]. Jtem nar[49] ſom ‖ *a* the Saracener læſæ ſancti Iohannis eller Luce ewangelium j then ſtædh: Miſſus eſt [angelus Gabriel[50], ta hollæ tee bodæ therris henner ofuer therreſſ hofueth, oc ſidhen kyſſæ tee[51] ther oppo met ſtor ydmygheth[52]. Jtem ſiæ Saracener, at Iødernæ æræ vantro oc gioræ illæ, at the ikcæ villæ thro Ihesum, ſom thøm aff gud ſendher wor[12]. [Te thro oc ikcæ, at han villæ ladæ

virgo, *lat.* [41] *Rettet.* iomfruer, *A* (er *fejllæsning for* en, *jfr. kap. 11, not. 7*). [42] intacta, *lat.* [43] *Så A og tilsvar. i C; forkortet (og uheldig) gengivelse af 24 spalte-linjer i lat.* [44] *Rettet (jfr. l. 8).* høxta, *A*; ophøyet, *C.* [45] *Herefter er i AC forbig.:* hans ewangelium; *lat. har:* Cuius *et* euangelium fatentur eſſe plenum ſalutari *et* veraci doctrina. [46] *AC;* illuminaſſe cecos, *lat* [47] *Så AC. Efter* firæ, oc *(l. 8) er vel forbig.:* te ſiæ at. [48] *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [49] *Svarende til* nar ſom...ydmygheth *(l. 16) har lat.:* ſi quando ſarraceni teneant ſcriptum euangelij ſancti Iohannis. aut illud beati Luce. Miſſus eſt angelus Gabriel a deo *et cetera.* eleuant ambabus manibus pro reuerentia ſuper capita apponentes. *et* ſuper oculos ac oſculantur quamſepe cum ſumma deuotione. [50] *Så C = lat.;* gabriel angelus, *A.* [51] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A.* [52] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat.*

ſek pinæ af Iødernæ, men at Ihe*ſ*us ford til he*m*mæ*ry*giſſ, och Iødernæ pintæ een a*nne*n[53]. Saa dan vantro[54] oc villelſſæ hafuæ tee vſlæ S*ar*aceni [oc ma*n*gæ vtaligæ andræ oc ville ey war*œ* vnderuyſdhæ, ſaa at tee ko*m*mæ mattæ vdy rettæ veyyæ[55]. Toch[56] ath the j ſinnerligæ article well || ke*n*næ th*e*n r*e*ttæ thro, tha[57] 50 *b*
ær*œ* ma*n*ghæ aff th*ø*m kompnæ til th*e*n r*e*ttæ thro oc bekennelſſæ oc ær*œ* wordnæ *cri*ſtnæ, ok ma*n*ghæ aff th*ø*m wordæ godhæ[58] at ko*m*mæ vdy r*e*ttæ veyyæ, hafdæ[59] tee p*r*edikcær*œ*, ſom th*ø*m guts ordh clarligæ for*œ* ſighæ villæ. Jte*m* ke*n*neff tee end[60] ſelfuæ, at Machomets bogh oc hans low ſkal een ſuygæ th*ø*m, ſaa ſom nu giør[61] Iødernæ low, oc ſighæ, at th*e*n *cri*ſtnæ low oc thro ſkal blifuæ til th*e*n yderſtæ domæ dagh[62].

---

forbig. [58] *Forkortet gengivelse af 23 spalte-linjer i lat.* [54] *A*; tro, *C.* [55] *Lat. har*: que*m* (errorem) *et* argume*n*tis ſuis munire conantur. *Herefter er 13 spalte-linjer i lat. forbig.* [56] *Svarende til* Toch ath...for*œ* ſighæ villæ *(l. 5-11) har lat.*: Iſti tamen qui in aliquibus appropinquant vere fidei. multi eorum quandoq*ue* ſunt conuerſi. *et* plures adhuc de facili co*n*uerterentur. ſi haberent predicatores ſincere eis verbu*m* dei tractantes. [57] oc, *C.* [58] *Herefter har A:* oc ko*m*mæ oc, *der mgl. i C og vist bör udgå.* [59] *Her foran har A:* oc; *C har*: om de haffde. [60] *Indsat efter C; mgl. i A;* iam, *lat.* [61] *A;* bedrager dennom, *C;* perijt, *lat.* [62] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

[Her effter maa mandh fongæ ath høræ[1] aff Machomets lefneth.

Capitulu*m* xxij[2].

51 *a* Iech iettæ foræ j boghen at ſiæ || nogit aff Makomets lefnyt, [ſo*m* tee S*ar*acen*er* ſettæ t*ø*r*res* høxtæ troo oppa[3], ſom iech hafuer fu*n*dit beſc*re*fuit, och jech[4] hafuer hørt j th*er*riſſ landh. Huot[5] heller mand[6] kaller ha*nn*u*m* [Makon eller oc Makomet eller Mahon eller Makomet*us*[7], th*et* er thøm th*er* all ens. The menæ th*er*, ath ha*n* er fødh aff Yſmaels [folk eller aff hans[7] flekth, ſom vor Abrahams ſøn. huylkin han hadæ meth Agar[8], [hans huffrues tiæneſtæ q*wy*unæ[9], oc ther aff kaleſſ end ſo*m*mæ S*ar*acen*er* Yſmaelite oc ſo*m*mæ Aga*r*e*n*i, oc ſo*m*mæ Moabite ok ſo*m*mæ Amonite aff
51 *b* thoo Lots ſønn*er*, Moab *oc* Amon, ſom fødd*eff* || aff too hans eynæ døtt*er* p*er* inceſtu*m*. Jtem vor tennæ forſc*re*fnæ Makomet fødder vor h*er*ræſſ ardh ſex hu*n*d*ræ*dæ vdy Arabia. Han vor førſt een fatik mand oc giømdæ aſnæ, oc th*er* neſt fuldæ han køpmend[10] ind vdy Egipten och bor th*er*r*es* ſekcæ om ſin halſſ for*æ* løn ſkild, oc then tid vor Egiptus[11] c*ri*ſten; thy nam

Kap. 22. [1] *Mgl. i C og lat.* [2] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera. [3] legiſlatoris ſarraceno*rum*, *lat.* [4] *C tilföj.*: nu; *mgl. i lat.* [5] *Svarende til* Huot...ens *har lat. A:* Itaq*ue* machomet (*læs*: mahon) ſiue machom vtru*m* in ſec*u*nda ſillaba ſcribat*ur* c littera vel no*n* ide*m* refert. Et ſi tercia ſillaba addat*ur* vt dicat*ur* machomet. vel eciam quarta machometus nihil differt. quia ſemp*er* ide*m* nomen repreſentat. [6] *Efter C;* han, *A.* [7] Machomet eller Machon, *C.* [8] *Så C = lat.;* agor, *A.* [9] co*n*cubina, *lat.* [10] *Efter C:* kiøbmend = mercatores, *lat.*; en køpmand, *A.* [11] *A = lat.*; Ægyp-

ha*n* oppa [thee reyſer[12], han tiidh ford, nogit aff ten
helly throo, oc ſinderligæ nam han aff eet ærmæthæ,
ſom bodhæ vdhy een øtken, ſom ther j melløm wor,
ther ſom han offtæ natiteff, och [aff ſa da*nn*æ reyſer och
andher biæri*n*gh[13] wordæ han møgith riigh, ſaa at
falkith beg[i]nnædhæ || at[14] hollæ aff ha*nn*u*m* ſa lenggæ, 52 *a*
til han wor tagen [til een ſtyer*æ*[15] øu*er* eet land, ſom
hedher Co*rr*odana, ſom ligger vdy Arabie koni*n*ghæ
ryghæ, ſaa lenghæ til th*er* dødæ end h*err*æ j teth
ſa*m*mæ landh, ſo*m* han ſtyr*e*re wor, [oc Makometh fek
hans huffruæ, ſom hedh Cadigeran, oc ſien wor han
oc foræ henniſſ ſkild megit mer opphøfuit. Han wor[16]
een fultagæ mand och ſkøn och ofuer madæ clog
vdy hans ord oc g*er*ni*n*ggh*er*, oc [vor han fræ*m*
drawen oc ælſker aff falkith[17]. Jtem hadæ han
th*en* fallendæ footh, oc th*et* veſtæ engin. Ten tid
hans huffruæ teth fornam, taa wor hu*n* høfuæ-
ligæ bedrøfueth, at hu*n* hadæ fongh*et* ſadan mand,
huylket han forſua*rœ*dæ[18] oc fueg huffruen m*eth* een
falſk orſagæ oc ſadæ, ath guts helly engild Ga||b*ri*el 52 *b*
vor ſender til ha*nn*u*m* at ſyæ ha*nn*u*m* nogit aff guts
hø*m*mæligæ velliæ, oc at ha*n* offtæ plæyædæ ſaa ath
giøræ; thy ku*n*dæ han ikcæ lydæ hans clarhedh oc
nerua*re*lſſæ, vdh*en* ha*nn*u*m* burdhæ at fallæ til iordh*en*

ternne, *C.* 12 reyſzenn, *C.* oppa...ford, *mgl. i lat.* 13 *Lat. har 6 spalte-linjer af andet indhold.* 14 *Efter C;* til oc, *A. Svarende til* ſaa at .... til han *har lat.: et* prudens ab omnibus reputatus intantum vt poſtmodum.... 15 *Så A. C har*: till at regiere. 16 *Indsat efter C*: oc Machomet fich hanns huſzfrue ſom hed Cadigeran, oc ſiden bleff hand oc for hindis Skyld, megit megre ophøyet. hand vor; *mgl. i A. Lat. har*: per coniugium Cadigam. illius relicte in eiuſdem prouincie principem eleuaretur. Erat aute*m* machom.... 17 ſatis diligebat*ur* a ſuis. magis tamen

oc[19] th*e*n tid teſſæ ord vor*æ* obenbar*æ*dæ, thaa kom
han[20] vdy eet ſtort loff, [ſaa at[21] tha[22] kon*n*gin aff
Arabia bleff dødh nogith ter effter, tha wor han for
[hans falſkæ ſkalkæ par och[23] hans falſkæ helliheth,
ſo*m* aff ha*n*nu*m* ſad*eff*[24], oc for koſtæligæ gafuer, ſom
han udh gaff, oc [koſtælich iæth oc ſardeel, ſom han
udh iætth*æ* oc fran ſek ſadæ[25], keſth*er* til koni*n*gh ||
53 *a* ofuer alt Arabie koni*n*gs ryghæ. Ten ſinnu*m* han vor
ſtadfeſt*er* vdy hans rygæ och høxſtæ maieſtaath, ſom
vor ard effth*er* gudz byrdh ſex hu[n]dret oc eet oc
tyuæ oc hu*n*dretæ [dawæ oc pa*n*næ ten tolftæ[26], die
Iouis[27], ſom er om een torſdagh, tha obenbar*æ*dæ han
oc lod vdkynnæ th*e*n forba*n*nædæ bogh oc logh, full
aff vantro oc villelſæ, [ſom ha*n* dict*et* hadhæ[28], oc
bødh allæ ſinæ vnderdanæ, ath the he*n*næ ſaa hollæ
ſkullæ all hans tidh udh, huylken bog ſaa mangæ
wtalyghæ ardh intil th*e*nnæ dagh aff ſa møgit wtal-
licth[29] folk til th*e*rr*iff* egh*e*n forderuelſæ nu hold*eff*
53 *b* for troo ok low eft*er* || hans død. Tet ma ſtor foruæ oc
vſelhed[30] wær*æ*, at ſa megit folk [ſkal blifuæ forſø*m*mit
foræ end mantz villelſſæ ſkildh[31]. Jte*m* vor eet ann*et*
ermetæ vdy hans rigæ Arabia, [th*e*n tidh han vor kon-
i*n*g, j øtken[29], huilk*eth* ermetæ han offtæ plæyædæ
ath ſøghæ oc hadæ m*eth* ſek noger aff hans rodh och
tiænæræ, oc th*et* fortrøth thøm offtæ[1], at han tid far*æ*
villæ ſaa offtæ; thy hadæ tee j velliæ, ath tee villæ

metuebat*ur*, *lat.* [18] *con*ſolobat*ur*, *lat. B.* [19] oc then . . . . loff, *mgl. i lat.* [20] *Indsat efter C*: hand; *mgl. i A.* [21] *Rettet.* ſa aat, *A.* [22] *Indsat af udg.; mgl. i A; C har:* Saa bleff... [23] *Mgl. i C og lat.* [24] ſimulationem ſanctitatis, *lat.* [25] copiam promiſſionum, *lat.* [26] *Så må der vel læses. A har*: oc pa*n*næ t*et* tolftæ dawæ. [27] *A = lat.*; Johannis, *C.* [28] *Mgl. i lat.* [29] *Mgl. i C.* [30] *A*; vildelſze, *C;* miſerabile, *lat.* [31] *A og tilsvar. i C;* in illa (lege) perduntur, *lat.* — forſø*m*mit *er vel*

ſlaa tet ermetæ j hell. Teth ſkedæ ſa een nath, at koni*n*gin vor hoos ermet*et*, oc tee drukchæ thøm bodæ druknæ aff win, ſa ath tee ſofnædæ bodæ til ſa*m*me*n*. [Ten tid hans tiænæ*rœ* fornu*m*mæ, at tee vor*œ* bodæ druknæ oc lowæ til ſa*m*me*n* oc ſofuæ[32], ‖ ta vdh drowæ 54 *a*
thee he*m*mæligæ koni*n*gins ſuerd, ſom han hoos ſin ſidæ hȧdæ, oc ſtu*n*gæ ærmed*et* j heel[33]. Ter koni[n]gin oppuoknædhæ oc ſa mannen liggæ dødh hoos ſek, ta vor han megit galend oc vred*er* oc ſkyldædæ ſinæ tiænæræ ter for*œ* oc ſadæ, at the teth giort hȧdæ, oc villæ ther for*œ* hafuæ død*et* thøm allæ ſa*m*men. Ter[34] han meth thøm [kom for*œ*[35] viſæ me*n*d oc for*œ* retthæ, taa ſadhæ the allæ, ath koni*n*gin hadæ teth ſelu*er* giorth j ſin drukce*n* ſkaph, [thy huerman at han teth ikcæ veſtæ[36], [oc til eth tegin ta ſadæ the, at hans ſuerd tet vor end blodicth i ſkeden, oc at han ikcæ afftiwrdæ blodith, før en han indſtak ſuerdet, huilket koni*n*ggin ſa ‖ ſan blodicth[37], oc [ter han ter til[38] 54 *b*

---

fejl for fordømt *(jfr. s.* 72[19] *og* 96[17]*).* [32] Et ecce hac habita occaſio*ne*, *lat.* [33] *Herefter har lat.*: iterum clam condentes cruentatu*m* gladiu*m* in vagina. [34] *Svarende til* Ter .... retthæ *har C:* Da hannd beſkickede dennom i rette for viiſze mend; *lat. har:* Cu*m*q*ue* ſuper his coram iudicibus *et* ſapientibus ageret*ur*. [35] *A har:* for*œ* kom for*œ*. [36] *Indsat efter C*: thj huer mand det icke viſte; *mgl. i A*; q*ua*muis forte eſſet factus oblitus, *lat. A.* [37] *Så omtrent må der vel læses; teksten i A er helt forstyrret af afskriveren:* ſuerd*et* huylkent koni*n*ggin ſa fan blodicth huilket the ſadæ ath teth ſkulæ var*œ* eeth tegin at hans ſuerd tet vor blodicth oc han fan ſuerd*et* ſa blodict, *A*; oc till itt tegenn ſagde de at hanns ſuerd vor ennd blodigt i Skedenn, oc at hannd icke afftiurde blodit, før end hand ind ſtack ſuerdet, huilcket konngen ſaa fannt, *C; lat. har:* Et in plenaria*m* rei p*ro*bat*i*onem dixerunt eum repoſuiſſe mucronem in loculum nondum terſum. ſed calido cruore made*n*tem. Quo ita inuento.... [38] *Så må der vel læses.* ter til

hørdæ ſa ma*n*ghæ vitnæ omod ſek, ta ſøruædæ han meg*it* ſaræ och gik m*eth* ſtor bluelſſæ bort oc forlofuædæ ath drikcæ vin nogh*er* tidh j ſinæ daghæ oc forbød vdy ſin logh[39] noger mand at drikchæ win oc forbannædæ [allæ tøm[40], ſom vin [plæyædæ at drikcæ eller at ſeliæ[41], huylke*n* forba*nn*elſſæ ſkal gongæ ofuer ha*n*s eyg*it* hofueth[43], effther ty ath th*et* ſtondh*er* ſc*re*fueth, at win glædh*er* bodæ gud och me*n*niſkæ, oc for*æ* te*nn*æ ſag ſkild taa drikcæ Saracen*er* ikcæ win. Huot ſom 55 a the ikcææ[43] || giør*æ* obenbar*æ*, t*eth* giør*æ* tee tok [eøn deel aff tøm[44] he*m*mæligæ. Teth ſom tee hafuæ for*æ*[45] drik, tet er ſøth oc løſtict at drikcæ, oc tet føth*er*[46] vel, oc t*eth* er giort[47] aff kallamell, ſom ſukch*er* pleyer at vordæ aff. Jte*m* nor for*nefn*de Makomet vor dødh*er*, taa vord han koſtæligæ ſmurder m*et* yrth*er* oc lauth udy een kiſtæ, koſtæligæ giort met[48] guldh oc ſølff, vdy een ſtad [i Arabia[49], ter ſom te begindæ ath hollæ ha*n*nu*m* for*æ* eend hellig mand oc for*æ* gutz veſſæ ſendæ budh til tøm, oc effter gutz byrdh ny hu[n]dr*et* ard vor teth[50] fulæ aas, hans lege*m*mæ, tæden ført oc til || een v*er*digær*æ* ſtad, ſo*m* 55 b kald*eff* Merk[51], ter ſom ha*n* nu hetris oc ſøg*is* aff

han, *A*; der till. *C.* [39] *A*; bog, *C*; lege, *lat.* [40] *A har*: tøm allæ tøm. [41] *A*; dricke eller pleye att denn att fielle, *C.* [42] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [43] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [44] *Mgl. i C; lat. har*: plures eorum. [45] *A har*: førœ forœ. [46] *Efter C*: føder; føther, *A*; *lat. har*: nutritiuus. [47] *A*; grønnt, *C*; confectus, *lat.* [48] *Så C og sikkert oprind.*; aff, *A*; *lat. har*: argento auro . . . . perornata. [49] *Så C*; Arabian, *A*; *lat. har*: in vna ciuitatum arabie. [50] *Indsat efter C*: det;. *mgl. i A.* [51] *Se indl.* Merch vel

megit falk, ſom ſuygnæ ær*æ* aff diæfuælind oc hollæ ha*nn*u*m* for*æ* een hellich mandh[52].

Aff hans, ſom tennæ bog giordæ[1], vedertalæ m*eth* ſoldanen.

Capitulum xxiij.

Merk[2], at Saraceni ſiæ Iødernæ ath varæ megit
ondhæ, meſt forty at tee ikcæ hollæ gutz logh,
ſom thøm ſe*n*d er m*eth* gutz budh Moyſe. Tee ſiæ oc
oſſ *cri*ſtnæ at var*æ* oudæ oc ſiæ, ath vy ikcæ hollæ
[vor low, ſom tee helly ewa*n*gelia vdhuiſæ[3], huylkæ[4]
vy hafuæ ana*mm*eth och veder korith oſſ at holdæ.
Yder mer*æ* ta æræ the ſelfuæ vdy een villelſæ || oc 56 *a*
me*n*æ ſa, at holler me*n*niſkæ then low, ſom han eer
fødder vdy[5], ee huot th*et* er, ta ma ha*n* ko*mm*æ til
nodhæ, oc forthi menæ tee, at the ær*æ* bædræ end
andr*æ*, oc ſiæ, at tee hollæ Makomets bud oc low, ſo*m*
ha*n* thøm gifuet[6] hafuer, oc giør*æ* ther enktæ omod.
[The aktæ ikcæ teſuer, at then bog holler thøm j then
willelſſæ, ſom tee allæ meth fordømdæ blyfuæ[7].

Jtem vel iek ſiæ edher, huot mek een dagh vederford m*et*
ſoldane*n*, ther iek j hans tiæneſthæ vor, oppæ eet ſloth,
hed*er* Cayr. Ha*n* tok mek all enæ vdy ſith mak oc
viſdæ allæ andræ vdh[8] och ſpurdæ mek, huordant
regime*n*t er j bla*n*d || C*ri*ſtnæ j therr*eff* land. Jek 56 *b*

Iachrib, *lat.* [52] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *Slutn. af kapitlet, 25 spalte-linjer i lat., er forbig.*

Kap. 23. [1] *Indsat efter C:* giorde; *mgl. i A.* [2] *Se indledn.* [3] legem euangeliorum chriſti, *lat.* [4] *AC*; quam (legem), *lat.* [5] vnder, *C.* [6] *A har:* gifuer eller gifuet. [7] *Mgl. i lat.* [8] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.*

fua*r*ædæ ha*n*nu*m* oc fadæ: »Ther er god[9] regime*n*t, m*eth* gutz hielp». Ta fua*r*ædæ han j gen oc fadæ, at t*et* ikcæ faa er, oc fadæ yder mer*æ*: »Edræ p*r*efter, fom fkullæ varæ allæ andræ eet effter fyn, te liggæ vdy onder[10] lefneth oc tagæ ikcæ til var*æ* then tiæneftæ, fom tee j templeth fkullæ giør*æ*. [Tee wilæ ligneff vedh verde*n*s folk m*eth* therr*es* clædæ fedh[11], tee drikcæ thøm drukcnæ, thee brydæ therr*eff* kyfkhed, tee gifuæ h*er*ræ oc førftæ ondæ roodh och [vnderuy*n*dæ tøm ma*n*gæ ære*n*dæ, fom tee ikchæ fkulæ beua*r*æ thøm
57 *a* m*eth*[12]. Och th*et* ann*et* folk, ‖ tee hollæ ikcæ therr*iff* helly dafuæ; then tid tee fkullæ tiænæ therr*iff* gud vdy templ*eth* m*eth* gudælicheth och ydhmygheth, tha tagee[13] tee and*et* var*æ*, tee køpfla, tee æræ j k*ru*end[14] oc ædæ oc drikchæ til ofu*er*fl*ø*dichedh; [fa tale tee illæ, faa flaff tee oc lefuæ wrenlygær*æ* end andræ vfkelligæ dyur[7]; the ogræ, tee ftiælæ oc røfuæ, the fortalæ huer anne*n*, tee fuer*i*æ meen edher [oc øfuæ thøm j ma*n*gæ andræ vdygdh*er*, oc giør*æ* tet faa obenba*r*ælıgæ, at vor*æ* [ther nog*er* ther[15], fom ikcæ thet m*eth* thøm giør*æ* wildæ, ta wor*æ* han aff tøm forfmodher oc hold-
57 *b* e*n* foræ een daræ, och ‖ aff ftor hofferd tha vidæ tee ey, huor lu*n*d tee villæ hafuæ tørr*es* clæder fkornæ, fo*m*mæ[16] for løngæ oc fo*m*mæ[16] for ftakcædæ, fo*m*mæ[17] for widæ oc fo*m*mæ[17] for fnefr*æ*; [fo*m*mæ huggæ thøm vdy tu*n*gher oc far*æ* faa m*et* therr*iff* clædæ fedh[18], at the ær*æ* bæder wær*æ* ath fpottæ for*æ* dar*er*, een at the

[9] *Så A*: gott, *C.* [10] *Rettet.* ander, *A*; ont, *C*; malis, *lat.* [11] fe co*n*formant mundo, *lat.* [12] cu*m* fraude negociantes, *lat.* [13] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17). I steden for* tagee ....køpfla *har lat.*: concurrit in circis in fpectaculis. [14] kruenn, *C*; tabernis, *lat.* [15] *Så A; måske bör det første* ther *udgå (jfr. kap. 22, not. 35, 40), eller står det andet* ther *for opr.* theræ *(pron.)? C har:* der nogenn. [16] nunc, *lat.* [17] quandoq*ue*, *lat.* [18] *Tilsvar. synes at mgl. i lat.*

æ*ræ* clæddæ ſo*m* viiſt folk[19]. Thøm burdæ ath leſuæ
effther th*er*ris *Chriſti* [ke*n*nædom oc leſn*eth*, ſom han
thøm ke*n*dæ[20], oc va*ræ* eenfollæligæ, gudæligħæ, yd-
mywghæ oc far*æ* m*eth* ſaudhedh oc rethferdiched oc
hafuæ kerlichedh indbyrd*iff* oc forladhæ tøm, ſom thøm
giør j modh. Vy vidæ well, || at C*ri*ſtnæ hafuæ meſth 58 *a*
t*ett*æ godæ land, ſom wy nu hafuæ[21], for edhr*æ* ſind-
er[22] ſkild; vy r*æ*deſſ oc enthæ, at j[23] fonget fran oſſ
j geen, [før een j hafuæ bædhr*e*t edh*er* leffnet[24]; toch
æræ vy th*er* veſſæ oppa, ath j fong*et* j gen vdh aff
wor*æ* hendh*er*, j nar th*et* ſkee ſkal». Ter iek Ioh*anne*s[7]
teſſæ ordh m*eth* ma*n*ghæ fler*æ* aff ha*n*nu*m* hørth hadhæ,
tha ſtodh iech oc veſtæ ey megit at ſuar*æ* mod ſe*n*nen.
Jech vndrædæ[25] oppa, at iech ſaa da*n*næ ord aff een
vantro Saracener hør*æ* ſkuldæ; toch ſadhæ iek ſaa til
ha*nn*u*m*: «H*er*ræ, m*eth* edher orloff, huorlu*n*d ku*n*dæ j
nu vidæ th*ett*æ ſaa fullæligæ, ſom j nu ſagt hafuæ?»
Han ſuar*æ*dæ mich oc ſadæ: «Jech ſender offtæ aff
minææ[26] tiænæ*ræ* ind vdy tee *cri*ſtnæ || land oc rigæ for*æ* 58 *b*
køpmendh m*eth* dyr*æ* ſtenæ, m*eth* balſamo, m*et* ſilchæ,
meth yrtir. Ter meth fonger jek all tingh udh ſpurth,
huorlund edh*er* keyſær*æ* oc koni*n*gæ oc beſcoppæ oc
p*re*latæ, h*er*ræ oc førſtæ hollæ therr*is* ſtadh oc leſneth,
oc huor lu*n*d[27] edhr*æ* p*re*ſter, clerchæ oc almueſſ me*n*d
leſuæ; [ty weth iech, at ſenth er, ſom jek ſauth hafuer»[28].
Ther neſt kallædæ ſoldane*n* thee h*er*ræ oc førſtæ, hans
radh, ind j geen, ſom han til foren bad wd ga, oc

---

[19] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] doctrinam, *lat.* [21] *C har:* vdi verre haffuer; *måske burde* i væræ *indsættes.* [22] *Rettet.* ſender, *A.* [23] *A;* de, *C, og således også i l. 9:* de haffue....deris. [24] q*uam*diu taliter ſe gubernant, *lat.* [25] *A;* ſtod oc vnndrede, *C.* [26] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [27] oc huor lu*n*d oc huor lund, *A.* [28] *Lat. har et par linjer*

kallædæ fir*æ* aff th*ø*m til ſek oc badh[29] th*ø*m berettæ
mek om allæ ſtikchæ, land oc righæ oc tu*n*gæ mool,
ſom th*ø*m vor viderlict[30]. Tee begi*nn*ædæ at ſiæ mek
59 *a* af ‖ England oc Fra*n*kæ rygæ oc ma*n*gæ andræ land[31],
ligh*er* viis ſom tee hadæ wærit th*er* føddæ eller oc
haft th*er* bolig j mangæ aar. Jec hørdæ ter ſoldanen
talædæ[32] met th*ø*m r*e*th Fra*n*kæ rigæ moll, ſaa[33] at
iek ſtorligæ vndrædæ, huor lu*n*d[34] tee ku*n*dæ vidæ allæ
ſtikcæ ſaa clarligæ vd at ſigæ. Nu, kiær*æ* wenner,
beder [iek edher[35] allæ, at j tenkcæ her*æ* nu ppaa
meth eet goth hiertæ, huot bluelſſæ oc ſkam[36], at guts
och *cri*ſtendoms w venn*er* tee ku*n*dæ ſaa breydæ oos
wor*æ* ſinder, [ſom vy oſſ ty wer ey foræ orſagæ ku[n]dæ[7],
oc at wy leggæ wind oppa at omue*n*dæ wor lefneth
[till een bæt*ri*ngh[37], ſaa at gud foræ ſin ſtor*æ* barm-
59 *b* hierticheth ſkild we*n*næ[38] ſin ‖ nadæ til oſſ oc ſkikchæ[39]
oſſ tee land raſkæligæ j geen, ſom han megit keer*æ*
hafuer oc ſelff hellig giort hafuer [m*eth* ſind hordæ dødh
oc pinæ, oc ſaa ma*n*gæ wtaligæ helly ments been

---

af andet indhold. [29] *Svarende til* badh...andræ landh *(l. 1-4) har lat.:* fecit eos mihi expreſſe *et* debite p*er* ſingulas diuiſiones in lingua gallicana diſtinguere per p*ar*tes. *et* ſingula*rum* nomina p*ar*tium omnem regione*m* terre anglie *et* alias *chriſ*tian*orum* terraſ multas. [30] *Efter C:* vitterligt; vnderlict, *A.* [31] *C tilföj.:* ſom dennom vor vitterligt. [32] talæ‖dæ, *A;* tale, *C og således måske oprind.* [33] *Svarende til* ſaa at...ſigæ *har lat:* Itaq*ue* in hijs omnibus mente co*n*ſternatus obmutui cogitans *et* dolens de predi*ct*is ſingulis rem taliter ſe habere. [34] *A har:* huor lu*n*d huor lu*n*dh. [35] *Indsat efter C:* ieg eder; *mgl. i A; lat. har:* rogo. [36] *Herefter har C:* det er oſz, oc alle Chriſtendoms venner, oc guds venner, *hvilket mgl. i lat., der blot har:* quante ſit co*n*fuſionis *et* qualis obprobrij. *Efter* ſkam *burde måske indsættes:* tet er. [37] *Mgl. i C.* [38] *Her foran har C:* vilde, *der måske burde indsættes.* [39] *Rettet.* ſkilckæ, *A;* ſkicke, *C.*

liggæ[7], huilkæ land ſom hand[40] uſſ *cri*ſtnæ me*n*niſkæ, ſom hans le*mm*e*r* æræ, gifuet hafuer. Wy villæ oc bedæ gud th*er* om, at tee vtro *Sar*acener, ſom willæ far*æ*, at the muæ raſkæligæ ko*mm*æ til th*e*n helly throo och vndher th*e*n helly kyrkeſſ lydelſſæ[41], och at teth[42] mattæ wordæ een hyrdæ oc een faræ ſtigh meth Ihe*ſ*u *Chriſto*, ſom er [b*e*n*e*dict*us* in ſecula ſeculoru*m*[43]. Amen.

Tettæ foræ ſc*re*fnæ wor th*e*n førſtæ deel.

[40] *Indsat efter C; mgl. i A.* [41] *Rettet.* vydelſſæ, *A*; liudelſze, *C*; obedientiam, *lat.* [42] *A;* der, *C.* *Svarende til* at teth.... Amen *har lat.*: vt ſimul omnes per dominu*m* noſtrum Iheſum *chriſtu*m *con*ſubſtantialem dei filiu*m* perueniamus ad celeſtem *et* perpetuum paradiſum. Amen. [43] benedidit oc velſignet fra Euighed och i all Euighed, *C*.

Nu beginneſſ th*e*n anne*n* deel.

Til thøm[1], ſom ikcææ[2] [well thro w*er*dens vnd*er*lichedh[3].

Capitulum xxiiij.

60 *a* Herræ gud, huot thu eſth wnn*er*lich inde*n* allæ tinæ g*er*ni[n]gh*er*[4], oondæligæ oc lege*m*ligæ, vdy he*m*mælind oc po*n*næ iorde*n*! Willæ wy tok tenkcææ[2] all ting ower, taa eer enghen ting ha*n*nu*m*[5] vnderlich, effter thy ath han all mektig er oc all ting ſkapp[6] hafuer, men hans g*er*ni*n*ger tee æræ oſſ vnderligæ oc ſynd*er*ligæ, tee ſom oos wkendæ ær*œ*, oc the ſom vy aldry ſeet hafuæ, [forty ath naar os menniſkæ hender nogit at ſee, teth ſom wy til foren ey ſeet hafuæ[7],

Kap. 24. [1] *Efter C*: dennom; then, *A; lat. B har*: ad no*n* credentes. [2] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [3] tror verdſsenns vnderlighed vdi mannge maade, ſom i adſkillige lannd finndis, *C*; multa mirabilia huius mundi, *lat. A.* [4] *Som begyndelse af kapitlet har C:* Gud er vnderlig i alle ſine Gierninnger. Herræ . . . . iorde*n* *er forkortet gengivelse af 13 spalte-linjer i lat.* [5] *Mgl. i lat.* [6] *Så A*; Skabt *C.* [7] *Indsat efter C:* fordj at naar oſz meniſke hender nogit at ſee det ſom vi icke til fornne ſeet haffue; *mgl. i A. Svarende til* hans g*er*ni*n*ger . . . throot hafdææ *(s. 77¹⁰-78³) har lat. kun:* Sed ecce du*m* nobis *con*tingit videre re*m* qua*m* prius non vidimus mira-

tha fødiſſ eet vnder, och tenkcæ vy[8] vdi wor[9] hiertæ
ſa, at vy teth til foren effter noger mantz ſawn nøwæ
throot hafdææ[2]. Forty[10] ſkal een viſſ[11] ma*n* ikcæ
vndræ, naar han hører atſkilligæ ting war*æ* j mangæ
land vdy verden[12]. Tee ſom aldry vdko*m*mæ aff th*erris*
fødelſſæ land, tee thro || nøwæ andræ, ſom vydæ wærit 60
hafuæ [och thøm ſent for*æ* ſiæ[13] aff vnderligæ ting,
ſom tee ſeet hafuæ, [aff folk, dywr, fulæ oc ma*n*gæ
andræ ſtikcæ[14]. Wildæ[15] tee, ſom w forſøktæ æræ,
ræ̈ttæ thøm ſelfuæ, taa mwæ tee her oppa kennæ, ath
mangæ hondæ regiment æræ j werd*en*, ſom tee ikcæ
aff wydhæ, forty at huoo ſom er fødder j een by, ſtad
eller land, far han til neſtæ by[16], ſtad eller land, taa
finner ha*n* th*er* for vdh*en* twyll noger omſkiftelſæ,
eller[17] j th*er*ris mool, vdy th*erris* ſedher, j th*er*ris low
eller vanæ, eller[18] vdhy noger ſtikcæ, ſom ther fød*iſſ*
oppa iordhen, vdy vatn*et* eller vdy vædær*et*, || [ſom han 61
icchæ før ſeet hafuer[19]. Kan han ſaa da*n* atſkillielſſæ
finnæ neer ſek, huot maa ha*n* tenkcæ at wæræ maa
lonkt [eller lenkſt bortæ[20] [j tee land, ſom han*num*
w bekendend*iſſ* ær[14].

---

tur noſter animus. no*n* quia ſimpliciter id miru*m* eſt ſed quia id nobis mirum *et* nouum eſt. [8] *Indsat efter C*: vi; *mgl. i A.* [9] *Så A*; vort, *C.* [10] *Her foran er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [11] *Efter C*: viiſz; w viſſ, *A*; ſapie*n*s, *lat.* [12] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [13] *Således må der vel læses.* och then oc then ſent for*æ* ſiæ, *A*; om de*nn*om fore ſigis, *C*; *lat. har*: alijs v*er*o narra*n*tib*us*. [14] *Mgl. i lat.* [15] *Svarende til* Wildæ ....wydhæ (*l. 9-12) har lat. kun*: at*tamen* tales de facili ſi velle*n*t videre poſſent ſuu*m* error*em*. [16] *Indsat efter C; mgl. i A.* [17] eller . . . eller = *lat.* vel . . . vel; *jfr. s.* 61^{22}; *C har:* enthenn . . . eller. [18] *Indsat efter C; mgl. i A;* vel, *lat.* [19] *Mgl. i C og lat. og er vel uopr.* [20] *A*; fra haanden,

Nu efter ty at iec til fore*n* ſagt hafue*r* [aff myn pelægr*y*ms reyſæ[21], ſom ma*n*gæ fler*æ* maa wel viderlict var*æ*, tee ſom th*er* varit haſuæ, oc tom viderlict vordæ maa, ſom tid een ko*m*mæ[22] ſkullæ, ta vell iek nu ſiæ her effte*r*, huot iek ſaa och hørdæ weſt wær*æ*, vdy teth at iek vandrædæ j ma*n*gæ land och rygæ for forſøgelſſæ[23] ſkill j ma*n*gæ aar, ſom for*æ*[24] eer rørth; thy vell iek ey tiæ ſendhe*n* for*æ* thøm, ſom w for-
61 *b* ſøktæ ær*æ*[25].

Aff Armenia oc P*er*ſia oc aff Amazonia.

xxv^m^ ca*pitulu*m.

Iech wel nu [ofuer ſee m*eth*[1] tee rigæ, ſom liggæ om kr*i*ngh Iødæ land, ſom [er Arabia[2], Egiptus oc Suria, och vell ladæ andræ pelægr*y*mæ ſcr*i*fuæ aff thøm, ſom[3] tee land ſeøkt hafuæ eller ſøgennæ ordæ[4]. Jek vel nu foræ taghæ andræ land, ſom megit leng*er* bort lige*n*dæ ær*æ*, ſom er førſt Armenia*m* teth my*n*dræ, [ſaa megit ſom iek ter ſaa, taa iek th*er* ford frem j ge*m*me*n* land[5]. Jek [ko*m* førſt frem at[6] eet ſloth, ſom heder Deleſplenir[7]. Tet vor megit ſtort oc hafuer ligghit

C; vel (in) remotiori ſeu remotiſſimo loco, *lat.* [21] de hijs que in peregrinatio*n*e mea . . . vidi, *lat.* [22] *A har*: ko*m*mæ maa eller ko*m*mæ. [23] forſylgelſze, *C.* for. . . ſkill *mgl. i lat.* [24] *A har* *førœ*, *men en lille streg over og under* ø *antyder vistnok, at der skal læses* o (*jfr. kap. 13, not. 16*). [25] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *9 spalte-linjer i lat. er forbig.*

Kap. 25. [1] *Lat. har*: modicum ſtatui vltra narrare. [2] *Efter C*: erre Arabia; *A har*: ærabia (*for*: ær arabia). [3] ſom. . . ordæ, *mgl. i lat.* [4] *Så A* (*vistnok fejl for* vordæ); *C har*: forſøge ſkulle. [5] *Lat. har*: no*n* per ſingulas ciuitates. ſed celeriter tranſie*ns*. [6] vidi (Ubi, *A*) a remotis, *lat.* [7] *A*; Deleſspemir, *C*; Deleſprenir, *lat. A.*

mangæ aar ødhæ, oc mich wor ſauth, at ter vor [een fruæ, ſom maa calliſſ een trolkonæ[8]. || Hun hafuer een 62 *a* høg, ſom ſtar altid j een ſtor ſaal. Hoo ſom kommer tid och kan hollæ then høgh ſyu dagæ oc ſyu nætter vogendæ, ſa at engin theræ ſofuer, han ſongher aff ten fruæ, huot han bediſſ. Han ſonger ten fruæ ikcæ at ſee, før en tee ſyw dághæ frem gongnæ æræ. Sofnædæ[9] han oc j tee ſyu dagæ, ta gullæ tet hans liff. Tettæ villæ iek ikcæ thro, men mek vor ſagt, at thet vor for ſøkt ikcæ langæ[10] ſiden aff thoo perſoner; then enæ vor een koning, oc then annen vor een hyrdæ. Thet gik koningin ikcæ vel, forty at han bedeſſ wmuælik[11] ting, men hyrdhen gik thet wel; han ſek alth, huot han hafuæ villææ[12] Jtem nota, at j then ſtoræ || Armenia er een 62 *b* ſtor ſtadh oc god, oc heder Artiron[13] oc liggher ponnæ een dags ferdh ner eet vatn, ſom heder Øuffraten, oc ther hoos ligæ tu gantzæ høyæ biergæ. Tet enæ heder Sabiſſatolle[14], tet andit heder Aræret[15]. [Tet enæ[16] er ſyu leucas opp at gaa, oc [tet andit[17] er altid fult aff ſnø. Ter ſiæ tee, at archen bleff ſtonnendiſſ j Noes[18] flodh, oc een fiæl[19] af arachen er vdy eeth munkcæ cloſter, ſom er vnder thet ſammæ biergæ. Tok torff engin forſøgit at gongæ opp paa teth ſammæ bierghæ for kuld[20] ſkildh. Ther er een ſtath hart hoos, ſom heder Laudanie[21]; tee ſigæ at Noe || bigdæ hannum. 63 *a*

---

[8] fantaſtica quadam domina, *lat.* [9] *A*; Soffuer, *C*; obdormiret, *lat.* [10] *Så A.* [11] *Efter C:* wmuelige; om vellik, *A; lat. har:* indebite fecit petitionem. [12] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* han fek...villææ, *mgl. i lat.* [13] *A = lat. B*; Arthichonn, *C*; Azyron, *lat. A.* [14] *A*; Sabiſzatolle, *C*; ſabiſſatelle, *lat. B;* ſabiſſacolle, *lat. A.* [15] *A;* ararach, *C = lat. A.* [16] quorum vltimuſ, *lat.* [17] *Mgl. i lat.* [18] *C*; *A har* nods *med* e *over* u, *hvilket sidste afskriveren har glemt at overstrege.* [19] *Efter C:* fiell; fiæl, *A.* [20] *Efter C;* guld, *A*; frigore, *lat.* [21] *A = lat.*

Th*er* er een[22] ſt*ørræ*[23] ſtadh ikcæ lankt thæden, heder Hani; th*er* wor*æ* tuſendæ[24] kyrker ſvdy, ter han vor c*ri*ſten[25]. Th*er* er oc end[26] ſkøn ſtadh, heder Thau*ri*za, och hand er vnder keyſæ*re*nd aff P*er*ſen, oc ther er vtalich meke*n* køpma*n*dſkaph, ſom hanth*er*is meth wicth. Tædhen oc ty dags ferdh øfter vdh er een ſtadh, hedher Sadone; th*er* boer keyſæ*re*n aff P*er*ſen om ſo*m*mæ*re*nd[27]. Hand hafuer oc een god ſtad, hedh*er* Caſach; ha*n* ligg*er* fran Ih*eru*ſ*a*lem tre daghæ oc half*tre*diæſinztynæ daghæs ferdh. Hand hafu*er* oc een ſtad, ſom hedh*er* Geth; th*et* er een keyſæ*ræ* ſtadh oc er th*en* beſtæ ſtadh j all P*er*ſen. Oc er ter een andhen 63 *b* ſtadh[28], hedh*er* Corna[29]; ‖ han er megit ſtø*rræ*. Yderſt j P*er*ſen er een[30] ſtadh, hedher turris Babel eller Babilonia; ſter ſines inthæ, men ær aldeliff forfallind oc ødh[31]. Ter boo draghæ oc fuglæ oc dyur oc ma*n*gæ ondæ ormæ, ſom edher hafuæ, oc teth land hafu*er* keyſæ*re*n aff P*er*ſen aff keyſæren aff Tartaria[32], ſom iek til foren ſadæ, oc ligger th*er* teth land hoos[33], ſom ſ*anc*tus Iob fordom[34] bodhæ, oc th*et* kald*is* nu Suezæ, oc th*er* liggh*er* eet biergæ, oc th*er* oppæ po*n*næ find*eff* ma*n*na, ſom ſelgiff j appotechen. Jtem opp til th*en* ſa*m*mæ Suezæ[35] ligg*er* eet land, heder Caldèa. Theth er ikcæ ſtort,

A msc.; landanis, *C*; landanie, *lat. B.* [22] *Indsat efter C*: en; *mgl. i A.* [23] *AC*; grandis, *lat.* [24] *A*; en, *C*; mille, *lat.* [25] *A*; vdi denn vor Chriſtne, *C*; te*m*pore criſtiano*rum*, *lat.* [26] *A har*: een end. [27] *A*; Vintheren, *C*; eſtate, *lat.* [28] *Indsat efter C.* Stad; *mgl. i A.* [29] *AC*; Cornaa, *lat. A*; carnaa, *lat. B msc*: [30] *A tilföj.*: ſtø*rræ*, *der mgl. i C og lat. og sikkert bör udgå.* [31] *Så A og tilsv. i C, der dog har* wdenn *i steden for* men. *Lat. har*: nec apparet ibi aliud q*uam* parietes *et* ruine grandes *et* vetuſte ciuitatiſ que ab omnibus eſt deſerta. *Noget er måske glemt i AC.* [32] *Efter C; A har*: tartaro. [33] *Så A*; hoſz, *C*; *lat. har*: terra Hus. [34] *Rettet.* for*æ* thøm, *A*; før, *C.* [35] *Efter*

men t*et* er eet goth righæ, och tæden far mand intil Amazoni*a*m, oc th*et* ſtirer al eneſtæ q*wi*ndæ[36], ‖ oc 64 *a* th*et* kom ſaa til: Ten tid th*er* voræ bodæ me*n*d oc q*wi*nnæ til ſa*m*men, tha vor th*er*æ ko*n*ni*n*g, ſo*m* heed Colopi*us*[37], m*eth* allæ ſinæ velbornæ mend j heel ſlage*n* vdy een ſtridh af koni*n*gh*i*n aff Sichia[38]. Ten tid q*wi*nnæ*n*næ[39] fingæ th*e*n tiendæ at vidæ, at th*er*æ me*n*d voræ allæ dødæ, oc the wor*æ* allæ enkcer, thaa foræ[40] tee til j th*er*ris haſt[i]chedh oc gælnæ[41] och togæ allæ harniſk po*n*næ oc ruktæ til marken omodh koni*n*gin aff Sichia[42] oc j hell ſlogæ koni*n*gin oc allæ hans mend ok fordrefuæ[43], ſaa at the q*wi*nder tee blefuæ ſaa uell enkcer ſom tee andræ. Ter neſt gioræ q*wi*nne*n*næ m*eth* thøm ſelfuæ een euigh freth [oc ſaa[44], at tee villæ ſelfuæ radæ oc ſtirdæ[45] ‖ landen vden 64 *b* noger ma*n*tz hielpp, oc nu keſæ tee tøm altid een drotni*n*g, j een effter th*e*n anne*n*, ſom een aff gaar, then ſom ſkøn, ſterk[46], karſſk[46], viis oc velbore*n* er och vell gidh*er* r*e*dhith j harniſk oc beſkermæ thøm oc th*er*ris land. Jtem vdh*e*n for*æ* th*er*re rigæ æræ nogbr*æ* øør; een hedh*er* T*ri*margite[47]. Wd aff tee øø er thøm lofueth ath hentæ tøm mend tøſuer[48] om aarit, toch

---

C: Sueze; ſwetzen, *A;* terre ſueze, *lat.* [36] *A;* enn quinde, *C;* mulieres, *lat.* [37] *A* = *lat.;* Calopins, *C.* [38] *Efter C;* ſithia, *A;* ſichie, *lat. B;* Sychie, *lat. A.* [39] vxores nobilium, *lat.* [40] *Efter C*: fore; vor*æ*, *A.* [41] *Efter C*: gelne; galnæ, *A.* [42] *Efter C;* ſithia, *A; mgl. i lat., der svar. til* ruktæ . . . andræ *(l. 10—13) har*: ad plures congreſſiones occideru*n*t ſeu fugauerunt omnes aliarum mulierum maritos. ne ſcilicet ſua ingenuitas ſubiaceret voluntati *et* poteſtati plebeie. [43] *Efter C*: fordreffue dennom; forderuædæ, *A*; fugauerunt, *lat.* [44] *Lat. har*: inito *con*ſilio ſtatuerunt. *Noget er vel forbig. i AC.* [45] *Så A* = ſtiræ, ſtyræ. [46] *Se indledn.* [47] *A*; Trimargitte, *C;* Trimagite, *lat. msc.;* Carmagite, *lat. B;* Tergamite, *lat. A.* [48] *A;*

at engin mand maa ther blifuæ le*n*ger een ſyu daghæ huer tid vnder hans liff. Jte*m* nar ther føde*ſſ* eet ſuøn barn, taa ſkal modæren fødit, til t*eth* ka*n* gaa oc ædhæ, oc ſend*it* ſydhen heem til fad*æren*. Jtem naar ther føde*ſſ* nogit velbyrdiet[49] møøbarn, taa ſkal mand 65 *a* af ſkær*æ* ‖ teth venſt*ræ* briſt meth een gløndendæ kniff for*æ* ſkioldhen ſkildh, ſom hu*n* oppa then ſidæ føræ ſkal. Fød*iff* oc nogit andhit møø barn, taa ſkall mand aff ſkæ*ræ* t*eth* høgr*æ* bryſth for*æ* buend eller armbørſth, ſom hu*n* oppa then ſidæ hanter*æ* ſkall. Jtem then ſa*m*mæ drotni*n*gh hu*n* ſtyer ſith la*n*d gantzæ vell m*eth* ſith rad oc embitzme*n*d oc holde*r* thøm hordæligæ vndhe*r* lidelſſæ meth low och reth, ſom [tee beſc*re*fnæ hafuæ[50]. Jtem nar and*ræ* he*r*ræ oc koni*n*ghæ, ſom hoos hennæ beſidendæ æræ, hafuæ krigh eller orloff, taa plæyæ the ath bed*eff* hielp aff he*n*næ, oc hun ko*m*mer thøm til hielpp meth ſtor makt, ſaa ath hu*n* 65 *b* fortiæne*r* aff ‖ thøm ſtor*æ* ſwmme*r* guld oc pe*n*ni*n*gæ. Oc muæ j vidæ, at hu*n* m*eth* he*n*nes ær*æ* wiſæ j rad oc fro*m*mæ j harniſk oc ful hordæ j ſtridh oc fultagæ j all hofuerk[51].

Aff Ethiopen oc dyamant oc af th*e*n nætræ oc medælæ India.

Capitulum xxvj^m^.

Merk, at Ethiopia liger ſinder hoff Caldeo*rum* land, oc hu*n* er twennæ, [th*e*n ſindræ och th*e*n øſtræ.

tre gange, *C;* bis, *lat.* [49] *A har* velbordict, *idet afskriveren vist først har tænkt på* velboret. [50] *A;* der beſkriffne erre, *C;* con*ſ*criptas, *lat.* [51] *Se indledn. Herefter har A et forkortet* et cetera.

Then førſtæ[1] heder ther j thee land Chuſis[2]; then annen hedher Mauritania, forty[3] at falchit er ther megit ſuortæræ een j then førſtæ, oc er ter thet koningæ rigæ Saba, [ſom læſeſſ aff, at koningæ aff Arabia oc aff Saba[4] førdæ[5] koning Salomonj ſkath [*et cetera*[6], oc at drotningin aff Saba kom a[7] finibus [*et cetera*[8] ‖ at hørœ 66 *a* Salomonis viſdom. Jtem alt teth vatn, ſom j Etiopen er, [kellæ eller flother[9], teth hafuer ſalther theff af then meglæ hedæ, ſom ther er, oc ther eer een keldæ, hun er ſaa hedh om natthen, ath engin tool at tagæ ther vdy meth ſin hondh, oc ſaa cold om dagin, at mand kan nøwæ ter drikcæ aff for kullæ. Jtem tee blamend aff Mauritania tee ædæ lidet oc vordæ ſnart druknæ; the hafuæ blod ſyughæ; tee leſuæ ikcæ lenghæ.

Jtem vdaff Etiopia far man ind j then medelæ Indiam. Tee æræ tre Indie: then næderſtæ er ſommæ ſtædæ megit kalt ath boo vdy, oc then medelſtæ er wel til madæ koldh, oc then høxſthæ for megit heed. Vdy then nætherſtæ Indiæ fødhes ‖ criſtalle aff [iis oc[10] 66 *b* vatn vdi ſtort[11] froſth[12]. Weſt er thet, at ther er ſtorœ ſtene aff criſtallæ[13], oc ter j fødeſſ tee beſtæ diamante, ſom tee ther callæ hameſech. Dyamant er lidhen oc coſtælich oc hafuer ſtorœ digder, ſom ſcriſuis

Kap. 26. [1] *Så AC; derimod har lat.*: orientalem ethiopiam et meridionalem. Et quarum prima. [2] *A;* Cuſzis, *C;* cuſis, *lat. BC;* tuſis, *lat. A;* Chaſis, *lat. msc.* [3] *A har*: ſo ‖ forty. [4] *A;* oc aff Arabia, *C.* [5] *Efter C*: førde; *A har*: for tee. [6] *A*; *mgl. i C; lat. har*: dona id eſt tributa. [7] *Rettet.* tel, *A;* de, *C;* a, *lat.* (a *læst som* ti *(jfr. kap. 2, note 8) og dette i A rettet til* tel?). [8] *AC; lat. har:* hoc eſt a longinquis terre partibus. [9] *A;* er kielder eller flyder, *C.* [10] *Mgl. i lat.* [11] *Så vistnok A* = ſtoert, *C.* [12] *Lat. tilföj.*: ſicut quidam afferunt.

af [j ſtenæ boghen[14]. Sommæ æræ ſtoræ ſom een ært
oc ſommæ ſom een bøøn; engin er ſtørræ end een
valnøt. Hoo ſom bærr hannum, ſom kyſker och [æddru
er[15], han giør hannum diærff oc ſtor hugnit. Hoo
ſom hannum ppaa ſigh hafuer j reth ſtridh, hannum
for[16] ſiældhen ath ſkadhæ. Han fordrifuer falſkæ
drømmæ, [troldom oc diæfuelſſens æggelſſæ[17]. Kommer
edher til hannum, taa ſuediſſ han oc vædiſſ. Tee
67 a beſtæ diamant af India the lignes ‖ megit criſtalle j
therris lid, oc tee kundæ ikcæ polleres foræ therris hord-
heth ſkill. Ther findis oc ſommæ [ſom æræ . . . ., oc
ſommæ æræ aff lidh ſom fioler[18]. Ter fødeſſ oc andræ
diamant j Arabia; tee æræ mindræ oc fortæræ aff lidh;
oc ſommæ fødis j Macedonia oc Cipren[19]. Thet ſkeer
oc offtæ, ath manghæ fødes til ſammen, forty at tee
fødiſſ aff huer annen inbyrdeſſ af duggen, ſom oc giøræ
margarite[20]. Tee hafuæ oc gernæ mangæ ſlindher,
ſommæ tre, ſommæ firæ oc ſommæ fleræ; margarite
thee æræ allæ trindæ. Jtem nota, at køpmennennæ
ſiæliæ offtæ andræ ſtenæ for diamante, ſoo ſom æræ aff
gulæ criſtalle, aff ſaphiræ oc ſmaa ſtenæ, ſom findeſſ
67 b j muſæ redhæ. Man maa tok ‖ forſøgæ tøm, om te
æræ rethferdigæ, førſt ther meth, at findeſſ tee ſaa, ath
tee ladæ polleræ tøm, tha dugæ tee ikcæ. Jtem kan
han ikcæ ſkæræ glas, ſaphiræ eller criſtalle[21], taa
dugher han ikcæ. Jtem tak eet lidet ſtikcæ aff ſieylſten
oc legh [ther oppa[22] diamant, taa hafuer ſieylſten engen
makt at draghæ jern eller nall effter ſek, om tee ſtenæ

[13] *Rettet.* criſtalla, *A.* [14] *A;* enn Steenne bog, *C;* in lapidariis, *lat.* [15] *A har:* æddruer. [16] *Så A, for* far? *C har:* hand vorder ſieldenn att Skade. [17] *Svarer til 5 spalte-linjer i lat.* [18] *A;* erre ſom fioler, *C. Et ord mgl. sikkert i A, svarende til lat.* ſubnigri. [19] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] *Herefter er 10 spalte-linjer i lat. forbig.* [21] *C tilföj.:* met hannom.

æræ bodæ ligæ ſtoræ[23]. Jt*em* ber een wkyſker eller een dra*n*kæræ een diama*n*t hoos ſek, ta hafu*er* diama*n*t th*e*n tiid engin makt.

Jt*em* nota, at India hedh*er* aff eet vatn, ſom th*er* løber, ſom hedh*er* Ind*us*, oc th*er* gongher oolæ vdi, ſom æræ tyuæ føder langæ. Jt*em* vdi ten medelſtæ Indiæ ſkall ‖ ma*n*d faræ ou*er* ma*n*gæ øør oc intil [teth veſtræ 68 a haff[24], til een øø, heder Ormes. Tid far*æ* offtæ kiøpme*n* af Venedia[25]. Ter torfuæ engæ far*æ* fra*m* met ſkib, ſom iern er vdy, [forty at ter æræ ſtor*æ* ſtenæ oc gru*n*dæ aff ſielſten, ſom til tøm dragæ bodæ ſkib oc gotz[26]. Jt*em* j t*ett*æ land ok Ethiope*n* hafuæ bodæ q*wi*nnæ oc mend een ondh ſeed. Om ſo*m*mær*e*n, nar ſo*m* heet er, ta løbæ the uth til vatn*it* oc kølæ th*ø*m th*er*, [oc ta[27] løbæ tee al tings nøgnæ oc leghæ for vdh*e*n all bluelſſæ, huilkith mek tottæ vær*æ* megith vhøfueſt. Jtem er eet land jnden Jndien, heder Kana[28]. Th*er* boor ondæ hetni*n*gæ. So*m*mæ bedæ til ſole*n*, ſo*m*mæ til monen, tel ildh*e*n, til vatn*it*, til iordh*e*n, til thræ, till ‖ hugormæ eller huoth th*ø*m førſt mødh*er* 68 b om morue*n*ne*n*, tee vdh gaa. Jte*m* ær*æ* ther ſtor*æ* røtter ſom ſmaa hu*n*dæ, oc tee ku*n*dæ ikcæ tag*iff* aff kattæ; tee[29] hafuæ tee hu*n*dæ ter til, ſom t*eth* giør*æ*. Jt*em* jordæ tee ikcæ th*er*ris folk, nar th*et* døør, jkcæ held*er* een andræ[30] dyur, nar tee døø. Tee hengæ th*ø*m opp modh ſolen oc ta vordæ tee geneſten j een ſtakcæt tid fortær*æ*dæ aff hedh*e*n. Jtem maa man tæden ſeylæ intil ten øfuerſtæ eller ſtørſtæ[31] Indiam,

[22] *A;* denn paa, *C.* [23] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [24] mare occeanum, *lat.* [25] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [26] ne retineant*ur* a rupibus magnetum, *lat.* [27] *Indsat efter C:* oc da; *mgl. i A.* [28] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [29] *A* = thi, *C.* [30] *A har:* andræ andræ. [31] *A;*

ſom er j *preſbiteri* Joh*annis* keyſær*œ* rigæ, [vdi een
hafn for*œ* endh ſtad[32], heder Sarke, oc teth eer end
ſkøn ſtadh. Tør boord ma*n*gæ *cri*ſtnæ me*n*niſkæ. Tør æræ
mangæ [abacie, cloſter oc kirker[33], ſom hertu Otgerus ‖
69 *a* aff Danmark fordom ſtiktædæ, oc th*er* aff hedæ en nu
kyrkernæ *eccleſ*ie Dani, teth er Danmarſk[34] kyrker, oc
tæde*n* maa ma*n*d taa ſeylæ oc til eet land, heder
Lombæ[35].

Aff th*e*n ſkow, ſom peberr voxer, oc aff vngdoms keldhæ.

Capitulum xxvij[m].

Nota[1]. Teth rigæ eller *øø*, ſom Lombæ[2] heder, teth
er eet ſkønth oc rumt land oc hafuer een ſkow j
ſek, oc heder Kombær[3]; atten dags ferd eer handh
langh. Engin ſtæd[4] finn*er* man peber voxæ vden th*er*
all eneſtæ j th*e*n ſkow, oc [j th*et* land[5] æræ thoo
ſtædh*er*[6], huylkæ te ſiæ, ath hertug Otgerus [aff Dan-
march[7] thøm fordhom bigdæ oc kallædæ th*e*n enæ
69 *b* effter ſin fadær moder oc th*e*n ‖ anne*n* effter ſin moder
modh*er*; een heder Flandrina[8], ten anne*n* heder Flo*r*en-
ta[9]. Jte*m* giør*œ* tee ſaa m*eth* pebæren, ſom tee giør*œ*

førſte, *C;* maiore*m*, *lat.* [32] ad portum ciuitatis, *lat.* [33] abbacie religioſorum, *lat.* [34] *Se indledn. C har:* det er dannſke mends kircker. [35] *A;* lombar, *C;* Lombe, *lat. AB.*

Kap. 27. [1] *Rettet. A har* Nw, *der sikkert skyldes fejllæsning af et forkortet* Nota; *mgl. i C.* [2] *A;* Lombar, *C;* Lombe, *lat. AB.* [3] *A;* lomber, *C;* Combar, *lat.* [4] *C tilföj.:* i Verdenn. [5] In quo (*sc.* foreſto), *lat.* [6] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [7] *Indsat efter C; mgl. i A;* Danus, *lat.* [8] *Efter C = lat.;* flandrina, *A.* [9] florenta*m*, *lat. B;* florencam, *lat. A.*

j andræ land m*eth* viin træ: Tee ſætten[10] hoos andræ høwæ træ, ſaa at peber [træ løber[11] opp vedh andræ træ oc ſprete*ſſ* vdi *gr*ennæ*n*næ, ſa at han hafu*er* ſin opp hollelſſæ af træſens *gr*enæ, oc fructen he*n*ger nedh ſo*m* andræ claſæ eller windrw, oc tee peber træ [tee bæræ tre*n*næ[12] ho*n*næ peber om arith. Ten førſtæ peber er modher, før end løfuæ*n*næ vdh ſp*ri*ngæ, oc th*et* er lang peber[13]; han tag*is* aff om tortmonitz tidh. Ten anne*n* han vdh woxer m*eth* løfuen, oc han er ſmaa ‖ ſom[14] win bær; han tags grøn aff in iulio oc thør*res* 70 *a* j mod ſolen. [Th*e*n worth*er* hordh, oc rynkch*er* ſidhæ vdy, oc th*et* heder ſoorth peber[15]. Tør neſt ta voxer th*e*n trediæ peber, oc han vorder huider oc ſmaa. Ha*n*nu*m* behollæ tee ſelfuæ j land*it*; tør faa kø*m*p-me*n*de*n*næ[16] ſiælde*n* vd aff. Th*e*n førſtæ peber kallæ tee ſorbotin[17], th*e*n anne*n* fulful, th*e*n trediæ banos[18]. Th*er* ær*œ* ma*n*gæ ondhæ, forgiftigæ ormæ j th*e*n ſa*m*mæ ſkow[19]. [Vor*œ* ikcæ een yrth, ſom the hafuæ, ta thor*œ* engin ma*n*d ko*m*mæ j ſkowe*n*[20]. Th*e*n yrth heder lemo*n*ſe[21]. *Meth* he*n*næ oos ſmør*i*æ tee th*er*æ he*n*dh*er*, føder, ſkinæ been oc armæ, oc th*er* for*œ* flyr alt edh*er*.

Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. [10] *Rettet.* ſættæ, *A;* ſette denn, *C.* [11] *Skrevet to gange i A.* [12] *A har:* tee bæræ ‖ træ*n* tee bær*œ* tre*n*næ. [13] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [14] *Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har:* ad ſimilitudine*m* *et* modu*m* vuarum paruarum. [15] vt accipiat nigredinem *et* rugarum contractionem, *lat.* [16] *Så A.* kø*m*pm- *er dog vistnok at betragte som fejl, idet afskriveren først har tænkt på at skrive* kømm- *(jfr.* kø*m*manſkaph *s. 61*[1]*) men så alligevel har foretrukket det alm.* kepm- *og sat* p *til det skrevne* køm *uden at slette forkortelsesstregen over* ø. [17] *A;* Sorbatin, *C;* ſorbotyn, *lat. B;* forbocin, *lat. A.* [18] *AC;* bauos, *lat. AB;* bonas, *lat. msc.* [19] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] *Mgl. i lat. I C er* ſom the . . . Then yrth *forbig.* [21] *A;*

Vdhen[22] ten for*nefn*de ſkow ligg*er* eet bierg,
70 *b* ſom hedh*er* ‖ Polu*m*be[23], oc vnder biergit er[24] een
ſtad, ſom heder Palu*m*ba[25], oc [paa th*e*n anne*n* ſidæ
biergit[26] er een keldæ, ſom kald*eſſ* fons iuue*n*tutis, vng-
doms keldæ. Th*et* vatn gifuer ſaa godh lucth oc ſødher
døn oc teff aff ſek, [at engæ honnæ yrter ku*n*næ luctæ
eller teſuæ bæder[27], forty at j huer ſtu*n*d ta omſkiftiſſ
teth vatn oc hafuer ſind*er*lich[28] lucth oc teff, oc hoo
ſom drikcer th*er* aff nog*ræ* daghæ faſtend*iſſ*, han fongh-
er bodh aff allæ hondhæ ſyughæ, ſom ha*n* hafuer inden
j ſith liff, vdi een ſtakcæth tid vdh*e*n helſoth, oc tee
ſom th*er* hoos boo oc ther aff drikchæ, tee ſines all
71 *a* th*er*æ lefnet at wær*æ* ‖ vngæ. Jek drak th*er* trøſuer
eller fir*æ* ſinnu*m* aff; jek hafu*er* følt ter goth aff [tel
mith leg*e*mmæ[29] intel th*e*nnæ dag. Mand men*er*, at
th*e*n keldæ løber ſtrax vnner iordh*e*n vdh aff een keldæ,
ſom er j P*ar*adiis, ſaa at hu*n* bland*iſſ* m*eth* entæ
vatn[30], [før en hu*n* ko*m*m*er* tidh[31].

Jt*em* vdi tet[32] ſa*m*mæ rigæ oc j tee *øø*r, ſom om
k*r*ingh liggæ, voxer gantzæ goth ingæferd, ſa at køpme*n*
aff Venedia faræ tidh at[33] kiøbæ bodæ peper oc ingæferd.
Th*et* folk, ſom th*er* boer[34], the hafuæ een vnderlich throo.
The bedæ til een oxæ eller nødh oc caldæ ha*n*nu*m* ath var*æ*
teth[35] alt hellieſthæ dyur for hans enfolliched[36] ſkill.

---

lemonſze, *C;* lymo*n*ſe, *lat. B msc.;* lymoſe, *lat. A.* [22] *AC; lat. har:* In cuius foreſti capite. [23] *AC;* polumbo, *lat. msc.;* pole*m*bo, *lat. B;* polobo, *lat. A.* [24] *Indsat efter C; mgl. i A.* [25] *AC;* Polomba, *lat. A msc.;* pole*m*ba, *lat. B.* [26] ſub eode*m* monte, *lat.* [27] quaſi de omni genere aromatu*m*, *lat.* [28] *A tilföj.:* godh, *der mgl. i C og bör udgå.* [29] *Mgl. i C;* corporaliter, *lat.* [30] *Indsat efter C:* vand; *mgl. i A; lat. har:* nulla lue decurrentium ſup*er* terram fluminum. [31] *Mgl. i lat.* [32] *Efter C:* dett; tee, *A; lat. har:* In iſta . . . regione. [33] *Efter C;* oc, *A.* [34] vor, *C.* [35] *Efter C:* det; eth, *A.* [36] *Lat. har:*

Jte*m* eet ‖ felfcap vdi ftade*n* eller byen[37] tee fødæ all 71 *b*
tiidh een oxæ, fa ath nar fom han hafuer fex[38] ar
dragueth plaw, taa offræ tee ha*n*num oc æden m*et* ftor
høtidh, oc hoo fo*m* kan ter fongæ eet lidet ftikcæ at
ædæ aff, ha*n* meene*r*, at ha*n* er th*er* aff gantzæ helligh.
Jte*m* gø*m*meff een finn*er*ligh oxæ [til koni*n*gens be-
hoff[39], oc th*en* fom ha*n*nu*m* tagh*er* waræ, han tag*er*
hans vatn vdi eet kar aff guld; fa giør han oc vidh
hans møk, ok th*er*ræ øfuerftæ p*re*latæ, fom heder archi-
prothopate*n*[40], ha*n* tagh*er* th*et* for*fcrefne* vatn [oc
møk[31] vdi tee fa*m*mæ kar eller oc j koftælig*æræ* oc
bær th*et* indh ‖ for*æ* koni[n]gin oc gnid*er* oc fmør th*er* 72 *a*
koni*n*ggens brift m*eth* oc ænlid*it*. Th*et* fa*m*mæ giør ha*n*
oc m*eth* møgh*it* m*eth* ftor ydmigheth, th*er* till at kon-
i*n*gin maa faa [te fir*æ* digder, fom oxen hafu*er*[41].
Th*er* neft taa fmørg*iff* andræ h*er*ræ oc førftæ, fom hoos
ha*n*nu*m* æræ, ther neft al menigæ hobe*n*, fom th*er* til
ku*n*dæ ko*m*mæ, oc tenkcæ, at thee fkulæ vordæ helly
aff [th*en* ting[42], fo*m* entæ duer oc vhøfuefc[43] err.
Jte*m* hafuæ tee afgudæ, fo*m* æræ giordæ halfuæ efter
menifkæ belædhæ oc th*en* anden halfdell efth*er* een
oxæ, oc th*er* bedhæ tee til. Gud gifu*er* fith thol th*er*
til, at diæfuælind boor th*er* vdy ok gifu*er* th*ø*m fuar
m*eth* ‖ falfk oc fuegh til tee tingh, fom tee ha*n*num 72 *b*
atfpøriæ, oc th*er* tel ofræ tee koftæligæ gafu*er*, oc
fo*m*mæ ofræ th*er*ris eg[næ] børn, oc ftenkcæ tee blodit
po*n*næ augudhin. Jte*m* nar manne*n* døer, oc huffrue*n*

fimplicitatem. maturitate*m*. patientia*m*. *et* vtilitatem. [37] *Efter C*: byenn; by, *A*. *Svarende til* eet felfcap . . . byen *har lat.*: Multitudo cuiuflibet ciuitatis vel ville. [38] *A* = *lat.*; fiu, *C*. [39] apud rege*m*, *lat.* [40] *A* = *lat. A*; Archipretopato*n*, *C*; archip*ro*thoplauftu*m*, *lat. B*. [41] *Jfr. note 36*. [42] *A*; det møg, *C*; rem, *lat.* [43] *A har:* vhøfuefc *eller* vhøfueft; whøfffk, *C*.

lefuer j geen, taa ſkal huſfruen iordiſſ[44] *met* then dødæ
kropp, vden ſaa er, ath hwn hafuer nagit hans barn
lefuend*iff*; taa ma hwn vdh keſæ at lefuæ *meth* ſith
barn, oc giør hwn th*et*, taa er hw*n* ikcæ ſaa werdich
ſidhen ſo*m* før, [efter ty hu*n* villæ ikcæ følgbæ ſin
ma*n*d[31]. Døør[45] oc huſfrue*n*, ok manne*n* lefuer j geen,
taa hafu*er* ha*n* kooreth, om han vell, [huot heller han
73 a vil følgæ eller ey, oc[46] huot heller tee[47] ‖ hafuæ børn
eller ey tel ſa*m*men. Jte*m* voxer th*er* ſterkt win oc
goth; th*et* drikchæ q*wi*nnænæ oc ikcæ me*n*ne*n*næ. Jtem
hafuæ q*wi*nnennæ[48] ſkeg lighæ ſo*m* me*n*nennæ, oc
q*wi*nne*n*næ ladæ all tid ragæ therriſſ ſkegh oc ikchæ
mennennæ[49].

Aff ſancti Thome[1] apoſtoli kirkæ oc aff hans [velſinædhæ oc helly[2] lege*m*mæ.

Capitulu*m* xxviij[m].

Øfter[3] udh fra*n* forſc*re*fnæ land tyy dags ferdh ow*er*
ma*n*gæ øør ko*m*m*er* ma*n*d j eet rigæ, heder Mea-
boaron[4]. Ther j er een ſtad, heder Calamie. Th*er*
ligg*er* ſ*anc*ti Thome ap*oſto*li lege*m*mæ j eet ſtort tempel
73 b och ſkønt vdi ten ſa*m*mæ ‖ ſtadh, ſom han toldæ dødh[5].

---

[44] comburit*ur*, *lat.* [45] *Svarende til* Døør…ſammen *(l. 6—9) har lat*: Attame*n* in caſu *con*ſimili ſi vir non vult cremari cum vxore mortua non minuit ei honorem. [46] *Så A; C har blot*: følge hende, *og dette er måske det opr.* [47] *A har:* tee ‖ tee. [48] *C tilföj.*: der. [49] *Herefter har A et tre gange gentaget forkortet* et cetera.

Kap. 28. [1] *Efter C*: Thomæ; thomi, *A.* [2] *A;* helligdom oc, *C; mgl. i lat.* [3] *Lat. har*: in meridie*m*. [4] *A;* Moaboaron, *C;* Mabaron, *lat. A;* mabiron, *lat. msc.;* mabron, *lat. B*.

Th*et* er ikcæ le*n*gæ ſidhen teth rigæ vor alt ſa*m*men *cri*ſtn*it*, oc nw ær*æ* tee ty uer bort vendæ til te ſnødæ hetni*n*g*iff* vantro oc ville[l]ſſæ oc actæ ey ten helly apoſtoles lege*m*mes n*er*uær*e*lſſæ, ſom thøm ſtor hielp oc velg*er*ni*n*gher beuyſer, ſom iek her eft*er* nogit ſiæ wel. Jte*m* find*iff* th*e*r vdynne*n* ſinn*er*lygæ bøgh*e*r, at hertu Otgerus aff Da*n*ma*r*k[6] van allæ tee land oc bigdæ[7] th*e*n for*nefn*de koſtæligæ kyrkæ, th*e*n[8] tid th*e*n ve*r*digæ apoſtoles been [førſt vor*æ*[9] opphøyædæ, oc han lod leggæ thøm j koſtæligæ[10] ſk*ri*n, m*eth* guld oc ſølff och coſtæligæ ſtenæ ſkønligæ giort, oc try hu*n*d-r*eth* aar th*e*r effter ta togæ tee || Aſſirii[11] th*et* for- 74 a *nefn*de ſk*ri*n m*eth* th*e*n verdig*es*[12] apoſtoles been oc førdit jndi Meſo potamia*m* til een ſtadh, hedher Edeſſa[5], oc ther efter trætth*e*n oc halft*re*diæſinztyuæ aar ſingæ the for*nefn*de ſ*anc*te Thome[1] ſkriin oc lege*m*mæ j geen, oc er nw j for*nefn*de hans kyrkæ, oc til eet tegn, ath th*et* ſa tid i geen kom, taa henger ha*n*s høyr*æ* arm meth honne*n* for vdhen ſc*ri*neth, ſom han vdy ligg*er*, m*eth* huil[kin] hand ma*n* mener, ath han tok vdi Ihe*ſ*u *Chriſt*i vnder, [oc til eet tegn ta giør th*e*n hand ſtor*æ* iertegn[13]. Nar too trættæ om nogher ſak, tha ſc*ri*fuæ tee til ſa*m*me*n* tee ærændæ, ſom te trættæ om, oc leggæ bodæ || delænæ j for*nefn*de handh oc gaa ſaa allæ bort 74 b [ok ko*m*mæ j geen om een ti*m*mæ ter effther, oc ta finnæ tee ha*n*s ſk*ri*fth, ſom reth hafu*er*, ligendæ quer

[5] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [6] *Se indledn.* [7] *C tilföj.*: der. [8] *Svarende til* then tid . . . opphoyædæ *har lat.*: in exaltationem ſanctarum apoſtoli reliquiarum. [9] *A har*: wor*æ* førſt vor*æ*. [10] *A*; it koſtelige, *C*. *Lat. har:* in nobiliſſimo loculo. [11] *A har*: aſſrij (*med* r *overstreget*) aſſirii. [12] *Så A men sikkert fejl for* verdigæ. [13] Eadem quoq*ue* manus ſolet vſq*ue* hodie ſue p*o*tentie tale manifeſtare miraculu*m*. vt..., *lat.*

j honde*n*, oc hans ſc*ri*ft, ſom w reth hafuer, ligger bort
kaſt lankth bort po*n*næ guluyt[14].

Nu ty wer er th*et* for*nefn*de folk, ſom iek før ſadæ
aff, ie*m*merligæ forblind*eth* aff diæfuelſe*ns* ægelſſæ, oc
æræ allæ hetni*n*gæ oc hafuæ opp ſeth j for*nefn*de ſ*anc*te
Thome[15] kyrkæ mangæ affgudæ, [oc ſinderligæ ta hollæ
tee aff een, ſom er ſtørſt oc giort ſo*m* een mand, ok
ſider[16] oppa eet høyt ſædæ, ſom er behenkt m*eth* [guld
75 *a* oc ſølff och ſilchæ[17] oc coſtæligæ dyræ || ſtenæ oc[18] hafu*er*
om ſin hals he*n*gendæ ma*n*gæ koſtæligæ bæltæ[19] meth
gull oc dyræ ſtenæ, oc til then affgud er megh*i*n ſøkni*n*gh
af hethni*n*gæ langueyeſſ aff andræ land [m*eth* ſtor
ruelſſæ oc ydmikhedh oc m*eth* ſtørr*æ*, een[20] tee c*ri*ſtnæ
ſøgæ ſ*anctum* Iacobu*m* vdi Gallicia, ther ſom han
liggher. Tee æræ ok ſa [for hindrædæ[21] aff diæfuælind,
at ſo*m*mæ vellæ ey ſee opp vdhen ſee ligæ nedher for
thøm[22] all th*er*ris reyſæ, oppa t*eth* at tee entæ hindher
ſo*n*gæ ſkullæ, ſom thøm ſkadæ kan j th*er*ris [gudæ-
lichedh, ſom the hafuæ til then for*nefn*de augud[23].
Jt*em* tee, ſom ner boo oc tidh ſøgæ for pelæg*ri*mæ, tee
75 *b* fallæ pa*n*||næ th*er*ris knæ [huerth ann*it* eller hue[r]th
trediæ[24] fiæth[25], oppa th*et* at th*er*ris reyſæ ſkall giøres

---

[14] p*ro*tinus ſub vnius hore tempore reiecta lo*n*gius falſitate veritatem ſibi referuat, *lat.* [15] *Efter C*: Thomæ; thomi, *A*. [16] *Lat. har*: Ex quibus vnu*m* quod multo maius eſt alijs apparet ſedens homo. [17] *A*; guld ſilcke, *C*; aureis oloſericis, *lat.* [18] oc . . . ſtenæ *(l. 9—11)*, *mgl. i C.* [19] cinctoria, *lat.* [20] *Så A og tilsvar. i C*; *opr. vel*: meth ſtørr*æ* ruelſſæ oc ydmikhedh een. in valde ſeruentiori deuocione. q*uam*, *lat.* [21] *Så A*; forblindede, *C, og dette er vel rigtigere. Svar. til* Tee æræ . . . . . . reyſæ *(l. 15—17) har lat.*: Quoniam multi eorum per totum pe*re*grinationis iter no*n* audent erigere palpebras oculorum. [22] *Rettet.* then, *A*; dennom, *C.* [23] deuotio, *lat.* [24] ad terciu*m* vel quartum, *lat.* [25] *Rettet. A har* fioth *med en lodret streg*

thøm lang, [at tee ſkuldæ faa teſſ meræ løn oc noodhæ, nar te frem kommæ[26]. Sommæ æræ oc ſa galnæ[27] aff diæfuelſſens ingidelſæ, at the gieræ thøm ſelfuæ ſaaræ meth therris knifuæ eller meth andræ vabn, oc ſommæ ſkæræ ſtikcæ aff therris køth oc kaſtæ intil afgudin til ofuer, nar tee tid kommæ[28]. [Jtem nar therres høxtæ høtiidh er, ſa ſom at then dag, der therres afgud vor førſth opſetter j templit, eller oc ter han førſt gaff ſuar[29], ta er tiidh megit groff ſøkning. Tid kommer ta meſtæ delin aff alt ſalkit aff ‖ thet gantzæ righæ och 76 a
hafuæ ther proceſſiones met ſtor høtiid oc føræ[30] [then augud[31] ok følgæ hannum all ſtaden om kringh vdy een vogn, koſtæligæ clædder [meth guld oc ſilkæ oc diræ ſtenæ[26], oc for hannum gongæ mangæ[32] iomffruer, too oc too til ſammæn, oc ſingæ oc quædæ ſkønligæ ponnæ terreſſ mool, oc[33] ther neſt gaar eet annet party meth mangæ hondæ ſeydæ ſpell oc andræ behennikt[34], huer[35] effther ſith embitæ, oc ther neſt følgher then vogn, ter afgudæn j er, och vedh[36] bodæ ſider træng*eſſ* pelægrimæ, ſom longhveyeſſ tidh kompnæ æræ, oc aff thøm maa mand ſee een ſtor vyllelſſæ, huorlund tee æræ ‖ eggædæ aff diæfuelſens falſkæ gudælichedh. 76 b
Sommæ aff thøm kaſtæ thøm vnner hiwlennæ aff vognen, ok vognen gongher ofuer tøm oc brider ſender therris armæ, been, hals, rygh, ſidæ oc andræ ledher, oc

(med en hage foroven) over o, *som vel derved betegnes som urigtigt.* [26] *Mgl. i lat.* [27] *Efter C:* galnne; kalnæ, *A.* [28] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [29] *Lat. har:* In ſolennitatibus vero ſicut in dedicatione ſeu intronizatione ſimulacrorum. [30] *Efter C:* føre; foræ, *A.* [31] maius idolum, *lat.* [32] *Indsat efter C:* Mange; *mgl. i A;* in magno numero, *lat.* [33] *Svar. til* oc . . . embitæ *har lat.:* Succeditque pluralitas muſicorum inſtrumentis varijs ſimphonizans. [34] *Så A;* behenndighed, *C.* [35] *Efter C;* huert, *A.* [36] *Efter C:* ved; vdh,

ſommæ blyfuæ all tings dødæ oc ſigyæ[37], at tee
ſkullæeæ[38] fongæ ther foræ løn j thet Paradiis, ſom
ꝩppa iorden er. Oc nar ten proceſſio er ta giorth, oc
auguden er opp ſeth innen[39] j ſin ſtædh, ta kommæ
ind for hannum mangæ oc grædæ, oc ſommæ dræbæ
thøm ſeluæ. [Tee æræ tee ver ſa forblindæ[dæ], at te
tenkcæ ta ſtrax at kommæ ind vdi Paradiis ok faa
77 a ther godæ dawæ ‖ til euig tid meth therris augutz hielp,
huilken ſom thøm ind fører tel euig fordømmelſſæ[26].
Thet ſkeer ſtundom j ſligh[40] een høtidh, ſom foræ er
nefnd, at ther findeſſ tu hundret eller ſleræ dødæ ligind-
eſſ, ſom thøm ſeluæ hafuæ dræpt, oc taa kommæ tee
dødes venner oc tagæ therris[41] dødæ kroppæ, oc[42]
diæfuelſens martires æræ, oc bæræ tøm meth een ſinn-
erlich ſangh, ſom tee tertil hafuæ, ind foræ therris
augud foræ eet ofuer, oc ther neſt giøræ tee eet bool
oc brennæ thøm allæ ſammen vdi, therris augud til
heder, oc ſommæ gemmæ aff tee been oc aſkæ for ſtor
helly dom[5]. Oc for[43] fornefnde tempel er eet vatn ‖
77 b ſom eet lidit feſkæ vatn, oc ter vdi kaſter ſalkit therris
ofuer, ſom er guld oc ſølf, dyræ ſtenæ, coſtæligæ kar[44]
oc [annet, huot te hafuæ, ſom coſtælict er[45], oc teth
ofuer tagæ tee opp, ſom j templit tiænæ, vdy ſinner-
lighæ tidher om arit [och giømmit til templens big-

A. [37] *Så A. Rimeligvis står* ſigyæ *ikke* = ſigiæ (ſigjæ) *men må vist snarere forklares på den måde, at afskriveren først tænkte på at skrive* ſigæ *men så alligevel foretrak* ſyæ *og föjede* yæ *til det skrevne* ſig *uden at slette* ig. [38] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [39] igenn, *C, og dette er måske oprindeligere.* [40] *A har:* ſkigh. [41] *Indsat efter C:* deris; *mgl. i A.* [42] *Så A (jfr. f. eks. s. 5¹); C har:* deris kroppe ſom erre døde, oc dieffuelſens Martyres; *lat. har:* talium diaboli martirum . . . totum corpuſ. [43] *Indsat efter C; mgl. i A;* ante, *lat.* [44] *A;*

ni*n*gh oc til augude*nn*æ ok til andræ ſtikcæ, ſom tertil hør; tok hollæ tee ſelfuæ th*e*n beſtæ døll til tørreſſ eygit behoff[46].

All[47] kiæreſtæ[48] ve*n*ner met gud! Vy *cri*ſtnæ me*n*niſkæ ku*n*dæ aldry ful lofuæ oc æræ oc takcæ oc tiænæ vor gud oc[49] vor ſkabær*æ*, th*e*n hellygæ tre follæliched, fader oc ſøn oc th*e*n helligæ andh, ſom ‖ een gud oc tre p*er*ſon*er* er, for th*e*n ſtoræ w begryuælich k*er*licheth, noodæ oc trøſt, løn oc glædæ, ſom han oſſ beuyſt oc gifu*et* hafu*er* j ma*n*gæ vtaligæ moodæ oc ſi*n*nerligæ her m*eth*, at han, ſom ſandhetz[50] lyus er, hafu*er* gifu*et* oos[51] th*e*n helligæ troſſ lyus j t*et*tæ verdh*e*n oc ter til oſſ allæ, ſo*m* vor troo oc vor leſn*it* hollæ, ſom ha*n* oſſ gifuit oc budit hafuer, th*et* ewi*n*næligæ lyus m*eth* ſek ſelfu*er* j he*m*mæ*ri*gæ, och [hafuer frelſet[52] oſſ fran ſa dan vhørlig diæfuelſens villelſæ, va*n*tro oc mørk, ſo*m* te vſlæ hetni*n*gæ thy uer iø*m*m*er*ligæ j [fordømdæ blifuæ[53]. ‖

Vaare, *C*; ciphos, *lat.* [45] ſimilia, *lat.* [46] *Lat. har*: prouident eccleſie *et* ſimulachriſ ac ſibi ipſis abu*n*danter. [47] *Herfra og kapitlet ud mgl. i lat., der i stedet har 8 spalte-linjer om St. Thomæ skrin.* [48] *C tilföj.*: Chriſte*n*ne oc. [49] ſom er, *C.* [50] *Efter C*: Sandheds; ſantz, *A.* [51] *C tilföj.*: alle. [52] *Efter C*: haffuer frelſt; ha*n* frelſædæ, *A.* [53] *Således må der vel læses her ligesom s. 72*[19]. fordømth hafuæ, *A;* fordømpte e*r*re oc bliffue, *C. Herefter har A et tre gange gentaget forkortet* et cetera.

MANDEVILLES REJSE

PÅ DANSK FRA 15. ÅRHUNDREDE.

EFTER HÅNDSKRIFTER UDGIVEN

AF

M. LORENZEN.

3

TREDJE HÆFTE.

KØBENHAVN.

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI.

1882.

8 b **Aff nogræ øør, ſom ſinder uth liggæ, och af Otgém mæl, honik [*et cetera*[1].**

Capitulum xx nonum.

Ithem nar mand [vdh faar[2] af tettæ forſcrefnæ land oc rigæ, bort ſinder udh ouer mangæ vnderligæ land hoos[3] tu oc halftrediæſinztyuæ dags ferdh, ta kommer mand vdi een øø, ſom kaldeſſ Lambori[4]. Ter gar alt falkith nøgit, oc huot ter er, teth hører tøm allæ til. Engin hafuer ſinnerligh laas eller nøgel til nogher ſtikcæ, och allæ qwinnænnæ æræ huer mantz, vdhen ſa megit, at engin maa tagæ tøm meth wol vnner ſin hals. Tee hafuæ oc een annen oond ſedh, at the |
9 a ædæ gernæ vngæ mendz køth. Tith kommæ køpmend oc føræ falæ vngæ børn. Æræ te ikcæ ſaa fedæ, ſom thøm tikceſſ, ta ſettæ tee thøm ind at fedeſſ[5], ſom mand giør meth kaluæ eller ſwin[6]. Jtem øſter[7] vdh fran tennæ forſcrefnæ øø er een annen, ſom kalliſſ Summobor[8], oc the, ſom ther boo, hollæ thøm varæ gantzæ ædlæ, oc forti bæræ tee eet ſinnerlict tegn vdi therris ænlidæ. Te hafuæ altid orloff meth tettæ foræ ſcrefnæ folk aff Lamorri[9]. Jkcæ megit lankt tæden er een øø, hether Betinigo[10]. Hun er righ aff mangæ honnæ gotz, oc tæden ſinder udh fram[11] æræ mangæ

Kap. 29. [1] *A og ligeledes C. Lat. har:* vino *et* piſcibus. [2] *A*; kommer oc vdfarer, *C.* [3] *Rettet.* ouer, *A; ved (der ellers svarer til* hoos *i A), C =* ad, *lat.* [4] *A;* lamorij, *C (jfr. not. 8);* Lamory, *lat.* [5] *Rettet.* fødeff, *A;* fede, *C. Lat. har:* eos ſaginant. [6] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [7] ad meridiem, *lat.* [8] *A;* Synobor, *C;* ſumobor, *lat.* [9] *A;* laborij, *C (jfr. not. 4);* Lamory, *lat.* [10] *A;* Bartinigo, *C;* Betenigo, *lat. A;* botenigo, *lat. msc.;* rotonigo, *lat. B.* [11] *Mgl.*

andræ rigæ oc *ø*ø*r*, ſom lank wor*æ* at ſc*ri*fuæ || aff, 79 oc er th*e*r eet ſtort rigæ, ſom heder Jana, oc [holler j ſek[12] ij^{m}[13] milæ, ſom[14] leuce·hether. Ther er een mektich koni*n*g; ha*n* hafu*er* vnn*er* ſech vij andræ koni*n*gæ, ſom ær*æ* koni[n]gæ vdi tee *ø*ø*r*, ſo*m* th*e*r neſth hoos ha*nn*u*m*[15] liggæ, oc vdi hans rygæ er megith falk, oc th*e*r voxer øffrit aff allæ ho*n*næ yrt*er*, ingæferd[16], canell[17], muſcat, giffuerſ noglæ oc andr*æ* koſtæligæ yrt*er*, men tee hafuæ th*e*r ikcæ wiin, ſom ter voxer, men guld oc ſølff er th*e*r megit, [ſo*m* vell oppa ke*n*neſſ[18] j koni[n]gins palatz. Th*et* er ſa koſtælict, at iek th*et* ikcæ gantzæ vdſc*ri*fuæ kand. Allæ thee thrapper, ſom opp gaa till palatzeth oc thil herbær*æ*næ || oc til cam*er**æ*[næ], te allæ ær*æ* gior*æ* aff 80 guld oc aff ſølff, oc allæ gulue*nn*æ ær*æ* ſkacker*æ*dæ, ann*it* ſtikcit aff gull oc ann*it* aff ſølff. Jte*m* vegge*n*næ ær*æ* clæddæ m*eth* guld oc ſølff, oc ter oppa ær*æ* [g*ra*fnæ oc[19] ſc*re*fnæ ma*n*gæ h*er*ræ oc førſtes lefnith oc g*er*ni*n*gh*er*. Vdi th*e*n øpperſtæ[20] [ſall er[21] fuldælygæ [vdh ſcrefuit[22] hertug Otg*eri* lefnith fra*n* th*et* førſtæ, ha*n* vor føddh*er*, oc intil then[23] dagh, han [bort kom[24] intel Fra*n*kæ rigæ, ſo*m* ſo*m*mæ ſiæ. Jte*m* no*ta*, at vdi koni*n*g Karlſſ tid, ſom koni*n*g wor

i C. [12] habens in circuitu, *lat.* [13] *Efter C;* ij^{c}, *A; lat. har:* leucarum duum miliu*m*. [14] ſom || ſom, *A.* [15] dennom, *C.* [16] ingæferd . . . yrt*er*, *mgl. i C.* [17] *Rettet. A synes at have* camell, *næppe* caniell *(hvilken form findes hos Harpestr.);* canella, *lat.* [18] *Så A;* ſom vel paa kiennder, *C;* quod patet, *lat.* [19] *Mgl. i C. Lat. har blot* exſculpta [20] *Rettet.* opperſtæ, *A.* [21] *Som ét ord i A.* ſtad er, *C. Lat. har:* In principali vero aularum. [22] *Indsat efter C:* vdſkreffuit; *mgl. i A;* exp*re*ſſa, *lat.* [23] *Indsat efter C:* denn; *mgl. i A. Svar. til* fra*n* th*et* . . . dagh *har C:* fra denn førſte dag hand vor fød oc till. [24] *A;* vdkom, *C;* reuerſus, *lat.* [25] *Mgl. i C.* [26] *Rettet.* trækteth *eller*

j Frankæ rigæ, ta vadn fornefnde hertug Otgerus til
criſten dommen ner allæ te land, ſom oppa hin ſidæ
mæreth[25] æræ fran Iheruſalem oc intil arbores ſolis
80 b *et* lune, ſom er intil ſolſens oc monens træ, ‖ ſom er
ner thet Paradiis, ſom oppa iorden ligger. Jtem
hafuer keyſæren aff Tartaren, ſom kalles Grantkan,
offtæ haft ſtor ſtriidh oc orloff omod tettæ forſcrefnæ
rigæ Jana och villæ hafuæ trænkteth[26] vnner ſich;
tok kundhæ han ſteth end aldri vinnæ[27]. Jtem ma
mand faræ tæden oc vdi eet rigæ til ſkips, ſom kalliſſ
Talamaſſy[28]; teth heder oc eet anneth nafn Pather[29].
Ther vdi æræ mangæ godæ oc coſtæligæ ſtædher.
Ther voxer oc firæ honnæ vnnerligæ thræ: Aff teth enæ
fonger mand meel til brødh, aff teth annet honik, aff
thet trediæ viin, aff[30] teth fierde[31] edher. Melit fonger
81 a mand vd aff trææth ſynnerligæ tider om ‖ arith, oc ta
[ſla te oc feſtæ bulend aff træet all om kring[32] nedræ
hoff rodhen meth een øxæ, ſa at barkend han refner,
oc ther løber ud een honnæ[33] tiwk vætſkæ. Hennæ
thørræ[34] the j mod ſolen, oc ther aff vorder huith
mell, ligæ ſom thet woræ aff korn, oc thet brød, ſom
ther aff bagiſſ, tæfuer ikcæ ſom huedæ brødh; tet
hafuer[35] tok een god tæff. Sammæligæ giøræ tee meth
tee andræ trææ, ſom win oc honnik gifuæ, vdhen at
tee thet ikcæ tørræ, ſom the giøræ vedh melith. Ter
ſigs, at engelin viſdæ hertug Otger tee træ, oc huor

trækceth, *A;* trengt det, *C;* ſubiuganda, *lat.* [27] *A;* icke, *C.*
[28] *A;* Talamoſzus, *C;* thalamaſſy, *lat. A;* calamaſſi, *lat. msc.*
[29] *A;* Pattam, *C;* pachem, *lat. A msc.;* panchon, *lat. B.*
[30] *Indsat efter C; mgl. i A.* [31] *Tilföjet i randen med yngre hånd i A.* [32] *Så A;* ſla de oc bancke ſamme tre, *C;* percutitur ſtipes arboris vndique, *lat.* feſtæ *i A må vel være fejl.* [33] *A;* haard, *C; lat. har:* liquor ſpiſſus. [34] *A har en streg over* rr, *som det synes, uden rimelig betydning.* [35] *Rettet.* hafuerer, *A.* [36] *Så*

lu*n*d ha*n* ſkulæ th*er* vd fongæ wiin, honik oc meel,
te*n* tid ha*n* ‖ led ſtor nødh oc hu*nger* ter j landit 81 *b*
m*eth* ſinæ h*err*æ oc folk. Jte*m* hoo ſo*m* vor[36] for
gifue*n* aff teth eder, ſom vd aff *teth* fier*æ* træ fong*iff*,
ta er ha*n*nu*m* ikcæ ann*it* til hielpp: Ha*n*[37] ſkal blandæ
ſith eygit møk m*eth* rent vatn oc ſigæ[38] *teth* j giø*m*-
me*n* een ren cludh oc drikcæ *teth*, ta fong*er* ha*n* bodh.
Jte*m* oppa ten[39] for*nefn*de *øø* er eet døth haff, ſom
illæ lucter, oc [ſo*m*mæ ſtæder ter udy er[40] ſa dypt, at
th*er* ald*ræ* engin ku*n*dæ finnæ bodn, oc ter udhy voxæ
ſtor*æ* rør, tu hu*n*dr*it* føder høfuæ. Jek ſelff tywe*n*næ[41]
gad ey løfft een endæ opp [fran iordhen aff eet[42] rør.
Ter voxæ oc myndræ rør [vd meth landit[43], oc te
hafuæ t*er*ris røder hoos [tyuæ alnæ[44] ind j ‖ landit, oc 82 *a*
vdi te knwder, ſom oppa rødernæ[45] ær*æ*, finneſſ
ma*n*gæ dyræ ſtenæ, [huylkæ offtæ forſøktæ ær*æ*[46].
Synn*er*ligæ hafu*er* een then dygh, ath hoo[47] ha*n*nu*m*
hoos ſek hafu*er* vdi ſtridh, ha*n*num ka*n* entæ jern
ſkadææ[48]. [Vedh oc hans fiendæ, at[49] han te*n* ſten
hoos ſek hafu*er*, [ta ber ha*n* entæ jern mod ha*n*nu*m* j
ſtridh, men han møder ha*n*n*u*m m*et* ſtor*æ* ſtengh*er* oc
andræ ver*r*iæ, ſom ikcæ er ko*m*mit jern till, oc ter j
mod hielp*er* ſtenen entæ[50]. Jte*m* far ma*n* tæden oc j

A i slutn. af linje; fejl for vorder? [37] end hand, *C.* [38] *Rettet.* ſig, *A;* ſyde, *C.* oc ſigæ . . . cludh, *mgl. i lat.* [39] *A har* tȝ, *der vist står for* tꝭ, *hvilket s. 109*[18] *må opløses* ten *(jfr. kap. 13 note 14; kap. 17 note 4).* denne, *C.* [40] *A;* er Somme ſteder, *C.* [41] *Rettet.* twe*n*næ, *A;* tiuffuende, *C; lat. har*: viginti ſocij mecu*m*. [42] *A;* aff ſamme, *C.* [43] ad fluuij ripam, *lat.* [44] trece*n*to*rum* aut amplius cubito*rum*, *lat.* [45] *A;* rørne, *C;* radicum, *lat.* [46] *A;* huilckitt offtte forſøgt, *C.* *Svar. til* huylkæ . . . hoos ſek hafu*er* *har lat.:* de quib*us* expertu*m* eſt ſi quis vnam habuerit. [47] *Herefter har C:* ſom, *der vist er glemt i A.* [48] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).* [49] *A;* aff hans fien‖ende, om, *C.*

eet ſtort rygæ[51], ſom kalliſſ Kalanoth[52], megit frukt-ſo*m*melicth oc rykt. Th*e*rræ koni*n*g er megit mektik.
82 *b* Ha*n*nu*m* er lofuit at nydæ allæ q*wi*nnæ ‖ vdi hans rigæ, nar ha*n*nu*m* løſt*er*[53]. Ha*n* holder altidh tuſennæ oc firæ hu*n*dret elefantes[54] til at hafuæ j ſtridh, nar ha*n* thøm veder torff, oc thøm fødæ bønn*er*næ alt rigæt om k*r*ing. Elefa*n*tes kallæ te warkes oppa th*e*rriſſ mall. Jte*m* kommæ aff allæ honnæ fiſkæ een ſi*n*ne om arith hart in til landit och duællieſſ ter tre dawæ oc [ſtædiæ at tagæ thøm, hoo ſom vel tagæ thøm[55], m*eth* hendernæ, [huilkith eet ſtort gutz vnn*er* er[56]. Jek hafuer feluæ [tagit aff[57] tee ſa*m*mæ feſkæ. Jtem nota, at feſkænæ ko*m*mæ aa[58] th*e*n ſa*m*mæ tidh om arith, ſom [th*e*n ſa*m*mæ[59] meel, win oc honik vdh
83 *a* ‖ tags aff træen, ſom for*æ* er rørth, oc teſſæ for*nefn*de tu vnn*er*ligæ ting giordæ gud bodæ oppa in tidh for*æ* hertug Otge*ri* ſkil [aff Danmarch[60], oc ha*n*nu*m* til amy*n*nelſſæ lader vor h*er*ræ forny teſſæ forſc*r*efnæ vnn*er*ligæ ting huert aar. Jte*m* j for*nefn*de land er ſnielæ[61] ofu*er* modæ ſtor*æ*, och ther aff giør*æ* tee koſtælich madh for koni*n*ghin oc hans falch, oc muæ

[50] aggredit*ur* eu*m* ſuſtib*us* no*n* ferratis, *lat.* [51] inſula*m*, *lat.* [52] *A;* kalonot, *C;* calanoch, *lat. AB;* Calamoch, *lat. msc.* [53] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [54] *Indsat efter C:* Elephannther; *mgl. i A;* elephantes, *lat.* [55] *Så A;* Stedis at tage aff dennom huo ſom vill, *C;* prebent ſe omnibuſ libere capiendos, *lat.* [56] *A;* huilcket er it ſtort tegenn, *C; mgl. i lat. Efter* er *har A:* tet, *der sikkert bör udgå.* [57] *Så må der vistnok læses.* tagit thøm eller aff, *A;* verrit der oc tagit aff, *C; lat. har:* egoipſe cepi q*uorum*plures. [58] *Så A, men* p *er måske glemt foran;* paa, *C.* [59] *Så A;* dett, *C og således vel oprind.* [60] *Mgl. i C og lat. Om* Danmarch *se indl.* [61] *Så vist oprind. i A (jfr. s. 102[1]), men* e *er nu skjult med senere blæk, hvormed i randen*

j vidæ, at iek[62] hafu*er* ſeet ſa ſtoræ[63] ſnielſſ hus ter, at try falk mattæ ſkyulæ tøm ter j[63]. Jt*em* nar ma*n*ne*n* dør j t*ett*æ for*nefn*de[10] landh, ta ſkal huſfruen jord*is* leſuend*iſſ* m*eth* ha*n*nu*m*, oppa teth at ha*n* ma hafuæ he*n*næ m*eth* ſek vdi hint ‖ ann*et* 83 *b*
v*er*den[64].

Aff eet rigæ, ſom heter Smafaloru*m*[1], oc andræ øør.

Capitulum xxx^m[2].

Nota, at aff for ſc*re*fnæ land ma mand ſeylæ ofu*er* [t*eth* veſtræ haff[3] oc til een *ø*ø, heter Caſpho[4]. [Ter hafuæ tee ſa dan ſedh[5]: Nar ter vorder nager ſyuger, ſa at tee ikcæ trøſtæ ha*n*nu*m* at leſuæ, ha*n*nu*m* he*n*gæ tee vdi eet trææ leſue*n*diſſ, før ha*n* dør, oppa *teth* at ormæ ſkulæ ikcæ ko*m*mæ til hans lege*m*mæ, men tee villæ, at he*m*mællens fulæ ſkullæ ædæ hans køth, oc tee tro, at allæ fulæ ær*æ* gutz ænglæ. Jt*em*[6] haf[uæ] te oc een anne*n* ſed[7]: Nar nog*er* vorder ſyuger, ta kaſtæ tee een ſnaræ at[8] ‖ hans hals oc 84 *a*

er skrevet ſneyle. *Lat. har:* teſtudi*n*es. [62] iek ‖ jek, *A.* [63] *Efter C:* ſtore; ſtort, *A (i randen er med senere hånd tilföjet:* et). *Lat. har plural.* [64] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 30. [1] *Så A* (m *for* in); Smaffalorum, *C;* Cynophalo*rum*, *lat. A;* cynaphilo*rum*, *lat. B.* [2] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [3] mare occeanum, *lat.* [4] *A;* Chaſzpho, *C;* kaffo, *lat. AB;* Caffo, *lat. msc.* [5] *Mgl. i lat.* [6] *Svar. til* Jt*em* . . . hu*n*dæ *(s. 103*[1]*) har lat.:* In alia aut*em* inſula faciu*n*t ſuos infirmos an*te* mort*em* ab edoctis *in* hoc magnis canib*us* ſtra*n*gulari. [7] *C tilföj.:* at.

kylken j heel m*eth* ftor*æ* hu*n*dæ, oc fyden r*e*tæ te ha*nn*u*m* koftæligæ til oc æden for*æ* vilbrath [oc hollet[9] foræ een godh r*e*th j th*er*ris geftæ budh. Jte*m* nar ma*n* vd far aff th[e]nnæ *øø*, tha æræ th*e*r ma*n*gæ landh oc *øø*r, fom nw er la*n*ct at fc*ri*fuæ aff. Th*e*r nefth ko*mm*er ma*n*d till een *øø*, het*er* Melchy[10]. Th*e*r er t*eth* grummæftæ[11] oc verftæ falk, fom iek hafuer nog*er* tiid feet; te hugg*is* oc flaff al tidh, oc for*æ* een liden ting fla tee huer anne*n* j hiel; the fpar*æ* oc engin, oc nar too, fom we*nn*er[12] æræ, forlicheff, ta er ve*n*fkabit[13] ikcæ ful goth mell*ø*m th*ø*m[14], før en tee 84 *b* hafuæ drukch*it* een ful ftor drik aff ‖ huer anne*ns* blod. Tæden feyler ma*n* fræm for*æ* ma*n*gæ *øø*, [fom ma*n*gæ vnn*er*ligæ ting æræ vdy, fom lankt er nw at fc*ri*fuæ aff[15], oc ko*mm*er til een *øø*, heder Trachoide[16]. Ter er falkit vilt[17] fom andræ dyur; te boo vdi [clepp*er*, biergæ oc g*ra*fu*er*[18] oc ædæ hugh ormæ oc andræ ormæ oc dyur, fo*m* the th*e*r faa ku*n*dæ; te talæ oc jkcæ, men th*er*ræ velliæ[19] vifæ tee m*et* tegn fom andræ du*mm*æ. Tee elfkæ megit dyr*æ* ftenæ for th*er*ris fk*ø*n heth och jkcæ for th*err*is dygh fkill, oc finn*er*ligæ [hafuæ tee[5] een ften, ha*n* hafuer ty oc halft*re*diæfinztyuæ hondæ 85 *a* lidhæ; ha*n* heter Tracoitides[20]. Tæden ‖ oc ofu*er* [t*eth* veftræ haff[21] far man ind vdi eet rygæ, heth*er* Natu-

---

[8] om, *C.* [9] *Mgl. i C.* [10] *A;* Mechj, *C;* Milke, *lat.* [11] *Efter C:* gro*mm*ifte; grofuæftæ, *A;* crudeliffimi, *lat.* [12] *A* (= w ve*nn*er); venner, *C.* [13] befkickit, *C;* pax, *lat.* [14] *C tilföj.:* faa viidt wenfkabit Skall holdis, oc fig belanger. [15] qui in fingulis intrare *et* moram facere fiue trahere voluerit. ftupenda multa videbit, *lat.* [16] *A;* Trochaide, *C;* Tracoyde, *lat. A;* tracoide, *lat. B.* [17] abfq*ue* vllo ingenio, *lat.* [18] cauernis, *lat.* [19] *A;* bolige, *C;* conceptus, *lat.* [20] *Efter C;* trachotides, *A;* trachoitidis, *lat. A;* tracoides, *lat. B.* [21] occeanum, *lat.* (*jfr. not. 3*).

me*ra*m[22]; t*eth* er vel tufe*n*næ milæ ftort[23], fom leuce kalleff. T*eth* falk, fo*m* th*er* fød*eff*, hafuæ hofuith fom andræ hu*n*dæ; [tee hetæ[24] in g*re*co Cynophaly[25]. Te ga oc altid nøgnæ wden een lide*n* cludh, fom te hafuæ for*æ* oc bagh at fkiwlæ th*err*æ lønlich tingh m*eth*; toch hafuæ te fkel oc vidh, te ær*æ* oc megit dyugdæligæ oc vel voxnæ falk oc fterkt aff leder oc [hordhæ at rettæ[26]. Nar tee hafuæ kryy, ta hafuæ te [ikcæ anne*n* vobn en[5] langæ fpyuth oc bretæ fkiollæ. Te ft*ri*dæ megit ma*n*næligæ oc clogligæ; huilkin[27] fongæ te gribæ j ‖ ft*ri*den, then[28] ædæ te geneft*e*n vden 85 *b* nog*er* mefcu*n*dæ. Te bedæ oc allæ[29] til een oxæ[30], oc ter for*æ* bær huer t*err*æ th*er* j[31] fith ænlidæ een oxæ aff guld eller aff følff. Jte*m* er th*err*æ koni*n*g megit mektik oc righ; han ber om k*ri*ngh fin hals vdi eet bond try hu*n*dr*eth* øfter lands marga*ri*tas, oc th*er* læff han fynæ bøn*er* oppa [huer daw, før han æder[9], fom vy giør*æ* m*eth* p*ate*r no*fte*r. Han ber oc om fin hals een koftælig robin, fom ædlæ, re*n*, fkøn oc fkine*n*dæ er; ha*n* er fa lang fom een ma*n*tz fodh oc fem fingræ bred. Th*e*n lader han koftæligæ forwar*æ*, [thy at ha*n*s ligæ finde*ff* ikcæ[5]; meftæ han th*e*n fteen, tha huld*is* ha*n* ‖ ikcæ leng*er* for koni*n*g. Keyfær*æ* 86 *a* Gra*n*tka*n* hafu*er* offtæ oc ydæligæ m*eth* ftor clogheth arbeydit th*er* om, [at han mattæ fa then ften[32], bodæ

[22] *AC;* Natumeran, *lat. A;* natimera*m*, *lat. B msc.* [23] *Lat. har*: de circuitu. [24] *Oprind. vel*: tee (= ty) hetæ tee = Unde *et* . . . vocantur, *lat.* [25] *Rettet.* Cynophalij, *C* (ij *for* y)*;* rimaphali, *A;* cynophali, *lat. A.* [26] *A;* haarde att fette til rette, *C;* de omni forefacto rigidam iufticia*m* exercentes, *lat.* [27] *Efter C:* huilckenn; huilkæ, *A; lat. har singul.* [28] *Efter C*: den; thøm, *A (jfr. not. 27).* [29] *A;* altiid, *C;* omnes, *lat.* [30] *Første bogstav ligner i A mere* e *end* o. [31] *Mgl. i C og lat.* [32] *Indsat efter*

m*eth* gafu*er*, forrethzlæ eller orloff, men[33] han ku*n*dæ aldry fongin. Jte*m* nar ma*n*d ſeyler thæten, ta ko*m*m*er* ma*n* til een *øø*, heth*er* Silla[34]. Hu*n* er ottæ[35] hu*n*dr*eth* milæ, ſom leuce kalliſſ, ſtoor[23], oc th*er* boer[36] ikcæ megit falk vdy for*æ* ma*n*gæ hondæ[9] ondæ ormæ ſkil, [oc ſinn*er*ligæ æræ th*er* kokodrylly[37]. Te æræ ſtrybædæ, ſortæ och gulæ, oc hafuæ fir*æ* ſtakcædæ been oc brethææ[38] cløer; ſo*m*mæ aff thøm ær*æ* træt-tyuæ føder langæ oc ſo*m*mæ ſtækgræ[39]. Huor tee frem
86 *b* gongæ, th*er* liggh*er* een wey [effth*er*, lighæ‖ſom[40] een ma*n* hadæ dragh*eth* th*er* frem een ſtoor knwb. Wdi th*et* ſa*m*mæ land er eet høgt biergh[41] oc breth; øfu*er*ſth oppa [teth ſammæ bierghæ[42] er eet digæ m*eth* vatn, oc doræ ſiær[43], at vor*æ* forældræ Adam oc Eua[44] the [grætæ th*et* vatn[45], th*er* tee vor*æ* vd kaſtæ aff P*ar*adiis, oc oppa botnen j th*et* ſa*m*mæ vatn føde*ff* ma*n*gæ koſtæligæ ſtenæ, marga*ri*te oc andr*æ* ſtenæ. Teth fattigæ falk ther aff landit plæyer altid[31] m*eth* koni*n*gins orloff indh tid om arit at go*n*gæ j th*et* vatn oc feſkæ ther opp koſtælighæ ſtenæ; tok ſmø*ri*æ tee tøm til

---

C: att hand motte faa denn ſteenn; *mgl. i A;* Pro iſto carbunculo acquirendo, *lat.* [33] *Indsat efter C; mgl. i A;* ſed, *lat.* [34] *A = lat.;* Sila, *C.* [35] *Efter C:* viij; ſyu, *A; lat. A msc. har:* octingentas, *lat. B:* lxxx. [36] vor, *C.* [37] Sunt autem cocodrilli ſpeciales ſerpentes, *lat.* [38] *I slutn. af linje (se kap. 4 not. 17).* [39] *Efter den lat. tekst skulde der stå:* længræ. [40] *Efter C:* effter, lige ſom; *A har:* lighæ effther ſom. [41] *Tilföjet over linjen (efter* breth) *med senere hånd i A; C har sikkert den oprind. orden:* høyt bierge oc brett. [42] *Efter C:* dett ſamme bierge. *I A findes kun med senere hånd:* teth. [43] *Over mellemrummet mellem* i *og* æ *har A en hage, hvis betydning ikke er klar; denne og* r *synes at skyldes senere hånd.* [44] *I A oprind. skrevet* euæ, *ved en lille streg rettet til* eua *(jfr. kap. 17 not. 2).* [45] *A;*

foren met een yrth, ſom heth*er* lemonſe[46], ſom før er
nefnd, ‖ thi at th*er* er ma*n*gæ forgiftigæ ormæ, oc aff 87 a
th*et* vatn flith*er* een ſtrøm, th*er* vdi finneſſ oc ma*n*gæ
dyræ ſtenæ. Jte*m* ſieſſ[47] th*er*, at te dyur oc ormæ,
ſom ter vdi landit æræ, ſkadæ entæ f*re*mmædæ falk
me*n* all eneſtæ th*er*ris egit falk[48]. Jte*m* æræ th*er*
[huidæ løw*er*[49], gantzæ ſtoræ, oc mangæ andræ dyur
och fughlæ, ſma oc ſtoræ, ſom ikcæ æræ vdi vor*æ*
landh. Jek ſa th*er* oc fler*æ* ſtæder eet ſtort vnder,
ſom iek til fore*n* nøwæ troth hadæ, ſaſom er geſſ m*et*
tu hofuit. Jte*m* ſyneſſ th*er* hafuit fler*æ* ſtædæ megit
høgræ een landit; hoo ſom langled*is* ſeer th*er* til,
ha*n*nu*m* tikcher, at vatn*it* hengh*er* ‖ ved ſkyen, huilkith 87 b
mek hatæ varit eet ſtort vnn*er*, hadæ jek ikcæ leſt
t*et*tæ efth*er* ſc*re*fnæ[5]: Mirabiles elac*i*ones[50] maris *et*
cetera[51].

Aff mangæ øør findh*er* vdh.

Capitulu*m* xxxjm.

Hoo ſom far aff for ſc*re*fnæ land findh*er* udh, ha*n*
finn*er* eet rwmt koni*n*gs righæ, ſom kallis Dondyn[1],
oc the*n* koni*n*g hafu*er* fir*æ* oc halft*re*diæſinz tyuæ
koni*n*gæ vnner ſek, ſo*m* om k*r*ing ha*n*nu*m* beſidendæ
æræ vdi tee øør, ſom th*er* om k*r*ingh liggæ. Nar
nog*er* ma*n*d vordh*er* th*er* ſyug, ta gar een [hans veen[2]
til aff guden oc forhører aff ha*n*nu*m*, om ha*n* ſkal ‖ døø 88 a

giorde det vand, met deris graad, *C.* [46] lymonſe, *lat.* [47] *A har* ſieſſ *med en streg over* e; ſigis, *C.* [48] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [49] *Rettet.* huidæ low*er*, *A;* hinde løbe, *C;* leones albi, *lat.* [50] *A = lat.;* elocutiones, *C.* [51] *AC; mgl. i lat.*

Kap. 31. [1] *A;* Dondin, *C;* dondyn, *lat. msc.;* doudin, *lat.*

aff then ſyugæ. Sier[3] affguden ney, tha ſier ha*n* ha*n*-
nu*m*[4] oc lægædom m*eth*, ſom ha*n* ſkal fongæ bod aff;
ſier ha*n* oc, at han ſkal døø, ta [byudæ te til ſa*m*me*n*
allæ ve*n*n*er*[5] oc ſla [then ſyugæ[6] j heel oc rethen uel
til oc ædhen m*eth* ſtor høgtidh m*eth*[7] glædæ oc ſeydhen
ſpell. Jte*m* vdi [the øør[8], ſom th*er* om *kri*[n]g ær*æ*,
find*eſſ* falk, [ſo*m* vtroligæ vnn*er*ligæ æræ ſkaptæ[9]. J een
øø er falkit ow*er* madæ megit[4] ſtort, oc the hafuæ
jkcæ vden eet øfuæ, *teth* ſider for*æ* vdi endit[10]; te ædæ
all th*er*ris mad raa, kiøt oc feſk[11], for vde*n* ſalt
eller nogr*æ*[4] andræ yrt*er*. Jte*m* er th*er* een anne*n* øø,
88 *b* ter boer falk, ſom gantzæ van‖ſkapt er oc vſinlicth. Te
hafuæ huerke*n* hofuith ell*er* hals, oc ty hetæ tee
Acephaly; øwe*n* hafuæ tee[12] [for*æ* thøm, eet po*n*næ
huer ſidæ oppa briſt*ith*, oc th*er* j mellø*m* een ſtor
oben mu*n*dh[13], ſkapt ſom een heſtæ ſkow. Jte*m*
po*n*næ een anne*n* øø er falk, [ſom hafu*er* fleth ænlidhæ
for vdhen næſæ oc øgnæbraa oc[4] [hafuæ ſma gab vdi
then ſtæd oc gantzæ lidhen mwn[14]. Jte*m* vdi een
a*n*ne*n* øø er falk, th*erris*[15] øfu*er*ſtæ læbæ er ſa ſtor
oc wider, at m*eth* ha*n*nu*m* mwæ tee betekcæ alt th*er*ris
ænlidæ. Jte*m* j een a*n*ne*n* øø er falk, ſom[16] hafuæ ſa
9 *a* liden mwn, at[17] ‖ te ſkulæ tagæ [tørr*æ* fødæ til thøm,
øll och madh, m*eth* ſma piber[18], oc the hafuæ

B; Dyndon, *lat. A.* [2] aff hans gode venner, *C.* [3] ſier ‖ ſier, *A.* [4] *Mgl. i C.* [5] *A;* till hobe famblis alle hans ve*n*ner, *C; con*uocatis *am*icis, *lat.* [6] *Efter C:* denn Siugge; ha*nnum*, *A;* infirmus, *lat.* [7] for, *C.* [8] *A;* enn Øe, *C;* infulis, *lat.* [9] *A;* ſom wtrolige er*re*, dee erre vnderlige Skabtte, *C; lat. har:* incredibiliter diuerſe gentes. [10] *A;* anſictet, *C;* frontis, *lat.* [11] *A;* fleſk, *C;* piſces, *lat.* [12] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A.* [13] ante ad ſcapulas. *et* in loco pectoris os ap*er*tum, *lat.* [14] cum p*ar*uis foraminib*us* oculo*rum*. *et* fiſſura modica loco oris, *lat.* [15] ſom deris, *C.* [16] *Efter C;* at te, *A.* [17] at ‖ at, *A.* [18] deris mad

huerke*n* tu*n*gæ eller te*nner*, thi ku*nn*æ tee ikcæ talæ vde*n* m*eth* tegn. Jte*m* er j een anne*n* *øø* falk, ſom vel er ſkapt oc voxith; te hafuæ føder ſom andræ heſtæ oc æræ ſa raſkæ løbend*iff*, at te *gri*bæ villæ dyur j ſkowen, tee ſom te ædæ. Jte*m* vdi een anne*n* *øø* er falk, ſo*m* ga*n*tzæ lodnæ æræ oc ga oppa he*n*der oc føder oc løbæ opp at træ ſo*m* andræ aber. Te ku*n*dæ jkcæ talæ, tok ſineſſ tee at var*æ* ſkæligæ, ty at te hafuæ koni*n*g oc andr*æ* embitzmen, ſom th*ø*m ſtirer[19]. Jtem oppa een annen ‖ *øø* æræ tee allæ 89 *b*
haltæ; thy huer man [at tee[20] hafuer føder, ta gaa tee toch vnn*er*ligæ paa th*er*ris knææ, [ſa at te offtæ fallæ neder, ter te gaa ſkullæ[21]. Jte*m* vdi een anne*n* *øø* er falk, ſom hafuæ bodæ delæ, [q*wi*nnæ oc ma*n*d[22]; nar te [nydæ ma*nn*en[23], taa giør*æ* the børn, nar te [nydæ q*wi*nne*n*[24], ta giørs tøm børn, ſom tee fødæ, nar th*er*ris tid ko*m*mer. Jte*m* vel jek nu ladæ beſtonnæ ma*n*gæ vnn*er*ligæ ting, ſom finneſſ vdi forne*fn*de fir*æ* och halfſt*re*diæſinztyuæ *øø*r, bodæ om falk, oc andræ ſtikcæ, aff ſkafnith, aff ſeder, aff g*er*ni*n*gher ſom megit vtrolicth er th*ø*m, ſom fingit ath ‖ hør*æ*, 90 *a*
ty at tet vor*æ* meg*i*t lank all ting fullæligæ vd at ſc*ri*fuæ, ſom te ter ſkaptæ æræ[25].

---

till ſig mett Smaa piber, diſligiſte deris øll, *C.* [19] ſtyre oc raade, *C.* [20] *Indsat af udg.; mgl. i A. C har:* de viiſze huermand att de. *Lat. har:* qui lic*et* pedes habeant. [21] vt de paſſu in paſſum videant*ur* caſuri in terra*m*, *lat.* [22] *A;* Quinders oc mends Skabning, *C; lat. har:* ſexu*m* tam maſculinu*m* q*uam* femininu*m* habenteſ. [23] *A;* bruge mandenns, *C;* maſculino vtuntur, *lat.* [24] *A;* lade ſig bruge, *C;* feminino (vtuntur), *lat.* [25] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *Slutn. af kapitlet, 26 spalte-linjer i lat., er forbig.*

Aff teth godhæ rygæ Manti[1].

Ca*pitulu*m xxxij[m][2].

Nota[3]. Efft*er* ty at ſaa ma*n*gæ me*n*niſkæ oc troll[4] æræ vdi for*nefn*de *ø*ør, ſom vnn*er*ligæ ſkikcædæ oc ſkaptæ æræ, ta vil[5] jek ey nw ytermer*æ* [ſc*ri*fuæ aff th*ø*m aff tee *ø*ør[6], ſom ſinn*er*mer*æ* udh æræ, ſom megit vnn*er*ligæ ting oc falk oc andræ *cr*eatu*r*æ vdi ſinneſſ, meſt forty at hoo ſom t*eth* leſtæ eller hør*æ*, ha*n* teth nøwæ tro villæ, och villæ[7] jek ikcæ ydermeræ far*æ* ſinn*er* vdh for ma*n*gæ honnæ far*æ* ſkil, ſom te
90 *b* mek beretæ, || ſom t*eth* vel veſtæ. Thy vell jek nw ſiæ af t*eth* ſtor*æ* rigæ[8] ruktæ oc makt oc æræ, ſom keyſær*en* aff Tarta*r*en hafuer. Ty for jek ta [ſinn*er* ud[9] m*eth* mit ſelſkap til ſkips oc vor lengæ vdæ j ſøen oc led th*e*r ſtor nødh, før en jek frem kom til t*eth* rygæ, ſom kalles Ma*n*ti, huilk*eth* ſom ligg*er* til t*eth* øfr*æ*[10] India po*n*næ te*n* enæ ſidæ oc løber intil Tartaren pa te*n* anne*n* ſidæ. T*eth* rygæ Ma*n*ti efft*er*

Kap. 32. [1] *Her og i det følgende har A:* Manti, *C:* Manti, *lat. A:* Manty, *lat. msc.:* Mantzi, *lat. B:* manchus. [2] *A har:* xxxiij[m]; 32, *C.* [3] *Rettet.* Nw, *A;* Nu att, *C; mgl. i lat. (se kap. 27 note 1). Svarende til det følgende* (Efft*er* ty . . . ſkips, *l. 3—14) har lat.:* Quonia*m* igit*ur* tot *et* talia in iſtis inſulis vidimus mo*n*ſtra. que ſi explicarem ſcribendo vix a legentib*us* o*mn*ia crederent*ur*. *(lat. A tilföj.: et)* non curauimus vlterius *pro*cedere ſub polo auſtrali. ne in maiora pericula incideremus. ſed *pro*pter audita*m* *et* nobis inuiſa*m* famoſitate*m* potentie. nobilitatis *et* glorie imp*er*atoris tartaro*rum* verteba*m* facie*m* cu*m* ſocijs nauigare magis verſus oriente*m*. [4] trelle, *C.* [5] *Efter C:* vill; villæ, *A.* [6] *Så AC.* [7] vill, *C.* [8] *Så A;* Rigis, *C og således måske oprind.* [9] *Så AC;* verſus orientem, *lat.* [10] *A;*

ſin ſtorlichedh er bæter, løſtælich*er*[11] oc rigær*æ* aff allæ honnæ ſtikcæ een noger te rigæ, [ther om[12] liggæ, oc æræ allæ dyur, fulæ oc falk fedæræ oc ſkønæ*rœ*[13], oc ‖ nøwæ finneſſ thy[14], ſom gongæ oc [bed*is* th*er*[15] 91 *a* mad, thi at tee hafuæ ther allæ nok. Teer ær*œ* ſkønæ me*n*d oc en ſkønæ*rœ*[16] q*wi*nnæ. Me*n*ne*n*næ hafuæ faa hord oc langæ vdi th*er*ris ſkeg, [oc ſidhæ oppa bodæ ſidher vidh th*er*ris mu*n*d, ſa danæ hord ſom her hafu*er* wor*œ* kattæ[17]. Jte*m* th*er* wy førſt ko*m*mæ oppa land*i*t, tha fu*n*dæ wy een ſtad, ſom heth Lachori[18], eend dags ferd fran hafuith, [oc the, ther bodæ, the vor*œ* allæ *cri*ſtnæ[19]. Tha vndrædæ wy m*eth* ſtoor glædæ, at wy fwnnæ een hell ſtath m*eth* *cri*ſtnæ falk, oc er for*nefn*de rigæ meſtædel beſeth m*eth* *cri*ſtnæ falk, oc vor vdi for*nefn*de ſtadh godh tiid oppa allæ ‖ honnæ 91 *b* ſtikcæ oc ſinn*er*lygæ po*n*næ ædendæ war*œ*. Ter er oc een hondhæ ormæ, ſom te ædæ th*er* j allæ honnæ geſtæbudh, oc fingæ tee ikcæ aff ha*nnu*m til ſiſtæ reth, ta takchædæ tee lidit for geſtæbud*it*. Jte*m* ær*œ* vdi for*nefn*de rigæ ma*n*gæ ſtæder, kyrker och cloſter, ſo*m* hertug Otger*us*[20] ſtiktædæ. Jte*m* æræ th*er* ſtor*œ* høns; te hafuæ ik[c]æ fiædræ ſom wor*œ* høns hafuæ, me*n* te hafuæ ſkøn, huith[21] wll. Jte*m* ær*œ* th*er* ma*n*gæ

eſtre, *C;* ſuperiorif, *lat.* [11] *A;* koſteligere, *C;* delectabilior, *lat.* [12] *A;* ſom der omkring, *C.* [13] *Herefter har lat.:* alijs. [14] der x, *C. Lat. tilföj.:* in vna ciuitate. [15] bede deris, *C.* [16] *A har:* ſkonær*œ*. [17] *Således må der vel læses.* oc ſidhæ bodæ vidh mu*n*din ſom her hafu*er* wor*œ* kattæ ſa danæ hord ſider ther ved th*er*ris mu*n*d, *A;* och ſide oc viide paa begge ſider vid deris mund, ſaadanne haar ſom vorre katte her haffue, *C. Lat. har:* ſed viri loco barbe habent p*er*paucos pilos. rigidos *et* lo*n*gos ab vtraq*ue* p*ar*te oris que*m*admodu*m* n*oſt*ros videmus habere cattos. [18] *Rettet.* lathori, *A;* lachorij (ij *for* y), *C;* Lachori, *lat.* [19] *Mgl. i lat.* [20] *C tilföj.:* aff danmarch. [21] *Mgl. i C.*

ta*m*mæ odræ, ſom nedh løbæ j vatn*ith* oc hentæ feſkæ
til th*er*ræ h*er*ræ, nor tee[22] tøm til ſigh*er*. Ffra*n* th*e*n
ſtad oc nog*ræ* dags ferd ko*m*m*er* mand til een anne*n*
ſtad vdi t*eth* ſa*m*mæ rigæ, ſom heth*er* Caſſaye[23]; t*eth*
92 *a* er ſaa megyth ‖ at ſiæ ſom he*m*melſſens ſtad, forti at
ma*n*d men*er*, at t*eth* er th*e*n ſtørſthæ ſtad, vdi verden
er. Ha*n* er halft*re*diæſinztyuæ leuce eller milæ om
k*ri*ng oc er ſa ſnæwert beſeth m*eth* ſalk, at th*et* ſtort
vnn*er* er, oc ligg*er* th*et*[24] vdi hafuit, ſo*m* We*n*nedie
giør. Th*er* er oc mer end tuſennæ oc tu hu*n*dr*it* broer
eller briggher, oc [for*æ* broen[25] er eet ſtort torn koſtæ-
lict oc ſterkt oc ſalk oppa, ſo*m* ſtaden beuoogæ[26] omod
keyſær*en* G*ra*ntkan. Th*er* ær*æ* oc ma*n*gæ C*ri*ſtnæ oc
cloſther aff[27] ſortæ brøder oc gra brødræ, ſom th*er*
ikcæ tiggæ. Th*er* er oc megin ſøgni*n*g aff kiøpmend
92 *b* aff allæ ‖ land. Th*er* vox*er* oc godh wiin, ſom th*er*
kald*iff* bigon. Jte*m* er th*er* eet cloſt*er* een mill fra*n*
ſtadh*e*n, ſom er een abbacia aff hetni*n*ge[28], oc hoos
th*et* cloſter er een ſkow, ſom all om k*ri*ng in er lucth*er*.
Th*er* ſta vdi ma*n*gæ træ aff ma*n*gæ ho*n*næ fructh, oc mith
vdi ſkowe*n* er eeth høgt biergh oc wiit, oc j for*nefn*de
ſkow ær*æ* ma*n*gæ vnn*er*ligæ oc ſiælſinæ dyur[29], huilkæ[30]
dyur mu*n*kænæ aff cloſtær*et* gifuæ th*e*n almøſſæ, ſom tee
optagæ aff bordhit[31], vdi koſtælygæ gulkar oc leggæ
megit[21] mer til, en allmøſſæn til ſigh*er*, och nor th*e*n,
93 *a* ſom almøſe*n* ſkyftæ ſkal, ringher een ‖ clokcæ, ſom er

[22] hannd, *C.* [23] *A;* Caſzaj, *C;* Caſaie, *lat. A;* Caſye, *lat. B.* [24] *Så A;* den, *C.* [25] in quolibet (ponte), *lat.* [26] *A;* beuare, oc beuoge, *C;* tuenda, *lat.* [27] *Efter C;* oc, *A;* de, *lat.* [28] hertugen, *C;* pagana, *lat.* [29] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [30] *Svarende til* huilkæ . . . til ſigher *(l. 25) har lat.:* deferunt*ur* reliquie ciborum cu*m* magno additamento n vaſis auro lucentibus ad hunc pratum. [31] *C tilföj.:* vdi kloſterit.

aff ſølff, huilken han ber vdi ſin hand, tha ko*mm*æ løbend*iff* mer end tu tuſe*nn*æ dyur, ſtor*æ* oc ſmaa, oc ſettæ thøm allæ vdi een ring ligæ ſo*m* and*ræ* fatigæ falk. Taa[32] gaa tee, ſom th*et* befal*it* er, oc ſkiftæ maden mellem thøm [ſom j bland annit fatikt falk[19], oc nar tee hør*æ* clokken een[33] anne*n* tidh, ta løbæ tee allæ bort j gen, huer ſin wey, at ſkowe*n*. Wy ſtrafuædæ thøm, for*æ* huy te gafuæ ikcæ fatikt falk ten mad; ta ſua*ræ*dhæ tee j gen oc ſadhæ, at tid ko*mm*e*r* entit fatikt falk, oc ko*mm*æ te en tid, tha wyllæ te en heller fødhæ te fatigæ dyurr || th*er* m*eth*. Th*erris* wanthro er ſaa, 93 *b* at nar noghræ ædhlæ eller welbyrdigæ folk døø, ta far*æ* therris ſiælæ vdi tee ædhleſt oc bæſtæ dyur, oc nor [nogit annit falk[34] døør, ta far*æ* th*er*ris ſiælæ vdi [te andr*æ* dyur, ſom my*n*dræ æræ[35], oc th*er* pinæſſ tee[36] for*æ* th*erris* ſindh*er* ſa lengæ, til tee hafuæ fult giorth, oc ko*mm*æ ta ſtrax til P*ar*adiis, [huilkit te wer een ſtor wantro och willelſſæ er[37]. Jte*m* æræ ma*n*ghæ[38] vnn*er*ligæ ting j for*nefn*de ſtadh, aff huilkæ jek ikcæ nw[39] ſc*ri*fuæ wil.

---

[32] der, *C.* [33] *Mgl. i C; lat. har:* denuo. [34] ignobilium, *lat.* [35] beſtia*rum* vilium, *lat.* [36] *Indsat af udg.* [37] *Mgl. i lat. Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [38] mult a . . . alia *lat.* [39] *C tilföj.*: ydermere.

Aff een honnæ folk, ſom hedæ Pigmei[1], och wæyyen til Cathay.

Ca*pitulu*m xxxiij*m*.

Fran th*e*n for*nefn*de ſtad oc til en[2] annen, ſom heth*er*
94 *a* Tilonſo[3], er || ſex dags ferd, oc then ſtad er mwrith[4]
oc tyuæ milæ lang, ſo*m* kallæff leuce, oc vdi ſtadh*e*n
er tryſinztyuæ ſtenbriggh*er*; jek ſa thøm aldr*æ* ſkønær*æ*.
Th*er* er[5] kouni*n*gins førſtæ ſædæ aff Ma*n*ti, thy at th*et*
er een faſt ſtadh oc løſtik oc full aff allæ honnæ rigdom, oc th*er* neſt wor hans ſædhæ j for*nefn*de ſtadh
Chaſſaye[6], men nw er ha*n*s ſædæ vdi een anne*n* ſtad.
Jte*m* yterſt vdi for*nefn*de rigæ Ma*n*ti løber eet ſtort
watn, ſom kalleſſ Dolay[7], oc th*er* ſom then flod er
ſnæfreſth, th*er* [er hu*n* fir*æ* milæ breth, och th*er* neſth[8]
94 *b* vdi een ſtakceth tidh ko*m*m*er* ma*n*d | vdi [eet keyſær*æ*
rigæ aff Tarta*re*n[9], oc mand ſkal følliæ th*et* vatn, ſom
for*æ* er ſc*re*fuit, intil th*et* land, ſo*m* Pigmej vdi boo.
Tee Pigmej æræ ſtakcædæ aff vexſt oc æræ ikcæ lenghræ eend een ma*n*tz arm eller ſa langæ ſom tre hendh*er*, oc thee ær*æ* gantzæ ſkønæ oc lyfffaligæ, bodæ q*wi*nnær oc me*n*d. The leſuæ ikcæ menæligæ[10] le*n*gh*er* en ſex aar eller ſyw; te, ſom leſuæ ottæ ard, tee æræ megit gamlæ, oc tee mwæ giftis, nar te ær*æ* eet

Kap. 33. [1] *C har her og i det følg.:* pingmei. [2] *Efter C:* enn; then, *A.* [3] *A;* Tilonſze, *C;* Tylenfo, *lat. A;* tylenſo, *lat. B.* [4] *A;* nu ret, *C.* *Lat. har:* cuius muri per circuitu*m* tendunt*ur* ad ſpacium .xx. plene leucarum. [5] *Så AC; læs:* wor; fuit, *lat.* [6] *A;* Caſzaj, *C;* Caſſaye, *lat. A;* Caſye, *lat. B.* [7] *A;* Dolaj, *C;* Dalay, *lat. A msc.;* dylayde, *lat. B.* [8] *Mgl. i C.* [9] imp*er*ium tartaroru*m*, *lat.;* aff *mgl. i C.* [10] *Efter C:* meenlige;

halt ar ga*m*læ, oc vdi *teth* ann*it* ar tha fødæ te børn. Tee æræ[11] fkellighæ oc witthigæ oc hafuæ goth n*øm*- ‖ mæ at allæ te *ger*ni*nger*, fom te ku*n*dæ giør*æ* aff filcæ 95 *a*
eller guld[12]. Tee[13] ftridæ offtæ omod ftor*æ* fughlæ, fom tid j landit[14] fankcæff j ftor*æ* flochæ oc giør*æ* thøm fkadæ, fa at th*er* blifu*er* ma*n*gæ dødæ aff thøm oppa bodæ fider. [Te giør*æ* engtæ groft arbeydæ, the faa ey, te pløyæ ey, te arbeydæ ey j win gord[15], mæn th*er* boer[16] ann*it* falk j bland tøm, fom[17] fa ftoræ æræ, fom wy æræ. [Te tiænæ[18] thøm oc giør*æ* th*err*æ arbeydæ, huilkæ fom lidæ oftæ[19] forfmædelfæ aff for*nefn*de fmaa falk. T*ett*æ efft*er*fc*re*fnæ er eet ftort vnn*er*, at[20] t*ett*æ ftor*æ* falk føddæ børn j bland t*ett*æ for*nefn*de fma falk, ‖ [huilkæ børn aldri wor*æ* ftør*r**æ* 95 *b*
een t*ett*æ fma falk[8]. Ter*re*s land er ikcæ ftort, tok er th*er* tolf ftæder udi, oc een aff thøm er ftor oc vel om mwrit, huilken keyfæ*re*n Gra*n*tka*n* ladher wel forua*r**æ* m*eth* webn[21] folk j mod koni*n*gin aff Ma*n*ti[22]. Ter neft ko*mm*e*r* ma*n* in j keyfæ*r**æ* Gra*n*tkans land, fræm ath ma[n]gæ ftæder oc byæ, ther fom ma*n*gæ atfkiligæ feder oc vnn*er*ligæ ti*n*g ær*æ*, ok fa vdi eet rigæ, fo*m*

---

ma*n*næligæ, *A; com*muniter, *lat.* [11] *A har:* aræ. [12] *Så AC; læs:* wld; *lat. har:* lana arbo*rum.* [13] *Svarende til* Tee . . . fider *(l. 7) har lat.:* freq*uente*r prelia*ntur* c*ontra* grandes (grues, *lat. A*) aues p*ro*prie exercitib*us* *con*gregatis hi*nc* in*de* *et* fit ftrages vtrimq*ue* (vtru*m*q*ue*, *lat. A*). [14] *Efter C:* lanndet; la*n*d, *A.* [15] non laborant terram predia feu vineas, *lat.* [16] *A;* vor *C;* morant*ur*, *lat.* [17] *Indsat efter C; mgl. i A.* [18] *A;* fom tiene *C. Lat. har:* qui eis incolunt. ficuti ferui. *Har det oprind. været:* . . . tøm, faa ftoræ fom wy æræ, fom tiænæræ oc giøræ . . . ? [19] *C tilföj.:* ftor. [20] *Svarende til* at . . . falk *(l. 15) har lat.:* du*m* dicti ho*mi*nes in terra genera*nt* vel pariunt non crefcit p*ro*les fupra pigmeo*rum* ftatura*m*. [21] *A har* wobn *(for* webn = webnt, *jfr.* væpnt (væptn) folk, *s. 23*[13]*);* beneffnit,

hether Janichan, ſom er eet aff te tolf rygæ, ſom [keyſæræ rigæ aff Tartaren[23] er vnnergifuit. Then beſtæ ſtad vdi teth righæ hedher och Janichan[24]; han
96 a er full aff kiøpmanſkaph ‖ oc rigdom vdhen ændæ oc gifuer keyſæren[25] ſtoor ſkath; [ſom iek hørdæ vdi then ſammæ ſtad[26], [ta hafuer keyſæren[27] aff then ſammæ ſtad [huert aar[8] [halftrediæſinztyuæ tuſennæ[28] [cumen gildænæ[29], oc j huert cumen er ty[30] tuſennæ[31], thet giør halftrediæſinz tyuæ tuſennæ[32] ſynnum thy tuſennæ gildænæ; oc ſem hetenſkæ milæ thæthen er een annen ſtad, hether Mecheyn[33], oc [ther giøres[34] coſtæligæ oc ſtoræ ſkib aff eet honnæ træ, ſom er gantzæ huith[35]; af thet ſammæ thræ biggiſſ ther pallacia oc koſtæligæ huſſ. Jtem tædhen oc ottæ dags ferd kommer mand fræm at mangæ koſtæligæ ſtæder ok byæ oc intil een ſtad, ſom hether Lancherin[36], ſom megit beruktik er aff

---

C. [22] *A har her:* monti. [23] *A;* keyſzens rige er aff Tartarenn, *C. Lat. har:* quibus diſtinguitur totum imperium tartarorum. [24] *Efter C;* jænichan, *A.* [25] proprio regi, *lat.* [26] *Indsat efter C:* ſom ieg hørde vdy denn ſamme ſtad; *mgl. i A;* ſicut illi de ciuitate fatentur, *lat.* [27] *Indsat efter C:* da haffuer keyſzeren; *mgl. i A. Svarende til* ta hafuer . . . gildænæ *(l. 8) har lat. A:* valent anni regni redditus milia cuman florenorum auri; *lat. B:* valet annue regi quinquaginta milia . . .; *lat. msc.:* valet annuatim regi .l. milia . . . [28] *Efter C:* lm; firæ oc ha[l]ſtrediæſinztyuæ, *A; angående lat., se not. 27.* [29] gyldenne cuman, *C.* [30] *Efter C:* x; er, *A;* decem, *lat.* [31] *Det følgende:* thet . . . tuſennæ *mgl. i C.* [32] *Indsat af udgiv. Lat. B har:* ſumma tributi annui quinquaginta milium milia floreni; *mgl. i lat. A msc.* [33] *A;* Mecheion, *C. Lat. har:* meke. in qua . . . [34] *A;* deris, *C. Svarende til* ther . . . huſſ *(l. 14) har lat.:* in qua fiunt de quodam albiſſimi *(B;* abietum, *A)* genere ligni naues permaxime cum aulis et thalamis ac multis edificijs tanquam pallacium tellure fundatum. [35] *C tilföj.:* oc. [36] *Efter C;* lacherin, *A;* lanceryn, *lat. msc.;* Lance-

ſtor rigdom oc køpmandſkaph. ‖ Han ligger oppa eet 96 b vatn, ſom hether Tarameran[37], oc ter neſt ta kommer man indy Tartaren[38], ſom heter Kathay. Vdi tettæ Katay er mangæ koſtæligæ oc mektigæ ſtader oc byæ, oc ter giøres oc koſtæligæ gerninger aff ſilkæ oc andræ ſtikcæ. Ter er oc megit[39] hantæring aff kiøpmanſkap oc yrther. Jtem gømmen fornefnde land Katay øſter udh kommer man frem at mangæ koſtæligæ ſtader oc byæ til een ſtad, ſom hether Fugarmago[40]; han er righer aff mangæ honnæ køpmanſkaph, ſom ſiælſin er; oc fremdelis øſter udh er een gammell ſtadh, ſom heter Caydo, oc ther hafuer keyſæren | Grantkan meen- 97 a lighæ ſith ſædæ, oc then ſtadh Caydo er hoos tyuæ hetenſkæ milæ om kring, oc han haffuer paa ſek tolff portæ[41].

Aff keyſæræn[1] Grantkans palatz.

Capitulum xxxiiij[m].

Nota[2]. Keyſæren Grantkans pallatz, ſom er vdi then ſtadh Caydo, [teth er om kring meer een too hetenſkæ milæ oc er mwrit meth koſtælich gerning[3], oc ther udi er mangæ ſalæ, ſkønlygæ giordæ oc[4] megit koſtæligæ. Then ſall, ſom hand[5] ſelff vdi ſider oc [ſtørſt er[6], hafuer vdi ſek firæ och tyuæ høwæ pelæræ,

---

ryn, *lat. A.* [37] *A;* taramerari, *C;* Carameran, *lat. A;* Cacameran, *lat. B.* [38] principalem prouinciam imperij tartarie, *lat.* [39] *Så A;* megen, *C.* [40] *A;* Fagarmago, *C;* ſugarmago, *lat. AB.* [41] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 34. [1] *A har:* key ‖ keyſæræn. [2] *Rettet.* Nw om, *A; mgl. i C og lat. (jfr. kap. 27 not. 1).* [3] continet circuitu proprij muralis. vltra duas leucas ſpacij, *lat.* [4] *Indsat efter C; mgl. i A; et, lat.* [5] *Indsat efter C; mgl. i A.* [6] *A;*

ſtøptæ aff purt guld, och allæ veggennæ[7] inden[8] til er
97 b clædæ meth eet honnæ ſkin aff dyur[9], ſom || kalliſſ
paties[10], oc te ſkin æræ reth blod rødæ [oc gifuæ ſkin
aff tøm ſom ſool giſler, ſaa at eet menniſkens øwæ kan
nøwæ tolæ ten clarheth, ſom ther aff ſkin[11]. Tee ſkin
hollæ te dyeræ een [nogit guldh[12], oc æræ ſommæ af
tee hetningæ ſa galnæ, at tee bedæ til ſammæ dyur for
therræ koſtæligæ farwæ oc ſkønheth ſkill[13]. Jtem wil
iech ey tyæ tettæ efter ſcrefnæ foræ[14] thøm, ſom mek
ey tro vellæ, [oc ho ſom wil ikcæ troo, han kan ikcæ
forſtaa, huot hannum ſieſſ[15]. Ta ſier jek nw veſſæ-
ligæ for ſennen, at øfuerſt vdi fornefnde keyſærens
[pallatz eller ſaal[16] er keyſærens ſædhæ, ſom er høgth
98 a || opp meth mangæ trappher, ther ſom han plæyer at
ſidæ j hans høxſtæ mayeſtath[17] oc teth[18] ſædæ eer
opp giort fra [næthers oc til høxſtæ aff[19] guld oc aff
mangæ honnæ dyræ ſtenæ. Huer trappæ er giort aff
ſinnerligæ[20] ſtenæ, ten førſtæ aff ametiſto, ten annen
aff ſardino[21], ten trediæ aff chryſolito[22] oc ſaa te

ſine førſter, *C;* *eſt* maxima, *lat.* [7] *Efter C:* vegene; veynæ *A;* parietes, *lat.* [8] *Rettet.* ingen, *A.* [9] *A;* it diur, *C;* quorundam animalium, *lat.* [10] *AC;* pachies, *lat. A msc.;* pathees, *lat. B.* [11] ita remicantes vt ſole deſuper relucente vix oculus valeat humanus ſufferre ſplendorem, *lat. B. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [12] aurearum tegimen laminarum, *lat.* [13] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [14] propter, *lat.* [15] Nam quicunque nihil credunt hij nihil et ſciunt, *lat. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [16] *A;* pallatz, *C;* aule, *lat.* [17] *A har* mageſtath, *hvor* g *sikkert er fejl for* y. [18] *Svarende til* teth ... guld *(l. 16) har lat.:* in cuius throni toto corpore nihil apparet minus nobile auro. [19] *Så A;* nederſte, oc till øffuerſte met, *C.* [20] *A;* dyrebare, *C;* ſingulis ac inter ſe diuerſis, *lat.* [21] *Efter C;* ſardine, *A;* ſardio, *lat.* [22] *Efter C;*

andræ trapper aff andræ[23] koſtælighæ ſtenæ, [huilkæ
ſtenæ oc trapper[24] til ſa*mm*en læddæ æræ ok[25] koſtæ-
ligæ om k*r*ingh lafdhæ m*eth* r*e*nth guldh[26]. Jte*m*
oppa th*e*n wenſtræ hond, ſom keyſæren ſidh*er*, een
trappæ næther mer*æ*, ſydh*er* hans førſtæ høffrw, oc
he*n*neff ſædæ er giort aff jaſpidib*us*, koſtæligæ laukt
om k*r*ing m*eth* guld[27]. ‖ Jtem een t*ra*ppæ næther 98 *b*
me*ræ* ſider hans anne*n* huſfruæ, oc adh*er* een trappæ
næth*er* me*ræ* ſydh*er* hans tr*e*diæ huſfrwæ, forty han
hafuer all tid tree huſfruer, oc næth*e*n for [then trediæ
huſfruæ[28] ſidær velb*yr*digæ oc godæ q*wi*nnæ, [huer
effth*er* ſyn ſtaath. Jtem nota, at[23] allæ q*wi*nnæ j th*et*
land, ſom ma*n*d hafuer, the bær*æ* oppa th*e*rr*is* hofuit
eet tegn, giort ſo*m* een mantz food, [aff koſtælich g*er*-
ni*n*gh, huer eft*er* ſin formwæ[29], oc th*e*r [p]onnæ [ſkullæ
te[30] ke*n*næ thøm wær*æ* bæthræ een andræ løſæ q*wi*nnæ.
Jt*em* oppa[31] keyſæ*r*ens høygræ hondh, [een th*ra*ppæ[32]
nedh*er*, ‖ ſider keyſæ*r*ens førſtæ ſøn oc ſa alt nedh*er* 99 *a*
ath h*err*æ oc førſtæ aff keyſæ*r*ens ſlecth[33]. Jte*m*[34] for
owe*n* ou*er* te ſædæ, ſo*m* [keyſæren oc tee for*nefn*de
ſidhæ[35], er giort ſom een dræth vdi vinbær*æ* q*wi*ſtæ
oc j een [23] anne*n* koſtælich g*er*ni*n*g aff reent guld hoff

chryſolicho, *A;* criſolito, *lat.* [23] *Mgl. i C.* [24] Qui ſinguli (*sc.* lapides) ad formam cuiuſq*ue* gradus . . ., *lat.* [25] *A;* aff dyrebarhed, oc, *C.* [26] *Herefter er 10 spalte-linjer i lat. forbig.* [27] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [28] *Rettet.* nædhen trediæ huſfruæ, *A;* diſze tre huſtruer, *C;* tercia, *lat.* [29] *Forkortet gengivelse af 7 spalte-linjer i lat.* [30] ſkall mand, *C.* [31] fra, *C.* [32] er it trape tren, *C.* [33] *Efter C:* Slecte; ſloth, *A;* cognatione, *lat.* [34] *Svarende til* Jte*m* . . . guld *(l. 22) har lat.*: Jte*m* deſup*er* thronu*m* *et* deſup*er* an*te* ipſius throni locu*m* tanq*uam* p*ro* celato ſeu op*er*imento in throno reſidentiu*m* *et* eoru*m* miniſtrantiu*m* eſt exte*n*ſa ſimilitudo vitis op*er*ata in palmitibuſ et pa*m*pinis d*e* auro, *lat.* [35] *Således må der vel læses.* koni*n*gin oc tee oc te for*nefn*de ſidhæ, *A;* keyſzeren er, oc

halftrediæ ſinz tywæ alnæ lankt, oc ther aff nedher hengæ windruer eller vinbæræ claſſææ[36], giordæ aff allæ honnæ ſtenæ, ſom koſtæligæ oc dyræ ſtenæ æræ[37], aff ma[n]gæ hondæ lidhææ[36,38], oc keyſæren oc allæ tee, ner hannum ſidhæ, ſom foræ er[39] ſcrefuith, hafuæ huer ſith ſynnerligæ bordh megit koſtælicth, ſa at theth ||
99 *b* mynſtæ ſtor ey til[40] ath regnæ wid nogher penningæ ſwm vdi woræ land[41], [oc nar keyſærens høxtæ høytid er[42], ta er hans bordh aff purt guldh, koſtæligæ belaut och giort meth koſtælighæ[43] ſtenæ, ſom oos[23] j teſſæ land vbekennæ æræ[27], oc tee andræ bord[44] æræ [ſommæ aff aloes, eet træ ſom ſaa hether[45], ſom flydher ud aff Paradiis, oc ſommæ aff røth oc ſkinennæ ſilſſ been, oc allæ æræ tee koſtælygæ giordhæ oc belaudæ meth guldh. Fforæ te bord ſtaa oc tiænæ herræ oc førſtæ oc banæræ herræ och thagæ therris æmbythæ, [ſom thøm befalædæ ||
100 *a* æræ[23], gra[n]tgifuæligæ waræ[46]. Engin aff thøm er ſa dyerff, at han torff talæ eet ordh, vdhen keyſæren bether hannum, eller oc keyſæren taler nogit til hannum men[47] ther ſtaa andræ, ſom æræ qwædæræ oc ſangæræ, foræ bordhith; te widæ, nar thøm bør at giøræ therris æmbythæ. Ter æræ oc tee, ſom pleyæ at læſæ cronicas[48]

---

de forſkreffne ſeder, *C.* [36] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not 17).* [37] *Så A;* giorde aff alle honde dyrebare ſteenne, *C;* de gemmis *et* granellis, *lat.* [38] *Herefter er 9 spalte-linjer i lat. forbig.* [39] *Indsat efter C; mgl. i A.* [40] *Efter C:* till; wil, *A.* *Svarende til* ſtor . . land *har lat.:* preualet theſauro grandi. [41] *C tilföj.:* brugis. [42] in ſolemnitatibus, *lat.* [43] mange dyrebare, *C.* [44] interdum, *lat.* [45] *A;* ſomme aff træ, oc ſomme aff it andett, oc it aff aloes, *C;* interdum de ligno aloes artificioſe combinato, *lat.* [46] *Indsat efter C:* vaare; *mgl. i A.* [47] *Svarende til* men . . . ſigs *(s. 120²) har lat. B msc.:* Illis dumtaxat exceptis qui certis interſpacijs canunt aut recitant de principum geſtis; *mgl. i lat. A.* [48] *A synes at have* tronicas.

aff h*er*ræ oc førſtæ leſnit, oc th*et* gior*æ* te oc, naar
thøm til ſigs. Jte*m* nar for*nefn*de keyſær*æ* ſidh*er* vdi
hans[49] maieſthath, ſom for*æ* er rørth, ta ſidæ fir*æ*
notarii hoos hans fødh*er*. Te ſ*cri*fu*æ* t*eth* mynſtæ ordh,
ſom udh gaar aff hans mwnd, thy at huot ſo*m* han
ta[50] taler, t*eth* ſkal fræm gaa vdh*en* [nogh*er*genkallelſſæ[51]. ||
Jte*m* allæ fadh oc kaar oc andræ ſtikcæ, ſo*m* beehøfuiff 100 b
til ha*n*s bord, [nar ha*n* ſidh*er* vdi hans høxſtæ majeſtath[52],
te ær*æ* aff koſtæligæ dyr*æ* ſtenæ oc gior*æ* mæſtærligæ
m*eth* guld[53], oc andr*æ*[54] dawæ æræ allæ hans kar till
drik oc madh aff clarth guld; ſa ær*æ* och allæ ſtikcæ,
ſom hand hafu*er* vdi hans hærbær*æ*. Entæ ſkødhæ
the th*er* ſølff vdh*en* til pæller*æ*, trapper oc ath leggæ
th*er*ris gulff m*eth*. Oc nar keyſær*en* er vdi th*en*
for*nefn*de ſaal, tha ſtaa ma*n*gæ banær*æ* h*er*ræ och andræ
h*er*ræ [m*eth* th*er*ris ſuerd oc m*eth* th*er*r*is* tiænær*æ*[55]
ok forwar*æ* the dør*ræ*[56] koſtæligæ, || thi[57] at ther maa 101 a
engin[58] jnd ko*m*mæ vde*n* thee, ſom kallædæ vordhæ
eller bud hafuæ til keyſæren, at tee ind[59] mwæ gongæ;
[tet ſa*m*mæ eer oc j allæ hans h*er*bæræ eller huſſ, j
huor ha*n* eer[23]. Jte*m* er th*en* for*nefn*de ſall mi*n*æ

[49] *Indsat efter C; mgl. i A; lat. har:* in hoc ſolio maieſtatis. [50] *Indsat efter C:* da; *mgl. i A;* tunc, *lat.* [51] *A har:* nogher ger genkallelſſæ; nogen Igenſigelſze eller igenkaldelſze, *C. Lat. har:* neceſſe eſt eſſe. vel effici. nec valet ipſe idem verbu*m* ſuum mutare vel reuocare niſi magno *con*ſilio *con*uocato. [52] in ſolemnitatib*us*, *lat.* [53] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [54] *A;* alle andre, *C;* priuatioribus, *lat.* [55] *Så A;* met ſine tiennere, *C; mgl. i lat.* [56] dørrenne, *C.* [57] *Svarende til* thi at . . . ha*n* eer *(l. 21) har lat.:* quia imp*er*atore p*re*ſente nemo niſi adductus (a dictis, A) in quacunq*ue* camera vel habitatio*ne* intromittit*ur* donec interrogatuſ iuſſerit imp*era*tor. [58] *Rettet.* emgin, *A.* [59] *A har* end *med* e *overstreget og*

hu*n*dredæ fødher bredh oc meer en mi*n*æ [fir*æ* hu*n*dredæ[60]
fødher lang[61], oc vdi keyſæ*r*ens h*er*bær*æ*, ſom hans ſeng
vdi er, [er een pellær*æ*[62] aff purth guldh, oc th*er* vdi
ſid*er* een roobin, een mantz fodh lang, ſom alt ha*n*s
h*er*bær*æ* lyuſer klarligæ om natthen. Jte*m* vdi een
anne*n* ſall, ſom er mit vdi for*nefn*de palatz, er een
101 *b* høyg[63] vpgangh, oc th*er* ‖ ſtoer eller ſidh*er* keyſæ*r*en
offthæ, nar ha*n*nu*m* løſt*er*, huilke*n* oc koſtælic er
giordh, ok vdi te fir*æ* hyrnæ [aff for*nefn*de ſal[64] ſta
fir*æ* hugormæ[65], koſtæligæ giordæ aff guldh [oc koſtæ-
ligæ ſtenæ[66], oc vedh ſidernæ aff for*nefn*de ſall[67]
henghæ koſtæligæ cortiner eller dretth*er* aff ſilkæ, knittæ
ſom andr*æ* garn, oc til huer knwdæ hengh*er* een ſtor
marga*r*ite ſteen, oc vdhen[68] for*æ* te drætter er eet rwm,
ſom ha*n*s kellær*æ* ſkal wær*æ*, och th*er* vdi giø*m*meſſ
hans drikcæ oc hans drikcæ kar, ſom[39] koſtæligæ oc[39]
102 *a* vtallygæ æræ, [oc th*er* te ſke*n*kæ ‖ dagligæ drik vdi
oppa allæ hans bord[69]. Jtem vdi for*nefn*de palatz
omgong[70] er een park[71] eller træ gard, ſom ma*n*gæ
ho*n*næ træ oc fructh vdi find*iff*, ok mith vdi for*nefn*de
park[71] ſtor een ſkøn ſal oppa eet høyt biergæ aff
vnn*er*lig bigni*n*gh, ſa at jek ha*n*nu*m* vdh ſc*r*iſuæ ikcæ
kand for*æ* hans koſtælicheet ſkil, [oc th*er* gongh*er*[72]

[*i randen.* [60] *AC* = quatuor centu*m*, *lat. B;* quingentos, *lat. A.* [61] *Efter C;* laghth, *A.* [62] *A*; erre pillere, *C;* co*n*ſtat vnus pilarius, *lat.* [63] *Rettet.* hoyg, *A.* [64] *AC; mgl. i lat.; i steden for* ſal *skulde der stå:* vpgangh *(jfr. not. 67).* [65] *Herefter tilföj. A:* vdi. [66] *Mgl. i lat.* [67] throni, *lat.* [68] *Svarende til* vdhen . . . wær*æ* *(l. 15) har lat.*: Quibus cortinis obtegitur officina quam in gallico dicimus boncalarie. que p*r*opter magnitudine*m* throni in eius concauitate tenetur. [69] quibus potus omnibus miniſtratur, *lat.* [70] *A;* vdgang, *C;* ambitum, *lat.* [71] *Se indledn.* [72] *Skrevet to gange i A. Svarende til* oc ther . . . ingang er *har lat.*: At vndiq*u*e per collis gyrum aque

ther ſom
oc oppa
om manga
mangæ honnæ
om er geſt,
ende ſpark
ſyurr, ſa at
honnæ vdi
feſkæ,
alter[30].
noger
helgæ
ere.
vil

Mgl.
30 Mgl.
lat.
lat. B;
der
thj
lat.;

iek fiæ nœeth.
. fom han haf..er om arit.

'm xxxv^m.

.., at jek och m..h ....
meth fornef..dæ key.æ.æ. ...
..h vidæ hans ..... ver......
. foræ fold[3] vdi kri.h .. ...
..nti, ok woræ wy h... h.....
; ta fundæ[4] wy veit..ligæ megit
hans ftikcæ, fend fom ..w f..r
.. widhæ.
..n tyy[6] cuman æmbitz falk vdi fin
.., [oc huerth cuman giør ty tu-
..er fcrefuit[7]. Te[8] hafuæ allæ huer
rbeydæ oc[9] æmbitæ waræ at thagæ.
ty tufennæ elephantes och andræ vtal-
..mæ hollis[10] udi jern kæder, fommæ
..æ[11], oc fommæ giømmeff nethræ[9] vdi
. ther til hafuer han mangæ fiælfinæ[12]
falkæ, girfalkæ[13], ørnæ, papæ gøyyer,
læ, oc mangæ andræ[14], fom fyungæ
. fom fornefnde dyur och fughlæ waræ
.s fex cuman. Jtem[15] hafuer han [dag-

' *og lat. og er vist uoprind.* [2] *pro* fama magni-
imperatoris, *lat.* [3] *Efter C;* fkiold, *A.* [4] *Så A;*
..*ledes vist oprind.* [5] *et* mediam partem nobis
..tam, *lat. A.* [6] *A;* xx, *C;* x, *lat.* [7] *Mgl. i lat.*
; ta, *A.* [9] *Mgl. i C.* [10] *Rettet.* fommæ hollæ,
.., *C; quarum* quedam tenentur, *lat.* [11] tenentur
..is muralibus, *lat. A* (mirabilibus, *lat. B msc.*).
..*t.* [13] gribfalcke, *C.* [14] honnde fule, *C.* [15] Jtem

vatn [ſom k*r*ingh vde*n*[73] oppa then enæ ſidæ, th*er* ſom broen gongh*er* til, ter ſom hans ingang er, oc oppa te to ſidh*er* ær*æ* ſkønæ feſkæ vatn, ‖ ſom ma*n*gæ 102 honnæ[74] godæ føſkæ vdi gongæ oc [ma*n*gæ honnæ fuglæ[75], [ſom j vatn*eth* plæyæ at væræ[76], ſom er geſſ, ænder, ſwanæ, ſtorkæ, heyr*æ*; oc vdi for*nefn*de [park eller[77] trægard ær*æ* oc ma*n*gæ honnæ dyurr, ſa at keyſæ*r*en, nar ha*n*nu*m* løſter, ta ma ha*n* ſto*n*næ vdi hans[78] vinduæ oc ſee, at hans ſwønæ tagæ feſkæ, fuglæ oc[79] vilbrath, [ſa offtæ ſo*m* ha*n*nu*m* løſter[80]. Oc mwæ j vidæ for ſa*n*ne*n*, at ſiældhen finneſſ noger ſa ſtor by vdi vor*æ* la*n*d, th*er* ſo*m* ſa ma*n*gæ[81] boligæ æræ vdi, ſo*m* vdi for*nefn*de keyſæ*r*ens palatz ær*æ*. ‖ Jtem for vden t*ett*æ forſc*r*efnæ palatz vdi Caydo ta 103 hafu*er* keyſæ*r*end ſligæ andr*æ* tryy[82] palatz, eet vdi een ſtad, heth*er* Sadus; th*er* er wel til madæ kuldhæ; th*er* er ha*n* g*er*næ om ſo*m*mæ*r*end. Th*et* ann*et* palatz er vdi een ſtadh, heth*er* Camalaeth[83]; ter er vel til madæ hethæ; th*er* eer ha*n* g*er*næ om vintæ*rr*e*n*. Teth t*r*ediæ palatz eer vdi een ſtad, heth*er* Io*n*gh; th*er* oc vdi Caydo hau*er* keyſæ*r*en mæſt ſith ſædæ, thy at ter[84] er wætæreth [alltid meſth[85] tidælicth, [thy huer ma*n* at[86] th*et* ſineſſ thøm at vær*æ* heet, [ſom tid til ha*n*nu*m* ko*m*mæ[87].

---

foſſatum p*ro*fundum *et* latum. vltra q*uod* pons vnicus ducit ad collem. [73] *Så må der vel læses.* vde*n* om kringh, *A;* alt omkring, vden *C.* [74] *Står i A efter* godæ; *mgl. i C.* [75] der erre oc mange honde fule vdi, *C.* [76] indomita*rum*, *lat.* [77] *Mgl. i C.* [78] *Efter C;* eet, *A.* [79] *Indsat efter C; mgl. i A.* [80] *Mgl. i C. og lat.* [81] *C tilföj.:* koſtelige. [82] *A*; iiij, *C;* tria, *lat.* [83] *A;* Camaelet, *C*; Camalalech, *lat. A;* Camaalech, *lat. B;* Camaheth, *lat. msc.* [84] *Efter C*: der; teth, *A.* [85] *Så må der vel læses.* meſth alltid, *A;* altiid meſt, *C;* magis, *lat.* [86] thj att huer mand weed, at, *C;* q*uam*uis, *lat.* [87] noſtratib*us*, *lat.*; *måske er* aff woræ land *glemt.*

[Jtem nu vel iek ſiæ nogeth[1]
103 *b* ud aff te ‖ firæ høgtider, ſom han hafuer om arit.

Capitulum xxxv[m].

Fræmdeliff mwæ j vidæ, at jek och mith ſelſkap gafuæ off ind j tiæneſtæ meth fornefndæ keyſæræ, [oppa teth at vy mattæ faa ath vidæ hans ſtoræ verdicheth[2], oc tiæntæ wy hannum foræ ſold[3] vdi krigh oc orloff omod koningin aff Manti, ok woræ wy hooff hannum vdi femten manædhæ; ta fundæ[4] wy veſſæligæ megit ydermeræ om allæ hans ſtikcæ, [end ſom nw foræ ſcrefuit ſtonder[5], ath widhæ.

Jtem hafuer han tyy[6] cuman æmbitz falk vdi ſin
104 *a* gard daghlighæ dags, [oc huerth ‖ cuman giør ty tuſennæ, ſom foræ er ſcrefuit[7]. Te[8] hafuæ allæ huer ſith ſinnerligæ [arbeydæ oc[9] æmbitæ waræ at thagæ. Jtem hafuer han ty tuſennæ elephantes och andræ vtalligæ dyurr. [Sommæ hollis[10] udi jern kæder, ſommæ [æræ in mwrædhæ[11], oc ſommæ giømmeſſ nethræ[9] vdi dybæ kwler, oc ther til hafuer han mangæ ſiælſinæ[12] fughlæ: høgæ, falkæ, girfalkæ[13], ørnæ, papæ gøyyer, ſom talæ kundæ, oc mangæ andræ[14], ſom ſyungæ kundhæ. Te, ſom fornefnde dyur och fughlæ varæ tagæ, æræ hoos ſex cuman. Jtem[15] hafuer han [dag-

---

[1] *Mgl. i C og lat. og er vist uoprind.* [2] pro fama magnificentie huius imperatoris, *lat.* [3] *Efter C;* ſkiold, *A.* [4] *Så A;* ſinge, *C og således vist oprind.* [5] *et* mediam partem nobis non fuiſſe relatam, *lat. A.* [6] *A;* xx, *C;* x, *lat.* [7] *Mgl. i lat.* [8] *Efter C:* de; ta, *A.* [9] *Mgl. i C.* [10] *Rettet.* ſommæ hollæ, *A;* som holdis, *C;* quarum quedam tenentur, *lat.* [11] tenentur . . . in ſtabulis muralibus, *lat. A* (mirabilibus, *lat. B msc.*). [12] rapaces, *lat.* [13] gribfalcke, *C.* [14] honnde fule, *C.* [15] Jtem

lighæ j ſin gardh[16] [hoffolk til hæſth[17], ſom tiænæ met ‖ fult harniſk, fem cuman; jtem fodgongher[18], ſom 104
hannum følgæ til ſtridh[19], ty cuman. Jtem allæ, ſom kommæ till hans gard oc tiænæ velæ, j huædhen te æræ[20] udh aff all werdhen, [te wordæ ther[21] geneſthen ind ſcrefnæ oc anammædæ til hans tiæneſtæ. Jtem hafuer hand [j ſind gardh[22] tyuæ hethenſkæ lifflægæ oc ſaa mangæ ſarlægæ[23] och [tu hundrit[24] criſtnæ lifflægæ oc ſa manghæ ſaarlægæ[23], oc te criſtnæ lægæ troer keyſæren bæther end ſinæ egnæ lægæ oc landmen. Oc mwæ j vidæ for ſænnen, at dagligæ dags tagæ ‖ meer end trætyuæ cuman falk løen oc fødæ 105
aff keyſærens gard[25] for vdhen dyur oc fughlæ, ſom ikcæ regneſſ meth tøm[26]; [toc er ther[27] [tu ſſommegit[28] falk hoos hannum [vdi hans høxſtæ høghtid[29]. Hannum fattiſſ oc aldry penningæ, thy at ther gar engen mynt aff guld eller aff ſølff eller nogher annen malm, men hans mynt er all eneſtæ aff lædher eller papir, oc ther udi er keyſærens ſigneth trykth, thet ſtørræ eller thet myndræ, effther thy ſom penningin ſkall geldæ meer eller myndræ, [oc hoo ſom[30] hafuer een brudhen penningh, eller[31] ſom ikcæ duer[32], ‖ ber 105 b
han hannum tel keyſærens camer meſtæræ, tha ſkal han fongæ hannum een ny ther foræ j geen.

. . . cuman *(s. 124[2]) er forbig. i C.* [16] iugiter ad curiam, *lat. B.* [17] *A;* equites, *lat.* [18] *Så A; vel fejl for* fodgongheræ. [19] *C tilföj.*: erre. [20] erre komne, *C.* [21] da bliffue de, *C.* [22] *A;* enn ſøn heder Geodus, *C; mgl. i lat.* [23] *A;* ſeerlige, *C;* phiſicos, *lat.* [24] *I A skrevet som ét ord.* [25] *A;* børd, *C;* curia, *lat.* [26] *Mgl. i C og bör måske udgå.* [27] *Efter C:* dog er der; oc er, *A;* cum tamen . . . ſint, *lat.* [28] *Så A (fejl for* tu ſinnum ſa megit?); tho gannge ſaa megit, *C.* [29] in feſtis maioribus, *lat.* [30] *A har:* oc ſaa ſom *med* hoo *over linjen, over mellemrummet mellem* oc *og* ſaa. [31] *C tilföj.*: en. [32] *C*

[Huilkæ lu*n*d keyſæ*r*e*n*d holler ſinæ fir*æ* høgtidh*er* om arit[33]: Th*en* førſtæ er ha*ns* fødelſæ dagh; th*en* a*n*nen [then dagh, ſo*m* han vor offreth[34] vdi th*er*ris te*m*pell, ſom Moſeac[35] kalde*ff*; teen trediæ, tha th*er*ris affgud vor opſeth j templith; th*en* fierdæ th*en* dag, th*er*ris affgud gaff førſt ſwar fra*n* ſek. Ffler*æ* høgtidh*er* holler ha*n* ikcæ, vdhen nar ha*n* holler ſin ſøns eller dotters brøtløpp. J for*nefn*de fir*æ*[1] høgtider ſankc-
06 *a* æſſ th*er* ſaa ‖ megit falk, at te ær*æ*[36] vtalligæ. Tok ved huer, vodh[37] ha*n* giør*æ* ſkal, ok th*er* war*æ* te oppa huer j ſin ſtædh, oc th*er* til ær*æ* ſkikcædæ[38] fir*æ* tuſe*n*næ banær*æ* h*er*ræ. So*m*mæ[39] aff thøm ær*æ* ko*n*i*n*gæ oc ſo*m*mææ[40] ſaa mektigæ ſo*m* koni*n*gæ: ſo*m*mæ h*er*tugæ, ſo*m*mæ marg*r*efuer. [The hafuæ th*en* tid full makt at ſtir*æ* oc radæ om allæ ſtikcæ vdi keyſæ*r*ens gard[41]. The ær*æ* allæ koſtæligæ clædhæ, oc th*er*ris clæder æræ allæ beſettæ m*et* dir*æ* ſtenæ, m*eth* guld koſtæligæ giord; hoo ſom hadæ een aff te kiortlæ her udi wor*æ* land, han wor*æ* een ofu*er* madæ r*i*gh ma*n*d.
06 *b* Jte*m* huer[42] tuſe*n*næ aff for*nefn*de fir*æ* tuſe*n*dæ ‖ banær*æ* h*er*ræ hafuær ſin ſynn*er*ligæ egin[43] ferwæ[44]: t*eth* førſtæ tuſe*n*næ ber grø*n*t, t*eth* a*n*n*it* bru*n*t, t*eth*[45]

---

tilföj.: da. [33] Quater in anno celebrat imp*er*ator feſtiuitates ſolemnes, *lat.* [34] die prime preſentationis, *lat.* [35] *Så A;* Moſeas, *C;* moſeath, *lat. B;* Moſyach, *lat. msc.;* Moſcach, *lat. A. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [36] *C tilföj.*: moxen; *lat. har:* quaſi abſq*ue* numero. *Måske burde* nær *indsættes.* [37] *Så A på dette ene sted.* [38] *Efter C:* Skickide; te ſkilcædæ, *A;* electa, *lat.* [39] *Efter C:* Somme; ſom, *A;* no*n*nulli, *lat.* [40] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* [41] *Mgl. i lat.* [42] *A synes nærmest at have:* huor. [43] *Mgl. i C.* [44] *Rettet.* frwæ, *A;* kleders farffue, *C. Måske burde der læses:* clædæ ferwæ *(jfr.* clædæ ſedh, *s. 73*[7, 26]*).* [45] *teth . . .* pu*r*pur, *mgl. i*

t*re*diæ gulth, th*et* fierdæ [røth p*ur*pur[46]. Oc om morge*n*ne*n* orlæ[47], th*er* keyſæ*re*n ſetth*er* ſek j ſin maieſtat[48], [ſom for*æ* eer rørt[49], ta indgaa for*æ* ha*n*nu*m* te for*nefn*de fir*æ* tuſendæ h*er*ræ oc ladæ ha*n*nu*m* ſee thøm [oc giøræ ha*n*nu*m* tiæneſtæ[49] j ſa dan madæ: Førſt[50] gar eet tuſennæ for*æ*[51] vdi par, too oc too ſa*m*me*n*, oc for*æ* thøm gaa allæ hondæ ſeyden ſpellær*æ*, ſom ſødæligæ oc tækcæligæ legæ ku*n*dæ. Te for*nefn*de tuſe*n*næ hafuæ huer th*er*ræ j ſinæ he*nn*er for*æ* ſinæ bryſt een taulæ, giord aff koſtælik ‖ ſtenæ, jaſpide, 107 c*ri*ſtallæ[52] oc ametiſto oc andr*æ* koſtæligæ ſtenæ, oc nar te ko*m*mæ iæfnæ[53] for*æ* keyſæ*re*n, ta neyæ thee ha*n*nu*m* dypt[53] m*eth* ydmydælicheth[54] [oc ga allæ tiende*ff* fram[53], oc ther neſt gar th*et* annet tuſe*n*næ frem oc[55] ſa th*et* t*re*diæ oc ſa t*eth* fierdæ [j allæ madæ[53], ſom for*æ* ſc*re*fuit er oc allæ tyend*iff*, oc nar tee thet ſa giort hafuæ met ſtoer ydmykheth[56], tha ſidhæ oppa th*en*[57] enæ ſidhææ[58] lankt næth*en* [veth keyſæ*re*ns bordh[59] ma*n*gæ philoſophy[60], ſo*m*[61] na-t*ur*ligæ meſtær*æ* ær*æ*, oc andræ mæſtær*æ* vdi [ma*n*gæ koſtæligæ[62] hondhæ konſter, ſo*m* æræ ‖ vdi aſtrono*m*ia, 107 geomet*ri*a, piroma*n*cia[53], ydroma*n*cia[63], cyroma*n*cia, nigroma*n*cia[53], auguria, aruſpicia[53] oc andr*æ* fle*ræ*

C. [46] purpureu*m* ſiue indicum, *lat.* [47] *Lat. tilföj.*: in die ſolemni. [48] maieſtatis thronum, *lat.* [49] *Mgl. i lat.* [50] Førſt . . . . . ku*n*dæ *(l. 8), forkortet gengivelse af 9 spalte-linjer i lat.* [51] *Så AC; vist fejl for* frem *(jfr. l. 15); lat. har*: procedunt. [52] *Rettet.* criſtalla, *A.* [53] *Mgl. i C.* [54] *Jfr. kap. 14 not. 10.* [55] *Indsat efter C; mgl. i A.* [56] maturitate, *lat.* [57] then . . . bordh, *mgl. i C.* [58] *Inde i linjen (jfr. kap. 4 not. 17).* [59] a latere throni ad proprias menſas, *lat.* [60] *Rettet.* phiſoloſophy, *A.* [61] *Svarende til* ſo*m* . . . konſter *(l. 21) har lat. blot*: ſeu artiſte. [62] naturlige alle, *C.* [63] *Mgl. i C og*

flygæ forbwdhnæ[64] konſter, och huer mæſtæræ holler foræ ſek tet jnſtrument, ſom til hans konſt høer. Sommæ hafuæ aſtrulabia, ſommæ ſand vdi guld kar, ſommæ brennendhæ gløder, ſommæ vatn, ſommæ win, ſommæ olliæ, ſommæ hafuæ dødæ mentz houit panner; thøm kommæ te til at talæ oc gifuæ ſwar fran thøm; oc the haffuæ een eller too ſeyæræ aff guld. Effther[65] thy ſom te ſlaa, och thøm wordher til ſagth, ſa øfuæ
108 a te therris konſt huer vedh ſin thimæ. ‖ Te æræ ther til ſkikcædæ, ſom[66] roobæ oc bediſſ lyud, nar thet ſkee ſkal, oc ta opſtor[67] førſt een philoſophus eller too oc bedæ giøræ keyſæren verdiched oc ſiæ, at han er then alzom mektiſtæ gutz ſøn oc herræ ofuer allæ herræ, j verdhen æræ, forty at teth er nw tymmænd, oc geneſten ta neyæ te allæ keyſæren, ſom ther indæ æræ, oc hollæ hofuædit meth kroppend ſa lengæ nether[68], till then ſammæ mæſtæræ ſier: «Retter edher opp!» Oc ther neſt æræ[69] qwædæræ oc ſanggæræ redæ, ſom ſødæligæ oc vel ſyungæ vdi [allæ madæ, oc[70] allæ honnæ ſeydæ ſpeel. Jtem nogher ſtund ther effter ta opſtor eend annen philoſophus[71] ok ſier ſaa:
108 b «Eder mynſtæ fingher ‖ vdi edert øræ!» Geneſten

lat. A; idromancia, *lat. B.* 64 *Rettet.* forlwdhnæ, *A;* forbornne, *C; mgl. i lat.* 65 *Svarende til* Effther .... bedæ *(l. 12) har lat.*: Et ad certas horaſ ſecundum curſum horologiorum innuunt philoſophi ſeruis ad hoc ſibi deputatis. vt faciant preſtari ſibi per aulam auditum. Quorum vnus aut duo conſcendentes ſtallum. magna ac alta voce proclamant. Audite et auſcultate. Et omnibus intendentibus dicit philoſophorum vnus. 66 *Efter C;* ſommæ, *A.* 67 *Efter C*: opſtaa *(jfr. l. 21)*; ſtor, *A.* 68 *Indsat efter C:* neder; *mgl. i A; lat. har*: manentes acclini. 69 *Svarende til* æræ ... ſeydæ ſpeel *har lat.*: muſici ſuis inſtrumentis ſuauem perſonant melodiam. 70 *Indsat efter C*: alle maade oc; *mgl. i A.* 71 meſtere, *C.* 72 *A har streg*

hafuer huer ma*n*d ſin fingh*e*r udi ſith øræ ſa[72] le*n*ghæ, til for*neſn*de philoſoph*us* ſier: «*Teth* er øfrit» Jte*m* ter neſt efft*er* een lide*n* ſtu*n*d opp ſtor th*e*n trediæ phi*loſophus*[73] oc ſier ſaa: «Eder hond oppa edh*e*r mwnd ok ſa oppa edert hofuit!», huilkit[74] te oc ſa geniſte*n* giør*æ*. Sa[75] giør*æ* te ok m*eth* andræ fler*æ*[53] ſlygæ tegn, oc all tid er th*e*r nogh*e*r dwalæ j melløm. Te menæ, at th*et* hafu*er* meg*it* at thidhæ, keyſær*e*n til v*er*dicheth, ok allæ ſada*nn*æ teg*in* end*iff* m*eth* [ſøder ſangh[76]. Oc mwæ j vidæ, at jek ſp*ur*dæ mek th*e*r for*æ* aff thøm, [huoth tee tegh*in* hafuæ at tydæ[77] || eller 10 at m*er*kæ; ta vor mek ſa ſwa*ret*, at nar te ſa neyæ m*eth* hofuid*ith*, *tet*[78] vor eet teg*in* til ydmykhetz[79] ſtad feſtælſæ oc troſkaph m*eth* tiæneſtæ, ſo*m* thee keyſær*en* giør*æ* villæ ſa lengæ, ſom te leſuæ[80], oc ter[71] ey imod at gaa [eller giør*æ*[82] for nogh*e*r ſagh, ell*er*[83] gafuæ eller jæth, ſkild. Jte*m* *teth*, ſom te ſtu*n*gæ fingær*en* udi ørit, betidædæ, at tee eng*æ* *t*ing[84] høræ[85] villæ eller fulbordhæ, ſo*m* keyſær*en* eller ha*n*s ry[gæ] omod gar, oc ſa*m*mæligæ hafuæ allæ andr*æ* teg*in* th*e*rris ſinn*er*lighæ betydelſſæ[86], efft*er* ty ſo*m* tee hetni*n*gæ

---

over a. [73] *A har i slutn. af linje* phe *med forkortelsesstreg over og bindetegn efter;* Philoſophus, *C.* [74] *Her foran har A:* oc. [75] *Svarende til* Sa . . . . verdicheth *(l. 9) har lat.*: Atq*ue* *in* hu*n*c modu*m* iuxta corporis curſum imponunt facienda ſigna diuerſa innuu*n*tq*ue* in eiſ magna latere miniſteria. [76] *A;* føye ſang, *C*; melodia . . . muſico*rum*, *lat.* [77] *Gentaget i A på den nye side*: huot te tegin hafuæ at tydhæ. [78] *Svarende til* tet . . . ſkild *(l. 17) har lat.*: foret *con*firmatio omnibus dieb*us* vite ad obediendum ipſi. *et* ad fidelitate*m* *con*ſeruanda*m* imperio nec poſſe corrumpi p*ro*miſſionibus ſiue donis. [79] ydmyghed, oc, *C.* [80] *Efter C*: leffue; leſdæ, *A.* [81] det, *C.* [82] enthenn, *C.* [83] eller . . . eller *står vist her på samme måde som s. 61[22], 78[15].* [84] *Efter C;* tegin, *A.* [85] *A har*: hør*æ* høræ. [86] meen-

09 b teth felfuæ ‖ dictæ oc fammen fettæ[87]. Jtem nar te,
fom keyfærens[88] gard ftyræ, hafuæ nogit[89] hørt aff faa
dant drafuil, fom nw er foræ fcrefuit, ta ladæ te roobæ
oc byudhæ thøm allæ tyæ. Ter neft fkullæ te offræ
keyfæren. Ta ga førft in allæ banæræ herræ, koftæ-
ligæ clæddæ, te fom aff keyfærens flekt æræ[90], oc[91]
foræ thøm gongæ qwædæræ oc fpellææ[40] mend. Te
offræ førfth huidæ hinkftæ, [fa mangæ[24] fom thøm
løfter, oc fien offrer huer finnerligæ foræ fek nogit
thet, fom fiælfint er, fom tee fongæ fkimt oc kompæny
10 a aff, oc gongæ allæ tiendæ frem ‖ foræ keyfærend. Ther
neft ta gaa ind prelatæ och abbædæ aff therris hetenfkæ[92]
klærkæ[93] oc clofter oc offræ keyfæren noghit, huer
effter fin ftad, oc ga fa frem foræ hannum oc neyyæ
hannum met ftor ydmikheth, oc therræ øpperfthæ
prelatæ velfiner keyfæren ok allæ hans oc læff ouer
hannum een bøen effter therreff[94] low oc troo. Ter
neft ta ind letæ thee elephantes, løyer, leopardæ,
æbennæ och fkow kattæ oc andræ fiælfinæ dyur, ok
tee, fom thøm ledæ oc varæ tagæ, neyæ keyfæren ok
gaa fa allæ frem [foræ hannum[53] therris vey. Ter neft
10 b fremlediff ørnæ, ftrutzer, papægoyer, falkæ, gir‖falkæ[13],
høgæ oc man[gæ] andræ fughlæ oc ter neft mangæ
hondæ[53] grwmmæ ormæ och lefuendiff fefkæ, oc allæ
te, fom fornefnde ftikcæ [ledæ eller fram bæræ[95], te ga
frem foræ keyfæren oc neyæ hannum meth ftor verdic-

---

ing, oc vdtyelfze, *C.* [87] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [88] *Rettet.* keyfære‖rens, *A.* [89] *Så AC men sikkert fejl for* nok (nokt, nogt); fatis, *lat.* [90] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [91] *Svarende til* oc . . . førfth *har lat.*: Quorum primus cum refonante fimphonia premittit ad oblationem. [92] *A har*: hetenfkærkæ *med de to sidste bogstaver overstregede;* hedenfke, *C.* [93] *A;* kircker, *C.* *Lat. har*: iurifdictionibus. [94] *A har*: therroff. [95] *A;* frem føre, *C.* *Lat. har*:

heth, [oc teſſæ forſcrefnæ ſtikcæ giøreſſ forty[96], at allæ honnæ[1] creaturæ, ſom oppa iordhen æræ, ſkulæ [bukcæ oc neyæ[97] keyſæren Grantkan, then mektigæ gutz ſøn. Jtem nar teth ſaa giort er, tha foor mand at høræ allæ honnæ fang oc harppæ ſpeel.

Kkiæræ[98] wenner! Heer udi mwæ wy veſſælighæ kennæ, [ath thee[99] ‖ forblindædæ hetningæ æræ ind 111 a weptæ aff dyæfuælſſens ingidelſæ vdi fordømmælicth mørk, ſa at the huerkæn ſee eller kennæ wilæ, at te faræ willæ, oc actæ ey, ath therris keyſæræ er eet dødælict menniſkæ, ſom te oc allæ æræ, oc vordæ ſkal[100] til jord ok mwl vdi een ſtakcith tidh, huiken te bedhæ til oc kallæ wæræ[53] gutz ſøn vdi then ſtad, ſom te ſkullæ bedæ til[101] och dyrkcæ oc tiænæ ten all mektigæ gud j ſin tre follichet, ſom thøm oc allæ creaturæ aff entæ[102] ſkafth hafuer. Nw, kiæræ venner! kundæ wy aldræ fullæligæ[53] lofuæ, ‖ tiænæ oc fult 111 b giøræ for then ſtoræ kerlichet, ſom gud oſſ j manghæ madæ[103] beuiſt hafuer, oc ſinnerligæ ter foræ, at han oſſ løſæ villæ meth ſin hordæ dødh och pinæ fran ſa dan dyæfuælſens bond[53], ſom thee hetningæ oc[104] mangæ andræ, ſom j wrettæ veyyæ æræ, thy[105] ver meth bundæ[106] æræ. Wy vellæ oc nw bethæ foræ tee vtro hetningæ, at te mwæ raſkæligæ fongæ [vederkennelſſæ aff[107] ſendhetz lyuſſ, Ihesu *Christo*, gudz

quorum portitores. [96] Quoniam dicunt, *lat.* [97] *A;* ære neye oc dyrcke, *C;* debere adorationem, *lat.* [98] *Den følgende slutning af kapitlet er en meget fri omskrivning af den lat. tekst.* [99] *Gentaget i A på den nye side:* at tee. [100] *Efter C:* ſkall; ſkullæ, *A.* [101] *Indsat af udg.; mgl. i A; C har:* tilbede. [102] *A har:* entæ ‖ entæ. [103] *A har:* mæ madæ. [104] met, *C.* [105] thy . . . bundæ æræ, *mgl. i C.* [106] *Så A* (= bundnæ). [107] *A;* omuendelſze till, *C. Lat. har:* agnita veritatis luce.

euigæ[108] ſøn, ſ*om* th*e*n rettæ vey er til h*e*m*m*æ*rygis*[109]. Th*et* gifuæ oſſ allæ gudh fader, ſøn oc te*n* [helli on[24], am*en*!

Aff kogel ſpel oc diæſuelſkap, ſ*om* ſker udi for*nefnde* keyſer*es* høgtider[1].

Ca*pitulum* xxxvj[m].

112 *a* Nota[2]. Th*e*n[3] tid teſſæ for ſc*re*fnæ ſtikcæ ſa ſkedee oc til gongnæ æræ[4], ſom for*æ* ſc*re*fuit ſtor, [taa er oc keyſæ*re*ns maltid giort m*eth* alt ha*n*s falk, [huilkit maltid ga*n*zæ ſøwæ er[5]. Ikcæ ædæ te ok aldry meer en een tidh om daghen. Huor lu*n*dh t*et*tæ maltid til goor, t*eth* wor*æ* la[n]kt at ſc*ri*fuæ aff, [ty lader jek nw t*eth* ſtaa[6].

Ter neſt indgaa tu*m*b*æ*lær*æ*[7] oc andr*æ*, te ſ*om* vnn*er*ligæ ti*n*gh bedrifuæ m*eth* th*er*ris he*n*dher, føder, armææ[8], ſkuldræ, hofuit oc m*eth* all k*r*oppe*n*, oc na[r] thee ſaa giør*æ*, ta hafuæ te th*er* til ſi*nn*er*ligæ ord oc ſang, ſ*om* ter til høræ[9]. Ter neſt ta indga koglæræ[10]
112 *b* oc meſtær*æ* aff[11] ‖ fortæ konſth oc vdi te andr*æ* forbudnææ[12] diæfuelſens conſt*er*, huilkæ ſom vnn*er*lich ting aff ſtædh ko*m*mæ. Tee ladæ ſolen oc mane*n* opp gaa ok neth*er*[13] j geen, ligæ ſ*om* th*et* wor*æ* oppa

---

[108] *AC (fejl for* enigæ? *jfr. s. 63[16]);* coequalem, *lat.* [109] *C tilföj.:* glede, *der måske er glemt i A.*

Kap. 36. [1] *Rettet.* høgtider, *A.* [2] *Rettet.* Nw, *A*; *mgl. i C og lat.* [3] *Svarende til* Then . . . falk *(l. 9) har lat. kun:* Celebratoq*ue* poſt hec prandio. [4] *Efter C:* erre; wor*æ*, *A.* [5] ſatis moroſo q*uod*, *lat.* [6] *Mgl. i lat.* [7] *A;* Jubileer, *C;* geſticulatoreſ, *lat.* [8] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).* [9] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [10] *Svarende til* koglæræ . . . conſt*er* *(l. 20) har lat.:* ioculatores . . . *et* magi. [11] i denn, *C.* [12] *Se note 8.* forbundne, *C.* [13] neder gaa, *C.*

b..k [illegible] teſſæ forſcr..næ ſtikeæ gioreſſ forty[96], at alle bonnæ[1] creaturæ, ſom oppa iordhen æræ, ſkulæ bakæ oc neyæ[97] keyſæren Grankan, then mektigæ gutz ſøn. Jtem nar teth ſaa giort er, tha foor mand [illegible] at h[illegible] alle bonnæ ſang oc harppæ ſpeel.

Kiæræ[98] venner! Heer udi mwæ wy veſſælighæ kennæ, ath thee[99] forblindædæ hetningæ æræ ind [illegible] aff dyæfuælſſens ingidelſæ vdi fordømmælicth mørk, ſa at the huerkæn ſee eller kennæ wilæ, at te [illegible] wilæ, oc actæ ey, ath therris keyſæræ er eet [illegible] menniſkæ, ſom te oc allæ æræ, oc vordæ ſkal[100] til jord ok mwl vdi een ſtakcith tidh, huiken te bedhæ til oc kallæ wæræ[53] gutz ſøn vdi then ſtad, ſom te ſkullæ bedæ til[101] och dyrkcæ oc tiænæ ten allmæktigæ gud j ſin tre follichet, ſom them oc allæ creaturæ aff entæ[102] ſkafth hafuer. Nw, kiæræ venner! kunnæ wy aldræ fullæligæ[53] loſuæ, tiænæ oc fult g[illegible] for then ſtoræ kerlichet, ſom gud oſſ j manghæ ma[illegible][103] beuiſt hafuer, oc ſinnerligæ ter foræ, at han [illegible] villæ meth ſin hordæ dødh och pinæ fran ſa[illegible] [illegible] dyæfuælſens bond[53], ſom thee hetningæ oc[104] mangæ andræ, ſom j wrettæ veyyæ æræ, thy[105] ver meth bundæ[106] æræ. Wy vellæ oc nw bethæ foræ tee [illegible] hetningæ, at te mwæ raſkæligæ fongæ [vederkennelſæ aff[107] ſendhetz lyuſſ, Iheſu Chriſto, gudz

---

quorum portitores. [96] Quoniam dicunt, *lat.* [97] *A;* ære neye oc dyrcke. *C;* debere adorationem, *lat.* [98] *Den følgende slutning af kapitlet er en meget fri omskrivning af den lat. tekst.* [99] *Gentaget i A på den nye side:* at tee. [100] *Efter C:* ſkall; ſkullæ, *A.* [101] *Indsat af udg.; mgl. i A; C har:* tilbede. [102] *A har:* entæ | entæ. [103] *A har:* mæ [illegible] [105] thy . . . bundæ æræ, *mgl. i C.* [106] [illegible] [107] *A;* omuendelſze till, *C.* *Lat. har:* [illegible]

[illegible]ge[108] fen, fom then [illegible] vey er til [illegible]
[illegible] gifue off alle [illegible]
[illegible]men!

Af [illegible]
fom [illegible]

[illegible]

[illegible]

Celebratoque [illegible]

hemmælind, fom foræ folkit fineff oc gifuæ fa ftort fkiin aff thøm, at een mand kan nøwæ kennæ een annen, oc ta fiæ tee meftæræ oc lywæ at falk, at foell oc manæ gioræ keyfæren then verdicheth[9]. Ter nefth [fineff ind kommæ[14] fkønæ jomfruer oc dantzæ meth høfuifkæ fedher, oc tee bæræ drik j koftæligæ gulkar foræ ‖ herræ oc fruer aff[15] horfæ melk meth 113 a knæ fall oc ydmicheth, [thy at thet er then beftæ drik, fom the hafuæ[6]. Ter nefth fineff indkommæ riddæræ[16] til hæftæ[17], fuluel væpntæ[18], oc ridæ ok rendæ meth glafuen oc fpeer ok ftingif faa, at [thee fpæren brifthæ, oc ftikcær ther aff kommæ oppa bordhen oc alt[19] guluit ofuer. Oc ther neft fineff ind kommæ yeiæræ, meth hundæ, oc foræ thøm løbæ hiortæ, wilbaffæ, vlfuæ, byørnæ, haræ, merkatthæ, aff [huilkæ fol[k][20] hafuæ ftor løfth ok thidko[r]tning then lillæ ftundh, fom teth warer. ‖ Tok er teth [thøm, fom vidh hafuæ[21], 113 b een ftoerr forgh at tenkcæ oppa, at flykt falk oc faa megit hafuer altings forglømt therris fiæls falicheth oc indgifuit thøm til faa dant diæfuælfens fpeel oc villelfæ; veft er teth, at enghin kan faa dan makt fonghæ aff diæfuælin vden tee, fom fek[22] alltings intil diæfuælind gifnæ hafwæ. Jtem for udhen teffæ forfcerefnæ ftikcæ ta opp fetteff noghræ bredhæ [tafueler foræ keyfærens bordh, giordæ aff guld, ther fom lignelfæ vdi æræ, giordæ effter haner, effter pohøns oc effter andræ fleræ fughlæ, huilke fughlæ koglernæ[23]

---

[14] *A*; fiunis der att verre, *C*; *com*parent, *lat.* [15] *Efter C*; oc, *A.* [16] *A har*: riddæræ ‖ riddæræ. [17] *Så A her*; *ellers*: til hæft. [18] *Rettet.* vapntæ, *A.* [19] fperenene bryfte vdi ftycker der aff kommer paa bordit oc, *C.* [20] huilckit folckit, *C.* [21] *A*; dennom fom viid oc find haffue, *C;* pie menti, *lat.* [22] *Indsat efter C*: fig; *mgl. i A.* [23] *Så må der vel læses.* tafueler foræ keyfærens

114 a ko*m*mæ til ath go*n*ghæ oc hoppæ, ædæ ‖ oc drikcæ oc
huggi*ff* oc ſyu*n*gæ, oc t*eth* tottæ mek væ*rœ* t*eth* ſtørſtæ
vnd*er* ou*er* allæ andræ vndh*er*[24]. Jek talædæ til een
aff te mæſtæ*rœ* oc jættæ ha*nnu*m mi*n*æ gafu*er* oc
[ſadæ ha*nnu*m[25] megit goth, om ha*n* villæ læ*rœ* mek
then ko*n*ſt, huilke*n* ſom falſk oc clogh wor, [oc han
jættæ mek, at ha*n* t*eth* villæ giø*rœ*, oc holth mek
lengæ vdi eeth hob[26]. Tok opp[a] t*eth* ſiſthæ ta ſadæ
ha*n* mek[27] ney oc ſadæ, at ha*n* hadhæ lofuæt then
vdødæligæ gud, at ha*n* aldr*œ* engin villæ ke*n*næ ſin
konſt vdhen ſin egen ſøn then elſtæ, oc ther m*eth* ta
114 b frelſædæ mek gud ‖ omod my*n* velliæ, ath jek ikcæ
ſadan ting ne*m*mæ ſkullæ. Jt*em* er ther gantze ſub-
tilth falk til allæ ho*n*næ ko*n*ſther; te æ*rœ* oc clogæ vdi
falſkheth ou*er* allæ tee, ſom jek [nogher tid[27] hafu*er*
kenth. Tee ſiæ oc, at tee allæ ſe m*eth* tw øghen, oc at
te c*ri*ſtnæ all eneſtæ ſe[22] m*eth* eet øghæ, oc at allæ
[andr*œ* me*n*niſkæ[28] j v*er*dhen æ*rœ* blindhæ, me*n* te
lywæ oppa thøm ſelfuæ, forty ath te ſee all eneſtæ
meth eet øghæ tennæ v*er*dhen oc all forge*n*gælic tingh,
oc vy c*ri*ſtnæ me*n*niſkæ ſee m*eth* tu øghen[29] thennæ
115 a forge*n*gæligæ v*er*dhen; nydæ ‖ vy he*n*næ m*eth* ſkellichet,

bordh giordæ efft*er* pohe*ns* oc efft*er* andræ fler*œ* fughlæ koglernæ, *A;* taffler. der erre giort aff guld, der vdi er effterlignelſzer giorde effter hanner, effter Paahens, oc effter andre fule, huilckee fule koglerne, *C. Lat. har*: ante imp*er*atoris menſam erigunt*ur* late tabule auree cu*m* ſculptis ac ſi viuerent ymaginib*us* galloru*m*. pauonu*m*. ac diuerſa*rum* volucr*um* artificioſe. q*ua*s preſtigiator magus facit . . . [24] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [25] *A;* ſagde ieg att giffue hannom, *C.* [26] *A;* oc holt mig vdi it haab, oc loffue mig att ville dett giøre, *C.* [27] *Mgl. i C.* [28] Chriſtnne, *C.* [29] *Herefter har A*: m*eth* t*eth* enæ ſee vy, *hvilket mgl. i C og sikkert er uoprind. Svarende til* thennæ . . . he*m*mæ*ri*ghæ *(s. 134²) har lat. kun*: q*uia* cum terrenis videmus

ta ſee vy oc[30] te*n* vforgengælic oc euigæ glædæ, ſo*m* gud oſſ m*eth* ſek gifuit hafu*er* vdi he*mm*æ*ri*ghæ, oc mwæ j vidæ, at Naas, t*eth* eer diæſuælin, hafu*er* giort m*eth* tee hetni*n*gæ eet pact, ſaa at ha*n* vdh brødh allæ th*er*ris [høyr*æ* øghæ, ſom tee meth ſkullæ ſee andælich tingh, ſom then helly troo oppa ſtoer[31], och tee beholdæ t*eth* we*n*ſtr*æ* øghæ, ſo*m* er intil all forge*n*gælich ti*n*gh.

Aff teſſæ for*nefn*de ſtikcæ hafuer iek nw nok ſc*re*fuith ath thennæ tidh. Tha mwæ j nw wydæ, ‖ at 115 *b* noor for*nefn*de keyſær*æ* Gra*n*tka*n* vil ſerd*iſſ* fra*n* eet aff ſinæ fir*æ* palatz oc til eet a*nn*e*t* eller oc udh aff eet rigæ oc til eet anne*t* for*æ* noghr*æ* ſinæ m*er*kæligæ ære*n*dhæ ſkildh, ta er hans folk al tiidh vdi fir*æ* hobæ, for*æ* och bagh oc vedh begghæ ſidher. Ten førſtæ hær er een dags ferdh for*æ* keyſæren, oc huor then hær hafu*er* liggit om natthen, th*er* ko*m*mer keyſæ*r*en ind om afftenne*n* ther neſt effte*r*, och then ſa*m*mæ hær, ſo*m* for*æ* keyſæren er, hafu*er* vdi[32] ſik halft*re*diæ[ſins tyuæ[33] cuma*n* verge*nn*æ[34] falk, oc er [altid giort ‖ oc 116 *a* reth[35] omod keyſæren, huor han ko*m*mæ ſkall m*eth* allæ hans[36], ſa at te faa allæ th*er*ris biæringh, huot heller te liggæ til marke*n* eller j by, oc te*n* anne*n* hær oc then trediæ er ok ſa megit falk vdhy, ſom vdi then

(lat. B) ſpiritualia *et* ma*n*ſura. [30] *Herefter har A:* m*eth* th*et* anne*t* øghæ; *mgl. i C og er sikkert uoprind., jfr. note 29.* [31] *AC;* oculos dexteros ſc*ilicet* ſp*irit*uales, *lat. AB;* oculos dextros ad vide*n*du*m* terrena et no*n* ſpiritualia, *lat. msc.* *Det følgende* och . . . ti*n*gh *(l. 8) mgl. i lat.* [32] *Efter C;* meth, *A.* [33] *Tilföjet over linjen i A.* [34] *A* = vergende, *C.* *Lat. har blot:* viroru*m*. [35] *Så A;* alle ting giorde rette, *C.* *Lat. har:* Semp*er*q*ue* preuiſum eſt vt inuenia*n*t neceſſaria. [36] *Herefter er vel glemt:* falk. [37] *Efter C:* fierde; trediæ, *A;* quartus, *lat.* [38] *C tilföj.:*

førſthæ. Ten enæ far oppa keyſæ*r*ens høyr*æ* ſidhæ [oc
te*n* anne*n* oppa the*n* we*n*ſtræ ſidæ[27], too eller tre milæ
fra*n* ha*nn*u*m*, och the*n* fiærdæ[37] hær han følgher bagh
effther keyſæ*r*end, hoos eet armbørſtæ ſkud fra*n* ha*nnu*m,
oc the*n* er megith ſtø*rr**æ* end nogher aff tee andre.
Jte*m* er alt th*et*tæ for*nefn*de falk inſc*re*fuit til keyſæ*r*-
116 *b* *e*ns tiæneſtæ, oc te mwæ ikcæ ‖ væ*r**æ* end[57] ferr*æ*,
me*n*[27] nar een bort far eller oc aff døer, ta inſc*ri*fueſſ
een anne*n* mand vdi the*n* ſtæd j geen, ſa at talith
blifuer[38] fult. Oc nar keyſæ*r*en ſaa ferd*eff*, ſom førr*æ*
er rørt, ta ſidher ha*n* udi eeth [herbæ*r**æ* eller oc[27]
kam*er*, ſo*m* bygdh er oppa een ſtoer wagn, ſterk ok
koſtæligæ giorth, och [th*et* huſſ, ha*n* j ſidher[39], er giort
aff eet[40] træ[41] aloes, ſom ud flidher af P*ar*adiis oc
ſødælighæ oc vel døn*er*. [Wognen er takther[42] m*eth*
ſc..ſther[43] aff[44] guldh, koſtæligæ giort m*eth* dyræ
ſtenæ; ha*n* hafu*er* fir*æ* [hyul; ha*nn*u*m* draghæ fir*æ*
117 *a* elefa*n*tes ‖ oc fir*æ*[27] huidæ hinkſtæ. Te ær*æ* koſtæligæ
beetaktæ [m*eth* guld och ſølff oc ſilkæ[45], oc fir*æ* aff te
øpperſtæ h*err*æ, th*er* j hans gard ær*æ*, te følgæ altid
[hooſſ vogne*n*[46] oc wor*æ* oppa ha*nn*u*m*. Th*er* ma engin
aff effter her eller ſkar*æ* ko*m*mæ ha*nn*um nermeer end
eet [armbørſtæ ſkud[47], [vde*n* ſtyndom[48] [plæyer keyſæ*r*-
*e*n at byudæ[49] een eller too, huilkæ ſo*m* ha*n* wil, at

---

altid. [39] cella, *lat.* [40] *Indsat efter C*: itt; *mgl. i A.* [41] *C tilföj.*: ſom heder. [42] p*ar*ietes celle op*er*ti (ſunt) in quibuſdam locis, *lat.* [43] ? *A har*: ſcʾſthʾr (ʾ *bruges i A for* er, re, ir, ri). Sølff, *C;* laminis, *lat.* [44] oc, *C.* [45] ditiſſimis tegumentis, *lat.* *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [46] hans Vogen, *C.* [47] *AC. Lat. ABC msc. har*: iact*u*m vt dixi ſagitte, *men i det foregående står ikke* ſagitte *men* baliſte. [48] *Så A, fejl for* v*n*der ſtyndom? vnndertiiden, *C;* aute*m* . . . interdum, *lat.* [49] *A;* tør keyſzerenn bede, *C;* dominus . . . . . iubet, *lat.*

ſidhæ opp til ha*n*nu*m* [oppa vognendh oc talæ m*eth*
ha*n*nwm[27] for*æ* tidkortni*n*g ſkil. [Oc ofue*n* oppa taghit
vdhi t*eth* rwm, ſo*m* keyſæ*r*end ſidh*e*r, er eeth ‖ vinduæ, 117 *b*
ſom likkeſſ oc opp ladiſſ maa; th*e*r ſidh*e*r altid[50] [firæ
eller fler*æ*[51] girfalkæ[52] oc andræ fughlæ, ſo*m* oſtroneſſ[53]
hethæ, om keyſæ*r*en ſowæ [nogræ fughlæ fluæ udi
vædæ*r*eth, ſom æræ duer, hæyræ, geſſ eller andr*æ*
fughlæ[54], tha lader ha*n* geniſte*n* too eller fler*æ* løſſ til
thøm at gribæ thøm. Oc mwæ j vidæ, at keyſæ*r*ens
førſtæ søn oc hans tre drotni*n*gh*e*r te hafuæ oc ſa
dant følgæ och forwo*r*i*n*gh vdi veyyen m*eth* fir*æ* ſkar*æ*,
ſom keyſærend hafuer, een for*æ*, een bagh oc een
po*n*næ huer ſidhæ, ok[55] te ær*æ* ‖ megit færr*æ* j tal 118 *a*
end te, ſom keyſæ*r*en føllgæ[9]. Vnn*e*rſtu*n*dom nar thee
ikcæ ferd*iſſ* la*n*gh weyeſſ, ta er hans førſtæ[56] søn oc
te tre drotni*n*gher [allæ udi een hær met ſa dan
forwa*r*i*n*gh oppa allæ ſidh*e*r, ſom for*æ* ſc*r*efuith ſtoer[57].
Jt*em* nar keyſæ*r*en ferd*eſſ* j gi*ø*mme*n* kiøpſtædh*e*r ell*e*r
lants by, tha hafu*e*r huer mand, ſom th*e*r boer, eld
for*æ* ſin døør oc kaſt*e*r th*e*r udi koſtæligæ yrther, ſo*m*
vel dønæ, oc ſtor th*e*r ſelf hoos oppa ſinæ knæ, keyſæ*r*-
en til tiæneſthæ oc verdichedh. Jtem nar ha*n* fra*m*
farr for noghr*æ* cloſt*e*r ellerr abbacier, th*e*r ſo*m*
c*r*iſtnæ mwnkcæ æræ vdhy, ‖ huilkæ h*e*rtug Otger*us* 118 *b*
[aff Danmark[58] ſtiktædæ, ta ud go*n*gæ mwnkænæ m*eth*

[50] In celle quoq*ue* culmine quod *et* aperiri valet *et* claudi aſtant in partica, *lat.* [51] *A;* træ eller fire, *C;* quatuor aut plures, *lat.* [52] gribfule, *C.* [53] *Efter C;* aſtroneſſ, *A;* oſtrones, *lat. A.* [54] *Lat. har:* in aere aquilam vulturem. ardeam vel collectore*m*. [55] *A; mgl. i C;* ſed, *lat.* [56] *A;* ſtørſte, *C.* [57] ſub vna comitatuum diſtinctione, *lat.* *C har:* alle vdi met hanno*m* vdi een ſkare, oc en foruaring paa . . . [58] *Indsat efter C:* aff danmarck; *mgl. i A; lat. har:* dux danorum. [59] Et q*uu*m neceſſe

p*ro*ceſſ oc kors oc fanæ omod keyſæ*re*n oc m*eth* with vatn oc røgelſæ och ſyu*n*gæ: Ve*n*i *cre*ator ſp*iritu*s. Nar ha*n* ſeer thøm ko*m*mæ, ta kaller hand thøm til ſek oc tager ſin hielm aff omodh korſſ*eth* oc neyer theth m*eth* ſith bar*æ* hofuit, oc ta leſſ abbædh*e*n ell*e*r th*er*ris øfuærſtæ ou*er* keyſæ*ren* een bøøn oc giør kors ofu*er* ha*n*nu*m* och ſtenkch*e*r wit vatn oppa ha*n*nu*m*. [Th*e*r er oc ſed[59], at nar nogh*e*r fre*m*mædæ ko*m*mer for*æ*[60] keyſæ*re*n, tha ſkal ha*n* offræ ha*n*nu*m* nogh*it*; thy offrer 119 *a* abbæde*n* ‖ ha*n*nu*m* udi eet ſølfkar nogh*e*r frukt, æblæ ell*e*r pæer [eller anne*n* frukt[6], oc ey[61] meer en ny ſtikcæ, ty at t*eth* tal er thøm megit[27] tækcæleg*eræ* en nogit a*n*nit tal, oc th*e*r aff tagh*e*r keyſæ*re*n eet ſtikcæ, oc [tee andræ[62] tagh*e*r andræær[8] h*err*æ, ſo*m* th*e*r hoos ha*nnu*m æræ, oc noor th*et* ſaa giort er, ta bør mwnkænæ raſkæligæ at bort gaa, oppa t*eth* ath te ikcæ vordæ neth*e*r træddæ aff th*e*n [bag hær[63], ſom [effter kommer[64]. Jte*m* then hielm, ſo*m* keyſæ*re*n hafu*er* oppa ſith hofuith, er megit koſtælich giord m*eth* guld 119 *b* och diama*n*t oc marga*r*itis oc andræ[65] dyr*æ* ‖ ſtenæ, ſa at een mektik koni*n*g udi vor*æ* land for mattæ ha*n*nu*m* ey at bethalæ. Jte*m* [ſaa ſom teſſæ for*nefn*de kloſter giør*æ* keyſæ*re*nd therris tiænæſtæ oc ydmicheth, ſa giør*æ* te oc[66] drotningernæ[67] oc ha*n*s elſtæ ſøn, huor ſom te fram ko*m*mæ[68].

---

eft, lat. [60] *A;* till, *C;* ante, *lat.* [61] *Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har: et* hoc in numero nonario. [62] *Rettet.* teth andræ, *A;* dett andet, *C;* reliqua, *(n. pl.) lat.* [63] *Rettet.* bag herræ, *A;* bagherre, *C.* [64] *Efter C;* bagh ko*m*mæ, *A.* [65] mange, *C.* [66] ſicut hec ſiunt tra*n*ſeu*n*ti imp*er*atori ſiu*n*t *et, lat.* therris tiænæſtæ oc ydmicheth *mgl. i C.* [67] *Efter C:* drotningernne; drotni*n*gin, *A;* imp*er*atricib*us*, *lat.* [68] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera.

Huor foræ keyſæ*re*n heth*e*r Gra*n*tkan, oc aff th*e*n titulo, ſom oppa ha*n*s inceghlæ ſtor.

Ca*pitulu*m xxxvij^m^.

Om edher tikches at h*ø*r*æ*[1], huor for*æ* keyſæ*re*n hether Gra*n*tkan Mek wor ſakt then tid, jek vor udi th*et* helliæ land, at ha*n* er ſa kallit aff Noe ſøn Kam, men[2] ſidh*e*n jek kom udi hans egit landh Kathay, ta fech ‖ jek ret ſe*n*nen at vidæ[3] ſa, at efft*er* gutz byrd 120 tuſe*n*næ oc hu*n*drædhe aar ta vor then førſtæ Tarta*ri*a, ſom iek *førræ* rørdhæ her udi boge*n* udi t*eth* femtæ capittil, megit fortrikch*ith* vnd*er*[4] trældom oc tiæneſtæ aff te koni[n]ghæ, ſom th*e*r om vor*æ* beſide*n*dæ, oc nar gud ta[5] tektes, ta gaff ha*n* thøm then nadæ, at te mektiſtæ h*er*ræ aff th*et* Tarta*ri*a ophøwædæ een aff thøm ſelfuæ oc gior*æ* ha*n*nu*m* til th*er*ris koni*n*g, ſom hedh Guiſka*n*[6]. Ha*n* hadæ tolff mannæligæ[7] ſø*n*ner, oc m*eth* te tolff ſønner oc met [megit annit[8] ſalk tha vadn ‖ ha*n* vnn*er* ſek allæ te koni*n*gæ, ſom om k*ri*ng 120 ha*n*nu*m* beſide*n*næ wor*æ*, huilkæ ha*n*s la*n*d[9] til for*e*n j ma*n*gæ aar hadæ fortrikch*et* v*n*der th*er*ræ lidelſæ. Jt*em* obe*n*barædiſſ[10] oc engelind ha*n*nu*m* oppa een

Kap. 37. [1] *Lat. tilföj.*: dicam. [2] *Indsat efter C*; *mgl. i A;* ſed, *lat.* [3] *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [4] aff, *C.* [5] *Så A*; hannom, *C. Svarende til* oc nar . . . nadæ *har lat.*: Quando aut*em* deo placuit. [6] *A*; Guiſkam, *C*; guis can, *lat. B*; Gius can, *lat. A. Herefter er tre spalte-linjer i lat. forbig.* [7] *Rettet.* me*n*næligæ, *A. C har*: mectige Sønner oc megit mandelige; viriles, *lat.* [8] *Efter C*: megit andit; entæ annen, *A*; *lat. har*: cum eis *et* populo ſuo. [9] *Herefter tilföj. A*: hadæ. [10] *Efter C*: obenbaredis; obe*n*barædæ, *A.* [11] *Så AC*

huydher hæfth fom een riddæræ udi fkinennæ vaben oc
roddæ hannum ath [drawæ ouer eeth vatn, fom hether
Alpia, oc frem at eet bierg, fom hether Belian[11] oc
ofuer hafuit oc til eet rigæ, fom hedher Katay, oc til
andræ fleræ ryghæ oppæ then fidhæ. Han giordhæ oc
121 a faa ok foer ther ofuer och ‖ vadn vnner fek meth finæ
fønners hielp mangæ aff te rigæ. Nota[12]. Effter thy
at engælind obenbarædæ fek hannum opp[a] een huidh-
er hefth, [ta bad enghælind[13] hannum[14] udi haffnen,
før end han ud foer, at han fkullæ bethæ til gud meth
ny bøner, oc ther foræ ta elfkæ allæ hans effterkom-
mæræ keyfæræ huidæ hæftæ; te hafuæ och [fynnerligæ
godh velliæ[15] til teth tal, fom er ny. Jtem then tid
fornefnde keyfæræ Guifkan vor gammell oc kennæ
[dødhen ner wæræ[16] oppa alders vegnæ, ta kallædæ
han foræ fik finæ tolf fønneer[17] oc bad thøm, [at
121 b the ‖ fkuldæ hordælighæ til fammen hollæ oc blifuæ,
fa at engin fkuldæ fkillies fran huer annen, oc elfkæ
hueer annen indbyrdis[18] oc høræ oc lidhæ therris ælftæ
brødher, ta hobædeff hannum veffæligæ til gud, at tee
fkulæ hordæligæ[19] vnner thøm betwingæ oc vindæ alt
thet ftoræ keyfæræ rigæ effter ty, fom ængælin hannum
fagt hadæ, huilkith tee effther therris faders dødh
mannæligæ oc hordælighæ fulkommædæ [effter therris

tranfiret alpes illas per montem belian (balyon, *msc.*), *lat.* [12] *Rettet.* Nw, *A*; Nu att, *C*; *mgl. i lat. (jfr. kap. 27 note 1; kap. 32 note 3).* [13] *Så AC. Lat. har*: qui eciam . . . iuffit. *Den rette mening vilde fås ved at læse*: . . . hefth oc bad hannum . . . bøner, ther foræ. [14] *C tilföj.*: oc, *jfr. lat.* eciam. [15] *Efter C*: fynderlige god villie; fynnerlicth gudælichet, *A*; *lat. har*: habent pre ceteris in gratia. [16] dødzens till kommelfze, *C.* [17] *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [18] fi per concordiam vos inuicem dilexeritis *et* iuueritis, *lat.* [19] *Mgl. i C*

faders radh[21]. Nota[22]. Effter ty at te hadæ huer
therræ ſith egith nafen, ſom endis meth Kan tel eet
tilnafen[23], ‖ ta hedh then elſtæ ſøn Grantkan, tet er 122
ſa megit ſom then ſtorœ Kand[24], oc then keyſærœ, ſom
effter hannum kom, han hedh Othocokan[25], oc hans
ſøn regnerœdæ effter hannum, han hed[27] Gniokan[28],
oc ten fierdæ [effter hannum[29] han hed Magokan[30];
han vor døpther oc criſtnit [och bleff een godh criſten[31].
Han ſennæ ſin brother, ſom hedh Hallaon[32], meth ſtor
makt intil Arabiam oc Egipten at forderfuæ[33] oc forſtørœ
al Makomets tro oc low oc kommæ te rigæ oc land
vnder criſtnæ mæntz henneer. Oc før end then for-
nefnde Hallaon[34] teth fulkommit hadhæ, ta fek han
thydhendæ, at hans broter ‖ vor dødh, keyſæren[35], 122
ten ſom hannum ud ſennæ[29], oc ther met ta foer han
heem j geen oc ful giordæ ikcæ ſin reyſæ, ſom han-
num befalit vor. Oc ther neſt ta wor en keyſærœ,
ſom heth Cobilakan[36]; han vor oc criſtnit, oc han
regnerœtæ [j femten aar oc een ponnæ teth ſextennæ[37];

---

og lat. [20] *A*; hanns, *C*. [21] *A*; effter hanns raad, *C*; *lat. har*: deo ſibi profperante. [22] *Rettet.* Nu, *AC (jfr. note 12). Svarende til det følgende har lat.*: Et quia ſinguli cum proprijs nominibus habebant cognomen Can primogenitus pro differentia obtinuit nomen Grant Can. [23] *A har*: talnafen; tillnaffn, *C*. [24] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [25] *Så A*; Ottorokam, *C*; Ochoto Can, *lat. AB*. [27] *Indsat efter C*; *mgl. i A*. [28] *Så A* (ni *for* iu); Gmokam, *C*; Giuo Can, *lat. A*; guican, *lat. B*; Girican, *lat. msc.* [29] *Mgl. i lat.* [30] *A*; magekam, *C*; magocan, *lat. msc.*; Margo Can, *lat. A*; mangocan, *lat. B*. [31] *Indsat efter C*: och bleff enn god Chriſtenn; *mgl. i A*; *et* permanſit chriſtianus fidelis, *lat.* [32] *A = lat. AB*; halckam, *C*. [33] *Efter C*: forderffue; fordrifuæ, *A*; deſtrui, *lat.* [34] *A*; halckan, *C*; *mgl. i lat.* [35] *Mgl. i C.* [36] *Rettet.* cobilækan, *A*; Cobilackam, *C*; Cobilacan, *lat.* [37] *Så A*; 16 Aar, *C*; vlij annis, *lat. B msc.*

ha*n* bigdæ th*e*n ſtor*æ* ſtad Jongh, ſom er megit ſtøer*æ* end Rom, och th*er* er eet ſtorth keyſær*es* palatz, oc [te*n* ſtadh holler nw allæ te keyſær*æ*[38] intil th*e*nnæ dagh vdi hete*n*ſkææ[39] low oc vontro. Jtem
123 *a* udi my*n* tid, ta iech th*er* wor, ta hed key‖ſær*e*nd Chiantkan[40], och hans førſtæ ſøn hedh Koſneka*n*[41], oc for udhen ha*n*nu*m* ta hadæ ha*n* andræ tolff ſø*n*ner[24]. Hans førſtæ huſfruæ hu*n* hed Siroghkan[42]; hu*n* vor P*re*ſb*ite*ri Joh*ann*is dotter aff India; ten anne*n* huſfruæ hu*n* hedh Wonrakka*n*[43], te*n* trediæ hedh Coract-ka*n*[44].

Jek tror jkcæ, at nogh*e*r mektigær*æ* h*er*ræ eller keyſær*æ* find*iff* vnder ſolen end keyſær*æ* K[a]*n*[45] oc P*re*ſb*ite*ri Joh*ann*is a[ff] Indiæ, oc keyſær*æ* Ka[n] ſc*ri*fuer ſa j ſinæ bre[ef]f: «Ka*n* th*e*n høxſtæ [gutz ſøn[46], [ſo*m* høxſtæ keyſær*æ* er ou*er* allæ te, oppa jordhen ær*æ*[47]». Hans ſtørſtæ inceyglæ hafu*er* om k*ri*ng vdi
123 *b* ſik ‖ ſc*re*fuit: «Gud j he*m*mælin oc Ka*n* [hans ſtirkæ[48] oppa jordin keyſær*e*ſſ inceghlæ ou*er* allæ me*n*niſkæ».

Fejlen i AC beror på, at xlij *er blevet læst som* xvj. [38] *Så AC. Lat. har:* Hinc vſq*ue* hodie o*mn*es ſucceſſoreſ paganiſmo feda*n*tur. *Oversætteren har vel læst* hanc (ciuitatem) *i steden for* hinc. [39] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).* [40] *A = lat. A*; Grandkam, *C*; chiancan, *lat. msc.*; Echiantcan, *lat. B.* [41] *A*; Coſznekam, *C*; coſuecan, *lat. B*; Conſuecan *lat. msc.*; Conſuo can, *lat. A.* [42] *A*; Syrogkan, *C*; Seroch can, *lat. A*; ſerochan, *lat. B*; Gorochan, *lat. msc.* [43] *A*; vonrackan, *C*; vonrach can, *lat. A*; vorouchan, *lat. B*; *mgl. i lat. msc.* [44] *Så A*; Charackam, *C*; Caranch Can, *lat. A*; cara*n*thcan, *lat. B*; *mgl. i lat. msc.* [45] *De indklamrede bogstaver i denne og de to næste linjer er bortfaldne i A ved at der er skåret huller i papiret.* [46] *Efter C*: guds Sønn; gudh, *A*; filius dei, *lat.* [47] *A*; ſom keyſzere er offuer alle de keyſzere paa Jordenn er, *C*; omnium vniuerſam terra*m* colentiu*m* ſummus imperator, *lat.* [48] *A*; hand ſtyrer, *C.*

Wdi haus myndræ inceylæ ftonner fa: [•Gutz ftirkæ, allæ mennifkes keyfæræ, incighlæ[49].

Jtem mwæ i vidæ, at [thi huerman at[35] falkit er
ter ty uer hetningæ, ta tro te tok pa then vdødæligæ
gud oc almektigæ oc fweriæ oppa hannum oc kallæ
hannum oppa therris mall Yrago[50], jd eft deum nature,
thet er naturens gudh. Tok bedæ te til afgudæ, fom
giordæ æræ aff guld, følff, ftenæ oc trææ, af filkæ, aff
lineth oc aff vllith[51]. Gud almektift han wennæ fran
thøm ‖ rafkæligæ teth mørk oc mwln, fom therris 124
vnnerftondilfæ oc famuid meth bundit oc forherdit er
aff diæfuelfens makt, oc vdi rettæ veyæ, fom te oc allæ
andræ meth off criftnæ mennifkæ vdi kommæ fkullæ[52].

Aff thet righæ Katay[1] oc te Tartares fedeer.

Capitulum xxxviij^m.

Nota, at fornefnde keyfæres rigæ [er at fkild[2] vdi
tolff koningæ rigæ, fom fornefnde Guifkans[3] tolff
fønner melløm thøm fkifth hadhæ, oc huer rigæ hafuer
udi fek fex tufennæ ftader for udhen the by, fom jkcæ
æræ mwretæ, huilkæ fom æræ vdhen tall, och ‖ huert 124
rigæ hafuer fin finnerligæ koning ouer fek. Huer
koning hafuer vnner koning vdi tee øør[4], fom vnner

Lat. har: Can fuper terram eius fortitudo omnium hominum imperatoris figillum. 49 *A*; Gud ftyrcke alle menifkis Indzegle, *C*; Dei fortitudo omnium hominum imperatoris figillum, *lat.* 50 *A*; Irago, *C*; yroga, *lat.* 51 *Den følgende slutning af kapitlet mgl. i lat.* 52 *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera.

Kap. 38. 1 *Rettet.* kætay, *A*; Chatai, *C*; Cathay, *lat.* 2 *Efter C*: er adfkildt; æræ at fkildæ, *A*; diftinctum eft, *lat.* 3 *A*; Guifkams, *C*; Guifcan, *lat. msc.*; Guis Can, *lat. A.* 4 *A*;

ha*nnu*m liggæ; ſo*m*mæ hafuæ halſt*r*ediæſinztyuæ koni*n*ghæ oc ſo*m*mæ fle*rœ* [oc ſo*m*mæ fære[5], huilkæ allæ vnn*er*danikæ æræ Kan m*eth* lidelſæ oc tiæneſthæ, oc th*et* mektiſtæ rigæ[6] oc beſtæ aff te tolff heth*er* Katay oc ligg*er* udi th*et* dybæ Aſia. Tee æræ tree Aſiæ: Føiſth[7] then dybæ, ſom nw er nefnd; ten anne*n* heth*er* then ſtø*rrœ* Aſiæ, oc hu*n* ligg*er* neſt c*ri*ſtnæ

125 *a* land; ten trediæ hedh*er* th*en* my*n*dræ Aſiæ; || th*er* udi liggh*er* Epheſim[8], [ſom ſ*anc*tus Joh*annes* aff ſc*ri*fuer[9]; th*er* aff er noogith til foren ſc*re*fuith. Ter[10] er oc til foren ſc*re*fuit aff keyſæ*re*ns ſtad, huorlu*n*d ha*n* holliſſ; ta mwæ j vidæ nw[7] aff annit[11] falk udi [te ſtæder[12] oc andræ ſtædh*er* ther udi landit udi Tarta*re*n, huor lu*n*dh th*err*æ regime*n*t er. Udi for*nefn*de righæ udi Katay[13] ter er oue*r* madæ megin kiøpma*n*ſkaph aff yrtir oc koſtælich g*er*ni*n*g, aff guld och ſilkæ, ſa at jek villæ ſaktæ*rœ* faa th*er* een koſtæl[i]ch kiortil en een ſkiortæ aff læ*ri*th [udi wo*rœ* land[5], oc allæ tee, ſo*m*

125 *b* noogit formwæ, tee hafuæ ter koſtæ||ligæ clæder, oc bodhæ q*wi*nnæ oc me*n*d tee hafuæ widæ[14] clæder oc ſtakcædæ nedh*er* til knæet oc obnæ wed bodæ ſidh*er*, huilkæ tee ther til knappæ, naar thøm løſter; oc mend oc q*wi*nnæ hafuæ lo*n*ghæ brøgh*er*, ſom te uel[15] m*eth*

---

land, *C*; inſula*rum*, *lat.* [5] *Mgl. i lat.* [6] *Indsat efter C*: Rige; *mgl. i A.* [7] *Mgl. i C.* [8] *Så A (jfr. kap. 4, not. 25)*; Epheſzenn, *C.* [9] *AC*; *lat. har*: Epheſum beati Johannis eua*n*geliſte. [10] *Svarende til* Ter . . . er *(l. 14) har lat.*: Audiſtis ſtatum magnato*rum et* nobiliu*m* eſſe permagnificum *et* glorioſum. ſed ſciatis lo*n*ge ſecus *eſſ*e apud *com*munes *et* priuatos homines tam in ciuitatib*us* q*uam* in forenſib*us* totius Tartarie. [11] *C tilföj.*: mere. [12] ſtadenn. *C.* [13] *Efter C*: Chattaj; tarta*ri*, *A. Lat. har*: In p*r*ouincia aut*em* cathay. [14] *Efter C*; viide; huidæ, *A*; latis, *lat.* [15] *A*; der, *C*; plene, *lat.* [16] *C tilföj.*:

ſkiwleſſ; tee bæræ och aldræ kober, ey krafuæ, ey hetter
Mand kan oc ey kennæ[16] een man foræ een qwinnæ
[oppa therris clædæ ſedh[7], før end hun er gifth, oc
ſidhen bær hun eet tegn paa ſith hofuit ſom een mantz
foeth, [ſom før er rørth[17]. Oc een mand ma ther
hafuæ ſa mangæ huffruer, ſom han uell; ſommæ hafuæ
thyy ‖ eller tyuæ eller fleræ, oc te mwæ gifthes meth 126
allæ qwinnæ oc mør vnner tagnæ modher ſøfter oc
dotter och fader ſøfter. Oc ſom men[18] plæyæ at ridhæ
oc ferdiff j landen[19] tel heſt oc til fodh, ſaa giøræ oc
allæ qwinnennæ, j huort te ærendæ hafuæ. Qwinnennæ
giøræ oc [allæ hand werk[20] aff vldh oc lædher och aff
ſilkæ, oc te kiøræ[21] wognæ[22] oc kerrer och giøræ[7]
megit annith ſlikt, oc mennenne te ſmedjæ jern, koober
och all annen malm och giøræ alt thet, ſom aff thrææ
oc ſtenæ gørs, och engin qwinnæ eer ‖ ſa velbyrdich, 126 b
at hun eller nogher annen qwinnæ ædher meer end een
tid om daghen. Jtem er ther megit fææ, men ther er
engæ ſwin. Ter ædis lidet aff brød[23] vdhen teth, ſom
herrænnæ oc te rigæ ædhæ. Te ædæ oc [kiøth aff[7]
allæ honnæ dyur, ſtoræ oc ſmaa, ſaa ſom er aff fææ,
faer, gedher, heſtæ, aſnæ, hundæ, kattæ, møſſ oc
røtther, oc ſubæ ſaadhit, oc te drikcæ oc melk aff allæ
honnæ dyur. Herrænæ oc te velbyrdigæ drikcæ choo
melk oc horſæ melk foræ therræ bæſtæ drik; the andræ
drikcæ vaten ſadith ‖ meth lidit honik. Teer er oc 127 a
entæ win. Tee fattigæ oc tet menigæ ſalk drikcæ

der. [17] *A*; oc er ſaa ſom før er om rørdt, *C*; vt dictum eſt ſupra, *lat.* [18] *A*; mand, C; viri, *lat.* [19] *A*; landett, C *og således måske oprind.*; *lat. har*: per patriam. [20] *A*; alle baande handuerck, C. [21] *A*; giere, C; minant, *lat.* [22] *Efter* C: vognne; wogn, *A.* [23] *A*; kiød, C; pane, *lat.* [24] *A*; giort, C; contexte,

meſtæ delin vaten. Te hus, ſom oppa landit bignæ
æræ, te æræ allæ trindæ oc gerdhæ[24] om kringh meth
ſma trææ, ſom wy giøræ her fuglæ burdh. Te hafuæ
eet trinth gaff øfuerſth oppa taghit; ter far røgin uth,
oc ter faa tee oc daghen ind. Te huſſ æræ inden til
clæddæ meth filth, oc te æræ oc taktæ meth fillt, oc
nar tee ſkullæ om ſkiftæ terræ[25] boligæ eller langveyeff
127 b faræ, ta ſettæ te te[26] hus oppa vognæ || oc føræ thøm
meth thøm[27]. Jtem huot[28] te giøræ ſkullæ, tet giøræ
te efter thy [at, ſom mannen[29] eer ny[30], eller oc han
aff voxer, oc menæ, ath ther effter ta ſkal teth gaa
thøm j therris ærennæ. Te bedæ oc till ſoel oc manæ
ok fallæ foræ thøm oppæ knæ. Jtem ridæ te ikcæ[31]
met ſpordæ; huer man hafuer een ſwøbæ udhy ſin
hand, ſom ridæ ſkal, ty at tee hollit ther for een[32]
ſtoer ſyndh, om nogher mand ſloowæ ſin hæſth[31] met
thømmen eller meth noget[33] annyt vdhen meth ſwøben.
128 a The hollæ mangæ || ting foræ ſind, teth ſom entæ er
wert, ſom er at leggæ ſin kniff udi elden oc ſlaa eet
been ſender meth eeth annit[33] oc ſpillæ melk eller
annen drik oppa iordhen, oc teth er ſtørſt ſind at
piſſæ udi eet huſſ, ther ſom ſalk udi boer[34]. Hoo
ſom ther vordher ouer greben, han hafuer forbrudit
ſit liff, oc allæ ſadannæ ſindher ſkal man ſcriftæ til
then hetenſkæ preſt oc gifuæ ther foræ een ſwm pen-
ningæ, efter thy ſom ſinnen er ſtoer till. Worder

---

lat. [25] *Andet bogstav ligner i A mere* o *end* e. [26] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A.* [27] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [28] *Svarende til* huot . . . voxer *har C:* huad de giøre dett giøre de effter Maanen ſom er ny eller denn voxer till. *Lat. har:* ad nouilunium quicquid eſt magni eſtimant et credunt inchoandum. [29] *A har:* at mannen ſom *med omsætningstegn foran* mannen *og* ſom. at *bör måske udgå.* [30] *Efter C;* nw, *A.* [31] *C tilföj.:* der. [32] *Mgl. i C.* [33] *C*

teth obenbaret, at han piſſer udi huſſith, tha ſkal
preſtin th[et] opp ‖ vidæ[35], før end ther ma nogher 128
mand ind kommæ, oc then, ſom ſinnen gør, han ſkal
[trøſuer eller firæ ſinnum[36] gaa j gømmen end eldh,
oc ter met renſes han aff then ſind. Jtem forbyudæ
te entæ falk at boo met thøm ther udi rigit, [j huot
troo tee hafuæ[37], thet væræ Criſtnæ, Jøder, Saracener,
oc aff allæ honnæ maal oc[38] logh; te viſæ engin borth.
The ſiæ oc, at therris low er ikcæ[39] godh, oc at te
ſkullæ end fonghæ een megit bæthræ logh oc troo,
huilkin ſom tøm nw er wyderlic[40]. Ther æræ oc
mangæ aff the ‖ mektigæ [oc velbyrdigæ[41] hemmæligæ 129 a
criſtnæ oc døptæ, ſom ey torræ wæræ[42] bekendæ vdi
keyſærens palatz, ter ſom te dagligæ udi tiænæ. Jtem
naar[43] nagith fremmædæ ſennæ bud kommer til keyſær-
end aff [andræ land[44] eller rigæ met breff eller
ærendhæ [til keyſæren[32], hannum ſtædiff jkcæ ind at
kommæ foræ keyſæren, før end hand hafuer in tith
eller tøſuer gongit giømmen en eld vdi eet linet clædæ,
ter foræ at han entit ſkall hafuæ hoos ſek, ſom keyſær-
en kan ſkadæ vdi hans [ſyn, døn[45] eller føllæ, [eller
nogher forgiftelſſæ[46]. Jtem [nar key‖ſæren ferdiff[47], 129 b
ta æræ Tartaren allæ ſkitther, oc huer therræ hafuer
thoo buer met mangæ ſkud oc huer therræ eet lankt

---

tilföj.: beenn. [34] *A;* er, *C.* *Lat. har:* que inhabitatur. [35] *Så A* = opuie, *C.* *Lat. har:* oportebit reconſiliari domum per ſacerdotem. [36] ſemel. bis aut ter, *lat.* [37] *Mgl. i lat.* [38] *A har:* oc oc. [39] *Indsat af udg.;* non, *lat. B msc.; et par spalte-linjer mgl. her i lat. A.* [40] *Rettet.* wyderlict, *A* = wuitterligt, *C.* [41] *Mgl. i C; lat. har kun:* de nobilibus. [42] *Så AC; fejl for* wæreth? [43] *Efter C;* nota at, *A;* dum, *lat.* [44] *A;* India land, *C; lat. har:* ab extra imperium. [45] *Rettet.* ſyndøm, *A;* ſiun, luct, *C;* viſu. odoratu, *lat.* [46] *Mgl. i lat.* [47] in procinctu expeditionis, *lat.* [48] *Mgl. i C.* *Lat. har:* ſeu ſpatas breues *et*

ſpyuth, oc te velbyrdigæ te ær*æ* allæ til heſt oc hafuæ ſuerd uedh th*er*ræ ſidæ [eller een long kniff, ſo*m* huaff er oppa ten enæ ſidæ[48]. Te hafuæ hielmæ oppa th*er*ris hofuit, giordæ[49] aff ſoodit lædher; the æræ ikcæ høgræ, en ſom hofuidit til ſier. Oc hoo ſom flyer ther ud aff ſtridhen[50], ha*nn*u*m* forbyud*iff* geneſten rigit, oc nar ha*n* find*is* ſiden[51] aff thøm ther, ta geller t*et* ha*n*s
130 *a* liiff; oc nar te vindæ een ſtadh eller eet ſloth, ‖ [ſom te beſtollit hafuæ[49], ta ſlaa te thøm allæ j heel, ſo*m* ther indæ æræ, oc nar een ma*n*d gifuer ſek ſonghin, ta ſkær*æ* te øernæ aff ha*nn*u*m* oc ſiwdæ thøm oc ædæ thøm kollæ m*et* ædikcæ udi th*er*ræ gæſtæbud for*æ* te*n* ſiſtæ reth. Jte*m* nar te Tarta*r*æ ladæ, ſo*m* te fly vdi nogher ſtridh, ta er t*et* ſtoer far*æ* at følgæ efft*er* thøm, forty at tee ſkyudæ m*eth* th*er*ræs hand buæ klogligæ [til riggæ[52]; oc nar te rikchæ o*m*mod th*erris* fiendæ j ſtrid, ta dragæ te ſa teth til ſa*mm*e*n*, at tee
130 *b* ſines ey at vær*æ* halfft ſa mangæ, ſo*m* te ær*æ*. ‖ Jte*m* allæ Tarta*r*æ hafuæ ſmaa øghen oc lidhit ſkegh oc tint. Thee trættæ eller ſlaas ſyeld*en* inbyrd*es*, ſiælden find*iff* ter tyuæ, røfuær*æ*, ma*n*dræbær*æ* eller[53] hord karlæ eller noger een, ſom then anden giør w reth. Nar te[54] findis, ta geller t*et* th*er*ris liff; te mwæ ikcæ løſſes for*æ* nogr*æ* pe*nn*i*n*gæ. Jte*m* nar noger aff thøm er ſyug*er*, ta ſettæ te ſpyut hoos ha*nn*u*m* j iordhin, oc nar t*et* lidher ath døden, ta...[55]. Nar te vydhæ, at ha*n* er døder, ta før*æ* te ha*nn*u*m* oppa marke*n* oc iordhæ ha*nn*u*m* ther oc ha*n*s ſpyut m*et* ha*nn*u*m*[56].

---

latas . . . [49] *Mgl. i C.* [50] *Rettet.* tridhen, *A.* [51] *Indsat efter C:* ſidenn; *mgl. i A; quando, lat.* [52] *A;* til lige, *C;* a tergo, *lat.* [53] *C tilföj.:* ſkalcke. [54] *A;* dett, *C;* taleſ criminatores, *lat.* [55] *Noget er glemt i AC, svarende til lat.:* nullus remanet apud ipſum. [56] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Aff keyſær*en*s begrafuælſæ, [nar han død, 131
oc[1] huorlu*n*d te giø*rœ* een anne*n* j ha*n*s ſtæd.

Capitulum xxxix^m.

Nar keyſær*œ* Gra*n*tka*n* er dødh, ta bæreſſ hans legemmæ geneſten aff faa hans tiænæ*rœ* udi een indluct*er* park[2] hoos hans palatz, th*er* ſom ha*n* iordiſſ ſkall. Ta ſtødæ tee førſt grø*n*ſw*er*en aff iordin, oc ſa [ſettæ tee[3] th*er* oppa eet paulwn, udi huilkit te ſettæ keyſær*en*d oppa een [hen ſtoel[4], giord aff træ, oc redhæ[5] for*œ* ha*n*nu*m* eet bord oc ſettæ for*œ* ha*n*nu*m* th*er* oppa ma*n*gæ koſtæligæ rætth*er* m*et* horſæ melk ‖ til at drikcæ. Te[6] ſettæ ter oc ind udi paulunit eet hors met ſith føel oc een huith heſth oc leggæ oppa ha*n*nu*m* megit guld och ſølfuæ[7]. Th*er* neſt grafuæ[8] tee om k*r*ing paulunit een ſtoer graff oc dyb, ſa at, nar hu*n* er redæ, ta ſyngkerr[9] paulu[n]it neth*er* m*et* alt th*et*, ſo*m* th*er* indæ er, nedh*er* udi then[10] graff, oc ſa kaſtæ te jord oppa oc giøren ſleth j geen m*et* t*et* ſa*m*mæ g*r*eſſ, ſom[11] til for*en* vor aff ſtøth, oppa th*et* at th*er* ſkall raſkæligæ voxæ g*r*eſſ j geen, oc at ſtædh-

131

en ‖ ſkal ikcæ ſineſſ. Oc eff*ter* ty at tee aff th*er*ræ 132
wittichedh[12] ær*œ* forblindædæ[13], ta[14] menæ tee, at ha*n* ko*m*m*er* geneſte*n* til P*ar*adiis och ſkal th*er* nydæ

Kap. 39. [1] *Efter C:* naar hand døer, oc; oc nar han dør, *A.* [2] *Se indledn.* [3] *Efter C:* ſette de; ſædhæ, *A.* [4] *A;* høy ſtoell, *C;* folio regali, *lat.* [5] nedenn, *C.* [6] oc, *C.* [7] *C tilföj.:* oc. *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [8] begraffue, *C.* [9] *Kunde også læses:* ſyugkerr (ſyn[n]gkerr). [10] *Rettet.* ther, *A.* [11] *C tilföj.:* der. [12] *A* = vonuittighed, *C.* [13] *C tilföj.:* aff dieffueleun. [14] *Svarende til* ta . . . hafuer *(s. 149[1]) har lat.:* putant in alio ſeculo (mu*n*do *msc.*) homines (omnes, *A*) delec-

allæ honnæ verdens løſticheth til euighedh[15], ſom han her til foren [haft hafuer[16], oc ſiæ, at han ſkal hafuæ paulwnit met ſek til hærbæræ oc maad at ædæ ok melk at drikcæ oc heſt at rydæ oppa ok guld och ſølff at ſee oppa oc hors ath fødhiff[17] aff, ok[18] hannum altidh melk gifuæ[19] ſkal. Nar han eer ſaa begrafuen, ta maa engin talæ om hannum eller nefnæ hannum 132 b foræ || hans huſfruer[20], børn eller venner, ty at thee menæ, at thet giører hannum ſtorth hindher udi hans roo oc glædæ, ſom han udi kommen er. Te tro oc[21], at han er ta[22] en[23] megit mektigæræ herræ udi Paradiis, end han vor thil foren.

Jtem nar han er ſa begrafuen oc gløinder, ſom [foræ er rørth[24], tha kommæ til ſammen te ædleſtæ oc te øpperſtæ aff te ſyw ſlekther aff rigit Katay oc keſæ[25] thøm een keyſæræ. Ta talæ te førſt til then, ſom keyſæræ wordæ ſkal oc neſt eer af keyſæræ ſlekt: 133 a «Wy vellæ oc bedæ, at tu ſkalt væræ || vor herræ oc keyſæræ». Han ſwarer thøm j geen ſa: «Wilæ j hafuæ mek til een herræ ouer edher, tha vidæ j, at edher bør at hollæ mek[26] lidelſæ [udy mith liff intil min dødh[27]». Ta ſuaræ te [j geen[28] oc ſiæ, at[29] «vy vellæ gioræ [al tet[30], ſom tu off byudher». Ta taler han til thøm oc ſier ſaa: «Effter thennæ ſtund ſkal mith ordh

tationibus frui terrenis. [15] euig tiid, *C.* [16] *Efter C:* haffuer hafft; giort hadhæ, *A.* [17] *Efter C:* fødis; fødhæ, *A. Svarende til* oc hors . . . ſkal *(l. 6) har lat.:* ſed *et* equa ei ſemper lac preſtabit. [18] *A (jfr. s. 5[1]);* att, *C.* [19] giffuis, *C.* [20] *A;* huſtru, *C;* vxoribus, *lat.* [21] da, *C.* [22] *Mgl. i C.* [23] *Indsat efter C; mgl. i A.* [24] *A;* for ſkreffuit ſtaar, *C; mgl. i lat.* [25] *Først skrevet* keyſæ *(idet afskriveren har set på det følgende* keyſæræ*);* y *er overstreget.* keſæ . . . keyſæræ *mgl. i lat.* [26] mitt, *C.* [27] tam ad mortem quam ad vitam, *lat.* [28] hannom, *C.* [29] *Mgl. i C.* [30] *I A skrevet som ét ord* (alt3).

waræ huaſt ſom eet ſwerdh•, oc ther neſt ſetter han ſek ſelff nether oppa guluit oppa een ſort ſilt hart[31] nædhen keyſærens høxſtæ[32] ſædhæ, oc ta tagæ te hannum ok opløftæ hannum meth ſilthen oppa keyſærens ſtoel oc ther neſt ‖ ta chronæ te hannum met keyſær- 133
ens kronæ, oc ſiden ſennæ herræ oc førſtæ[33], ſtædher oc by hannum therris[34] gafuer, alt rigit ouer, [te ſom[35] ſiælſynæ oc megit koſtæligæ [æræ, oc[36] heſtæ, koſtæligæ kar, clæder, elephantes, guld, ſølff oc dyræ ſtenæ, huilkæ gafuer ſa koſtæligæ æræ, at thøm engin regnæ kan vedh nogher ſwm penninghæ, [guld eller ſølff[37].

Aff mangæ koningæ ryghæ, ſom[1] keyſæren aff Tartaren vnnerdanikæ æræ.

Capitulum xl^m.

Iæc acter nw met faa ord [at beſcrifwæ noghræ øør aff te ſtoræ koningæ righæ[2], ſom [vnner keyſæren æræ, oc førſt aff tee, ſom[3] ‖ [æræ til tet rigæ Kathay, 134 a
ſom øfter ud liggæ[4] in til criſtindoms ændæ[6], ſom er Ritzen oc Pritzen. [Øſter ud fran tet fornefnde righæ Katay....oc oppa then veſtræ ſidæ liggher thet rigæ

---

31 hat. *C.* 32 *Rettet.* hoxſtæ, *A.* 33 *C tilföj.:* aff. 34 *A;* herre, *C. Lat. har alene:* munera. 35 ſaa, *C.* 36 *Mgl. i C.* 37 *Mgl. i C. Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 40. 1 *Skrevet to gange i A.* 2 *AC;* curſum deſcribere aliquarum magnarum regionum et inſularum, *lat. Har det oprind. været:* at ſcrifwæ aff noghræ øør oc aff . . . ? *Jfr. det følgende* aff. 3 *Indsat efter C:* vnder keyſzerenn erre, oc førſt aff de ſom; *mgl. i A;* imperij tartarie. Et primo illas que, *lat.* 4 deſcendunt a prouincia cathay per ſeptentrionalem plagam, *lat.* 6 fines, *lat.* 7 *Så AC. Lat. har:* Ergo prouincia cathay deſcendens a ſui oriente a regno tharſis iungitur ab

Turkweſten[7], oc ther æræ ma*n*gæ godæ ſtædher; then bæſtæ heth*er* Octopar[8]. Oc t*et* ſa*m*mæ rigæ Turkueſte*n*[9] haue*r* oppa ſin veſtræ[10] ſidæ th*et* rigæ P*er*ſe*n* oc oppa ſin ſindræ[11] ſidhæ t*et* rigæ Toraſme[12], ſom er megit rwmt ok hafue*r* oppa ſin [øſtræ ſidhæ[13] een ødhke*n*, meer end hu[n]drædæ dags ferdh lang[14]. T*eth*
131 b er oc megit ‖ rikt aff allæ ho*n*næ gotz, oc th*e*n bæſtæ ſtad, ſom th*er* er, ha*n* hetb*er* och Thoraſme[15] [efft*er* righith eller rigit effter ſtadin[16]. Weſter ud fra*n* t*et* rigæ, [hendher vor*æ* land, ligg*er* t*et* rigæ[17], ſo*m* hether Chomano*rum*[18]; t*et* er oc[19] eet ſtort rigæ oc breet. Th*er* boo faa ſtædæ falk, forty at ter er ſo*m*mææ[20] ſtædæ for megin kullæ oc ſo*m*mæ ſtædæ for megh*i*n hedhæ, oc [th*er* ſo*m* falk boer, er ſtu*n*do*m*[21] faa mangæ[22] flwer, [ath falkit lider aff th*ø*m ſtoer nødh[23]. Oc[24] aff t*et* ſa*m*mæ rigæ Coma*n* vor fordom megit falk

occidente regno turqueſten. *Efter* Katay *synes noget at være forbig.;* veſtræ *er rettet af udgiv.; AC har* venſtræ. [8] *Efter C = lat.;* octo par, *A.* [9] Turkueſte*n* . . . rigæ *(l. 3) mgl. i C.* [10] *Rettet af udgiv.;* ve*n*ſtr*æ*, *A;* occide*n*te*m*, *lat.* [11] *Så AC;* ad ſepte*n*trione*m*, *lat.* [12] *A;* Toraſſme, *C;* coraſmo, *lat. A;* Coraſme, *lat. msc.;* Coraſine, *lat. B.* [13] *Efter C:* øſtre ſide; ve*n*ſtræ ſidhæ ſom øſter eer, *A;* verſus orientem ſui, *lat.* [14] *Efter C;* lankt, *A.* [15] *A;* Toſſraſſme, *C;* coraſme, *lat. A msc.;* Coraſine, *lat. B.* [16] *Mgl. i lat.* [17] *Mgl. i C.* [18] *A;* Camenorum, *C;* comano*rum*, *lat.* [19] *Mgl. i C;* ſimiliter, *lat.* [20] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [21] *A;* . . . er ſomme ſteder, *C;* in no*n*null*is* q*uam* ſepe, *lat.* [22] *Efter C:* mange; meghen, *A.* [23] *Mgl. i lat.* [24] *Svarende til* Oc . . . Melechma*n*dabro*n* *(s. 152[5]) i A har C:* oc folck aff dett ſamme Rige komme Ind j Ægypthenn oc erre der nu ſaa mange och mectige bleffne att de haffue fortryckt dennom ſom aff begynndelſzenn der erre indfødde, Enddog de vorre ſielff i fordo*m* tiid forderffuit, huilcke der oc nu haffue indſett denn Soldann ſom der nu er (Melechmandabron). *Lat. har:* de iſtis comanis venit olim fugata q*ue*da*m* pluralitas vſq*ue* in terra*m* egipti que ibide*m*

for‖dreuit[25], ſom inko*mm*æ udi Egipte*n* oc æræ th*er* 135 *a* nw ſa ma*n*gæ oc mektigææ[20] vordnæ, at te hafuæ fortrikcæt te aff begi*nn*elſe*n* inføddæ ær*æ*; te hafuææ[20] oc inſæth then[26] ſoldhan, ſom th*er* nw er, Melechma*n*dabro*n*. Jte*m* giø*m*me*n* t*et* ſa*m*mæ rigæ Comanorum[27] løber een ſtoer flodh, ſo*m* heth*er* Echil[28]; hu*n* fryſſ om vintær*e*n ga*n*tzæ hordh: oc udi then øfræ[29] deel [aff t*et*[30] ſa*m*mæ righæ melløm [thu haff[32] er eet bierghæ megit ſtorth oc høgth, ſo*m* hether Cotas[33]. Jte*m* [no*ta*, at[34] ud aff wor*æ* land ka*n*[34] engin ſtor hær far*æ* in udi India theth øfræ[35] udhen at tree veyyæ alt eneſtæ: Een ‖ vey fram at t*et*tæ[36] for*nefn*de 135 *b* biergh, toch ikcæ vdhen om vintær*e*nd, ter yſſend ber, oc then[37] vey heth*er* Lodokont[38]; ten anne*n* vey fræ*m* at Turqueſte*n* och at P*er*ſe*n*[39], [tok er ther thoo ødken[40] ma[n]gæ dags ferdh, ſa at engin kan ther fræ*m* ko*m*mæ, udhen hand fører m*et* ſek, huot ha*n* behøfu*er*. [Ten trediæ vey er fra*m*merſt j giø*m*men th*et* rigæ Comano*rum* til ſkips intil eet rigæ, heth*er* Abcats[41]. Then øperſtæ ſtad [udi th*et* rigæ, j Choman

nu*n*c ſuccreta ita inualuit vt ſuppreſſis indigenis videant*ur* regnare. na*m* *et* de ſeipſis co*n*ſtituerunt hunc q*ui* m*odo* e*ſt* ſoldanu*m* melechmandabron. 25 *Rettet.* forderuit, *A;* forderffuit, *C;* fugata, *lat.* 26 *Efter C:* denn; th*err*æ, *A;* hunc, *lat.* 27 *Efter C = lat.;* camano*rum*, *A.* 28 *AC = lat. B msc.;* Echilis, *lat. A.* 29 *Rettet.* øſtræ, *AC;* ſuperiori, *lat.* 30 i, *C.* 32 duo freta Caſpie *et* occeani, *lat.* 33 *A (mulig* Cotab); Chotas, *C;* Cochas, *lat. A;* Cocham, *lat. msc.* 34 *Mgl. i C.* 35 *Rettet.* øſtræ, *AC;* ſuperiore*m*, *lat.* 36 t*et*tæ . . . fræ*m* at *(l. 15) mgl. i C.* 37 *Rettet.* ther, *A.* 38 *A;* lodekonc, *lat. B;* Loderkent, *lat. A msc.* 39 *A;* Prydſzenn, *C;* perſiam, *lat.* 40 *Så AC. Lat. har blot:* tamen ibi ſunt deſerta. *Oprind. vel:* er ther thoo (= tamen) ødken. 41 Tercius ad primos fines regni Comano*rum*. tranſfretando tamen mare in regnum Abcha*m* *(A msc.;* abchaȝ, *B) lat.* 42 *Så A;* vdi det rige coman land, *C;* Coma-

la*n*d ligger[42], ha*n* hether Sarak[43]. Jte*m* fra*n* for-
*nefn*de rigæ oc henn*er* wor*æ* la*n*d ligg*er* eet rigæ, ſo*m*
136 *a* kalleſſ Chalthon[44]; t*et* er t*et* yderſtæ ‖ udi hetenſkabit
oc rekch*er* intel Ritze*n* oc P*ri*tze*n*[45]. Jte*m* [nota, at[46]
Pe*r*ſe*n* er*æ* tu [koni*n*gæ rigæ[47]: Eet er t*et* høghæ
P*er*ſen[48], huilkit ſom løber nedh*er* [fram ath[49] th*et*
rigæ Turqueſte*n*[50], oc oppa th*en* veſtræ[51] ſidæ liggh*er*
th*en* flodh, ſo*m* Phiſon heth*er*. Th*er* udi æræ ma*n*gæ
nafnku*n*digæ ſtædh*er*; te too øpperſtæ heth*er*: [en
Ductura[52], th*en* anne*n* Seon*er*ganth[53], [oc ſo*m*mæ kal-
lin Sonargant[54]. Jte*m* t*et* andræ[55] rygæ[56] liggh*er*
udi t*et*[57] nedræ P*er*ſen; t*et* hafuer oppaa ſin veſtræ
ſidhæ th*et* righæ, ſo*m* kalliſſ Media, oc th*et* my*n*dræ
136 *b* Armenia [liggh*er* oppaa ‖ th*en* ſidæ[58]; oc udi th*et*
Perſiæ æræ tre mektigæ ſtædh*er*: Neſſæbar[59], Saphaon[60]
ok Sormaſania[61]. Jte*m* udi th*en* ſtør*ræ* Armenia[62]
vor*æ* fordom try[63] righæ, och te æræ nw vnn*er* keyſæ*r*-
en aff P*er*ſen, oc oppa th*en* veſtræ[64] ſidhæ hafuæ te

no*rum*, *lat.* [43] Sarach, *lat.* [44] *A;* kalchon , *C;* Laycon, *lat. A msc.;* laicon, *lat. B.* [45] *Herefter er 17 spalte-linjer i lat. forbig.* [46] *Mgl. i C.* [47] regiones, *lat.* [48] *AC;* perſia, *lat. msc.;* parſye, *lat. B;* pruſcie, *lat. A.* [49] *Så AC;* a, *lat. Det rigtige vilde være* fran *og således vel oprind.* [50] *A = lat.;* curqueſten, *C.* [51] *Efter C:* veſtre; venſtræ, *A;* occidentem, *lat.* [52] *I A skrevet som ét ord* (enductura); enn diutura, *C;* Doctura, *lat.* [53] *A* = Seonergant, *C = lat. A;* Seonarga*n*t, *lat. B.* [54] *Mgl. i C;* quam aliqui appella*n*t Sormagant *(A msc.;* Sarmaga*n*t, *B) lat. Mon oprind.:* oc ſo*m*mæ kallæ S.? [55] *Så A;* andet, *C.* [56] *Lat. har:* altera regio baſſe perſie. [57] *C tilföj.:* veſtre. [58] *Mgl. i lat. B msc. (i lat. A er her noget forbig.).* [59] *A;* Meſobar, *C;* Neſſabor, *lat. A;* Nelſabor, *lat. msc.;* aeſſabor, *lat. B.* [60] *Efter C;* ſephaon, *A;* Saphaon, *lat.* [61] *A;* Stormaſania, *C;* Sormaſanie, *lat. A;* Sormaſiane, *lat. msc.;* Sarma ſaule, *lat. B.* [62] *Mgl. i C.* [63] *AC;* quatuor, *lat.* [64] *A;* vennſtre, *C;* occidentem, *lat.* [65] *A;* yperſte, *C;* famoſior, *lat.*

Turke*n*. Ten ſtø*rræ* Armenia hafu*er* ma*n*gæ godæ ſtædher; ten ofu*er*ſtæ[65] ha*n* heth*er* Tau*riza*. Jt*em* t*et* for*nefn*de righæ, ſom kalles Media, th*et* er vnn*er* keyſæ*ren* aff P*er*ſen; t*et* er ſmalth oc vel lankt. Oppa ſin veſtræ[64] ſidhæ løber th*et* intil Caldea*m*, oc udi t*et* ſa*m*mæ righæ Media æ*ræ* tho godæ ſtædher: een het*er* ‖ Seras, te*n* anne*n* hether K*er*emen; oc ther løber eet 137 *a*
annit rigæ oppa, ſom hether Gyorgya, oc th*et* er nw atſkild udi tu rigæ, forty then øfræ[66] deel, ſom liggher intil Media, ha*n* beholt th*et* nafn Gyorgya, oc th*et* annit rigæ hether nw Abcas[67], oc t*et* er then nædræ deel. Bodæ te tu rigæ oc th*er*ræ koni*n*gæ hafuæ then helly troo oc æræ døpthæ, oc folkit udi te rigæ æræ megit gudhæligæ; te tagæ ath mi*n*ſtæ een tid [huer vgæ[68] vor h*er*ris lege*m*mæ, ſo*m* conſec*re*ret er effth*er* then g*re*tzkiæ ſedh. Och ‖ th*et* rigæ Georgia eer vnn*er* 137 *b*
keyſæ*ren* Gra*n*tka*n*[69], me*n* th*et* annit rigæ Abchas[70] ku*n*dæ keyſæ*ren*[71] Gra*n*tka*n* ell*er* keyſæren[72] aff P*er*-ſen aldræ windæ vnn*er* nogher th[er]ris lydelſæ, ty at [t*et* er megit ſterkt[73] aff vadn, ſtenæ oc clepper oc m*et* a*n*nen god forwa*ri*ngh omod th*er*ræ fiendæ. Ok udi t*et* ſa*m*mæ rigæ ma ma*n*d ſe eet ſtort gutz vndher; th*et* er een ſtæd[74], ſo*m* hether Hamſon, ſom fi*ræ* dags ferd er om k*ri*ngh. Ou*er* ha*n*nu*m*[75] er altid eet tyukt mørk, och engh*i*n thorff gaa ther neer[76] ell*er* ind. The ſom ‖ aff dyurffuæ hafuæ go*n*ghit ter ind, te 138 *a*

[66] *Rettet.* eſtræ, *AC;* ſuperior, *lat.* [67] *A;* Abcats, *C;* abchas, *lat. msc.;* abchaʒ, *lat. B;* abcham, *lat. A.* [68] *A;* om aarit, *C;* in hebdomada, *lat.* [69] *A tilföj.:* aff Perſen, *der mgl. i C og lat. og er uoprind.* [70] *A;* Abcats, *C;* abchas, *lat. msc.;* abchaʒ, *lat. AB.* [71] *A tilföj.:* aff, *der mgl. i C. Lat. har:* . . . nunq*uam* ab ipſo imperatore Tartarie neq*ue* perſarum domino ſubdi potuit. *Oprind. måske:* keyſæren aff Tartaren eller aff Perſen. [72] *Indsat efter C:* keyſzerenn; *mgl. i A.* [73] de erre megit ſtercke, *C.* [74] *A;* Stad, *C;* locus, *lat.* [75] haffuit, *C.* [76] *Så C*

kommæ aldræ til ſinæ[77] meer, oc ſiæ te, ſom ther
hoos boo, at thee hafuæ hørth ther[78] falk talæ oc
roobæ, heſtæ gnæggæ, foer bræghæ, høns galæ, oc ther
aff oc aff andræ tegn menæ tee veſt, at ther boer falk,
oc then flodh, ſom ther j giømmen gar, gifuer oc veſſæ
teghn, at ther boer falk. Tok vedh man ikcæ, om[79]
then ſtæd eller rwm er all ſammen mørk inden til,
ſom han udhen ſines, oc te menæ, ath ther er liuff[80]
for inden mørkit. [Aldræ er oc[81] nogher udkommen[82]
138 b aff te, ſom ind kommæ, eller aff thee, || ſom indæ plæyæ
ath væræ, aff huilkæ man mattæ fongæ at vidæ ſennen
ther om. Ther ſigs, at gud giordæ fordom[83] tet mørk
for eet ſtort jertegn: Ten tid Sapor, ſom[84] keyſæræ
vor j Perſen, ford ther frem met ſtor makt at for-
drifuæ oc forderfuæ allæ Criſtnæ, [ta voræ ther naghræ
Criſtnæ[85], ſom flydæ for hannum oc voræ ſaa trenktæ
aff hannum, at te engæ lundæ trøſtæ at vndkommæ.
Te fullæ allæ oppa therræ knæ oc badæ Iheſum *Chri-
ſtum*, ſom therræ gud oc therræ frelſſæræ[86] wor, om
hielp oc thilfluct, at te vndkommæ mattæ. Gud, ſom
139 a allæ Criſtnæ || ſom han[87] bedæ aff eet rent[88] hiertæ,
altid gernæ høræ uell, han fulgiordæ ter te ord, ſom Yſayas
propheta ſadhæ: »See, at[89] mørk[90] ſkal betækcæ

og vel også A, skönt trækkene her mere ligner mer. [77] ſinde, *C. Lat. har:* non ſunt viſi reuerti. [78] *Indsat efter C:* der; *mgl. i A;* ſub illis tenebriſ, *lat.* [79] *Svarende til* om . . . mørkit *(l. 9) har lat.:* vtrum tenebre per totum ipſum territorium ſint eiuſdem denſitatis. an forte ſint ſolum in circuitu per aliquod ſpacium. et intrinſecuſ plus luminoſum. [80] *Rettet.* huff, *A;* huſze, *C;* plus luminoſum, *lat.* [81] *Rettet.* æller oc, *A;* aldrig vor, *C.* Aldræ . . . ther om *(l. 12) mgl. i lat.* [82] *A har* udkommon *med streg gennem sidste* o. [83] *Indsat efter C; mgl. i A;* olim, *lat.* [84] *C tilföj.:* da. [85] *Mgl. i C.* [86] *A;* ſkabere, *C;* auxiliatorem, *lat.* [87] *Så A men vel fejl for* hannum. [88] *A;* rett, *C;* puro, *lat.* [89] *Mgl. i C.* [90] *Se indledn.* [91] muld, *C.*

jordin, oc muln[91] ſkal botækcæ falkit», ok beuiſtæ[92] ther met jordzens mørk[90], ſom han drog ouer ſinæ wenner[93], thet euinnælighæ[94] heluitiſſ mørk[90], ſom te faa ſkullæ, ſom Iheſu *Chriſti* nafens wenner[95] æræ. Han beuiſtæ oc met thet ſammæ mørk[96], [ſom han[97] hær udi verdhen giømdæ[98] ſynæ venner[99], tet euynnæligæ liff oc lyus, ſom han ſinæ tro[89] venner giømd hafuer udi hemmærigis glædæ. — Jtem tet fornefnde righæ Abchas[100] tet løber in til Turken oppa then veſtræ[101] ſidhæ, huilkit rigæ er megit lankt ‖ oc bret 139 oc hafuer mangæ land vnner ſek, ſom er: Sychonia[102], Capadocia, Saura[103], Brycha[104], Cheſicon[105], Bachon[106] oc Gimioch[107]. Allæ theſſæ land aff[108] Turken, Suria och Arabia te æræ vndher keyſæren aff Babilonia, ſom er[109] ſoldanen, oc æræ vdi allæ teſſæ land ſtoræ ſtædher[110] oc mangæ. Jtem [nota, at[111] intil tettæ rigæ Turken hoos een ſtad, ſom hether Sathaſa[112], løber ten øfræ[113] deel aff keyſæræ rigit Conſtantinopolis fram

---

92 *Efter C:* beuiſte; beuiſæ, *A.* 93 *A* (= wuenner); venner, *C.* 94 *A har* euinghæ, *der sikkert er fejl for* euinnælighæ *(jfr. l. 6)* = Euindelige, *C; næppe fejl for* euighæ. 95 *A* = wuenner, *C.* 96 *Så AC; fejl for* liff = vitam, *lat.* 97 *Indsat efter C:* ſom hand; *mgl. i A.* 98 *A;* giorde, *C;* conferuauit, *lat.* 99 *A;* wuenner, *C;* ſibi fidelibus, *lat.* 100 *A;* abcats, *C;* abchas, *lat. msc.;* abcham, *lat. A;* abchaȝ, *lat. B.* 101 *Efter C:* veſtre; venſtræ, *A;* occidentem, *lat.* 102 *A;* Sycania, *C;* Syconie, *lat. A;* Siconie, *lat. msc.;* yconie, *lat. B.* 103 *AC;* Saure, *lat. AB;* ſaurie, *lat. msc.* 104 *A;* Bricha, *C;* brike, *lat. B msc.;* Bayke, *lat. A* 105 *Efter C:* Cheſzicon; theſichon, *A;* keſiton, *lat. A;* beſicon, *lat. B;* byſecon, *lat. msc.* 106 *AC;* pacon, *lat. msc.;* patan, *lat. B;* Pathan, *lat. A.* 107 *A;* Gymioch, *C;* Genioch, *lat. A msc.;* gennoch, *lat. B.* 108 *Efter C;* oc, *A; lat. har:* Hij omnes Thurci. 109 *Efter C;* æræ, *A.* 110 *C tilföj.:* lange. 111 ad, *C.* 112 *A;* Satthaſza, *C;* Sathaſa, *lat. A;* ſachaſa, *lat. msc.;* Cathaſa, *lat. B.* 113 *A;* øſtre, *C;*

ath th*et* gretzſkiæ haff, oc oppa th*e*n nørr*æ* ſidæ [fra*m*
ath Turke*n*[114] løber t*et* righæ Suria, oc eet aff tee
land, ſo*m* ligg*er* vnn*er* Suria, er Terra[115] p*r*omiſſio*n*is,
140a [t*et* eer ‖ t*et* helli land, ſo*m* gudh c*ri*ſtnæ me*n*niſkæ
gifuit hafu*er*[114], aff huilkit thil foren ſagt er[116]. Jte*m*
find*iff* ma*n*gæ andr*æ* land, rigæ[117] oc øør, ſom th*err*æ
koni*n*gæ hafuæ, oc ma*n*gæ ho*nn*æ falk udi, ſa at aff
tøm allæ vor*æ* lankt at ſc*ri*fuæ[118]. Jte*m*[119] løb*er* t*et* rygæ
Meſopotamia oc th*e*n ſtør*æ* deel aff Armenia ſyndh*er*
ind oppa Caldæam[120], oc th*er* oppa løber ok Ethiopia,
Mau*ri*tania, Libia[121] baſſa[122] och Nubia[123]. Jte*m*
no*ta*. Vnn*er*tagit keyſær*æ* rigit aff P*er*ſen oc vnn*er*-
tagit ſoldane*n*s la*n*d oc rigæ ta ær*æ* ner[124] allæ rigæ
140b oc øør oc la*n*d veſter[125] oc findh*er* ud ‖ fra*n* Katay
oc[126] intil c*ri*ſtendo*mm*en vndæ[127] keyſæræ Gra*n*tkans
h*err*æ dømæ oc lydelſæ. Jte*m* [nota, at[128] kiøpme*n*
eller[129] chræmær*æ*, ſo*m* ud far*æ* aff Venedia[130] ell*er*
Room oc vær*æ* vellæ udi Katay, te ſkullæ vær*æ*
ellefuæ ell*er* tolff manædæ pa reyſe*n*, før eend te tidh
ko*mm*æ. Jte*m* nw uel iek ſc*ri*fuæ aff noghr*æ* la*n*d,
ſom tell Tarta*r*en liggæ. Øſter[131] ud fra*n* Katay ther
er eet rigæ, heth*er* Cadilla, rwmt megit[128] oc ſkønt.
Th*er* vox*er* een ho*nn*æ frukt, ſo*m*[132] ſtoer er, oc udi

ſuperior, *lat.* [114] *Mgl. i lat.* [115] *Efter C;* therræ, *A.* [116] *C tilföj.:* her i bogenn. [117] *Indsat efter C:* Riger; *mgl. i A;* patrie, *lat.* [118] *A tilföj.:* aff, *der sikkert bör udgå.* [119] *Svarende til* Jte*m* . . . Ethiopia *(l. 10) har lat.:* Quoniam ad ſupradictam chaldeam iungit*ur* meſopotamia *et* minor armenia. *et* velut ad auſtrum eius ethiopia. [120] *Efter C;* kaldeon, *A.* [121] Libia . . . Vnn*er*tagit, *mgl. i C.* [122] alta *et* baſſa, *lat.* [123] *Rettet.* ymbia, *A (nu læst som* im *og derpå skrevet* ym); nubia, *lat.* [124] *Indsat efter C:* neer; *mgl. i A;* fere, *lat.* [125] *AC;* per aquilonem, *lat.* [126] *Indsat efter C; mgl. i A.* [127] *Så A.* [128] *Mgl. i C.* [129] oc, *C.* [130] *Efter C:* Fenedia; verdia, *A;* venecia, *lat.* [131] *A;* veſter, *C;* orientem, *lat.* [132] *C*

then fruct [ſød*iſſ* leſue*n*d*is* ſma dyur m*et* kiød oc
blodh ‖ vde*n* haar ell*er* wl[133]; thøm ædæ tee th*er* m*et* 141 a
fructen [alt ſa*m*me*n*[134]. Ter vox*er* ma*n*ghæ ho*n*næ
vnn*er*lich fruct, ſom aldræ er ſed udi vor*æ* land. Ter
vox*er* oc ſy*n*nerlicth wyn, ſom bær wtroligæ ſtor*æ*
claſæ, at een førd ma*n*d ſkullæ ey bær*æ* een oppa eet
ſpyut. Oc tæde*n* ſynder ud noger dags ferd ta ko*m*m*er*
ma*n*d jntil the[128] [førſtæ ſteenbiergæ aff Caſpan[135],
huilkæ ſteen biergæ ſtrekcæs net*er* tel Amaſonia*m* veſt*er*
ud, aff huilkit Amaſo*n*ia til fore*n* er ſc*r*efuit, oc udi
te[136] bierghæ boo ma*n*gæ Iødher innæluctæ aff te
thy[137] ſlekt*er*, ſom[138] thædhen jkcæ ud kommæ[139]
ku*n*dæ ude*n* ſiælden, ‖ at nogh*er* ko*m*m*er* thæthen, oc 141 b
hoo thædæn ſkal, ha*n* ſkal fre*m* at Amaſonia*m*, oc
drotni*n*ge*n* ſtæder thøm jkcæ fre*m* at' ko*m*mæ. Jte*m*
fra*n* forne*fn*de rigæ Cadilla øſter udh ko*m*m*er* ma*n*d
til th*et* rigæ Baka*ri*a. Ther boer megit onth falk och
grwmt, oc[140] er ikcæ raad ath far*æ* th*er* j giø*m*me*n*,
forty tee j hiel ſlaa vey fa*re*ndæ falk for*æ* een ſøwæ
ſagh oc ædæ thøm, udhen gud thøm ſy*n*n*er*ligæ hielpæ
well. Ter ærææ[141] træ, ſom bæræ wl ſo*m*[142] andr*æ*
faar; then wl ſpy*n*næ thee oc wæwæ thøm clæder aff.
Ter er och [een hondæ dyur[143], ſo*m* æræ ſkaptæ oppa
ten øffræ ‖ deel ſom eet me*n*niſkæ, then anne*n* half- 142 a

tilföj.: megitt. [133] inuenit*ur* viua beſtia in carne *et* ſangui*ne* ad forma*m* agnelli abſq*ue* lana, *lat.* [134] *Efter C*; altid ſa*m*me*n*, *A*; totus, *lat.* [135] primas Caſpie alpes, *lat.* [136] *A*; dett, *C*; quas, *lat.* [137] *A*; xij, *C*; decem, *lat.* [138] *Svarende til* ſom... ko*m*mæ *(l. 15) har lat.*: vt in copioſa nu*m*eroſitate no*n* poſſint a n*oſt*ra parte exire q*uam*q*uam* aliqui pauci nonunq*uam* ſint viſi tranſiſſe. Haberent aute*m* *com*petentem exitum circa inſulam Amazonie. ſed illum regina diligenter obſeruat. [139] *Efter C*: komme; ko*m*næ *(med et overstreget* er *foran)*, *A*. [140] *C tilföj.*: det. [141] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [142] for, *C*. [143] Ipothauri, *lat.* [144] *A*; er, *C*. [145] *A tilföj.*:

deel fo*m* een hefth ell*er* een thywr. The fefkæ oc jeyæ all tidh, t*et* fo*m* the ædhæ; helft [ædæ te[144] me*n*nifkæ kiøt, nar tee thøm grybæ ku*n*dæ. Jte*m* er vate*net* th*er* all fa*mmen* bæft aff tæff. Ter ær*œ* oc g*r*ibæ, fom[145] j th*en* næthr*œ*[146] dell ær*œ* fkaptæ fo*m* løw*er*[147] oc udi th*en* offr*œ*[148] halfdeel fom een ørn. Jte*m* mwæ j vidæ, at een ftor gribs kropp er ftørr*œ* end ottæ løw*er*, oc nar ha*n* flar een hæft, nødh eller ma*n*, hadæ ha*n* oc oppa fek eet fult harnifk, ta[149] førar ha*n* ha*nnum* lettælighæ flue*ndiff*[150], huort fo*m* han vell.
142 *b* Ha*n*s cløer ‖ ær*œ* fo*m* oxæ ell*er* koo horn; tær plæyer ma*n* at giør*œ* drikcæ kar aff, fo*m* meghit gefuæ æræ. Aff ha*n*s pe*n*næ ell*er* fiædræ giør*e*ff hand buæ megith fterkcæ. Oc ytherfth udi th*et* rigæ Bacha*r*ia udi øfter ænd*is* keyfæ*r*ens Gra*n*tkans makt oc h*err*æ dø*m*mæ, oc th*er* begind*iff* taa then ftor*œ*[151] keyfæ*r*eff land aff India, huilkin fom all tid kalliff P*r*efb*i*t*er* Joh*anne*s.

Jte*m* [no*ta*, at[152] naar nogh*er* m*er*kælich tingh er oppa ferdæ udi th*et* ga*n*tzæ keyfær*œ* rigæ Gra*n*tkans, ta fende*ff* geneft*en* bud aff koni*n*gin[153] eller aff banær*œ*
143 *a* h*err*æ oppa hefthæ ell*er* oppa drome‖dariis m*eth* breff, fom [før*œ* thøm[154] megit rafkæligæ til finn*er*ligæ herber*œ*[155] oppa veyyen[156], huilkæ ma*n*gæ ær*œ* udi rygit th*er*[152] til fkicchædæ. Nar budit ko*mm*er nogi[t] faa ner hufith, fom ha*n* til ridæ fkal, tha bleff ha*n* udi eet horn. Naar werdh*en*[157] hører th*et* horn, tha giør ha*n* genefte*n* eet annit budh redæ[158] m*et* een ferfk[159]

---

ther, *som mgl. i C og sikkert bör udgå.* [146] pofteriori, *lat.* [147] *Rettet.* lower, *A.* [148] andenn, *C;* anteriori, *lat.* [149] dog, *C.* [150] *C tilföj.:* bort. [151] *Rettet.* ftørr*œ*, *AC;* magni, *lat.* [152] *Mgl. i C.* [153] reges, *lat.* [154] *Rettet.* for*œ* thøm, *A;* føris, *C;* feftinant, *lat.* [155] *A synes nærmest at have* herbor*œ*. [156] *Efter C:* weyenn; vognyn, *A; mgl. i lat.* [157] *Så A* = verthenn, *C.* [158] *Indsat efter C:* rede; *mgl. i A. Lat. har:* paratur. [159] *Efter C;* fefk, *A.*

hæſſth eller dromedario oc fører te[160] ſammæ breff intil eet annith huſſ oppa veyyen oc ſa alt[161] fram ath, oc ther met fongher keyſæren udi een ſtakcæt tidh at vidhæ, huor lund tet ſtonder udi allæ hans land. Sammæ ledh giøræ te oc met bud, ‖ ſom tee ud ſennæ til foed 143 met breff oc ærendæ. The bud kalliſſ [oppa therriſſ mall[162] kidibo.

Aff allæ[162] fornefnde ſtikcæ mwæ j kennæ keyſæræ Grantkans aff Katay makt oc[163] veldhæ oc hellichedh[164], oc at engin keyſæræ oppa then[165] ſidæ, ey aff Perſen, ey aff Babilonia, ey aff Greken oc ey aff Room kundæ ligiſſ hannum j nagher madæ, [huilkit ſtor ſorg ma[166] væræ, at ſa mektik [en herræ[167] met ſa mangæ land oc folk ey[168] æræ criſtnæ oc ey døpthæ oc ey hafuæ vndfongit then helly tro oc gongæ udi ſlikt eet mørk. Vy vellæ allæ bedæ gudh, at han thøm raſkæligæ ‖ frelſſæ vil[169] oc viſæ thøm [udi rettæ 144 veyæ[170], ſom the oc allæ menniſkæ udi kommæ ſkullæ før end then yterſtæ doms dagh.

---

160 dett, *C.* 161 *Indsat efter C; mgl. i A.* 162 dette, *C; mgl. i lat.* 163 *C tilföj.:* rige. 164 *A;* herlighed, *C;* reuerenciam, *lat.* 165 *A;* denne, *C og således måske oprind.* 166 Huilkenn ſtor ſorig maa dett, *C.* 167 *Efter C:* enn herre; ey keyſæræ ey herræ, *A;* ipſe, *lat.* 168 *Kapitlets slutning lyder i lat.:* non eſt fide catholica illuſtratus et ſalutari lauacro regeneratus. Et hoc oremus vt in breui tempore eueniat per iheſum chriſtum dominum noſtrum Amen. 169 *Indsat efter C:* vill; *mgl. i A.* 170 denn rette vey, *C.*

Nu[1] beginnes ten trediæ dell ſaff boghen[2], ſo*m* er

aff keyſærens[3] aff India mekticheth oc aff hans ſpalatzes coſtælicheth[4].

Capitulum xl p*ri*mum.

Effte*r* ty at iek[5] til fore*n* ſaut hafuer, at keyſære*n* aff India er megit mektik, tha vell jek nw ſc*ri*fuæ ſaff hans[6] makt oc verdichedh. Tha ma ſiek vel ſiæ[7], at ha*n*s ſær*œ*, ædlæheth, makt oc ſtoorhedh er[8] ikcæ my*n*dræ end keyſære*n*s aff Katay, ſo*m* nw neſt til fore*n* 141 b ſcref||uit aff er. Sines ha*n* nogit my*n*dræ j ſo*m*mæ ſtikchæ, ta er ha*n* ſtørr*œ* ok mektigær*œ* j andræ ſtikchæ[9].

ſNota at[10], ſo*m* nw til forn ſc*re*fuidh er aff[11] th*et* rigæ Bacha*r*ia, oc at ter end*is* keyſær*œ* Gra*n*tkans makt, oc th*er* indgaa keyſære*n*s la*n*d[12] aff India, ta ma ma*n*d tæth*e*n far*œ* oc ind udi t*et* righæ Pentexoire[13] m*et*[14] ma*n*ghæ dags ferdh, ſo*m* er meghit[15] breet oc hafuer udi ſek ſtoer rigdom aff allæ ho*n*næ gotz. Ten

Kap. 41. [1] Nu ... er, *mgl. i lat.* [2] *Mgl. i C.* [3] *A tilföj.:* ok. [4] koſtelige pallatz, *C.* [5] *C tilföj.:* nu. [6] *A har:* aff hans aff ha*n*s. [7] y vide, *C.* [8] herlighed er ſtor oc, *C.* [9] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [10] Jtem, *C.* [11] *Efter C;* at, *A.* [12] *A;* Mact, *C;* imp*er*io, *lat.* [13] *A;* Pentexonte, *C;* Pe*n*texorie, *lat. A;* pe*n*toxirie, *lat. B.* [14] *Så AC.* [15] nogitt, *C.* [16] Nyſe,

øpperſtæ ſtad, ſom ther udi liggher, heter Niſe[16], oc
ther hafuer keyſæren aff India eet koſtælict palatz, ſom
han dwelgiff udi, nar hannum løſter, oc then keyſæræ ‖
hether altid Preſbiter[17] Iohannes. Mek[18] vor wel [før 145 a
fagt[19], før iek tid kom, huor foræ han ſaa hether, men
nw ſiden jek tid kom, ta ſpordæ iech reth ſennen.
Tha mwæ j vidæ, at effter [gudz byrd ottæ hu[n]drædæ
ar[20] ta foerd hertug Otgerus aff Danmark[21] met
andræ femten herræ aff ſith ſlektæ ok met tyuæ
tuſendæ[17] wæpnæræ ouer tet gretzſkiæ haff oc vadn met
gudz obenbæræligæ[22] hielph ful ner allæ te land, øør
oc rigæ[23], ſom jek nw til foren aff ſagt hafuer, oc
vndher keyſæren aff Katay æræ, met mangæ ſtridher
[oc ſtort arbeydæ[24] och ther til allæ tee righæ, ‖ land 145 b
oc øør, ſom nw æræ vnner keyſæren aff Jndia. Ther
voræ met te fornefnde femthen herræ koningins ſøn aff
Friſland, huilkin koning ſom hed Gondesneff[25], oc
ſønnyn hød Johannes, huilkin Johannes gernæ gik til
kyrkæ oc tid, ſom gutz tiæneſtæ wor, oc foræ hans
gudæliched kallædæ te[17] andræ herræ hannum Preſbiter
Johannes aff therris ſkymt. Ten tid ther fornefnde
hertug Otgerus hadæ met gudz ſkikcælſæ wndit allæ
theſſæ fornefnde land, øør oc rigæ, tha ſkiftæ han
thøm j bland [ſinæ forſcrefnæ[26] herræ oc venner oc
gioræ thøm ther[27] allæ til koningæ ‖ oc[28] antwordædæ 146 a

---

lat. [17] *Mgl. i C.* [18] *Svarende til* Mek . . . hether *har lat.:* cuius nominis cauſam audieram quandoque non veram. [19] forſagdt, *C.* [20] *Således vist oprind.* gudz fødelſæ aar effter gud byrd ottæ hudrædæ ar, *A;* guds fødfelſz aar 800, *C.* [21] *Se indl.* [22] *Så A (jfr.* obenbæræ *181[7]).* [23] *C tilföj.:* oc ſteder. [24] *A;* oc ſtor wmage oc arbeyde, *C; mgl. i lat.* [25] *A;* Gundeneff, *C;* Gondeboriſ, *lat. A.;* goudebucf, *lat. B.;* Codebucf, *lat. msc.* [26] *A;* de forſkrefne ſine, *C og således måske oprind.* [27] *Mgl. i C.* [28] oc . . . ſkullæ *mgl. i lat.* [29] *Efter C:* ſom

huer th*er*ræ ſith rigæ oc la*n*d, [ſom han[29] h*er*ræ oue*r* blifuæ[30] ſkullæ, oppa t*et* at c*ri*ſtindo*m*myn mattæ blifuæ faſt*er* udi allæ te la*n*d oc udi th*e*n endæ aff verdh*e*n. Ta fek ha*n* P*re*ſb*it*ero Joh*ann*i India*m* [udi ſin deel[31] m*et* fir*œ* tuſe*nn*æ øør ok rigæ oc gior*œ* ha*n*nu*m* til een keyſær*œ* [oc h*er*ræ[32] ouer allæ [tee andræ ſinæ[33] frender, ſaa at the ſkullæ giſuæ ha*nnu*m ſkath oc væ*r**œ* vnn*er* hans lidelſſæ. Alt ſidh*e*n hafuæ allæ ha*n*s efft*er*kommær*œ* keyſæræ[34] hedeth Preſbiter[35] Joh*ann*es, oc[36] tee oc allæ tee[37] andr*œ* koni*n*gæ bleffuæ ghodæ c*ri*ſtnæ, ſa lengæ til keyſær*œ* rigit atſkild*iff* m*et* giftær*œ* mall
146 b oc fleræ ſø*n*nær, oc ther m*et* æræ ‖ ma*n*gæ øør, la*n*d oc rigæ om k*ri*ng go*n*gnæ [j geen[38] fra*n* c*ri*ſten do*m*mend oc intil th*er*ris [forællders gamlæ[39] hetenſkæ ſether.

Jte*m* hafu*er* then for*nefn*de keyſær*œ*[38] eet ſtort, rwmt keyſær*œ* rigæ fult aff ma*n*gæ [koni*n*gæ rigæ[40], øør oc la*n*d, at ſkildæ m*et* fir*œ* ſtor*œ* floder, ſom ud løbæ aff P*ar*adiis, ſom ær*œ*: Phiſon[41], Gion, Tigris oc Eufrates. Oc melløm then øſtr*œ* ændhæ aff[42] hans keyſær*œ* rigæ oc P*ar*adiis ther boer entæ falk; ther er

hand; oc, *A.* *Oprind.:* oc han? [30] verre, *C.* [31] *Så A; mgl. i C.* [32] *Mgl. i C. og lat.* [33] *Efter C:* de andre ſine; hans, *A; reliquos, lat.* [34] *Indsat efter C:* keyſzere; *mgl. i A; lat. har:* ſucceſſores imperatores. [35] *Efter C:* Præſzbiter = preſbiter, *lat.;* preſb*it*eri, *A.* [36] *Svarende til* oc . . . ſether *(l. 15) har lat.: et* vſq*ue* in hodiernum diem vel tempus boni emulatores religionis chriſtiane p*er*manſerunt. Interim tamen cauſa matrimonioru*m* vel p*ro*creat*i*onis filio*rum* diſperſa e*ſt* primi imperij integritas *et* multe de inſulis *con*uerſe vel peruerſe retro ceſſerunt *(B)* ad vetuſtu*m* ſqualorem paganiſmi paterni. [37] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A.* [38] *Mgl. i C.* [39] *Omsat efter C:* foreldris gamble; gamlæ forællders, *A.* [40] regionibus, *lat.* [41] *A;* Piſon, *C;* phyſon, *lat.* [42] *Rettet.* oc, *A.* *C har:* hans Rigis eſtre Ennde = fines

oc engin verdens herræ ouer. Jtem er han herræ ouer
mangæ andræ[43] rigæ[40] oc øør, huilkæ fom atfkildæ
æræ met [thet veftræ haff[44], oc || huert rigæ hafuer udi 147 a
fek mangæ ftæder oc by oc[45] megit vtallict falk. Ther
er oc øffrit aff verdens [gotz oc rigdom[46] alt hans
keyfæræ rigæ ouer, fom oc megit beruktid eer ouer all
verden oc voræ en megit meræ, om kiøpmen føktæ
tidh aff al verden, fom[47] te giøræ til [keyfæren aff[48]
Katay. Tid faræ fiældhen kiøpmen aff criftnæ land,
forty at tet er megit laukt oc foræ ftoer faræ fkild til
fkibs ouer hafuit oc[48] foræ thee ftoræ biergæ, fom
liggæ [udi hafuit aff fieylftenæ oc til thøm dragæ fkib,
fom ther fram kommæ oc iern er udi. Skibmennenæ,
fom ther fram foræ, te vifdæ off een øø[49] [udæ mith
j[50] hafuith, fom ær alt aff fkiff, fom j mangæ aar[51]
æræ tid[52] dragnæ[53] aff fiæylftens makt. Jtem er bredhen
aff fornefnde keyfæres rigæ firæ manædæ dags[54] ferdh, ||
oc lengen ter aff kan engin man vidæ, forty at thet 147 b
rekcær intil Paradis, oc fa lankt kan engin kommæ.
Oc thet fornefnde rigæ hafuer vnner fek [tu ok half-

orientales eius imperij, *lat.* [43] *C tilföj.:* lannde. [44] brachia maris occeani, *lat.* [45] *A;* met, *C;* ac, *lat.* [46] Rigdom oc gode, *C. Herefter tilföj. A:* fom. [47] *A har:* fom fom. [48] *AC; mgl. i lat.* [49] *Indsat efter C:* vdi haffuit aff Segelfteenne, oc till dennom drage Skiib fom der frem komme, oc Iernn er vdi. Skibmendene fom der frem fore, de wiifte ofz enn Øe; *mgl. i A;* funt ibi quamplures adamantini *(B msc.)* colles ad maris oram *et* intra mare qui fua virtute attrahunt fibi naues ferrum continentes. Quum *et* mihi nauiganti monftrabatur per nautas a remotis quafi parua infula, *lat.* [50] *A;* vdi, *C. Lat. har:* in mari. [51] *Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har:* ab antiquis temporibus. [52] *Svarende til* tid . . . makt *i A har C:* diid komne oc aff forfkreffne Segelfteenis mact til fig dragne. [53] *Rettet.* dragna, *A.* [54] *Så A; mgl. i C. Lat. har:* dietas quatuor menfium.

fierdæſinztyuæ[55] koningæ rigæ....[56], oc huer therræ
hafuer vnner ſek ſynnerligæ koningæ, margreuæ, her-
tugæ ok banæræ herræ, ſom allæ æræ vnner [Preſbiteri
Iohannis lidelſæ[57] oc gifuæ hannum ſkath. Jtem ſider
keyſæren meſt udi een ſtadh, ſom Suſa heter, oc thet
palatz, ſom han ther hafuer, tet er ſa koſtælicth oc ſaa
dant, at jek teff koſtæliched jkcæ fullælygæ beſcrifuæ
kan. Jek vel thok dyerfuæligæ[58] ſiæ for ſennen, at tet
er[59] ſkønæræ, ædlæræ, tækcæligæræ, ſtørræ oc koſtæ-
148 a ligæræ || j guldh, ſtenæ oc bigning[60] end[61] tet fornefnde
palatz, ſom Grantkan hafuer udi Caydo, oc [then
øpperſtæ port[62] udi fornefnde palatz er aff een ſteen,
hether ſardus[63], koſtæligæ til ſammen føwit met[64] guld
oc ſilffbeen[65], oc allæ winduæ, ſom udi ſallennæ[66] æræ
oc j herbær[e]næ, te æræ aff criſtal oc bordhen te æræ
aff ametiſto ok aff andræ koſtæligæ ſtenæ, meſterligæ
til ſammen bundnæ met guld, oc ſommæ bord æræ aff
purt guldh oc beſettæ met koſtæligæ ſtenæ, oc huert
bord hafuer ſin foed aff thet ſammæ, tet er ſelfuæ[67] ud
148 b aff. Keyſærens høxſtæ ſædis[68] koſtæliched kan[69] || iek
jkcæ ful ſcrifuæ, thy at thet gongher ouer myn for-
nimſt; tok mwæ j vydæ, at te trappher[70], ſom ther opp
gaa, te æræ huer [ſynnerligæ aff[71] dyræ ſtenæ: ten førſtæ
aff onikino, then annen aff criſtallo, ten trediæ aff

---

[55] *Efter C: 72*; tolfuæ oc halftrediæſinztyuæ, *A;* ſeptuaginta et duas, *lat.* [56] *Her er noget forbig. i AC, svarende til lat.:* quibus totidem preſunt reges principales ſeu prouinciales. [57] Præſbiter Johannes, *C.* [58] *Mgl. i C.* [59] *C tilföj.:* icke, *der mgl. i A og lat.* [60] *A;* gierning, *C;* ſtructura, *lat.* [61] *Efter C;* er, *A.* [62] principales portas, *lat.* [63] *Efter C;* ſardiis, *A;* ſardonico, *lat. Herefter tilföj. C:* er. [64] aff, *C.* [65] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [66] *A;* Sallen, *C;* aularum, *lat.* [67] *C tilföj.:* giordt. [68] *Efter C:* ſedis; ſædæ, *A.* [69] *A har:* kan || kan. [70] aſcenſionis gradus, *lat.* [71] giort aff Synnder-

iaſpide, te*n* fierdæ aff ametiſto, the*n* femtæ aff ſardo, the*n* ſiættæ aff kornelio, ten ſywe*n*dhæ, ſom er vnn*er* keyſæ*re*ns fødher, aff *cri*ſolito, oc allæ ær*æ* te tel ſa*m*me*n* ſtøptæ oc koſtæligæ giordæ m*et* guld[72]. Jte*m* al æ pellær*æ*, ſo*m* ær*æ* udi ha*n*s h*er*bær*æ*, ſo*m* ha*n* udi ſow*er*, te ær*æ* aff guld, beſettæ m*et* dyræ ſtenæ[73] oc m*et* karbu*n*kule oc m*et* robyn, ſom all natte*n* lyuſæ clarligæ alt ‖ herbæ*re*t ou*er*, oc th*er* til hengh*er* een 149 *a* lampæ inne*n*[74] aff *cri*ſtall, ful m*et* balſamo, ſom althid b*re*nn*er* bodæ for*æ* lyus[75] ſkil [ok for*æ* god luct ſkill[76] oc ſa [th*er* for*æ*[77], ath hu*n* fordrifu*er* ud aff h*er*bæ*re*t all ond luct[78]. Keyſæ*re*ns ſengh er aff koſtælik ſaphir*æ*, [wnne*n* oc giord all om k*ri*ngh m*et* guld[79], oppa th*et* at [ha*n* ſkall faa theſſ ſødær*æ* ſøſen oc ther for*æ*, at[80] hanſſ løſtæ oc hans vkyſk begæ*re*lſſæ ſkal th*er* met fordrifuiſſ. Jte*m* bewa*re*r ha*n* ſek aldr*æ* m*et* q*wi*nn*er* udhen m*et* ha*n*s eyen huſſrwæ oc m*et* he*n*næ [fir*æ* ſinnæ om arit[81], ſo*m* førſt[82] er om vintæ*re*n, om wa*re*n, ‖ om ſo*m*mæ*re*n oc om høſthen, oc all eneſtæ ter for*æ*, 149 *b* at ha*n* vel giøræ børn. Jek vell ikchæ nw ydermeræ[83] ſiæ aff hans palatzes koſtæliched udh*en* t*et*tæ lillæ, ſo*m* her effth*er* føll. Mit udhy ha*n*s palatz ouen[84] udi th*et* ſtor*æ* torn ther ær*æ* tho knappæ, megit ſtoræ oc[85] t*ri*ndæ ſo*m* æblæ, aff th*et* bæſtæ guld giordæ, megit ſkine*n*dæ, oc udhi thøm ſidæ too carbu*n*culi ſtor*æ* oc

lige, *C.* [72] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [73] *C tilföj.* Chryſtall. [74] *Mgl. i C;* in ea (camera), *lat.* *Fejl for* innæ? [75] *A;* lue, *C;* lumine, *lat.* [76] *A; mgl. i C;* pro corrigendo aere, *lat.* [77] for denn ſkyld, *C.* [78] odore, *lat.* [79] *A;* bunden oc giordt alt ſammen met koſtelige guld omkring, *C;* *con*cluſis vndiq*ue* aureis vel eburneis ligaturis, *lat.* [80] *Mgl. i C.* [81] quatuor quindenis anni, *lat.* [82] in capite, *lat.* [83] *Efter C:* ydermere; ſaa, *A.* [84] *Efter C:* offuenn; ou*er*, *A;* in ſummo capite, *lat.* [85] *Indsat efter C; mgl. i A.* [86] *Svarende til* Tee

bretæ. Tee[86] ær*æ* ſaa lyuſæ om natthen, at tee ſineſſ, ſo*m* the wor*æ* maane*n*[87] ſelſu*er*, th*er* ha*n* eer fuller[88].

Aff te*n* tilføgni*n*g[1] tell hans palatz oc aff tee,
150 *a* ha*nn*u*m* følghææ[2], || nar ha*n* ferd*iff*.

Ca*pitulu*m xlij[m].

All[3] tid ær*æ* ſyu koni*n*gæ hoos keyſæ*re*nd, [ſo*m* ha*n*nu*m* tiænæ oc hans gard ſtir*æ*[4], oc udi huer manit tha far*æ* te bort hiem j gen til th*err*is[5], oc andrææ[2] ſyu koni*n*gæ ko*mm*æ udi geen j [th*e*n ſa*mm*æ[6] ſtæd, ſa lengæ til th*et* ko*mm*er om k*ri*ng til thøm j gen. Te ſtir*æ* ha*n*s ſal viiſælighæ m*et* [too oc halffierdæſinztyuæ[7] h*er*tugh*er*, ſom[8] thøm lidægæ ær*æ* oc vnn*er*danighæ, oc m*et* try hu*n*dr*æ*dæ oc [tryſinztyuæ[9] g*re*fuer oc banær*æ* h*er*ræ, oc huer th*er*re[10] ved ſith æmbetæ oc tag*er* th*et* m*et* allææ[2] vel til var*æ*. So*mm*ææ[2] tiænæ udi ha*n*s 150 *b* h*er*bær*æ*, ſo*mm*æ ær*æ* ha*n*s kam*er* || meſtær*æ*, ſo*mm*æ bitzær*æ* ok ſo*mm*æ gifuæ mad, ſo*mm*æ ſke*n*kæ, ſo*mm*æ tagæ ha*n*s dør til var*æ* oc ſa om allæ andr*æ* [æ*re*ndæ ok[10] æmbedæ. Jte*m* for udhen teſſæ forſc*re*fnæ ta ædæ huer dagh innæ for[11] keyſæ*re*n tolff ærkæ-

. . . fuller *har lat.:* ſua virtute tenebras effugantes. *et* velut ſplendorem plenilunij *(B msc.)* nocturno te*m*pore mentientes. [87] maaneden, *C.* [88] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 42. [1] *A;* tillfølgning, *C;* frequentia, *lat.* [2] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* [3] *Rettet.* Aall, *A.* [4] *Mgl. i lat.* [5] *C tilföj.:* egit, *der måske bör indsættes. Lat. har :* ad propria. [6] *A;* deris, *C og således måske oprind.* [7] *Efter C: 72* = ſeptuagintaduos, *lat.;* too oc fir*æ* ſins tynæ, *A.* [8] ſom . . . grefuer *står i C efter* andr*æ s. 168*[1] [9] *Efter C:* 60: halff fierdæſinz tyuæ, *A;* ſexaginta, *lat.* [10] *Mgl. i C.* [11] *A;* hofz

beſcoppæ och tyuæ[12] andræ[13] beſcoppæ; tee faræ oc til oc fra ſom koningænnæ gioræ, ſom foræ ſcrefuit ſtor, oc[14] leſuææ[2] huer dagh aff keyſærens bordh [try hundredæ tuſendæ[15] perſoner, om[16] tee ikcæ æræ fleræ. Jtem ſom iek til foren ſadæ aff Grantkans gard, ta ædher ther engin mer end een tid om daghin oc en[17] øffrit lidhit[18]. Jtem nar keyſæren ferd*iſſ* noger ſtæd met ſith folk och[19] makt udi orloff, tha ‖ hafuer han 151 *a* ikcæ annen banæræ foræ ſek end trætthen ſtoræ høwæ[20] korſſ, aff guld oc dyræ ſtenæ giordæ[21], Jhe*ſ*u *Chriſto* oc hans tolff app*oſtoli*[22] til hether. Te kors føres huer oppa een ſtor, ſinnerlich vogen, ok oppa huert kors waræ ty tuſennæ til hæſt ok hu[n]dredæ[23] tuſennæ fod gongæræ, oc thet tal eer alt for udhen keyſærens øpperſtæ[24] hær[25] oc falk, ſom han vill ſtridhæ met[26]. Jtem nar freth ær, oc han vil[27] ferd*iſſ* fran eet palatz oc til eet annit [eller aff eet rigæ oc til eet annit[26], ta følgher hannum megit falk, foræ oc bagh och oppa badæ ſidher, ok taa føres foræ hannum thry merkæligæ tingh, ‖ huilkæ ſom han- 151 *b* num oc [allæ thøm, hannum følgæ, ma væræ een ſtor bekennelſæ[28]. Førſt føres foræ hannum, hoos atthen træn [fran hannum[29], een koſtælich, ſtoor deſk, ſom er

---

forneffnnde, *C;* coram, *lat.* [12] *Efter C:* xx = *lat.;* thy, *A.* [13] *Se note 8.* [14] *Efter C:* och; ta, *A;* Verumtamen, *lat.* [15] *Rettet.* ty hundredæ tuſendæ, *A;* 300, *C;* trecenta milia, *lat.* [16] oc, *C.* [17] *C tilföj.:* da. [18] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [19] mett, *C.* [20] *Mgl. i C.* [21] *C tilföj.:* Gud. [22] *Herefter har A:* ther hether effther oc, *hvilket mgl. i C og lat. og bör udgå.* [23] *A tilföj.:* oc *C har:* c^{M} = centum milium, *lat.* [24] principalem, *lat.* [25] *Efter C:* heerr; herræ, *A;* exercitum, *lat.* [26] *Mgl. i C.* [27] *Indsat efter C:* vill; *mgl. i A;* ei placet, *lat.* [28] *Så AC. Lat. har:* omnibus ea digne notantibus poſſunt *eſſ*e ſalutaria. bekennelſæ *er vel fejl.* [29] *Mgl. i*

fuller aff [allæ honnæ koſtæliched[80], guldh, ſølff, dyræ[81] ſtenæ [*et cetera*[82]. Tør neſt ſex føder n*er*mær føres eet høyt korſſ aff træ giorth, ſo*m* engin koſtælichedh hafuer, [oc ther neſt ſex treen nermer[83] føres een deſk aff guldh, ful aff ſoort jordh[84]. Ten førſtæ deſk betyder[85] keyſæ*re*ns righdom oc mektichedh; korſit betydh*er* th*e*n hordæ pinæ oc død, ſo*m* *Ihesus Christus*[86] toldæ oppa eet eenfold træ kors for*æ* allæ me*n*niſkes faliched ſkil; th*e*n forthæ jord betider døtze*n*s a*m*myn-
152 *a* nælſæ, ‖ oc at keyſæ*re*ns lege*m*mæ, ſom jord er, ſkall ko*m*mæ til iordin j geen [ſo*m* allæ andræ me*n*niſkes, bodæ rigæ oc fatighææ[87].

Aff nogh*er* vnn*er*lich ting, ſom æræ udi *tet*[1] keyſær*æ* rigæ India.

Capitulu*m* xl t*er*ciu*m*.

Nota[2]. [Ty at huerr man[3] at ma*n*gæ vnn*er*lich ting ær*æ* udi P*re*ſb*ite*ri Joh*ann*is rigæ, tok[4] vell iek thøm een dell forthiæ oc ſtækcæ minæ ordh oc ſiæ af

C. [80] *Mgl. i C;* o*mn*i genere precioſo*rum* vaſo*rum*, *lat.* [81] *Indsat efter C, der har:* oc alle haande ædele ſteenne; gemma*rum*, *lat.* [82] *Mgl. i C; lat. har:* et ineſtimabilis artificij. [83] *Så må der vel læses.* oc th*er* nær ſex treen, *A;* Jtem der neſt 6. trien nermere, *C.* *Lat. har:* Dehinc ad ſex paſſuum ſpaciu*m* ſuccedit ibidem p*ro*pinquans imperatori. [84] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [85] *Efter C;* betydædæ, *A.* [86] *C tilföj.:* guds Sønn. [87] *Mgl. i lat.* fatighææ *i slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).*

Kap. 43. [1] dette forſchriffnne, *C.* [2] *Rettet.* Nw, *A; mgl. i C.* *Jfr. kap. 27 note 1.* [3] *A;* Dett maa huer mand vide, *C;* licet, *lat.* [4] *Efter C:* dog *(jfr. s. 35*[19]*);* tha, *A.* [5] *Rettet.*

te øpperftæ[5], fo*m* mek [viderligæ ær*æ*[6]. Jek fier foræ fant, at iec faa th*e*r eet ftorth haff, huilkit fo*m* entæ er udben fma fand oc fma ften korn vdi[7]. Th*et* flydh*e*r oc løber opp ok neth*er* fo*m* eet a*n*nit haff, oc t*et* ftor aldrik, oc ter er entæ vatn udi. ‖ Th*e*r [finneff oc 152b ftundom[8] fifkæ hoff landit, fo*m* ind kafteff aff flodh*e*n; te ær*æ* ikcæ fcaptæ fom wor*æ*[9] fefkæ, tok hafuæ te een god tæff. Entæ me*n*nifkæ ka*n* oc ko*m*mæ ou*er* th*et* haff m*et* fkib eller j nog*er*[10] andr*æ* madæ; engin ka*n* ok ko*m*mæ ter om k*r*i*n*gh for*æ*[11] le*n*gæ fkil oc for*æ* a*n*nen far*æ*. Oc oppa th*e*nnæ fidæ aff haffuit hoos tre dags ferdh ær*æ* ftor*æ* biergæ, oc melløm te biergæ løber een flod, fo*m* fieff at ko*m*mæ ud aff P*ara*diff, fo*m* entæ er udh*e*n ftenæ for ude*n* vatn, oc menæ thee, at th*e*r ær*æ* ftenæ m*et*, fo*m* [ftor*æ* digdh*e*r[12] hafuer[13]. Th*e*n ftenæ flod løbeer [tree dawæ giø*m*me*n* bierghe*n* oc[14] giø*m*men th*e*n ‖ øtke*n*, fo*m* udi India er, 153a noghr*æ* dags ferd, fo*m* th*et* vor*æ* een a*n*ne*n* vat*e*n flod, faa lengæ til hu*n* taber fek udi t*et* fand haff, fom [for*æ* aff fc*re*fuit ftar[15], oc fide*n* fineff oc entæ aff te ftenæ. Oc nar th*e*n ftenflod løber, ta torff engin ma*n*d gaa th*e*r neer for*æ* t*et* buld*er* fkill, fo*m* th*e*r aff gong*er*, me*n* nar hu*n* ftondh*e*r kwer, ta gaar falk tid nogit fa

opperftæ. *A.* [6] *A;* tyckis vnderlige att verre, *C;* que vidi, *lat.* [7] *Indsat efter C; mgl. i A; lat. har:* cum lapill*orum* granellis. [8] *Efter C:* findis oc ftundenn; fineff, *A;* inueniunt*ur* interdu*m*, *lat.* [9] *A;* andre, *C; lat. har:* de n*o*ftro mari. [10] *Mgl. i C.* [11] *C tilföj.:* dets. *måske oprind.* [12] ftor dyd, *C.* [13] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [14] *Så AC. Lat. har:* ad intercifum tempus. quafi tribus in feptimana dieb*us*, *hvilket i AC nedenfor (s. 171[1-2]) gengives ved:* Hun løber oc ikcæ ude*n* trøfuer om vghen. — giømme*n* bierghen *er vistnok en fejl, der stammer fra den fælles kilde for A og C. Fejlen er ikke blevet overstreget men det rigtige tilföjet med* oc *foran som oftere.*

ner, tok ey udhen ſtor liffs far*æ*. [Hu*n* løber oc ikcæ
ude*n* trøſuer om vghen[16]. Oc øſter ud thæde*n*, ſo*m*
then flod hafu*er* ſin byginnelſſæ, th*er* ſom hun ind
gaar udi then ſtor*æ* øtke*n*, udi bla*n*d ſo*m*mæ aff byerg-
153 b e*n*næ ſines ‖ een ſleth mark[17], tok er hu*n* alt ſa*m*me*n*
ſa*n*d. Th*er* ma ma*n*d ſe huer dag, ter ſole*n* opgaar, ta
opp rindh*er* ther[18] aff ſandhen noghr*æ* q*ui*ſtæ, oc[19] bær*æ*
fruct om[20] mitdags tid, ok ſide*n*, [ter ſolen[21] gar neder
j gen, ta my*n*tzſkæs oc tee q*ui*ſtæ m*et* th*er*ræ fruct, oc
th*er* ſolen bierg*is*, ta vor*æ* te til ga*n*tzæ entæ. Ther
torff och engin ma*n*d [ko*m*mæ ved then fructh[22]; te
rædiſſ, at th*et* er ond tingh eller oc forgiftelſſæ. Jte*m*
udi then ſa*m*mæ ſtor*æ*[23] øtke*n* ær*æ* falk, ſo*m* alltings
ær*æ* villæ. Oue*n* til ſineſſ tee at war*æ* ſkaptæ ſo*m*
154 a falk och næthen til ſo*m* een ho*n*næ ‖ dyur, oc ſo*m*mæ
aff thøm hafuæ horn udi th*er*ræ ænledæ[24]. Te gifuæ
røſt aff thøm ſom vilbaſſæ eller ſom andræ dyur;
ſo*m*mæ[25] hafuæ oc mall mellom thøm [at talæ[26], t*et*
ſom entæ [ſkelight me*n*niſkæ[27] forſta kand; ſo*m*mæ
beuiſæ oc th*er*ræ velgæ m*et* tegn. Ter[28] ær*æ* oc villæ
hu*n*dæ, ſo*m* hedæ papiones[29], thøm tæ*m*mæ tee til at
iæyæ meth oc gribæ m*et* thøm andræ dyur ther udhy
øtke*n*. Ter [ær*æ* oc fult[30] papagoyer, ſo*m* [th*er* kallæſſ[31]
pſitage[32], oc te ær*æ* aff t*r*ennæ[33] ſlektæ. The

15 før er ſkreffuit, *C.* 16 *Se note 14.* 17 *Se indledn.* 18 *A tilföj.:* oph. 19 *C tilföj.:* de. 20 om . . . fruct *(l. 9) mgl. i C.* 21 *Indsat af udgiv. Lat. har:* in ſolis decliuo. 22 *A;* komme till denn fruct eller ved hinde, *C;* vti illo*rum* fructuu*m*, *lat.* 23 *Mgl. i C og lat.* 24 *AC;* frontes, *lat. Fejl for* ænnæ? 25 *C tilföj.:* aff dennom. 26 *Mgl. i C* 27 *A;* meniſke aff andre ſkiellige folck, *C; lat. har:* nemo *ratio*nabiliu*m*. 28 *C tilföj.:* offuer. 29 *Efter C = lat.;* papionis, *A.* 30 *Så AC. Lat. har:* copia. 31 de kalde, *C.* 32 *A;* pſitache, *C;* pſytake, *lat. A;* pſikake, *lat. msc.;* phicake,

ædlæſtæ[34] hafuæ bretæ tungher udi nebbeth oc fem tæær oppaa ‖ huer foed, oc te kundæ naturæligæ talæ nogræ 154 ord, ſom te helſæ falk meth[35] ȯc thøm vey viſæ, ſom ther fram faræ. The andræ papagoyer, ſom myndræ ædlæ æræ, te talæ jkcæ aff therris naturæ; tok[36] hafuæ te bretæ tunger ſom te andræ; nar te [ikcæ æræ ouer[37] tu aar gamlæ, [ta ma falk kennæ thøm ath talæ ſom te andræ[38]. [Te trediæ[39] papægoyer kundæ huerken talæ oc ey[40] nymmæ at talæ, men[41] te robæ ſom glænther; te hafuæ ikcæ vden tre tæær oppa huer fod.

Jtem hoſſ tet forſcrefnæ Pentexoiræ[42], ſom ligger till keyſæræ rigit India, ſom foræ er ſcrefuit, ter ligger ‖ een ſtoer lang øø, hether Milſtorate[43], ſom eer megit 155 righ. Aff hennæ vell jek ſcrifuæ eet vnner. Nw foræ faa ar[44] ta bodæ ther een megit[45] riger borgæræ. Han bigdæ ſek eet megit koſtælicth palatz [oc kallædæ thet Paradis oppa jordin[46], om kring mwrit oc megit ſterkt oc faſth, oc ther innæ hadæ han allæ honnæ legemmeſſ løſtæ[47]. Ter voræ innææ[48] koſtæligæ ſalæ, torn, kamæræ oc herbæræ[35], ſom[49] mangæ herræ oc førſtæ hiſtorie oc gerninger udi begraffnæ[50] oc beſcrefnæ

lat. B. [33] diuerſa, *lat.* [34] *C tilföj.:* der erre de. [35] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [36] ſed ſi, *lat.* [37] *A;* erre. *C. Lat. B msc. har:* et non ſunt vltra duorum annorum etatis. *Lat. A:* et non ſit eorum differencia ydeomatiſ. [38] *Mgl. i C.* [39] *A;* Dett tredie Slaus, *C;* Alie, *lat.* [40] *A tilföj.:* kundæ, *der vist bör udgå.* [41] *Efter C;* oc, *A;* ſed, *lat.* [42] *A;* Pentexonte, *C;* pentexorie, *lat. AB;* per texonre, *lat. msc.* [43] *A;* Milſtorathe, *C;* Milſtorache, *lat. A;* Milſchorach, *lat. B;* Miltithache, *lat. msc.* [44] *C tilföj.:* ſidenn. [45] *Efter C:* megitt; mektik, *A. Lat. har:* ditiſſimus. [46] quaſi pro paradiſo terreſtri, *lat. Herefter tilföj. C:* det vor. [47] *A;* lyſt, *C;* delicijs, *lat.* [48] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).* [49] *Svarende til* ſom . . . woræ *(s. 173¹) har lat.:* cum . . . hyſtoriacis picturis. [50] ind-

wor*æ*[51]. Th*er*[52] lubæ oc innæ dyur, ſtor*æ* oc ſmaa, oc
fulæ flwæ oc læcthæ och ſungæ[53] huer effther ſin
155 b tu*n*gæ. ‖ Th*er* vor*æ* indæ abeldæ gardæ, yrtæ gardæ[54]
och grøn æng oc træ m*eth* allæ ho*nn*æ [fruct oc[55]
blomſt*er* ok keller oc rinne*n*dæ vatn oc ma*n*gæ ho*nn*æ
glædæ [oc løſt[56], oc ou*er* alt ta vor th*er* ſy*nner*ligæ
kelder, ſo*m* ha*n* indledæ vnn*er* jordin m*eth* renner[57]
ind udi palatzed, huilkæ ha*nnum* gaff[58] melk oc viin.
Th*er* vor och innæ eet[59] ſtort tal aff ſkønæ jo*m*frw*er*,
ſo*m* ey vor*æ* ældr*æ* ell*er* yngræ end melløm ty oc ſexte*n*
ar, ſo*m* klæddæ vor*æ* udi forgiltæ klæder megith koſtæ-
ligæ, huilkæ iomfrwer thøm øfuædæ[60] udi allæ ho*nn*æ
156 a glædæ, ſa*n*g[61] oc legh oc tiæntæ th*er*ris ‖ h*err*æ vell
effte*r* hans velliæ. Oc oppa tornit [udi forſc*re*fnæ ſaal[62]
vor*æ* te, ſo*m* ſødæligæ[63] leghæ oc ſyu*n*gæ ku*n*dæ udi[64]
allæ ho*nn*æ harpæ legh, ſaa ath ſo*mm*æ mentæ[65], at
th*et* vor englæ oc ikcæ me*nn*iſkiſſ g*er*ni*n*gher. Oc udi
teſſæ forſc*re*fnæ ſtikcæ oc udi andræ fl*er*æ brugædæ
th*e*n borgær*æ* ſin tid oc leſdæ[66]. Her[67] omod hadæ

---

graffne, *C.* [51] erre, *C.* [52] *Svarende til* Ther . . . løſt *(l. 6) har lat.:* inter quas (*sc.* picturas) no*nn*unq*uam* *pro*digioſo artiſicio beſtie *et* beſtiole. aues *et* auicule diſcurrebant. volitaba*nt*, *et* pugnas. garritus colliſio*n*es me*n*tiebant*ur* vt viue. Illic prata. pomeria. *et* ſeruatoria circa deliciosi collis aggeſtum diſti*n*cta velut omni genere floru*m* arbo*rum* *et* herbarum cum multis fontib*us* *et* riuulis. quoru*m* perſpicuitas *et* fluxus in glareis ſuauem viſui *et* auditui preſtabat refectionem. [53] *Rettet. A har tre m-streger mellem* ſ *og* g. *Både* ſungæ *og* ſiungæ *er mulige. C har præs.:* ſlye lege oc ſiunge. [54] *Efter C:* gaarde; gard, *A.* [55] *Indsat efter C; mgl. i A.* [56] *Mgl. i C.* [57] *Efter C:* rennder; ram*er*, *A;* co*n*ductus, *lat.* [58] giffue, *C.* [59] *C tilföj.:* ſkiønt oc. [60] *Mgl. i C.* [61] *C tilföj.:* ſkiempt. [62] *Mgl. i lat.* ſaal *mgl. i C.* [63] *C tilföj.:* oc liſſlige. [64] oc met, *C.* [65] *C tilföj.:* ſaa. [66] *A;* leſſnit *C. Herefter er et par spalte-linjer i lat.*

han hadh oc ond velliæ aff allæ herræ oc førſtæ, ther
foræ at han tok ſek ſligh æræ til, ſom hannum ikcæ
burdhæ at hafuæ[68]. [Jtem hadhæ han oc ſa daan
mening, at allæ tee, ſom till hannum kommæ villæ oc
tiænæ[69], ſom ſtoræ oc ſter||chæ woræ [oc driſtigæ[70], 156 *b*
thøm gaff han guld oc ſølff oc andræ gafuer, oppa thet
at huilkin han nefnnæ villæ aff herræ oc førſtæ, then
ſkullæ te geneſten hemmæligæ met forredelſſæ ſlaa j
hiell, oc lofuædæ thøm[71] ſaa, at huilkin tet giordæ for
hans ſkill, hannum villæ han[72] tagæ intil ſek [udi tet
palatz tel euigh tidh met hannum at blifuæ[73]; blefuæ
ok nogher j hell ſlawen aff te, ſom han ud ſennæ, tha
ſkullæ hans ſiæl oc[74] blifuæ ther met hannum[75] til
euigh tid, oc udi ſa dannæ madæ woræ mangæ herræ
oc førſtæ[76] forrodæ[77] [aff hannum[78] ſaa lengæ, at
tettæ [kom || foræ herrænæ, at han om gik met ſaa dan 157 *a*
forredelſæ[79]. Ta ſafnædiſſ tee aff alt rigit oc i hiel
ſloghæ then ſtimpæræ [oc forderuædæ al hans bigning
oc nether brødæ hans Paradiis och ſkiftæ melløm thøm
all then rigdom, ſom han ther ind kommit hadæ[80].
Jek vor ther, oc mek[81] vor viſth, huor hand hadæ ſinæ

---

forbig. [67] *Svarende til* Her . . . hafuæ *(s. 174³) har lat.:* hic inuidie *et* odij facibus ſuper ingenuitatem mentis omnium generaliter nobilium principum vrebatur in corde. [68] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [69] *Så AC. Lat. har:* Compoſuerat iſta ſibi in hunc finem vt per ſe ſingulos aduocaret aliquos vaſallos. [70] *Indsat efter C:* oc driſtige; *mgl. i A;* menteque audaces, *lat.* [71] dett, *C.* [72] *C tilföj.:* ſtrax. [73] perpetue in hunc locum, *lat. Herefter tilföj. lat.:* Sed *et* velut vaticinans pſeudo predicauit. [74] *Indsat efter C; mgl. i A (jfr. note 75).* [75] *A tilföj.:* oc. [76] *A tilföj.:* voræ; *C tilföj.:* oc velbyrdige mend. [77] *C tilföj.:* och Ihiell ſlagne. [78] *Mgl. i C.* [79] nudabatur huius nequitia tanta, *lat.* [80] eius opera deſtruentes *et* ſibi paradiſi diuicias partientes, *lat.* [81] *Svarende til* mek

kelder[82] och a*n*nen bigni*n*g, huilkith ſo*m* ta vor alt[83] forde[r]uit oc neth*er* brudit[84].

Aff ten dall, ſom kallis vallis infauſtæ, oc aff he*n*neff ſkikkælſſæ.

Ca*pitulu*m xliiij[m].

Jn til te[1] yterſtæ ændhæ aff for*nefn*de rigæ[2], ikcæ la*n*kt fra*n* th*e*n flod Phiſon, er eend vnn*er*lich
157 *b* ‖ ſtad[3], megit rætælich oc grw*m*mælich ou*er* alt[4] me*n*niſkeff ſin[5] m*eth* far*æ*, ſerwædæ oc ma*n*ghæ[6] ho*n*næ nødh oc tilfall, ſo*m* ſiek oc[7] mith ſelſkaf he*n*nædæ ſtil at ko*m*mæ[8] udi my*n* reyſæ, af huilkit jek hafu*er* ſtagt her til oc nw ſiæ vel[9]. Th*e*r er een dall[10] j bland bierge*n*næ, ſo*m* kalliſſ vallis infauſta[11], ſo*m* er neer fir*æ* milæ[12] j giø*m*me*n* at gaa. ſTær ær*æ* ma*n*ghæ honnæ diæfuelſkaph oc liffs far*æ* indæ[13], ſa at dagh ok nath hør*e*s th*e*r roob[14] oc ſkrool[15] aff allæ ho*n*næ grw*m*mæ

. . . brudit *har lat.:* vidi fontiu*m* loca *et* multa rei veſtigia. [82] kieldere, *C.* [83] *C tilföj.:* ſamme*n*. [84] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 44. [1] *A;* denn, *C. Lat. har:* extremitates. [2] inſole, *lat.* [3] *A;* ſted, *C;* locus, *lat.* [4] *A har:* alt ‖ alt; alle, *C.* [5] *A;* ſiun, *C. Lat. har:* vltra omne mundanum. [6] oc alle, *C.* [7] *Mgl. i C.* [8] oc till ko*m*me, *C.* [9] nw *står i A foran* her; her till dags taud, oc nu om tale vill, *C;* ſubticui. tamen iam vnum de maiorib*us* ecce narro, *lat.* [10] deell, *C.* [11] *Efter C;* infauſte, *A.* [12] *C tilföj.:* omkring eller. [13] *Lat. har:* appellata vallis inca*n*tationis ſeu periculoſa vel p*r*oprius demonioſa. indæ *mgl. i C.* [14] *Svarende til* roob . . . ær*æ* *(s. 176[2]) har lat.:* boatus. *et* tumultus tonitruo*rum* tempeſtatu*m*. clamorum. *et* ſtrido*rum*. diuerſiq*ue* generis ſonituu*m* terribiliu*m* quoſ illic

dyur oc fulæ, huilkit ſo*m* eer een ſa*m*ni*n*gh[16] aff diæff-
lææ[17], ſo*m* th*er* ſa*mm*e*n*[18] ær*æ*. ‖ Oc hoos mit udi then 158
dall opp til eet biergæ er ſinligæ obenba*r*eth eet ſtort
diæfuælff hofuit, [ſo*m* rekch*er*[19] neter til ſkuldrænæ, oc
entæ me*n*niſkæ tor fo*ræ* ſtoer retzlæ oc grwmheth ſee
[fullæligæ oppa t*et* hofuit[20]. Nar nogh*er* ſeer oppa ha*n*-
nu*m*, ta ſeer ha*n* j geen oc ve*n*n*er* [ſinæ øwe*n* m*et* eet
grwmt ænlidæ[21], oc hans øue*n* gifuæ af thøm gniſt*er*
ſo*m* een b*r*ennendæ lwæ, oc[22] andr*æ* diæflæ far*æ* th*er*
udi vædæ*r*eth udi dyur[23] oc fulæ lighæ[24] oc roobæ oc
truwæ me*n*niſkæ, ſo*m* th*er* fre*m* ko*mm*æ. Th*er* er ok
indæ mørk[25] oc[26] røgh oc ond[27] døen. Huikkæ ‖
me*n*niſkæ ſo*m* th*er* ind gaa vellæ[26], thøm ſines f*r*em- 158 b
mørſt udi ingo*n*gin[28] megit guld oc ſølff oc koſtæligæ
kar ok clædær oc ma*n*gæ honnæ[26] koſtæligæ ting liggæ,
huilkit vdhen twil er alt ſa*mm*e*n* diæfuelſe*n*s g*er*ni*n*gh*er*
oc ſpog. Th*er* hafu*er* fordom[29] meg*i*t galit falk ind
go*n*git for girikhet ſkill oc end ingaa oc vellææ[30] he*n*tæ
ter guld oc ſølff ok rigdo*m*. Th*er* ko*mm*e*r* faa ud j
geen aff te, ſom for*æ* ſaada*n* ſag ind gaa[31], me*n* c*r*iſtnæ
me*n*niſkæ, ſo*m* reth tro hafuæ m*et* fulko*mm*ælich

exerc*et* multitudo ſp*iritu*um malign*orum*. 15 *C tilföj.:* oc reiſter. 16 *Så A oprind., men med senere blæk er det rettet til* ſa*m*mi*n*gh. 17 *Inde i linjen (jfr. kap. 4 note 17).* 18 hofz oc mett, *C.* 19 *Mgl. i C og er måske uoprind.* 20 *A;* der paa, det hoffuit, *C.* fullæligæ = pleno intuitu, *lat.* 21 *A;* finn fiunn faa grommelig mett ſine øyenne oc ſitt anſict, *C;* agitans oculos minaciter, *lat.* 22 *Svarende til* oc . . . døen *(l. 12) har lat.:* Totumq*ue* caput ſeſe rotat ad minas *et* variat terribil*iter* modu*m* *et* co*n*tinencia*m* ſubrepe*n*te diuerſis maneriebus. exitq*ue* de illo *per* totum ignis obſcuratus fumo *et* fetor tantus. 23 *Så A;* diurs, *C.* 24 *C tilföj.:* oc ſkrige. 25 *Se indledn.* 26 *Mgl. i C.* 27 *Efter C;* annen, *A.* 28 *C tilföj.:* att verre. 29 *Efter C:* i fordom tiid; forty, *C;* ab olim, *lat.* 30 *I slutn. af linje (jfr.*

159 *a* **rwelſæ ‖ oc ſc*ri*ftæ mall oc beſk*er*mædæ ær*æ* m*et* vor h*erris*[32] leg*em*mæ oc taalæ[33] vellæ nogh*er* plict for*æ* th*er*ris ſinder oc voktæ vellæ ſek fr*em*del*is* for ſinde*n* oc ſegh betegnæ m*et* t*et* helli kors, jek mener, at thee gaa vel fry ind ok ud j geen til th*er*ræ [liff, men[34] ikcæ blifuæ thee fry fra*n* ſtoer far*æ*, gru*m*heth, ærwædæ, for*i*gæ oc pinæ, ſo*m*[35] th*ø*m[36] veter far*æ* for*æ* th*er*ris ſindh*er*s ſkild, ſo*m* tee giort hauæ.**

Aff ten faræ[1] oc ma*n*gæ ho*n*næ pinæ, ſom æræ j th*e*nnæ[2] forſc*re*fnæ dall.

Cappittulum xlv[m].

Veſſæligæ ſier iek edh*er*, the*n* tidh ta iek m*et* mit
159 *b* ſelſkap ſelff fiorte*n*næ[3] aff fler*æ* ‖ land voræ[4] til ſa*m*me*n* ko*m*næ, [talæd*is* vy ved[5] til ſa*m*men m*et* lankt beraadh, om vy indgaa villæ. So*m*mæ aff oſſ raddæ til oc ſo*m*mæ fra*n*. Tha vor*æ* ther m*eth* oſſ [udhy vort

---

kap. 4 not. 17). [31] *Herefter er 15 spalte-linjer i lat. forbig., hvori rædslerne for dem, der er komne ind i dalen, skildres.* [32] *C tilföj.:* Jeſu Chriſti. [33] tage, *C.* [34] *Efter C. A har* liff *og i næste linje et overstreget* nit *med forkortelsesstreg over. Lat. har:* ſecurus quide*m* a morte *non* tame*n* liber a laboribus . . . [35] *I steden for* ſo*m* . . . hauæ *(l. 8) har lat.: et* exire de omnib*us* culpis p*re*teritis corrept*us* ac de futuris magis ſolito cautus. ſicut ſcriptum eſt. territi purgabunt*ur*. [36] *Efter C:* dennom; ther, *A.*

Kap. 45. [1] *Indsat efter C:* fare; *mgl. i A;* periculis, *lat.* [2] *Mgl. i C.* [3] *A;* trettende, *C. Lat. har:* qui ſimul eramus. xiiij. [4] *Indsat efter C:* vorre; *mgl. i A. Lat. har:* cum . . . an*te* ingreſſum huius tanti p*er*iculi p*er*ueniſſem*us* nos· tractatu lo*n*go *et* deliberatione acuta *con*ſiliabam*ur*. [5] *Så må der vist*

tall too mwnkæ aff ſ*anc*ti Fra*n*ciſci orden[6] aff Longobardia[7], huilkæ ſo*m* jkcæ ſpurdhæ ſtort[8] efft*er* thøm ſelfuæ. Te trøſtædæ oſſ oc raddæ til, at vy ingaa[9] ſkullæ, oc ſadæ, hoo ſc*ri*ftæ villæ oc tagæ vor h*er*ris[10] lege*m*mæ til ſek, han følgæ thøm[11]. [Ther m*et*[12] wordæ ſa[13] allæ eens, at vy ingaa villæ. Ter neſt reddæ hueer ſek t*et* bæſtæ, ha*n*num gud naaden gaff. Tha gingæ geneſte*n* feem aff ‖ oſſ frem[14] oc villæ 160a
vær*œ* far*œ* j veyen. Too aff thøm vor*œ* aff G*r*eke*n* oc tree aff Hiſpa*n*nia. Te ko*m*mæ een anne*n* vey ind[15], en vy ind gingæ. Thøm ſowæ vy aldræ ſide*n*. [Huort the blefuæ, eller huot tøm vederford, t*et* vidæ vy ey[16]. Vy ny, ſo*m* ta j geen vor*œ*, gingæ fre*m* udi dallen tiend*iff* hueer m*et* ten[17] gudælichedh, ſo*m* ha*n* udi[18] ſith hiertææ[19] fongæ ku*n*dæ, oc geneſten vy ko*m*mæ [ter naagit ind[20], ta ſowæ wy liggæ ſtor*œ* hobæ guld oc ſølfuæ oc koſtæligæ kar. Ta[21] fier iech veſſæligæ for*œ* mek, at jek th*er* entæ aff rørdhæ; iek forſtod uell, ‖ at t*et* vor diæfuelſe*n*s falſkhed oc ſwigh; ha*n* 160b
villæ th*er* m*et* kommæ vſkellig [giriched ok løſtæ[22] udi vor*œ* hiærtæ. Jek tok mit hiertæ wor*œ* t*et* bæſtæ, ſo*m*

---

læses. talædi*s* ved, *A;* talede, *C.* [6] thu me*n*niſke i vort tall, aff s. Franciſci ordenn ſom vorre muncke, *C.* [7] *Efter C;* longobordia, *A.* [8] *Mgl. i C;* multu*m*, *lat.* [9] *A har:* indgaa ‖ gaa. [10] *C tilföj.:* chriſti. [11] *C tilföj.:* effter. [12] *A;* da, *C. Svarende til* Ther . . . . . gaff *(l. 7) har lat.:* Quo ab omnibu*s* nobis mediante debita p*r*ouiſione qua*m* ipſi fra*tr*es penes ſe gerebant p*er*acto. parauimus mentes noſtras cu*m* pedibu*s* ad intrandu*m*. [13] vi, *C.* [14] *Indsat efter C; mgl. i A.* [15] *Mgl. i C.* [16] eller huad dennom vederforſz kunde faa att vide, *C.* [17] *Efter C:* denn; ſith, *A;* ea, *lat.* [18] *Svarende til* udi . . . ku*n*dæ *har C:* haffde i hiertet fangitt. ſibi potuit obtinere, *lat.* [19] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* [20] der ind, nogitt paa veyenn, *C.* [21] *AC; opr.:* tho? ſed, *lat.* [22] *Omsat efter C:* gerighed oc lyſt;

iek ku*n*dæ, oc bleff udi te*n* ſa*m*mæ gudæliched, ſo*m* jek taa hadæ. Jte*m* ſo*m* vy ta f*r*em gingæ, ta wor [th*et* j mørkæ*rœ*[23], oc gru*m*hed oc[24] retzlæ øgædæſſ m*et* oſſ j[24] meer oc meer, forty at [udi allæ veye*n*næ[25] hoos oſſ oc[26] vnn*er* vor*œ* føder ſynt*iff* liggæ dødæ kroppæ, oc j ſo*m*mæ wor en[27] liff udi. Nar vy troddæ oppa thøm, ta gafuæ te thøm, oc ſo*m*mæ m*ur*rædæ ok
161 *a* lodæ illæ, huilkith ‖ jek tror, at entæ a*n*nith vor end diæfuelſſe*n*s g*er*ni*n*g, thy at th*er* ku*n*dæ ey ſa ma*n*gæ me*n*niſkæ indga udi een ſtakcæt thidh m*et* th*er*ræ velliæ, [ſo*m* vy fornw*m*mæ, at th*er* lowæ dødæ oc ſo*m*mæ lefue*n*diſſ[28]; hadæ tee ok [la*n*kt til fore*n* ko*m*-m[i]t[29] th*er* ind, ta hadæ th*er*ræ kroppæ vær*i*t rotnidæ æller[30] fortær*œ*dæ. Jte*m* taa wy ind ko*m*næ vor*œ* j dallen hoos een mill, ta fingæ vy een god vey. Th*er* neſt gik tafue*n*[31] fra*n* oſſ, oc veye*n* word meghit ſnæfuer oc huoſſ oc onder. Ta ſowæ wy [diæfuælſſe*n*s figuer[32] udi vædær*i*t oc[33] oppa bodæ ſider hoos oſſ udi
161 *b* gru*m*mæ [dyurs oc fulæ[34] ſkikchælſæ, oc gafuæ man‖gæ grofuæ oc[35] gru*m*mæ røſth*er* aff thøm; te grinædæ oc ſkar*œ* m*et* th*er*ræ tender oc gabædæ[36], lig*er*viiſſ ſom tee oſſ ſlugæ villæ, ſaa at[37] wy vnn*er*ſtu*n*dom talæd*iff* wed oc ſtirktæ huer a*n*nen, at vy hordæligæ blyfuæ oc tro ſkullæ oc ikcæ ræd*is*. Jte*m* ta wy hadæ gongit

leftæ ok giriched, *A.* [23] *A;* der idel merck, *C;* lux celi minuebat*ur* paulatim, *lat.* [24] *Indsat efter C; mgl. i A.* [25] *Så A;* vi alle vegnne, *C;* vbiq*ue*, *lat. Opr. vel:* allæ veynæ. [26] eciam, *lat.* [27] *C tilföj.:* da. [28] *Mgl. i lat.* [29] *A;* lenge leygit, ſom komme, *C. Lat. har:* ſi a longo te*m*po*r*e in ea periſſent. [30] *Rettet.* aller, *A.* [31] *Så A* = dagenn, *C.* [32] *A;* dieffuelens figure, *C. Lat. har plur.:* figure demonum. [33] *Indsat efter C; mgl. i A;* et, *lat.* [34] lupo*rum*. leonum. laruar*um*. megerarum, *lat.* [35] *Indsat efter C; mgl. i A.* [36] *C tilföj.:* ad oſz. [37] *Herefter tilföj. AC:* nar, *der mgl. i lat. og bör udgå.*

hoos[38] tho milæ, ta vor daghen all tings bortæ, ſa at engin kundæ kennæ hin annen. Ta[39] fingæ vy annen pinæ for udhen then, ſom vy hadæ [til foren[40] j værit. [Ta voræ vy om lubnæ til jordin mellem voræ been och oppa voræ ſkinæ been aff mangæ honnæ dyurs lignelſæ, ſom er byernæ, ſwin, wlwæ, gedher ‖ oc andræ 162
honnæ dyur[41], oc ſtøttæ oſſ oppa huer andræ[42], ſa at vy fullæ nether oppa voræ henner, oppa voræ knæ oc neder oppa voræ hofuit oc ſtundom [altings nether oppa iordin[43], oc her for udhen kom megit væder och ſtorm[44], tordin oc lyunit, hauel oc regn, ſa at iek aldræ ſaa [ſa megit[45] nogher tid j minæ daghæ. Ther aff voræ vy offthæ nether ſlagnæ til iordyn oc ledæ ſterræ nødh, end iek nogher tid aff ſcriſuæ kan. Vnnerſtundom føldæ vy ſtoræ ſlagh oppa voræ ſidher, ſkuldrer oc oppa voræ bugæ, oppa woræ riggæ, ſommæ hordæræ end ſommæ. Som iek kan tenkchæ, [ta fek huer[46] efter ‖
ſinæ gerninger, oc veſſæligæ ta vy woræ komnæ hoos[38] 162
mith j dalen [oc woræ[47] megith trættæ, krankæ oc meyyenløſæ[48] aff teſſæ forſcrefnæ nødh oc pinæ, ta fingæ vy huer voræ[49] eet ſtort ſlaw, ſa at vy allæ ſtirtæ nether thil jordin oc lowæ [ther kwæræ[50] too timæ, ſom vy hadæ wærit dødæ, oc then ſtund vy ſaa

[38] *Mgl. i C.* [39] *Svarende til* Ta . . . værit *har lat.:* preter predictam in aere tormenta. [40] *Indsat efter C:* till fornne; *mgl. i A.* [41] *Lat. har:* incurrebant nobis ad tybias *et* pedes pluralitas quaſi porcorum vrſorum caprarum. [42] *Herefter er et par spaltelinjer i lat. forbig.* [43] ſupini, *lat.* [44] ſtor, *C.* [45] *Skrevet som ét ord i A.* [46] att huer fick da, *C.* [47] *Efter C:* oc vorre; tha woræ vy, *A.* [48] *Så A opr.* (mey‖yenløſæ), *men med senere blæk er det forandret til* megit ‖ myenløſæ. *C har:* mactløſze. [49] *Mgl. i C.* [50] *Så A opr.* (ther ‖ kwæræ), *men med senere blæk er nær tilföjet efter* ther *og* kwæræ *overstreget. C har:* der ſtille. [51] ſaa huer aff oſz, *C.* [52] *A;* vnderlig, *C;* ſpiritalem, *lat.*

lowæ, ta [ſingæ wy at ſee huer wor*æ*[51] een onælich[52] ſin, megit vnnerlich, ſom gar ou*er* all ſc*ri*fth oc ſafn. Aff my*n* ſyn, ſ*om* mek wedh*er* ford, toræ[53] iek entæ talæ ell*er* ſc*ri*fuæ; te[54] andræ mi*n*æ brødræ thor*æ* | 163 *a* oc ey hell*er* talæ ell*er* ſc*ri*fuæ aff[55] nogit th*et*, ſom thøm veder ford, vdhen alt eneſtæ aff *teth*, wy leg*em*ligæ ſowæ oc oſſ obenbær*æ*[56] veder ford. T*ettæ* forſc*re*fnæ ſlag ſingæ wy ikcæ allæ oppa een ſtædh, ſ*om*mæ oppa hals, ſ*om*mæ oppa briſt oc ſ*om*mæ oppa refbeen oc ſ*om*mæ oppa baghen, ſ*om*mæ oppa ſkuldrænæ. Huer ma*n*d beholt eet teg*i*n th*er*, ſom ha*n* wor ſlaghen, ſaa ſtorth ſ*om* een ma*n*tz hond. Myth ſlagh fek iek oppa halſſend[57], ſa[58] at iech ey a*n*nith veſtæ, en mith hofuith hadæ wær*it* afuæ[59], och mit ſlag bleff att*en* aar ſaa fort, ſ*om* t*et* wor[60] førſtæ dagh, ther iek t*et* 163 *b* fek; ‖ ſidhen vor t*et* nogit huidær*æ* oc bliſu*er* ſaa [intil th*en* dag, jek dø ſkal[61]. Jt*em* then tid wy ſingæ[62] m*et* gutz nadhæ nogit til liffs j geen[63] effter t*et* ſlaw, taa talædæ wy huer til te*n* anne*n* oc hulpæ hueer a*n*ne*n* opp paa fødernæ j geen. Th*er*[64] neſt ta lyuſnæd*iff* t*et* noogit for*æ* oſſ ſom een røgh, oc ſaa ko*m*mæ wy mit j dalle*n*; ter wor hu*n*[65] nogith ſaa rw*m*mær*æ*[66]. Ther

---

[53] *Efter C:* torthe; tor, *A;* auſus ſum, *lat.* [54] *Svarende til* te . . . veder ford *har lat.:* q*uonia*m *et* f*ra*t*re*s ſingulis inhibueru*n*t. [55] *Indsat efter C; mgl. i A.* [56] *Så A (jfr.* obenbæræligæ, *s. 162*[11]*).* [57] *Så A opr.* (halſ‖ſend), *men med senere blæk er det rettet til* halſ‖bend. *C. har:* halſzenn. [58] ſom, *C.* [59] affſlagitt, *C.* [60] haffde verit, *C.* [61] *A;* indtill ieg deer, *C;* donec cum cadauere toto nullabitur in ſepulchro, *lat.* [62] *Så AC.* [63] *A tilföj.:* ta. [64] *Svarende til* Ther . . . røgh *(s. 182*[3]*) har lat.:* tunc ſubito nobis apparuit ſub tenebroſo lumine vel potius fumoſa caligine locus ille ſpacioſus medie vallis *con*tinens antedictum horribile terribileq*ue* caput demonis plen*us* fetore ineſtimabili. *et* iugi occupatus exercitacione. *et* innumero*rum*

[wordæ wy war[67] thet grummæ diæfwels hofuit, ſom
før eer [aff ſcrefuit[68]; ther neſt fornwmmæ vy vbegrifuælik
ond[69] døn oc røgh. Ta[70] villæ vy gernæ hafuæ ſkywt
then ſtæd, om wy ‖ hadæ kundit, for then retzlæ ſkill, 164
ſom wy fingæ aff tettæ[71] fornefnde hofuith. Vy woræ
[høyth beſøgennæ[72]. Vy toræ ey ga till riggæ j geen
then vey, vy kommæ; ikcæ hadhæ vy oc ther lefuendiſſ
frem kommit; illæ[73] toræ wy oc frem gongæ, tok ſkullæ
vy ee[74] frem. Vy gingæ tet yterſtæ, wy ku[n]dhæ
frem kommæ for fornefnde hofuith oc diæfuelſkaph.
Jkcæ toræ wy fullælygæ ſee tid eller[75] huoth ther
giordiſſ, for ſtoer retzlæ oc bewelſſæ ſkill[71]. Ther meth
ginghæ vy frem oc ſettæ alt vor hobh ok trøſt til gudz
nadæ. Ther neſth kommæ vy ind udi eet mørk[76]; ther
møtthæ oſſ ſtoer ſtorm, torden ‖ lywnit, hawel, reghn, 164 b
ſa[77] at vy ther ſtoer nød ledæ liger viiſſ ſom then tid,
wy ind gingæ. Ther kom oc grummæ dyur til oſſ, oc
lubæ oſſ om kull ok ſtøttæ oſſ till iordin, ſom tee

ſpirituum malignorum. [65] *A tilföj.:* oc. [66] rom, *C.* [67] vor, *C.* [68] om talitt, *C.* [69] *Mgl. i C.* [70] *Svarende til* Ta . . . . nadæ (*l. 14*) *har lat:* Hunc ergo locum ineptum (*B msc.;* impeditum, *A*) cum vitare vellemus non in toto quiuimus. ſed extremitatem eius quomodocunque girantes. nullus noſtrum perfecto aſpectu audebat reſpicere que gerebantur ibidem. quia inuadens tremor ſtatuebat horripilacionem. Extrahebat ſudorem et putor (*så A;* pedor, *msc.;* pudorem, *B; fejl for* fetor?) omnes extinguere (*B msc.;* exſtringere, *A*) videbatur. Nec tamen potuit eſſe conſilium de reuertendo ne propter immutatum propoſitum confeſtim a demonibus ſtrangulemur. Tranſiuimus ergo dei nobis gratia opitulante ſed non ſine infinito horroris fetoriſque tormento. [71] *Mgl. i C.* [72] *Så A;* ſtorlige bedrøffuede, *C.* [73] *A;* icke, *C.* [74] *Efter C:* jo; oc, *A.* [75] *C tilföj.:* acte. [76] *A;* marck, *C.* *Lat. har:* nos procedentes apprehendebat tenebroſa validaque tempeſtas ventorum . . . [77] *Svarende til* ſa . . foren (*s. 183*[1]) *har lat.:* cuius quaſſacione collabebamur in facies et in

giordææ[78] ved oſſ til foren. Jek vor veſſæligæ nether
ſtøtter oc ſlawen thil iorden meer end fem hundrædæ
ſinnum[79] [oppa then reyſæ ind oc ud[80]. Ther neſt ta
vy hadæ gongit then trediæ mil [ud ath[81], ta beginnædæ
vy at kennæ dawen[82]; ther[83] fingæ vy ta trøſt ok huiltæ
oſſ oc lofuædæ[84] ten all mektigæ gud [met opleftæ henner
til[85] hemmælind, ſom[86] oſſ hadhææ[78] ſtyrkt[87] oc hulpit j
165 *a* then ‖ reyſæ. Vy voræ gladhæ, at vy engin meſt hadæ
aff oſſ ny[88], ſom til ſammen ind gingæ. Tok ſowæ vy
end ta dyæflænæ faræ udi vætæret[89] meth vnnerligæ [oc
rædæligæ ladæ[90], oc veſſæligæ kan iek engæ lundæ
fullæligæ [ud ſcriſuæ[91] thee ſtikcæ, ſom iek ther toldæ,
føldæ oc ſaa, forty at te voræ megit grummæ oc hordæ[92].
Ikcæ tordhæ iech oc ſee til allæ ſtikchæ, oppa tet at
iek[93] ſkullæ meſtæ myn gudælichedh, ſom iek ta vor udi.
Jkcæ kundæ iech oc alt kommit j hw for ten ſtoræ
drøfuelſæ oc pinæ, ſom mek veder ford. Ten tid vy
165 *b* kommæ udi then fierdhæ mil, tha fundæ vy ‖ vnner
voræ føder dødæ kroppæ, [ſom vy fundhæ then tid, ter
vy ind gingæ[94]. Ther[95] neſt ta vy yterſt kommæ j dallen

dorſa dextrorſum (*B msc.*; retrorſum, *A*) *et* ſiniſtrorſum interuolutante ad tibias ſicut prius multitudine grumentium beſtiarum. [78] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [79] *Med senere blæk er et e tilföjet.* [80] per hanc vallem, *lat.* [81] *Mgl. i lat.* [82] at dett dagedis, *C.* [83] *AC;* ex quo, *lat.* *Oprind.:* ther meth? [84] *Efter C:* loffuede; lowæ, *A.* [85] *A;* i, *C.* *Lat. har:* palmis extentis in celum. [86] *Svarende til* ſom . . . at *(l. 8) har lat. kun:* precipue quia. [87] ſtyrit, *C.* [88] *Mgl. i C.* [89] *A tilföj.:* oc. [90] *A;* lade oc forferdelſze, *C.* *Lat. har:* pretendentes in deriſionem ſua pudenda ſimul *et* feda. [91] beſkriffue, *C.* [92] dybelige att betencke oc beholde, *C.* [93] *C tilföj.:* icke. [94] *Mgl. i lat.* [95] *Svarende til* Ther . . . rørdæ *(s. 184[2]) har lat.:* *et* prope vallis exitum rerum temptationem precioſarum. [96] *Så A;* megit

oc udh gaa ſkullæ, ta la ter guld oc ſølff oc [meghin koſtælich[96] tingh, huilkit vy [allæ ſammen[97] entæ rørdæ.

Nu, kiæræ venner, beder iek eder allæ ſammæn[98], ſom tettææ[78] læſæ[99], at j lofuæ[100] then all mektigæ gud, ſom[101] oſſ ta met ſin ſtoræ nadæ oc meſcundæ frelſſædæ ud aff ten nødh, pinæ oc mørk, ſom wy udi ſkikcædæ voræ, huilkith vy oſſ ſelfuæ ud keſthæ[102] at tholæ for voræ vnghdoms[103] ſinners ſkil[104]. Ikcæ tordæ iek noger tid radæ nogher [til ther ind at gongææ[105] ‖ aff allæ the, ſom mek ſpurdæ ath radh. Ter neſt ther 166
vy kommæ til falk oc huſſ, ta ſkullæ vy ther dwællies nogher ſtundh oc vederquegæ oſſ met madh oc bad oc lægæ[106] woræ ſaar oc ſlag, ſom vy fongit hadæ, oc huer beraddæ ſek oc, huot han ſidhen villæ oppa ſlaa. Ter[107] neſt fordh huer ſin ſtæd[108] tid, ſom gud hannum gaff j velgæ.

Aff noger vnnerligæ ting, ſom æræ udi nogræ øør udi Indiæ land.

Capitulum xlvj[m].

Nw mwæ j vidhæ, at ther er een øø, ſom æræ ſtoræ kempæ udi. [Iek vor ikchæ oppa then øø[1]; toch ſa iek for vdhen øæn[2] nogræ aff ‖ thøm. Tee voræ fem 166 b

koſtelige, *C.* [97] *Mgl. i C.* [98] *Rettet.* ſæmmæn, *A.* [99] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [100] *A;* och loffue oc tacke, *C;* collaudare, *lat.* [101] *Svarende til* ſom . . . ſkil *(l. 8) har lat.:* qui tunc de poteſtate tenebrarum illarum eripuit me indignum et prout confido a delictis *(B)* iuuentutis me *(B)* purgauit. [102] *C tilföj.:* veluilligen. [103] *Mgl. i C.* [104] *Herefter er 8 spalte-linjer i lat. forbig.* [105] *Så må der læses.* til ind at gongææ ‖ ther ind. *A;* der ind at gaa, *C.* [106] *Efter C:* lege; lagæ, *A;* medendum, *lat.* [107] Ter . . . velgæ *mgl. i lat.* [108] *Så AC.*

Kap. 46. [1] *Mgl. i lat.* [2] *Mgl. i C.* [3] *C tilföj.:* der i landet.

och tyuæ me*n*tz fødær langhæ; te æræ[3] me*n*næligæ
trætyuæ me*n*tz føder langæ oc ſo*m*mæ le*n*græ. Te hafuæ
ikcæ andræ[4] clæder æn ſkind aff[5] te dyur, ſo*m* te ter
ſla, oc kiødet ædhæ tee rath oc ſubæ melk for*æ* drik.
Te begær*æ* ou*er* all mad at ædæ me*n*niſkeſſ kiøth.
Jek villæ ikcæ forty far*æ* tid oppa th*e*n *øø*, at[6] the
plæyæ ok[2] at ſenkcæ ſkibæ*n*næ, ſo*m* th*er*[2] ko*mm*e*r* vnn*er*
th*et* land, [oc ædæ falkith, ſom tee th*er* udi ſindhæ[7].
Stu[n]do*m* plæyæ tee ath løſæ thøm, ſom j ſkibæn ær*æ*,
167 *a* m*et* try eller firæ me*n*niſkæ, huilkæ ſom ‖ lodin oppa
faller. Jtem ſynder ud udi [th*et* veſtr*æ* haff[8] bland
andr*æ* øør eer een *øø*, udi huilke*n* fødi*ff* ſinn*er*lict q*w*in-
falk, ſo*m* hafuæ [een ſteen udi th*er*ræ øwæ, ſo*m* hether
ratus. Ha*n* er ſa ondh*er*[9], at huilke*n* hu*n* ſeer oppa
aff wredæ m*eth* th*et* øuæ, han bliſu*er* ſtrax dødh, liger
wiis ſo*m* hu*n* voræ een baſilliſcus. Th*er* er oc een anne*n*
øø, ſom[10] megith falk ær udi. Tee hafuæ oc ma*n*gæ
ondæ ſedher; aff een vſed[11] vel iek ſiæ: Nar een ma*n*
fæſter een jo*m*ffrw eller een møø, ta ær*æ* th*er* rybaldh*er*[12],
ſom leyeſſ til at liggæ førſtæ nath hoos he*n*næ. A*n*nen
nath ta ligg*er* brudgo*mm*end m*eth* hæ*n*næ; finder ha*n* ‖
167 *b* at hu*n* er end ta mø, ta geller th*et* hans liff, ſom[13]
hans pe*n*ni*n*gæ tok opp[14] oc ikcæ betok he*n*næ ſin
mødo*m*. Jek ſpurdæ mek for*æ*, huot te ther m*et* me*n*tæ,
at the ſaa gior*æ*[15]. Mek vor ſa[14] ſwarit, ath hoo[16]

---

[4] andett till, *C.* [5] *A har:* aff ‖ aff. [6] *Indsat af udg.* nam *et* audiui, *lat. C har:* icke fare diid paa den ee, thj de . . . [7] *Mgl. i lat.* [8] mari o ceano, *lat.* [9] *Lat. har:* in oculis lapis rarus et malus. [10] *Indsat efter C; mgl. i A.* [11] ond ſed, *C.* [12] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [13] ſom . . . mødo*m*. *Lat. har kun:* hominem. [14] *Mgl. i C.* [15] *Efter C:* giorde; gierœ, *A.* [16] *Svarende til* hoo . . . ſkall *(s. 186[3]) har lat.:* preteritis temporibus ap*u*d eos virgines habuiſſe in matricib*us* paruos ſerpentes. quib*us* necabant*ur* primi ad

ſom førſt ligger[17] hoos een iomfrw[18], han fongher ther aff een ond ſyugæ, huilken han nøwæ forwindæ ſkall, och te mend, ſom tagæ penningæ [til ath liggæ met thøm[19], hedhæ ther cadiberis[20], [*jd eſt*[19] ſtultus deſperatus*, een meſtrøſtik *darœ*. Jtem er ther een annen *ee*[21]; nar mannen døer ther, ta ſkal han geneſten brenneſſ oppa eet ball, oc huſſruæn, ſom[22] leſuendiſſ ‖ er, 168 ſkal[23] kaſteſſ udi elden met hannum. Thet menæ te ſaa, at te leſdæ her[24] til ſammen j kerlichedh, thy ſkullæ te følueſſ at til ten[25] annen verdhen [oc giørœ oc ther ſa[26]. Tok vidæ te aff engin annen [verdhen at ſiæ end aff Paradiis[27], ſom er oppa iordin. Modæren ma tagæ [ſit barn met ſek, tet yngſtæ[28], [udi eldhen[29], om hun wel; tee ældræ[30] børn mwæ haſuæ kaarit, om thee vellæ føluæ therræ foorældræ eller oc lenghen leſuæ. Jtem *nota*, at[31] te keſæ engin koning udi thee land effter ſlekt eller byrd, men huikken thee vidæ, at [ſedich och rethuiſſ[32] er oc er all[33] myntſtæ halftrediæſinztyuæ[34] ard gammeld och huerken haſuer huſſruæ ‖

llas intrantes. [17] *C tilföj.:* der. [18] *A tilföj.:* tet. [19] *Mgl. i C.* [20] *A;* Cadibris, *C;* cadiberiȝ, *lat. msc.;* cadyberim, *lat. A;* cadibrum, *lat. B.* [21] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [22] *C tilföj.:* met hannom. [23] *Svarende til* ſkal . . . ſaa, at *(l. 9) har lat.:* patebit vxoris plena electio ſi cum corpore mariti . . . ſe iactet cremandum. vt quia. [24] *Indsat efter C; mgl. i A;* in iſto ſeculo, *lat.* [25] *Efter C:* den; een, *A.* [26] *Mgl. i lat.* [27] *A;* Paradis, ennd denne Verdſens Paradis, *C. Lat. har:* nec tamen intelligunt alium ſeculum niſi quem ſibi confingunt terreſtrem paradiſum. [28] *A;* met ſig ſitt yngſte barnn, *C og således måske oprind.* puerum autem minorennem, *lat.* [29] *Står i C efter* foorældræ. [30] *A;* andre, *C. Lat. har:* etatiſ puer perfecte. [31] *Mgl. i C.* [32] *A;* rett uiiſz oc ſandru, *C;* morigeratior *et* iuſtior, *lat. Efter* ſedich *tilföj. A:* er. [33] *Så A;* i det, *C. Oprind. sikkert:* ath. [34] *Efter C:* 1; halffemtæſinztyuæ, *A*

168 *b* eller børn, ha*n*nu*m* keſæ tee til koni*n*g. Ha*n* ſkal
hollæ retthen ved full makt m*et* huer mand oc omod
huer mand[35]. Brider oc koni*n*gen ſelfuer, ta ſparæ te
ha*n*s liff for ha*n*s verdiched ſkil, me*n* engin ma effter
te*n* dag talæ [m*eth* ha*nn*u*m*[36] eller om gaa m*et* ha*nn*u*m*
j rigit. Te keſæ geneſte*n* een anne*n* udi ha*n*s ſtæd;
ta[37] bør ha*nnum* raſkæligæ at ry*m*mæ eller faa eet
ſtakcæt liff. Ter er een a*n*ne*n* *ee*, ſom megit falk udi
bord, oc rikt er. Tee ædæ ikcæ høns, ey har*æ*, ey geff;
tok er th*er* fult aff ſadant. Te nydææ[38] ſkindhen oc
fiædre*n*[æ] [tel clæder[39]. Te drikcæ melk aff allæ ho*n*næ
169 *a* dyur. ‖ The mwæ [hafuæ allæ ho*n*næ q*w*i*n*næ til huſ-
fruæ[40] vnn*er* tagnæ moder m*et*[41] ſøn oc dott*er* met
fadh*er*[42]. Jte*m* ær*æ* th*er* een honnæ nødh*er*, ſtor*æ* ſom
een ma*n*tz hofuit. Th*er* ær*æ* oc dyur, ſom kalliſſ
oraſleſſ[43], ſa[44] ſtor*æ* ſo*m* wor*æ* hæſtæ. Th*er*ræ halſſæ
ær*æ* tyuæ alnæ la*n*gæ, ſa at tee ſee ou*er* huſſ oc ou*er*
mwræ, oc[45] te ær*æ* bagh till ſkaptæ ſo*m* een hiorth.
Th*er* er oc eet ho*n*næ[44] kamelſſ ſlektæ, ſtor*æ* ſom hiortæ;
te ædæ aldræ, tee leſuæ aff vædær*e*th; the om ſkiftæ
th*er*ris lidh, nar tee vellæ, udi ma[n]gæ [ho*n*næ f*er*wæ
vnn*er*tagit[46] huit oc røth. Ter æræ oc ma*n*gæ honnæ[44] ‖
169 *b* hugormæ; ſo*m*mæ hafuæ een ſkæl oppa hofuidit, ſo*m*mæ
gaa reth opp[44] oppa tu been ſom andræ me*n*niſkæ;
ſo*m*mæ kalleſſ reguli; aff[47] th*er*ris mwn dryber altid
eder. Ter ær*æ* oc cocodrylly; aff thøm er før ſc*r*efuit.

quinquaginta, *lat.* [35] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [36] *Mgl. i C.* [37] *Efter C:* da; tok, *A.* [38] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* [39] *Mgl. i lat.* [40] coniungi cuique mulieri, *lat.* [41] *A har:* met ‖ met. [42] *Herefter er en hel spalte i lat. forbig.* [43] *A;* arafles, *C;* oraflos, *lat. A;* oraflens, *lat. B msc.* [44] *Mgl. i C.* [45] *Efter C;* at, *A.* [46] *A;* maade oc vnderlige farffue, *C. Lat. har:* videntur ſibi variare colorem. exceptis vt dicitur albo et rubeo. [47] der aff at, *C.* [48] *Indsat efter C:* vorre; *mgl. i A*

Ter ær*æ* oc will fwiin, ftor*æ* fo*m* vor*æ* øxn. Ter ær*æ* oc pinfwiin, ftor*æ* fom wor*æ* galthæ. Ther ær*æ* oc huidæ leu*er*, ftor*æ* fo*m* voræ[48] hinkftæ[49]. Tær ær*æ* oc møff, ftør*ræ* end wor*æ* thi eller tolff. Ter ær*æ* oc afft*en* bakcær, ftør*ræ* end vor*æ* rafnæ. Ther æræ oc rødæ geff, oc æræ[50] huidhæ vnn*er* halffen. Met ftakcædæ ord, ther ær*æ* ‖ ma[n]gæ ho*n*næ dyur och fulæ, fom vnn*er*ligæ 17
fkaptæ æræ, fo*m* nw vor*æ* la*n*kt at fc*ri*fuæ aff oc thøm vtrolict[51], fo*m* vforføktæ ær*æ*[52].

Aff[1] te*n* øø, fo*m*[2] Bracmano*rum* het*er*[3], oc andr*æ* øør.

Ca*pitulu*m xlvij^m.

Nota[4]. Te*n*næ forfc*re*fnæ[3] *øø* Bracmanorum[5] ligger hoos mith udi P*re*fb*ite*ri Joh*an*nis rigæ, oc t*et* falk, ther boer, te æræ hetni*n*gæ. Te hafuæ een god, enfolligh nat*ur*ælic leffneth; te ær*æ* ey girighæ, ey hofferdigæ, ey awenfyugæ, ey wredhæ oc ey ou*er* flødigæ[6]; tee fweriæ ey, te lyuæ ey, te fwigæ ey huer anne*n*, te giør*æ*[3] arbeydæ m*et* th*er*ræ lege*m*mæ, te hollæ n*aturæ*-licth bud ij ty[7], at te giør*æ* huer ‖ anne*n*, fo*m* te hafuæ 170
vellæ. Te bedæ til th*e*n gud, fo*m* alting[8] fkapt hafuer,

[49] *A;* hefte, *C;* dextrario*rum*, *lat. Herefter er 15 spalte-linjer i lat. forbig.* [50] *Mgl. i C. Svarende til* æræ . . . halffen *har lat.:* in pectore *et* collo apparet fubnigredo. [51] *C tilföj.:* erre. [52] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 47. [1] *Som overskrift har lat.:* De infulis bragmannorum *et* pigmeo*rum*. [2] *A har:* fom ‖ fo*m*; *mgl. i C.* [3] *Mgl. i C.* [4] *Rettet.* Nw, *A; mgl. i C.* [5] *Indsat efter C:* brachamarum; *mgl. i A. Lat. har:* Bragma*n*no*rum* infula. [6] *C tilföj.:* eller wkyfke, *der måske bör indsættes. Lat. har:* luxuriofi. [7] *Efter C:* vdj det; t*et*, *A. Svarende til* j ty . . . vellæ *har lat.:* Hoc facias alijs q*u*od tibi vis fieri. [8] *A;* dennom, *C;* o*mnium*, *lat.*

oc hobeff at fa aff hannum thet Paradiis, [fom oppa iordin ær[9]. Te ædæ oc drikcæ lidith; forty lefuæ te lengæ. Nar nogher aff thøm giør omod therris fedher eller low, hannum bort vifæ te geneften ud aff landit, oc effter thy at te lefuæ udi een rethwiff, eenfollik lefnit, ty fa tee aldræ[10] peftilencia, ey orloff, ey ftorm, ey hungher. Ther løber eeth ftort vaten j giømmen landit[11], fom kalleff Thene[12]; thet gifuer fefk til fødæ oc vaten
171 a til grødæ[13]. [Koning Alexander aff ‖ Greken villæ fordom orlofuæ pa thøm[14] oc[15] trengæ thøm vnner fek ok fcreff thøm for warings breff til. Te fcrefuæ[16] hannum til j geen j bland andræ ord, at te hadæ engin koftælich ting udy therræ land, fom flig een herræ vor hulpen met[17]; entæ reddis tee oc at meftæ udhen then godæ fredh, fom tee til then dagh wfkad hadæ[18]. Ther neft[19] fek fornefnde koning[20] annit at fiflæ, oc[21] nagit rafkæ-[ligæ] ter effter ta dødæ han, oc[22] gud vntæ thøm ten fredh fremdeliff[17], fom the til foren hadæ[18], for therræ enfollich godhed fkill. Te fongæ oc allæ rafkæligæ
171 b wfret, fom reth oc fkell oc freden krenkæ vellæ. Jtem ‖ er ther een annæn øø, fom hether Pithan[23]. Ther boer[24]

---

[9] *Mgl. i lat.* [10] raro, *lat.* [11] *Efter C;* ftadhen, *A;* infulam, *lat.* [12] *A;* Thenne, *C;* Chene, *lat.* [13] *Herefter har A:* therræ biering.; *mgl. på dette sted i C men se note 14* (deris bierg). *Hvad skal der læses? Lat. har kun:* miniftrans pifcium aquarum copiam. [14] *Så må der vel læses.* forty villæ ko ‖ alexander orlofuæ aff ‖ aff greken oc pa thøm, *A;* koning alexander vilde fordom feyde paa deris bierg aff Grecken, *C;* Iftos olim alexander rex grecorum debellare cupiens, *lat.* [15] *C tilföj.:* hand vilde. [16] *A;* bøde, *C;* remandauerunt, *lat.* [17] *Mgl. i C.* [18] *C tilföj.:* hafft. [19] *Efter C;* meth, *A.* [20] *C tilföj.:* nogit. [21] *Indsat efter C; mgl. i A;* atque, *lat.* [22] *Svarende til* oc . . . . vellæ *(l. 20) har lat.:* quia diffipat eos deus qui bella volunt. et iftis maneret pax multa diligentibus eam. [23] Pytan, *lat. A;* Pican, *lat. B.* [24] vorre, *C.* [25] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A. Lat. har:*

ſtakcæt falk oc faa; te[25] ærœ lidit høyræ end Pigmei; te ærœ ſkønæ aff ænlidæ; te ædæ aldrœ; te hafuæ een hondhæ æblæ, ſom te altid bærœ meth thøm, oc lefuæ aff then luct, ſom ther aff gaar. Hoo ſom ikcæ hafuer æblit hoos ſek, han [viſner ſtrax oc dør[26] innen trediæ dag. Jkcæ æræ te[27] ſtort vittigæ; te giørœ oc intæ uden all eneſtæ te clæder, ſom te hehøfuæ; [tee lefuæ[27] ikcæ lenger end j tolff aar[28]. Ther er oc een annen øø, ſom falk er vylth udi ſom andræ dyur oc ærœ megith ſterkcæ. Te[29] ærœ clæddæ met therræ egnæ lokchæ; ‖ te ærœ oc alt[30] lodnæ udhen anlidit oc hennærnæ[31]. 172 Te yeyæ oc feſkæ[32]; huat tee fa, thet ædæ tee rath. Fram at then øø ter løber eet vatn, ſom hether Bwemar[33]; thet er halff trediæ mill bret. Wy tordæ jkcæ farœ ther ofuer, forœ thy at oppa ten annen ſidæ er een ſtor øtken, femten eller flerœ dags ferd lang, oc ter vorœ mangæ honnæ[34] vnnerligæ oc farligæ dyur oc ormæ, dragæ, grybæ, hugormæ oc andrœ ſligæ, ſa at hundrædæ tuſennæ væpnærœ ſkullæ ikcæ kommæ ter j giømmen intil ſolens oc manens træ, [ſom iek hadæ ‖ tenkt mek[35]. 172 b Tok ſigs ther, at Alexander magnus vor ter ten tid, ter han regnerœdæ, oc talædæ met tee[36] fornefnde ſolens oc maanens trææ, oc han fek ſwar aff thøm j geen. Hoff tee trææ voxer oc balſamus ſaa godh, at ter findis engin ſtæd bætrœ j verden. Ther ſigs oc, at tet fo[l]k, ſom ther neſt boer, fonger ſtundom fruct aff tee træ[37]

Pytan inſula breuis continet paucoſ habitatoreſ pigmeis modico longiores. [26] døer ſtrax, *C.* [27] *C tilföj.:* oc. [28] *pro.* xij. annis vite, *lat.* [29] *Svarende til* Tè . . . lodnæ *har lat.:* veſtiti per totum corpus proprijs capillis *et* pilis. [30] *Efter C;* allæ, *A.* [31] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [32] *C tilföj.:* altiid. [33] *A;* quemer, *C;* buemar, *lat. msc.;* Briemar, *lat. A;* briemer, *lat. B.* [34] *Mgl. i C.* [35] *Så AC; lat. har:* que ibi eſſe dicuntur. [36] *Mgl. i C.* [37] *Indsat efter C;*

oc aff th*e*n balſſamo, ok the*r* for*æ* lefuæ tee tær*æ*[38]
[fir*æ* hu*n*drit[39] aar oc meer. He*r*tugh Otger*us* aff Da*n*-
mark[40] vor ther [oc talædæ m*eth* for*nefn*de trææ[41] oc
od aff th*e*n fructh oc aff te*n* balſſæmo. Forty menæ ‖
173 *a* ſo*m*mæ vfornymſtighæ me*n*niſkæ, at ha*n* en lefuer nogher
ſtæd oppa iorden. Jek tror bætær, at ha*n* lefue*r* m*et*
gudh udi he*m*mæ*r*igæ, effte*r* thy at ha*n* [arbeydede ſa
megit[42] for th*e*n helly troo oc *cri*ſte*n*doms mer*e*lſſæ ſkill.

Jte*m* he*n*nær te *ø*ſtr*æ* land udi India er eet ſtort
rigæ, ſom hete*r* Cap*ro*bane, rigt[43] aff megit v*er*dens
gotz. Tid ſeyldæ wy udi ottæ[44] daghæ. [Ter ſkullæ
te all tid keſæ th*ø*m koni*ng*; te ſk*ø*dæ entæ koni*n*gins
ſlekt elle*r* byrdh, naar te keſæ ſkullæ[45]. Thet er eet
aff te fe*m*ten[46] for*nefn*de koni*n*gæ rigæ, ſo*m* Otger*us*[47]
va*n*dn[48]. Ther ær*æ* too ſo*m*mær*æ* oc to vintræ[49]; ma*n*
173 *b* finder ter all tid gr*ø*n ‖ fruct [och blomſter[50]. Te ær*æ*
megit beſketnæ oc h*ø*fuiſkæ, ſo*m* ther boo. Ki*ø*pme*n*
ko*m*mæ offtæ tid oc ki*ø*pſla m*et* th*ø*m. Ter boor ma*n*ghæ
ſtædæ *cri*ſtnit falk, ſom megit rikt er. Ther liggæ too
*øø*r, een hete*r* Trillæ[51], te*n* anne*n* hether Orgita[52]. Udi
te*n* enæ er hytther, ſo*m* guld grafuiſſ ud aff oc renſſeſſ,
oc udi te*n* anne*n* ſ*ø*lff[53]. Jte*m* l*ø*ber ter fram eet
r*ø*th haff, ſo*m* ſkilt er fran [t*et* veſtr*æ* haff[54], oc udi te*n*

---

mgl. i A; arbor*um*, *lat.* [38] *Så A;* der, *C.* [39] *A;* 300, *C;* quadringentis, *lat.* [40] *Se indledn.* [41] *Mgl. i lat.* [42] *A har:* ſa megit arbeydede ſa megit. [43] rige, *C.* [44] *Efter C:* 8; ſyw, *A;* octo, *lat.* [45] Ibi ſicut in multis alijs inſulis rex non naſcit*ur*. ſed eligit*ur* p*er* terre p*ar*teſ, *lat.* [46] *Mgl. i C.* [47] *A;* hertug Otgerus aff Danmarck, *C;* Ogeri, *lat.* [48] *Så A. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [49] *Svarende til* vintræ . . . blomſter *har lat.:* hyemes. ſi tame*n* hyems aliqua dici debeat *et* non iugis eſtas. q*uia* nulla illic dies anni priuat*ur* fructu flore fronde germine. [50] *Indsat efter C; mgl. i A.* [51] *A;* Trilla, *C;* orilla. *lat. AB;* Orgilla, *lat. msc.* [52] *A;* Orgitta, *C;* argita, *lat.* [53] *Herefter er 10 spalte-linjer i lat. forbig.* [54] mari occeano, *lat.*

ee Tryllæ[55] [opp grafuiſſ[56] oc find*iſſ* megit koſtælict guld aff me*n*d, q*wi*nn*er* oc børn, ſo*m* ter til lærdæ ær*æ*. Ter boo oc ſinn*er*ligæ dyur udi biergen, ſkafthæ ‖ ſom 1
myrer oc ſtor*æ* ſom voræ[57] kattæ, huilkæ dyur al tid grafuæ guld oc[58] renſeth oc bæ*r*et ud [oc ind[59] m*eth* ſtort ærwædæ, aff huilkit engin fra*n* thøm fongæ ka*n* [uden meth ſtoer behe*n*niched[60] for ſtor far*æ* ſkil. Tok plæyæ tee ſa vnn*er*ſtu*n*dom ath fongit: Nar ſtor hedæ er oc dyure*n* ligghæ ok huilæ thøm, [ta ſtiæ[l] alt falk ſek til m*et* dromedariis eller heſtæ oc tagæ m*eth* haſt, huot te fongæ ku*n*dæ, oc føre bort[61]. Te plæyæ ok ſaa at fongæ gullit: Tee tagæ eet hors, naar th*et* hafu*er* ny fød ſith føll, oc hengæ oppaa horſith too ſtor*æ* kuruæ [aff nith trææ[62], ſa ath te hengæ nagit ſaa ‖
nether til iordin, och[63] ladæ horſit vel hu*n*gr*æ*. Sa 17
likcæ te føllit indæ oc drifuæ horſit oppa biergit[64], th*er* ſo*m* dyure*n* ær*æ*, oc ladit ter gaa oc ædæ greſſ. Nar ſo*m* dyure*n* vor*æ* teſſ var, ta løbæ te ud oc leghæ m*et* horſit oc m*eth* tee korwæ, t*et* hafuer oppa ſek[59]. Tee hafuæ oc ſada*n* natu*r*æ, at te vellæ al tid fyllæ th*et*, ſo*m* te ſee[65], tomt er; thy løbæ tee aff legh oc hentæ guld oc kaſtæ udi korfuænæ. [Nar falkit prøfuær, at korfuænæ æræ fullæ[66], ta ladæ te føllit ud och[67] gnæggæ effter modæ*r*en. Nar hu*n* t*et* hør*er*, ta ko*mm*er hu*n*
trafuændiſſ m*et* korfuænæ [fullæ aff[68] ‖ guld. J ſa da*nn*æ 175
[madæ oc[69] andræ madæ ta fa te gullit fra*n* te dyur[70].

---

[55] *A;* Trylla, *C;* Orilla, *lat. AB msc.* [56] *A;* begraffuis, *C:* effoditur, *lat.* [57] *Indsat efter C:* vorre; *mgl. i A;* noſtrorum, *lat.* [58] ſom, *C.* [59] *Mgl. i C.* [60] de facili, *lat.* [61] in dromedarijſ *et* equis rapiunt *et* furantur, *lat.* [62] nouos, *lat. B.* [63] *Svarende til* och . . . greſſ *(l. 17) har lat.:* hanc famelicam dimittunt vt ſe paſcat ad herbas in monte. [64] *Efter C:* biergitt; biergen, *A.* [65] *C tilföj.:* der. [66] Cumque homines a remotis tempus obſeruauerint, *lat. B.* [67] *Så A;* at, *C.* [68] *Gentaget i A på den nye side.* [69] *Mgl. i C.* [70] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Noogit aff tet P*a*radiis, ſo*m*[1] oppa iordin er[1].

Ca*pitulu*m xlviij.

Fran keyſær*œ* rigit aff India reth øſt*er* ud boer enghææ[2] falk, ikcæ ka*n* ter oc engæ[3] boo for bierghæ, clepper oc huoſſæ ſtenæ oc for [ma*n*gæ ho*n*næ vſu*n*t væder, ſo*m* j bland biergen er[4]. T*et* er ſtu*n*do*m* tyukt oc ſtu[n]do*m* fulth aff røgh oc ſtu[n]dom mørkt[5] oc ſtu*n*do*m* forgiftikt, ſa at tør vorder j verræ [oc ver*rœ*[6] fræ*m* at ko*m*mæ til P*a*radiis [for*œ* clepper, ſtenæ, bierghæ oc vædær[7], huilkit P*a*radis vor*œ* forældr*œ* fortabædæ for
75 *b* th*er*ræ[8] vlidelſſææ[2], ‖ huikkit ma*n*gæ dags ferdh wor*œ* fra*m* at ko*m*mæ, [tok ka*n* thøm engin r*e*gnæ eller veſt fran ſek ſiæ[9]. Jkcæ[10] ko*m* iek ter oc nerm*er*, en ſom iek ta vor; tok well iec ſiæ faa ord aff [te*n* ſtæd[11] P*a*radiis, ſo*m* vel ma troos at var*œ* ſa*n*ne*n*, ſo*m* jek th*er* ſpurdæ oc hør*œ*. P*a*radiſſ er eet ſtort rwm, vel ſa ſtort ſo*m* woræ fæm land, ſo*m* er Engla*n*d, Norma*n*nia[12], Yb*er*nia, Scotia[13] oc Noruegia, oc end megit ſtør*rœ*. Tet[14] ligg*er* høyt opp udi væterſſe*ns*[15] boligh[16]. Ter er een kellæ, ſo*m* oc aff ſc*re*fuith ſtor; hu*n* gifu*er*

Kap. 48. [1] *Mgl. i C.* [2] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [3] *Så A;* nogen, *C.* [4] aeris inter alpes diuerſitate*m*, *lat. Efter* væder *tilföj. C:* oc luct. [5] *Se indledn.* [6] *Mgl. i C.* [7] *Mgl. i lat.* [8] *C tilföj.:* ſynders ſkyld oc. [9] ſi metiri poſſet, *lat.* [10] *Svarende til* Jkcæ . . . horæ *(l. 16) har lat.:* q*uia* ideo vlteri*us* no*n* p*r*oceſſi nec p*r*ocedere quiui. pauca du*m*taxat de illo loco refero p*er* auditu*m*. [11] dette, *C.* [12] *Rettet. A har* normanna *med forkortelsesstreg over første* a *og over sidste* n, *over hvilket også findes en prik.* [13] *A;* Dacia, *C;* Scothye, *lat.* [14] *Efter C:* Det; ter, *A.* [15] *A;* verdſens, *C. Lat. har:* ad aeris ſuprema*m* ſuperficiem. [16] *Her-*

vathn all verden ofuer. Vantzens[17] *n*a*tur*æ ær ſa, ath t*et* ſkal al tid flidhæ ‖ fran[18] øfuerſt oc net*er* ath. 176 *a*
Th*er* flider oc ud aff te*n* kelldæ veſt*er* ud til vor*œ* land fir*œ*[19] floder: Phiſon, Gion, Tigris oc Eufrates, [huilkæ floder ſom gifuæ allæ land vat*e*n til øfr*e*ns[20]. Tet[14] er oc vel troendæ, ath th*e*n ſa*m*mæ keldæ gifuer andræ fir*œ* floder aff ſek [eller oc fler*œ*[21] [øſter oc nør oc ſinn*er* ud oppa te*n* ſidhæ oppa iordin[22], [thy huer ma*n* at vy vidæ[23] jkcæ nafen til te floter, ſtæder[24] oc dygder. Tok vell jek ſiæ for*œ* ſant, ath oppa[25] te*n* anne*n* ſidæ oppa[26] P*ar*adiis boer megit falk oc ær*œ* ma[n]gæ koni*n*gæ rigæ, land oc ſtædh*e*r, oc [hafuæ th*er*ræ kiøpmend ſøkt[27] tædæn oc intil Indiam, oc hauæ ‖ h*er*ræ oc førſtæ oc 176 *b*
andr*œ* [ſent bud[28] oc br*e*ff til Indiam oc te [tædæ*n* oc[29] til thøm i geen. Jte*m* løber Phiſon j giø*m*men Jndia*m*, ſtu*n*dom vnn*er* iorden och ſtu[n]do*m* ofu*er*, huilke*n* flod ter kalles Gangeſſ af een hetenſk koni*n*gh, ſo*m* ſaa hedh, huilkin Otger*us*[30] ſenkthæ[31] udi ten flod, forty at han jkcæ villæ tagæ ved troen oc ladæ ſek døbæ, ok ud m*et* th*et* ſa*m*mæ[32] vat*e*n find*iff* ma*n*gæ dyræ ſtenæ oc ma*n*gæ korn aff koſtælig*er* malm oc guld hytt*er*. Ter løber oc neth*e*r aff[33] t*et* vat*e*n eet trææ,

---

efter er 4 spalte-linjer i lat. forbig. [17] verdſens, *C.* [18] *Rettet.* fræ*m* *(eller* fræ*n), A;* fra, *C.* [19] met, *C.* [20] Ab iſta dimidia p*ar*te terre circa equatorem circulu*m* terram influentes, *lat.* [21] *Mgl. i lat.* [22] irriga*n*tia terra*m* oppoſitam que eſt circa altera*m* dimidia*m* p*ar*te*m* circuli equatoris, *lat.* [23] Dog ved huer mand, *C.* [24] *Efter C:* ſteder; ſtæd. *A. Lat. har:* eorum fluminu*m* loca virtutes *et* no*mina*. [25] *Svarende til* oppa . . . P*ar*adiis *har lat. B msc.:* illic. *Noget mgl. her i lat. A.* [26] *A (jfr. ovenfor l. 8);* ved, *C.* [27] haffue *(subst.)*, deris kiobmend ſege, *C.* [28] ſennde bud. *C.* [29] aff India, *C.* [30] hertug Otgerus aff Dannmarck, *C.* [31] lod ſenncke, *C.* [32] *Mgl. i C.* [33] *Så AC (for* at). *Lat. har:* in eo natans. [34] *A* =

ſom hether aloes[84]. Jtem ten annen flod Gion løber
77 a fram at Etiopiam; ‖ taa hun kommer til Egipten, ta hether hun Nilus. Ten trediæ flod, ſom hether Tigris, løber fræm ath[85] Aſiriam oc giømmen thet ſtoræ Armeniam. Teen fiærdæ, ſom hether Eufrates, løber frem ath tet rigæ Mediam oc tet medelſtæ[86] Armeniam oc Perſiam, ſa[87] lengæ ath te[88] løbæ ind udi hafuith[89] oppa ten ſidæ, ſom huer[40] til kommer[41]. Thy ma mand merkæ, at al thet vaten, ſom ſøth eller færſt er j verden, thet hafuer ſin[42] opp rinnelſſæ aff ten fornefnde keldæ udi Paradiiſſ, tok at alth vaten hafuer ikcæ lighæ godh tæff; tet voller jordmoonen[43], ſom tet igemmen[44] løber,
77 b oc lengen fran ſin beginnelſææ[45]. ‖ Oc mwæ j vidæ, at oppa[46] tre ſidher kan engin kommæ til Paradiis [eller ter nogæt nær[47], huerken mennifkæ eller dyur, ſa ſom er øſter, ſinder oc nør, ty at ther er eet biergæ ſa wbegribæligæ høyt, ſa[48] at tet ſineſſ[49] henghæ ouen nether aff ſkien ſom een vegh, oc oppa then veſtræ ſidæ, [ſom er oppa vor ſidæ[50], er eet brennendæ boel, ſom udi ſcriften kalliſſ Rumphea[51] flamea, ſa at engæ werdens creaturæ kommer ther ouer, uden thet kundhæ væræ nogræ fulæ. Te ſom villæ gaa tid naagit ner, thøm møttæ høyæ bergæ oc clepper, forgiftikth væder,

lat.; oloes, *C.* *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [85] *C tilföj.*: det Rige. [86] *Så AC*; minorem, *lat.* [87] *Svarende til* ſa . . . kommer *(l. 8) har lat.*: Tandemque fluuij ſinguli per loca ſingula ſe iactant in mare. [38] dett, *C.* [39] *C tilföj.*: huert. [40] det, *C.* [41] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [42] *Indsat efter C; mgl. i A.* [43] *A*; Iordenn, *C*; naturas rerum, *lat.* [44] *C tilföj.*: gaar och. [45] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [46] *C tilföj.*: de. [47] *Mgl. i lat.* [48] *Svarende til* ſa . . . vegh *har lat.*: perpendiculariter abſciſa. [49] *Herefter tilföj. C*: att. [50] *Flyttet af udgiv. efter C; det står i A efter* boel. [51] *Efter C*; romſea, *A*; rumphea, *lat. AB*; Romphea ,

gru*m*mæ dyur oc onnæ ormæ, kullæ och hedbæ. Engin
ku*n*dæ ok ‖ ko*m*mæ tid[52] nær til ſkibſſ [fre*m* at noger 178 *a*
flod[53], førſt forty at flode*n* løber vnnerſtu[n]dom vnn*er*
iordin, oc for*æ* t*et* buller ſkild, ſo*m* hu*n* aff ſek gifuer,
ta hu*n* nether fall*er* aff høwæ biergæ oc ſtenæ. Jek
hafu*er* uel hørt, ath noogræ h*er*ræ oc dar*æ* forſøktit til
ſkibs, huilkæ ſom vor*æ* ſommæ[54] døfuæ oc ſo*m*mæ blindæ,
ſo*m*mæ fingæ geneſte*n* bradødh, ta tee tet begy*n*nædæ,
huilkit ma*n* ma troo, at ikcæ gudh er tækcælict, at
nogher ma*n* t*et* forſøgæ ſkullææ[45]. Thy[55] villæ iek
ikcæ nermeer, end mek mwælict vor at va*n*dræ. Ta vor
iek ſa til radæ, at iek j gen vendæ oppa my*n* hie*m*wey
at far*æ* til England i gen; ‖ th*er* ſom iek førſt kom til 178 *b*
verden, ter villæ iek oc ſkillieſſ ued he*n*næ[56] oc faa
iordin ſith j geen oc befalæ my*n* ſiæl j gudz nadæ oc
meſcu*n*dæ[57].

Aff væye*n* til riggæ j geen, fram at eet rigæ Caſſa*n*[1] [oc Ribok[2], oc aff te*n* rigæ epulone[3].

Ca*pitulu*m xlix.

Aff te ſtikcæ, ſo*m* iek ſaa oppa my*n* hie*m* wey, ta iek tæde*n* ford, vel iek ſc*ri*fuæ nogr*æ*[4] ord. My*n* vey

---

lat. msc. [52] *Indsat efter C:* diid; *mgl. i A.* [53] *Lat. har: contra* ictum nitentes. [54] *Efter C:* ſomme; ſom, *A;* alijs, *lat.* [55] *Kapitlets slutning lyder i lat.:* Quapropter *et* ego ex eo loco ſtatui animu*m* ad repatriandum. quatenus deo propicio Anglia que me p*r*oduxit ſeculo viuentem ſuſciperet morientem. [56] *A tilföj.:* j geen, *der vist er uopr.* [57] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera.

Kap. 49. [1] *A = lat.;* Caſsam, *C.* [2] *Indsat efter C:* oc piboc; *mgl. i A (der nedenfor s. 197*[17] *har navnet skrevet* Ribok); *et* Riboth, *lat.* [3] *Efter C = lat.;* epolone, *A.* [4] *C tilföj:* faa.

fall fre*m* at te*n* nørr*æ* ſidæ j giø*mm*æ*n* Pr*e*ſbitt*eri*
Joh*annis* keyſær*æ*[5] rigæ, førſt til land oc ſaa til ſkibs.
Wy ſeyldæ m*et* gutz hielp fre*m* at ma*n*gæ øør[6] ma*n*gæ
179 *a* dags ferd oc ko*mm*æ til eet rigæ, bether Kaſſa*n*[7]. Th*et* ‖ er
oc ee[t] aff tee femte*n* [rigæ, ſom for*æ* ær ſ*cre*tuit aff[8].
Th*et* er tryſinztyuæ[9] dags ferd lankt oc hoos trætyuæ
dags ferdh breth, oc[10] er t*et* nafnku*n*deſtæ oc bæſtæ aff
allæ te[11] rigæ; tok ko*mm*æ enghæ kiøpme*n* tid aff
*cri*ſtindo*mm*end. Ma*n* ſkal nøuæ te*n*kæ nag*er* ting,
ſo*m* me*n*niſkæ behøfu*er*, at ma*n* [finn*er* th*er* ey[12] nagit
aff. Th*et* rigæ er fulth aff godæ[13] kiøpſtæder oc aff
folk, ſa at ma*n* finder j een godh[13] kiøpſtæd oppa huer
halfuæ dags ferdh. Ther[14] er oc een mektik koni*n*g;
han hafu*er* een deel [aff rigit[13] aff Pr*e*ſb*it*ero Ioh*anne*
oc een deel aff Gra*n*tka*n*.

Th*er* neſt for*æ* vy ud aff for*ne*f*n*de rigæ oc ko*mm*æ
179 *b* til t*et* rigæ Ribok[15], ſom oc ‖ er eet aff te fe*m*ten rigæ.
T*et* er eet got rigæ, ſtor oc bret oc fult aff allæ ho*n*næ
rigdom. Thet holler keyſær*e*n aff Tarta*r*en vnn*er* ſek.
Ther[16] eer een mektik ſtad ou*er* allæ te andr*æ*; ther
hafu*er* koni*n*gin eet ſkønt palatz, oc te*n* øpperſtæ [aff-
gudæ beſcoph, ſo*m* ther[17] hether labaſſy[18], ha*n* hafu*er*
ter eet het*er*lict ſædhæ. Alt folkit, ſo*m*[19] j righit er,

---

[5] *Mgl. i C.* [6] *C tilföj.:* met. [7] *A;* Caſzam, *C;* caſſan, *lat.*
[8] *Mgl. i lat.* [9] *Efter C:* 60 = ſexaginta, *lat.;* førrætynæ, *A.*
[10] *Svarende til* oc . . . *cri*ſtindo*mm*end *(l. 9) har lat.:*
po*ſſ*et eſſe no*m*inacior o*m*nib*us* ibi circa *(B msc.;* terra, *A)*
pro*u*incijs ſi a n*oſ*tris negociatoribus freque*n*taret*ur*. nam . . .
[11] *A tilföj.:* andr*æ*. [12] *A;* io der, *C.* [13] *Mgl. i C.* [14] *Rettet
af udg.* thet, *A;* Det, *C.* [15] *A;* Piboch, *C;* Riboch, *lat. A
msc.;* riboth, *lat. B.* [16] *Efter C:* der; tet, *A;* ibi, *lat.* [17] *A;*
augud er enn biſcop ſom der er, *C.* *Lat. har:* ſumm*us* ido-
lo*rum* pontifex que*m* Lobaſſi appella*n*t. [18] *A;* labaſchi, *C;*
labaſſi, *lat. B msc.;* Lobaſſi, *lat. A.* [19] *C tilföj.:* der. [20] *A;*

giør ha*n*nu*m* lidelſſæ oc er vnn*er* ha*n*nu*m* lig*er* viiſſ ſom C*ri*ſtnæ vnn*er* paſſuen. Ha*n* byud*er* och velſin*er* oc gifu*er* p*re*ſter th*er*ris afgud*is*[20] læn oc beneficia. [Oc allæ ſtader er*æ* ther mwritæ[21] m*et* ſortæ oc huidæ ſtenæ [fir*æ* kaant[22]. The hollæ ſa megin høytid || aff 180 th*er*ræ offer, huilkit tee offre th*er*ris affgud[23], at[24] ſpiltæ nagher ma*n*d een taar me*n*niſkeſſ blod ell*er* aff fææ[25], t*et* tee offr*æ*, ta gullæ t*et* hans liff. Tee hafuæ ter[26] oc ſaa dan ſedh, ath nar een ma*n* th*er* døør, te*n* ſom nafnku*n*dic eer, ta ſkal hans ſøn ell*er* næſtæ arwing til ſa*m*mæ*n* byudæ allæ[27] ve*n*n*er* oc frendher oc hetenſkæ p*re*ſter. Tee følghæ allæ then dødæ kropp oppa eet høyth bierg. Th*er* gaar then verdicſtæ[28] p*re*latæ fre*m* oc ſker hofuidit fra*n*[29] then dhødæ oc faar th*et* [ha*n*s ſøn ell*er*[30] ha*n*s arwing udi een deſk aff guld, och th*er* neſt ſyu*n*gæ te een ſinn*er*lich[31] fa*n*gh oppa || th*er*ris maal. 180 Th*er* ſa*n*kcæſſ ta ma*n*gæ[32] ho*n*næ fulæ, ørnæ, rafnæ, kragh*er* oc andr*æ* fulæ, oc p*re*lathen hugger chroppæn j ſma ſtikcæ oc kaſt*er* th*et* for*æ* thøm. Tee[33] menæ veſth, at th*et* er alth[34] gudz englæ, oc ſkullæ føræ hans kropp[35] udhy P*ar*adiis. Me*n* t*ett*æ [ſkeer eller[36] gørs, ta ſyu*n*ghæ tee ga*n*tzæ gudælighæ, ſom wy giør*æ* p*ro* defu*n*ct*is*: Sub ue*n*ite ſ*an*cti angeli *et cetera*, oc t*et*, ſom te ſiæ, t*et* er ſa megit [at ſiæ[37]: Seer allæ, huor hellikt ok rethuiſth t*ett*æ me*n*niſkæ wor, huilke*n* gutz ænghlæ[37]

auguds, *C;* idolo*rum*, *lat.* [21] Jſtius ciuitatis vndiq*ue* muri ſunt *com*pacti, *lat.* [22] *A;* firekanthe, *C;* quadratis, *lat.* *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [23] Ta*n*ta eſt illic reuere*n*cia ſacrificioru*m*, *lat.* [24] *Efter C:* att; oc, *A.* [25] *Efter C:* fæe ; faa, *A;* pecudis, *lat.* [26] *Mgl. i C.* [27] *C tilföj.:* hans. [28] *A;* ypperſte, *C;* dignior, *lat.* [29] aff, *C.* [30] *Mgl. i lat.* [31] *Mgl. i C.* [32] alle, *C.* [33] Tee . . . P*ar*adiis, *mgl. i lat.* [34] alt *står i C foran* veſth *og således måske oprind.* [35] *A;* ſiell, *C.* [36] *Mgl. i C og er vel uoprind.* [37] *Mgl. i C.*

nw føræ in udi P*ar*adiis[38]. Ter neſt tha gaa thee allæ
181 *a* heem [m*eth* ſangh[37], oc arwy*n*ghænæ[39] ‖ giøræ thøm[40]
eet goth geſtæbud, oc foræ te*n* ſiſtæ reth faa te huer
the*rr*æ eet ſtikcæ aff te*n* dødiſſ hofuith, vel ſadit [och
til reet[41], oc drikcæ allæ ud aff hofuit ſkallen, huilke*n*
arwingæ*n*næ[39] ladæ uell poll*eræ* oc re*n*ſæ, oc drikcæ the*r*
ſide*n* all tid aff, te*n* dødæ til a*m*my*n*nelſæ.

Jte*m* fra*n* te*tt*æ for*nefnde* righæ oppa my*n* hie*m*ferd
ty dags ferdh er een ſtor[42] *øø* oc rig[43] oc een koni*n*g
megit mektik oc righ, oc aff alt t*et*, ſo*m* iek the*r* ſaa,
vel iek ſiæ eet oc the*r* m*et* endæ[44]. Ter bodæ[45] een
ma*n*, then rigeſthæ, ſo*m* j alt th*et* righæ vor. Ha*n* bar
oc all tiid koſtæligæ clædh*er*; ha*n* ood ou*er* madæ ſkin-
181 *b* ligæ[46] ‖ [oc c*re*ſligæ[47]. Ha*n* villæ ey hedæ h*err*æ, ey
førſtæ, ey h*er*tug, ey *gre*uæ, ey banæ*ræ* h*err*æ, ey r*i*d-
dæ*ræ*, tok wor ha*n* een h*err*æ ou*er* nager marg*re*uer oc
banæ*ræ* h*err*æ. Ha*n*s gotz oc re*n*tæ løbh huer aar ou*er*
t*ræ*tyuæ cuma*n* gilde*n*næ, [oc huert cuma*n* giør ty tuſ-
e*n*næ gilde*n*næ[48]. Ha*n* ſkøttæ enghi*n* ting udhen all
enæſtæ at leſuæ creſligæ efft*er* ſith lege*m*mes løſth udi
t*et*tæ v*er*dhen, oc ther for*æ* burdhæ ha*n*nu*m* at jordis
udhy he[l]uit*is* affgru*n*d m*eth* te*n* righæ epulone. Te*n*næ
forſc*re*ſnæ leſnit haſu*er* ha*n* eruith efft*er* ſinæ forældr*æ*,
182 *a* oc ha*n*nu*m* ſkall ha*n* oc ladæ ſinæ efft*er* ‖ komæ*ræ*[49]
arwinghæ. Ha*n* boor[50] udi eet palatz, koſtælict ſom
th*et* vor*æ* een keyſæ*r*e*f*ſ palatz. T*et* eer een mill om
kr*i*ngh oc mwrith m*et* koſtælich g*er*ni*n*gh. The*r* udi

[38] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [39] *AC;* filius, *lat.* [40] *C tilföj.:* der. [41] *Mgl. i C og lat.* [42] *C tilföj.:* koſte-lige. [43] *Efter C:* Riig; rigæ, *A.* [44] *C tilföj.:* det [45] eſt, *lat.* [46] *A;* Skiønnlige *C;* ſplendide, *lat.* [47] *Mgl. i C og lat.* [48] *Mgl. i lat.;* gilde*n*næ *mgl. også i C.* [49] *A har:* efft*er* ‖ efft*er* komæ*ræ*. [50] *A;* vor, *C;* reſidet, *lat.* [51] *AC;*

hafuær han trææ gardhæ oc win gardhæ, keldher, ryn-
nendæ vaten oc søæ oc yrtæ garæ ok skiønæ salæ oc
h*er*bæræ, giordæ indæn til m*et* guldh oc kostælighæ
malæthæ. Ha*n* hafuer och eet skønt sinnerlicht mak
mit udi sale*n*[51], som [kostælig*æræ* eer aff g*er*ni*n*g end[52]
allæ tee andr*æ*, bigd[53] oppa tree pellær*æ*, lighæ som
th*et* worr*æ* een aff woræ kyrker, [all sa*m*mæ*n*[54] forgilt
m*et* ‖ subtiil[55] g*er*ni*n*g. Ha*n* gaar sielde*n* eller aldr*æ* 182 b
[udh aff th*et*[56] palatz; ha*n* gar ter innæ oc spacer*er*,
naar ha*n*nu*m* løster, m*et* eeth tall skønæ[54] io*m*ffruær[57],
oc[58] te ledæ ha*n*nu*m* oc bær*æ* ha*n*nu*m* melløm [thøm
oppa therræ he*n*dher[59], nar ha*n* nogher stædh aff[60] sale*n*
ud gar, sa at han j tessæ madæ oc j ma*n*gæ andr*æ*
madhæ hafu*er*[61] sin løsth til allæ sinæ feem[62] sin: Til
sin døøn met[63] vell lucte*n*dæ yrtir oc [m*et* all[64] a*n*nit
th*et*[64], som vell[63] lucter; til sin følelsæ m*et* alt t*et*, som
leen oc bløt er, oc m*et* skønæ io*m*ffruær, som altid hoos
ha*n*nu*m* æræ[65]; til sin tæff m*et* [wæl tæfuæ*n*dæ[66] madh
och dryk [til sin welgæ; til ‖ sin seendæ met alt[67] t*et* 183 a

---

palacij, *lat.* [52] kostelig oc lystelig er aff gierningh mere end *C.* [53] *Svarende til* bigd . . . gerning *(l. 8) har lat:* quasi de scemate nostr*arum* ecclesiarum cu*m* turrib*us* pilarijs *et* colu*m*nis in quibus nil prominet indigniuf auro. [54] *Mgl. i C.* [55] kostelig, *C.* [57] *Så må der vel læses.* udh th*et*, *A;* der aff samme, *C;* de suo, *lat.* [57] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [58] *Svarende til* oc . . . ud gar *har lat.:* No*n*nu*n*q*uam* vult ferri gestorijs vel certe puellarib*us* brachijs *et* visitat sepissime prefatum preciosius edificiu*m*. [59] *Så må der vel læses.* ther he*n*dher, *A;* paa hennder imellom sig, *C.* [60] i, *C.* [61] *Svarende til* hafu*er* . . . behau*er (s. 201[4]) har lat. kun:* excogitat delectare visum pulchris auditu*m* suauibus olfactum redolentibus. tactum lenib*us (B msc.). et* gustum pascere delicatis. [62] *Rettet.* feen, *A.* [63] *Indsat efter C; mgl. i lat.* [64] *Mgl. i C.* [65] *Indsat efter C:* erre; *mgl. i A.* [66] alt det som vell smager, aff, *C.* [67] Till sin villie oc til sin seng till

ſom løſtælicht oc [ha*n*s øue*n* behøfuælict[68] er; til ſin hørennæ m*et* ſøder ſang oc lyuſligh[69] ſnak[70] och [til talelſſæ[71], ſa at ha*n* entæ faar at hør*æ* ude*n* t*et*, ha*n*-*num* uel behau*er*. Ha*n* hau*er* och al tidh hoos ſek halfftrediæſinztyuæ udualdæ ſkønæ iomfruær, ſo*m* ha*n*-*num* altid var*æ* tagher oc tiænæ efft*er* all[72] ha*n*s velliæ, til hans bord, [til ha*ns*[73] drik, [til ha*n*s ſeng oc til ha*n*s løſth[74]. Nar ha*n* ſider ued ſith boer, tha bær*æ* tee ha*nn*u*m* all tiid feem rettær til hobæ in m*et* ſød ſa*n*g oc løſtælich, oc ſo*mm*æ aff thøm tee bytzæ for*æ* ha*nn*u*m* oc ſkær*æ* hans mad[75] j ſma ſtikcæ, ſo*mm*æ 183 b ſti*n*gæ madin udi ‖ ha*n*s mu*n*d, oc ſo*mm*æ ſtrigæ ha*n*s læbæ m*et* eet rent clædæ, ty at hans egnæ hender ligghæ kwær*æ* oppa bordit[76]. Saa dan leſnit hau*er* han huer dagh. Ha*n* beuær*er*[77] ſek m*et* engæ te ſtikcæ, ſo*m* ha*n* ka*n* hauæ vmagæ eller mødæ aff[78]. Sa lefu*er* ha*n* all ſin tiidh frem[79] udi legem*m*e*n*s velløſth [oc creſlichet oc ſkødher ty uer entæ ſiælen[80], oc forty ha*n* lefu*er* ſom eet ſwiin m*et* kropphen, tha ſkal heluætæ tagæ ued ſiæle*n*, nar ha*n* dør. Oc ſo*m* iek ſadæ, at ha*n* leger he*nn*er*n*æ quær*æ* oppa bordit, [ta ka*n* ha*n*[81] entæ tagæ eller hollæ m*et* he*nn*ernæ, forty at ha*n*s neylæ ær*æ* ga*n*tzæ langæ och chrogædæ voxnæ, thy at the ſkær*es* aldr*æ*. 184 a Te hollæ t*et* ‖ for*æ*[82] ſtor ædlæhed ter udi rigit at ladæ

at, *C.* met *er indsat af udgiv.* [68] vel behageligt, *C.* [69] *A;* lyſtig, *C, og således måske oprind.* [70] *Efter C:* ſnach; ſang, *A.* [71] *A;* tale, *C.* [72] *Mgl. i C.* [73] oc till hans bords mad oc, *C.* [74] ad omne libitum, *lat.* [75] *C tilföj.:* for hanno*m*. [76] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [77] *Så A.* [78] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [79] vd, *C.* [80] *Indsat efter C:* oc kreſſelighed, oc Skiøder diſzne*rr*e inthet om ſiellenn; *mgl. i A. Lat. har:* Delicioſius igit*ur* quo *valet* deducit carne*m* *et* no*n* curat *animam*. *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [81] *Således vel oprind.* han kan, *AC.* [82] *C tilföj.:*

ſinæ næylæ voxæ, oc meſt *met*[83] thøm, ſo*m* tiænæ*rœ* hafuæ, ſo*m* thøm tiænæ mwæ. So*m*mæ te hafuæ ſa langæ neylæ oc krogædæ, at th*er*ræ hender ſinæs, ſo*m* te wor*œ* vapntæ, oc allæ ædlæ q*wi*nnæ hafuæ ſma føder foræ[84] th*er*ræ ædlæhed. Te pleyæ at bindhæ th*er*ræ fødher hordæligæ, [nar te liggæ j voggæ[85], ſa at tee ey faa th*er*ris halfuæ vexiſt[86], ſom tee ellers fo*n*git hadhæ[87].

Aff te*n*næ bogs ſamſettelſæ udi th*en* ædlæ ſtad Leodienſi[1].

Ca*pitulu*m l*mum*.

Udy my*n* hie*m* wey ud aff for*nefn*de rigæ kom jek fra*m*
at ma*n*gæ ‖ ſtor*œ* øør[2], ſo*m* hør*œ* til Tart*a*ren, j 184
huilkæ ſo*m* jek ſa ma*n*gæ ſiælſinæ ti*n*g, vnn*er*ligæ oc
utroligæ[3]. Iek hafu*er* ey ſc*re*fuit hu*n*drede delin aff t*et*[4],
ſom jek ſaa oc hørdæ; ikcæ ku*n*dæ mek oc alt ko*m*mith j
hw; jek hau*er* oc megit [ou*er* ſeet oc tauth[5] aff t*et*,
ſo*m* mek j hw ko*m*, for*œ* høfuiſkhedh[6] ſkild; jek vel oc
ladæ thøm nogit ſc*ri*fuæ, ſo*m* for*œ* mek udi tee land
hafuæ værit oc end effter mek ko*m*mæ ſkullæ; thy vel
jek her m*et* endæ ok kortæ mi*n*æ ordh ath the*n*næ tid[7].
Jte*m* te*n* tiid iek ko*m* til te*n* godæ ſtad Leodij[8],
ſo*m* vor efft*er* vor ‖ h*er*ris byrdh[9] ar tuſe*n*næ try 185

---

enn. [83] *A* (= blandt); for, *C.* [84] *Efter C:* for; aff, *A.* [85] intus, *lat.* [86] *A har* voxt‖iſt *eller* vext‖iſt *med første* t *overstreget.* [87] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera.

Kap. 50 [1] *A;* leodicia, *C. Lat. B msc. har:* ciuitate leodien*ſi;* ciuitate Leodij, *lat. A.* [2] prouincias, *lat.* [3] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [4] *A har:* tet tet. [5] offueſidt oc tager, *C.* [6] modeſtiam, *lat.* [7] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [8] *A;* Leodicia, *C;* legie ſeu leodij, *lat.*

hundrede halfftrediæſinztyuæ oc oppa tet feemtæ, ok dualdiff
ther aff ſyugdom udi[10] een gadæ, ſom heter Baſeſa[11],
ta hadæ iek [nagræ lægæ ter aff ſtadin, oc[12] bland
thøm kom till mek een gammæl grahærit man, viiff oc
forſøkt j ſin konſth. Han hed magiſter Iohannes [de
barbam[13]. Sa lengæ taledis vy vedh, at [vy kendiff af
gammælt venſkaph[14], ſom vy fordom hadæ [til ſammæn[15]
udi Kair[16] hoos ſoldanen, ſom iek før [af rørth[17] hafuer.
Then tiid han ſin konſt oppannæ mek beuiſt[18] hadæ
[och hulpit mek ud af myn ſyugæ[19], ta bad han ok
185 b raddæ mek, at jek ſkul‖læ til ſammen ſcrifuæ naagræ
aff tee ſtikcæ, ſom jek ſeet oc hørt hadæ udi myn langæ
pellægrims reyſæ, ſom folk matthæ hafuæ oc læſæ effter
myn dødh. Ta til ſammæn ſettæ iek tennæ forſcrefnæ[20]
bog, ſom jek tok ikcæ hadæ tenkt at gioræ, før en jek
hadæ hiem[21] kommit til England. Jek troer veſſæligæ,
at tet vor [ſynnerligæ gutz[22] ſkykcælſæ, [at iek udh
for thennæ langæ reyſæ[23], forthi at ſien jek aff[24] ſtæd
ford, ta hadæ too aff voræ koni[n]gæ aff England[25]
orloff melløm thøm och forderuædæ land oc ryghæ meth
roff oc brand och dødhſlagh[26]. [Hadhæ jek blefuit
186 a hemmæ, ta[27] ‖ voræ iek langæ[28] død eller oc hadæ giort
mangæ grofuæ ſinder, [huilkit jek met gutz hielp vel

[9] *Indsat af udg.; mgl. i AC.* [10] *Rettet.* ude, *A.* [11] *A;* Baſzeſza, *C;* baſſeſauenyr, *lat. A;* baſſeſanemi, *lat. B;* ſanenyr, *lat. msc.* [12] *A;* der aff legernne hoſz mig ſom vorre der i Staden, *C.* [13] *A;* de Barban, *C;* de barba, *lat. msc.;* ad barbam. *lat. AB.* [14] noſtra inuicem renouabatur antiqua noticia, *lat.* venſkaph *er vel fejl for* kenſkaph. [15] *Mgl. i C.* [16] *A;* kriig, *C;* Cayr, *lat.* [17] om ſkreffuit, *C.* [18] forſøgt, *C* [19] *Mgl. i lat.* [20] *Mgl. i C og lat.* [21] *Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har:* ad partes proprias. [22] guds ſynderlige, *C.* [23] premiſſa circa me, *lat.* reyſæ *er indsat efter C:* reyſze; *mgl. i A.* [24] *A har:* aff aff. [25] anglie *et* francie, *lat.* [26] dødelige Slag, *C.* [27] inter quas niſi a domino cuſtoditus, *lat.* [28] *Så A;* lenge

nw quith er[29]. Tet eer nw ppa[30] trediæ oc træthyuæ aar, ſide*n* jek ud ford, oc jek er nw udi the*n*næ for*nefn*de ſtad Leodij[31], huilkin ſom ligger fra*n* th*et* engelſkæ haff too dags ferdh, oc jek hau*er* nw veſth ſpurt, at te too for*nefn*de koni*n*gæ ær*œ* nw vell forlictæ. Thy[32] faar jek nw heem[33] til Engla*n*d oc vil m*et* gutz hielph hauæ [roo och mak oppa mi*n*æ aller dawæ[34] oc tiænæ the*n* almektiſtæ gud til my*n* [ſiælſſ ſaliched[35], ſo*m* mek oc allæ te, ſo*m* ha*n*nu*m* troligæ tiænæ, vell gifuæ ‖ euigh fred oc glædæ [m*et* ſek udi 186 b he*m*mær*i*giſſ rigæ[36]. [Tet vndæ oc gifuæ oſſ gudh fader, ſøn oc then helli andh[37], amen[38].

F*i*nis.

Explicit[39] libellus, sc*ri*ptus p*er* fr*at*rem Olauu*m* Iacobi ordinis ſancti Fra*n*ciſci, que*m* fecit ſc*ri*bi ffr*ate*r Joh*anne*s Michaelis, gardian*us* Neſtued*en*ſ*is*. Anno d*omi*ni Mcdl nono in p*ro*feſto aſſu[m]pc*i*onis virginis glorioſe[38].

ſidenn, *C.* [29] *Mgl. i lat.* [30] *Så A, men* o *er vel glemt foran.* [31] *A;* Leodicia, *C;* leodij, *lat. B msc.;* leodienſ*i*, *lat. A.* [32] *Svarende til* Thy . . . amen *(l. 12) har lat.:* quapropter et ſpero ac propono de reliquo ſec*und*u*m* maturiore*m* etatem me poſſe in p*ro*prijs intendere corporis quieti a*n*i*m*eq*ue* ſaluti hic itaq*ue* finis ſit ſcripti in no*m*i*n*e patris *et* filij *et* ſpirituſſancti Amen. [33] *Efter C:* hiem; heen, *A (jfr. kap. 49 not. 62).* [34] *Så må der læses.* mak oppa mi*n*æ aller dawæ roo och mak, *A;* ro oc mag paa min alderdoms dage, *C.* [35] fiell ſaligheds forbedring, *C.* [36] i hi*m*merig, *C.* [37] *Indsat efter C:* det vnde oc giffue oſz gud fader Søn och den helligaannd; *mgl. i A.* [38] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [39] Explicit . . . glorioſe, *mgl. i C.*

Regiſter[1] paa denne bog oc ſummen aff huert capittell.

[1] *Registret, der mgl. i A, er her aftrykt som det findes i C.*

VEJLEDER FOR PILGRIMME.

188 *a* **Thettæ æræ the ſtædhe, ſom peregrime ſkule ſøghe for af løſn af theræ ſynder j th*et* helliæ land.**

Huaræ ſom kors[1] ſtaar ſcreuet, ther ær af løsn af alle ſynder; i thee andræ ſtædhe giues af vii aar ogh vii karener och xl daue.

For owæn Geruſalem ær eet hoſpital miget ſtoort; ther ſkulæ peregrime in gangæ ogh gialdæ theræ tol. Item ſidhen ſkulæ the in gangæ i Geruſalem til eet hoſpital; ther ſkulæ thee æde, drikke ogh ſowæ til een tidh. Gra brødh*er* boo a Syons biergh, ogh engæ andræ clærke æller preſter æræ i alt th*et* helliæ land. Thee brødhræ ſkulæ op wekkæ peregrime*n*[2], før æn daue*n* op gaar, ogh før peregrime thæthen gangæ, ſkulæ thee giælde, ſom ſydh ær. The brødhræ ſkulæ ledhe peregrime til templæt.

188 *b* Førſt vdwortes i ſønnæn for ‖ vden with kirkedørren ſkulæ peregrime gøræ een ſtakketh bøøn. Item hoos templæt geneſten ære iiii capellæ; af them ær een war fruæs, then anne*n* ſancte Ioh*ann*is bap*ti*ſte, then thredie alle enghls, then fiardh*er*[3] Marie Magdalene. I theſæ ſtædhe ogh alle andre, ſom p*er*egrime nw pleyæ

---

[1] *De kors, hvortil her sigtes, findes ikke i cod.* [2] *Vel fejl for* peregrime. [3] *Så cod.* = fiardhe ær (*jfr.* bodher = bodhe ær

at ledhes, ſkulæ the ſkøt gøræ theræ bønær, for thi at ma*n*ge wodhe æra a ferdhe, ſerleſtes at the ſkulæ ey lidhe noger ſkendſkap af hedni*n*ge. Myt j mellen templet ogh the firæ capelle, enſæ til lighe rum, enſæ xxx føder tyl ſinnæn, ær then ſtædh, ſom Iudei toghæ korſſæt aff Ihesu for innæn Caluarie biargh. Item ſidhen ſkulæ p*er*egrime ledhes af thee brødræ nedher ad ſtadhen til øſter, enſæ eet ſteenkaſt til ſiar; ther er then ſtædh, ſom Ihe*ſus* hwiltæ lidet, ther han bar korſet. Ite*m* naggæt ‖ ſa ther vt fraan ær then ſtedh, ſom the nødæ 188 c Symonem at bæræ korſet eftær Iheſum. I then ſamme ſtedh ſtodhe the qui*n*ner, ſom grædhæ Ihe*ſ*u pine, tyl hwem Ihe*ſ*us ſaudhe: Græder ikke ower migh, græder ower edher ſelwe, *et cetera* Theſæ ſtædhe, ſom th*et* ſkedhe i, waræ tha for vden ſtaſſens portæ, tho hwer men at the ære nw for innen.

Somme wenthe ogh ſiæ, ad Geruſalems ſtadh war til foren bigd j een annen ſtedh, een han nw ſtaar bigd, ogh taghe the oord vd af leſten, ſom Ihe*ſ*us ſaudhe: Thynæ ſiændæ ſkulæ ey ladhe een ſteen bliuæ ower een annen. Iegh ſiær, han ſtaar nw j then ſamme ſtedh, ſom han tha ſtoodh, ogh th*et* prøwer iach ſaa, forthi at Salomonis temple ſtaar en j daw i then ſamme ſtedh nw ſom tha, ogh then gyldenæ port, ſancte Staffens poort, probatica piſcina, Pyla‖tes hws ogh mange andre 188 d thilige ting, ſom hwer man ſee ma. Men Syons biergh wor tha for ynnen muren ogh thet ær nw for vden, Anne hws, Cayphe hws, Marie Ihe*ſ*u modhers hws, j hwilket hwn[4] op gaff ſyyn benediete[5] ond, ogh ma*n*ge andree hws ogh ſtædhe, hwelke meſtæ deel nw ødhe ogh farderwethe æræ, fra[6] Syons biergh waræ ogh tha

s. 224[4]*).* [4] *Cod. har* hvm. [5] *Kunde også læses* benedicte. [6] *Så cod. men sikkert fejl for* foræ *(eller* a?*). Om de*

ynnen muren ogh nw vden. Then deel eer fargangen,
ſom pleyær ſo*m*mæ ſtedhe at bigges ogh ſomæ ſtædhe
at fardriues[7], ſom aræn freem[8] gaa. Men ſom man
ma ſee, ey kunnæ ſtadhen Geruſalem widhes ogh ey
bigges annen ſtedh, een ſom han wor[9] ſkikket[10] af
æræſtæ. Men til templet, ſom then helliæ graf ær,
ær han wider ogh meræ giordh, ogh [engen ſtæd[11] a*n*nen
ſtedh, forthi ad a then ſydhe, ſom Salomo*n*is temple ||
189 *a* ær ogh andree foræ ſaude[12] ſtædhe, ther kunnæ[13] han
ikke[14] hauet wiidhs foræ dalaæ, ſo ſom æræ Ioſaphat
ogh Syloe, ogh forthi beholder han æn ſyn førſtæ ſtædh.
Fremdeles j talen ær th*et*, hwar lund Maria Ihe*ſ*u
modh*er* bedrowet ſtood til heuræ we[y]n øuermer ſo-
mighe[t] ſom xx føder, forthi hun kunnæ ey nærmer
ko*m*ma for bong, ther fulde[15] Ihe*ſu*m. Then time hu*n*
ſaa Ihe*ſu*m ſyn ſignethe ſøn bære korſet, ogh han ſaa
he*n*næ, tha gic drøwelſens ſwerdh gømmen he*n*næ hiartæ,
ſom gamle Symeon hafdhe he*n*ne ſaudh. For then
ſkyld ſtaar ther een hederligh kyrke j then ſtædh,
altidh luct af hedhninge. Item ſo ær thethe*n* een
ſtoor ſkedhning enſe eet arbørſte ſkud, ther ær then
engæ[16] frateres hws til høwræ weyn. Item ſythen
189 *b* ænſæ then ſa*m*mæ ſkeningh || er Pylates hws til then
wenſtræ weyn, ogh th*et* hws ær mighet dyrligt giort
ogh beſcreuet, ogh thet ær ænſæ een half fiærding fra
Caluarie ſtedh, vd af hwilket[17] *Criſtus* bar ſyt korſ.

---

nævnte steders beliggenhed jfr. s. 215. [7] *Så cod. men vist fejl for* farderues. [8] *Cod. har* freēī. [9] *I cod. ser* o *ud som* e. [10] *Cod. har* ſkiklet *d. v. s. krøllen af sidste* k *er glemt her som oftere i cod.* [11] *Som ét ord i cod. Samme udtryk nedenf. s. 217*[19]. [12] *Cod. har* ſā le. [13] *Rettet.* quinnæ, *cod.* [14] *Cod. har* ilke. [15] *Så må der vel læses.* fulge, *cod.* [16] *Så cod., for* ongæ? [17] *Cod. har* hwillet. [18] *Så må der læses (jfr. 210*[4]*).*

Ite*m* ydermæræ enſæ til halt ſo migh*et* rum[18] er Herodis hws, til hwilket *Criſt*us war ſend af Pylates, a then winſtre weyn. Ther hos a then høwra weyn ær templu*m* Salomonis ogh probatica piſcina. Ther ær Ioachims hws, j hwilket Maria Ih*eſ*us modh*er* war føød. Item ther ikke lant fran ær ſcolen, ſom man boogh . . .[19] Item hoos Salomonis templæ i ſtadhsſens mur ær then gyldenæ poort, gømen hvilken[20] Ih*eſ*us infoor a palmæ søndau, hwilket[21] luct bliuer til yderſtæ dau af hedhningæ. Item inwortes ær ſ*anc*te ‖ Staffens poort, hwilky*n* 189 c
ſa kallæs forthi, at Iudhæ mødæ[22] hanu*m* therræ, ogh wd wortes enſa til eet ſteens kaſt ther beydhæ han ſynæ knæ ogh baad for thee, hanu*m* ſteendæ, ogh anuordh*et*[23] gwd ſyn ſyæl. Item ſidhen i*n*nermeræ j ſtædh ær Ioſaphat dal; a hander øſter ſa ydermere ær Cedrons ſtrøøm. Item een ſtoor kyrke, hvylken Sarace*n*i likkæ, tho huer men at hwn ær graa brødhre giuen af pauen, i hwilken føghes war fruæ graf. Item af then ſtædh, ſom ſ*anc*te Staffen war ſteender, gonger ma*n* op til Oliue biergh. I vp gongen til øſter ſa lankt, ſom eet armbørſt ſkiuder, ær yrtægardhen, i huilkin the [toghe hand a Jh*eſ*u, fongedhe ogh bunde[24]. Item noghet owermeræ ær then ſtædh, ſom hans diſcipuli ſofnedhæ[25], mæ‖dhen han baadh ſynæ 189 d
bøner. Item fremdeles til ſynder enſæ een ſteens kaſt ær een hulæ i iordhen al ſteenegh, j hwilken Ih*eſ*us intræt thredhiæ ſynnæ ogh baadh til ſyn helliæ fadher ogh ſwetes bloodh. Item ogh thære noghit owermeræ a høuræ weyn ar[26] then ſtædh, ſom ſanctus Thomas ſyk war fruæ ſuoor, then tidh hun op tooghs til hymelæn,

I cod. er der her og i ruum *214*[20], ræt *218*[30] *skrevet* E *for* r. [19] *Noget må her være forbigået i cod.* [20] *Cod. har* hwillen. [21] *Så cod. (jfr.* then naun *s. 214*[1], then altaræ *s. 218*[28]*).* [22] *Rettet.* mødær, *cod.* [23] *Cod. har* anuordhetdhet. [24] *Her er vel en fejl i cod.* [25] *Cod.*

ogh noghit owermeræ i ſtædh ær then ſtædh, ſom
Ihe*ſ*us græt ower Geruſalem ogh ſaudhe: Om tu hafdhe
kent, huad thigh ſkal ower gaa. Item at then ſame
wey a heuræ weyn til øſter ær then ſtædh, ſom engelen
førdhe war fruæ palm. Item [øwerſt a Oliueti biergh[27]
enſæ eet ſteens kaſt til winſter vde*n* veyn ær then
190 *a* ſtædh, ‖ ſom kalles Galilea, ther ſom *Criſt*us oben-
baredes ſinæ diſcipulis efter hans vp ſtandeleſæ. Ite*m*
fra then ſtædh ræt vd a hander ſønder øwerſt a Oliueti
biergh enſæ eet got armborſtæ ſkut ær een ſtoor kyrkæ
och hans food ſpor, ſom han op foor til hemelen.
It*em* a thet biergh ma ma*n* ſee Iordens floodh och th*et*
døthæ haf, æn thoch the æræ fæm milæ thædhen.
Item atter thædhen i ſynder bort eet armborſtæ ſkut
ær een kyrki, ſom apoſtælæ dictædhæ credo. Frem at
then ſa*m*me gang er een kyrki, ſom *Criſt*us kændhæ
apoſtolæ at bedhe och læſa p*ate*r noſter. Item frem-
deles ſom ma*n* faær[28] nedhær at bierghet, enſæ een
ſteens kaſt, ær then ſtæd, ſom war fruæ hwiltæ ſik,
190 *b* then tiidh hu*n* ‖ thrætes, ſom hun daulighe daus ſøktæ
theſſæ foræ ſaudæ ſtædhe. Ite*m* fremdeles neydher at
bierghet, enſæ til twiggæ ſtenæ kaſt i nøør, ær een
kyrke, ther ſom ſanctus Iacobus, ther heder mindræ,
han fiældhæ ſigh then timæ, ſom Ihe*ſus* leedh ſyn død,
ogh Ihe*ſ*us obenbareth ſigh[29] ha*n*nu*m* then daw, han
op ſtoodh, ogh ther ær han och iordheth. Ther hoos
ær Sacharie graff, ogh ſo ær ende*n* a Ioſaphat dal.
Nota. Hoos ſancte Iacobs kyrke nedhre a Olineti biergh
ær enſæ een capellæ vt huggen i een ſteen, och wen[30]
ær han ſkipdher[31] ænſæ een hat af andre ſteenæ, och
ther ſiær man, at Joſaphat konin̄g war iordh*et*[32], och

har ſofnedhæ. [26] *Så cod. jfr. 225*[5]. [27] *Så må der vist læses, jfr. l. 9. Cod. har* owert a biergh. [28] *Cod. har* faær. [29] *Indsat af udg.* [30] *Så cod.* (= wden). [31] *I cod. er et først*

ther af hauer dalen then[33] naun, ogh ſommæ ſiæ,
Pharaos dater, koning Salomonis ‖ drodning, ligger ther. 190 c
Item fremdeles ſa ær Syloe dal thædhen ogh in i byæn
til th*et* biergh, ſom byen ſtaar bigd a. Item til ſynder
a then høuræ hand i ſtadh ær war fruæ keldæ, ſom[34]
ſo heder for thi, at war fruæ thoo[35] ſin ſignede ſøns
clude ther, then tith hun ſkulde offre hanu*m* i mønſtret.
Fremdeles ſomiget ſom en ſteens kaſt a then ſame
hand er natatoria Syloe[36]; th*et* heder ogh ſo for thi, at
Iodhe thoe them ogh ſu*m*mæ ther i. Th*et* wædn ther
er behendelige bigd; th*et* er ſkikket fyrekant med mange
huelninger[37]. Owe*n* til ær th*et* wit ſomigeth ſom
firæ ſynnæ tywæ føder[38] i længhen ogh bredhe*n*. Inwortes til øſtar ther er wandnnæt ſanket; thet er i
brædhen enſæ ti føder æller tolof. Nydher til wadnnæt
ær[39] otæ traper, ogh th*et* wadn løber af war ‖ fruæ 190 d
keelde. Ite*m* fremdeles fra then ſtædh ſomighet
ſom een ſteens kaſt foræ ſtadhen Ieruſalem ær then
ſtædh, ſom the ſauedhe Yſaya*m* p*ro*phete m*eth* een træ
ſau. Item fremdeles til ſa miget ruum[40] ær Alcheldemach, then ager, the*r* køptes m*eth* thee peni*n*gæ, Ihe*ſ*us
war ſold foræ. Ther hos eer een ſtædh i ſtenæ miget
diwb, i hwilken ſ*anc*tus Petrus ogh nonghene[41] andræ
gudhs diſcipuli ſkiuldæ them, mædhen Ihe*ſ*us leedh ſin
døøth. Item fremdeles til weſter ſomighet enſe tw
armborſtæ ſcud foræ ſtadhen ær then ſtædh, ſom
Iødher[42] wilde haue taghet war fruæs ligheme, then

---

skrevet l *senere rettet til* p. *Opr. måske* ſkapter. [32] *Cod. har* iordhedh*et.* [33] *Så cod. (jfr. note 21).* [34] *Indsat af udg.* [35] *Cod. har* theo. [36] *Cod. havde først* Sywe, *men den første del af* w *er ændret til* l. [37] *Eller* hueluinger. [38] *Herefter findes i cod. et overstreget:* æller tolf nydher *(jfr. l. 15).* [39] *Cod. har* æt. [40] *Jfr. not. 18.* [41] *Så cod.* [42] *I cod. ser* e *ud som* o.

thidh han bars til grauæ. Item ſo fremdeles attær tw
armbørſte ſcud ær A*n*ne hws, ogh ther ær een kyrkæ,
191 *a* i hwilken ‖ then ſteen ær høwe altar, ſom ower war
hærras graf laa; han ær otte fødher longer, ſem fødh*er*
breedh ogh half anne*n*[43] fod thiøk. Item fremdeles at[44]
then ſame wey ær Cayphas hws eet buæ ſcud lanct, i
hwilket Iodhæ ſæthæ Ihesu*m* til om morwenen, then
thidh the waræ mødhe. Item nw i gen til øſter enſe
een ſteens kaſt ær then ſtedh, ſom ſ*anc*tus Ioha*n*nes
ewangeliſta, war fruæ gømeræ, idhelege ſaudhæ meſſæ
for war fruæ. Item ther vd fraan enſe til xx fødheres
længæ ær then ſtedh, ſom war fruæ gaf op ſin ſingnedhe
and. Item fremdeles i then ſame wey til øſter enſe til
xl fiæd ær then ſtedh, ſom ſ*anc*tus Mathias war vd
wold apoſtele i then ſtedh, ſom Iudas faredheræ før
war, ogh vij meſſe diegne, af hwilkæ ſyw ſ*anc*te Staffn
191 *b* war ſteend i hæl, ogh Iaco‖bus then mindræ war ſkikketh
biſcop ower Ieruſalem[45]. Item ſo fremdeles ær a[46]
Syons biergh ogh een kyrkæ, ogh then kyrkæ ær then
ſtædh, ſom war fruæ giordhe ſin[æ] bøner, ſom hwn
hwer dau ſøktæ the føræ ſcrifnæ ſtedhe a Syons biergh.
Item ther vd fran xx[47] føders længæ a wenſtræ weyn
er then ſtædh, ſ*om* *Criſtus* p*re*dikedhe for ſin ſinghnedhe
modher, ogh x fiæd[48] vd fran ær then ſtædh, ſom hwn
ſad ogh høørdhe hans benedidhe oordh. Item a then
ſame ſtedh forwittæ Ihe*ſ*us ſine diſcipuli theræ vtroheed
a hans op farelſes dau. Item a then anne*n* weyn kirken
nordhen er then ſteedh, ſom the ſtektæ theræs paſcale
lamb.

Hær eer nw at talæ om Syons biergh. Thet ær

---

[43] *Cod. har* annnen. [44] *Rettet.* ær, *cod.* [45] *Cod. har* ierafalem.
[46] *Indsat af Brandt.* [47] *Foran* xx *har cod. et udløbet, mislykket*
x, *der vist ikke skal medtages.* [48] *Herefter er i cod. vel glemt*

alt hellit; hoo kan thenke een hellieræ ſtedh? Ihe*ſ*us war ſignedhe herra e[n]dedhe ther th*et* gamle teſtame*n*t ‖ 191 *c* ogh begynnedhe th*et* ny. Han endedhe th*et* gamle, then thiidh han aad paſcale lamet m*et* ſine diſcipulis, ogh ther efter til th*et* ny teſtame*n*tes bygynnelſe gaf han them[49] ſyt ſignedhe legæmæ at æde ogh ſyt bloodh at drikkæ til eet ewi*n*nelit amynnæ. Then ſtedh, ſom thænnæ dyræ gærni*n*gh ſkedhe, ær the*r* j een kyrkæ, ther ſom høwe alteræ ær, ogh ther vd fran x fedæs[50] lengæ ær eet anne[t] alteræ til lighe heligh heet, ſom Ihe*ſ*us war ſegnedhe meſteræ thoo ſine diſcipele føder, ogh thee altæræ æræ bodhe widhe til een ewinnelygh amynna. Owermeræ ær then ſtedh, ſo*m* apoſtele v[n]dfinghe the*n* helliæ and pa pienſæ dau. Nedher j omgonge*n* ær een capelle i the*n* ſtedh, ſom Iheſus kom ‖ 191 d in til diſcipele, ogh dørrene bleue luctæ, ther the ſade ſamen for Iødhe reſle, ogh ther ær ogh ſa ſtoor helligheet ſom j thee ſtedhe, ſom forſcriſne[51] æræ, ogh i then ſamæ ſtedh thedhe han ſigh attær ottende dawen ogh beuiſte them ſine ſaar ogh lood ſ*anc*te Thomes tæghe them ogh ſtadh feſtæ them fulleleghe i troæn. I then ſame capelle myt i alteret ær eet ſtykke af then ſtolpe, ſom Ieſus war til bunden then time; the hannu*m* hwdſtrughe. Item in i cloſſteræt ær konig Dauids graf ogh koni*n*gh Salema*n*ds graf ogh andræ koning graue. Item then foræ ſaudhe ſtadh Syons biergh ær alt hellyt for ret werſkyld. Ther boo thee graa ‖ 192 *a* brødheræ ikke færræ i tal æn firæ ogh tiwæ, ſiælden færræ, godhe gamle brødhræ, gudheleghe ogh erlege, ey bøørn aller[52] folæ. Item førſte p*er*egrimæ haue theſſæ ſtædhe beſeet, tha ſkal meſſæ heittidhelege[53]

ther *(jfr. l. 22).* [49] *I cod. skrevet* theȝ. [50] *Så cod.* [51] *Rettet.* foren, *cod., vist fejllæsning for* forne. [52] *Så cod. jfr. s. 223*[24], [25]. [53] *Så cod.* (eit *fejl for* eu? *jfr. 218*[15], [16]). [54] *Så cod. jfr.*

ſiæs i then ſtædh, ſom Iheſus od nædwordh met ſine diſcipulis, ogh i andræ ſtedhe, ſa wel a[54] peregrims preſter ſom af theras eynæ brødhre[55]. Førſte thet ær ſyſt, tha ſkullæ peregrime ſankes in i thera cloſter. Item ther efter ſkule peregrime i gen kome til eet hoſpitale i nøør, i hwilken wey a wynſtre weyn tuigge ſteenæ kaſths lant ær een mettych[56] ſtoor kyrkæ ſancte
192 b Iacobs then meræ[57] i then ſtedh, ſom han war hals‖huggen ogh iordhet, ogh i ſtedh i weyen er then ſtedh, ſom Criſtus møttæ thee three Mariær ogh ſaudhe: Heel edher! ogh ther vdfran enſæ tuiggæ armbørſte ſkud ær hoſpitalet. — Thetæ ær thet ærſtæ peregrimes trech[58]; om the wille, tha muæ the thet fulkomme j too dawæ.

Item then tiidh thet komer tha til aften, ogh templet, ſom then helliæ graf ær i, lades vp a Saracenis, tha ſkal hwer peregrim giuæ fem ducata til ingang, vden vm ther ær nogher gra brodher ny komen, han ſkal giuæ iij ducatæ, vm han ſkal [engen ſteedh annen ſtedh[59] giuæ penninghe een ther; allæ andræ ſkullæ
192 c fult vt lægæ. Item womman[60] gar in i ‖ templet[61] fra ſøndher ret vd ogh ſa til dørren, enſæ xvi føder til ſiær, ligger een malmer ſteen, ſorter, viij føder long ogh tuiggæ ſiæde breedh. Pa hannum ſmo[r]de thee Jeſu leghyme, Ioſep ogh Nicodemus, och weuedhe thet i linet. Item lidet yndermeræ a winſtre weyn[62] i templet, enſe xxx ſiæd til ſiæ, ſtaar then helliæ graf. Thet temple, ſom ower then helliæ graf ær, thet ær circhils trijnt, ogh owerſt a ær thet obet, men om ogh om ær

217[16], *219*[28], *224*[27]. [55] *Cod. har* brodhre. [56] *Eller* mectych. [57] *I cod. ser* r *ud som* t. [58] *Kunde også læses* treth *(Brandt), men* trech *er sikkert det rigtige,* = *mnt.* treck *(tog, optog, procession).* [59] *Jfr. s. 211*[7]. [60] *Så cod.* (= hwor man). [61] *Cod. har* tem ‖ templet. [62] *Herefter har cod.* eet. [63] *Så cod., jfr.*

thet lukt ogh hauer eykntæ[63] winduæ, men af then
bigning ær bigd een a*nn*en bigning ſom een annæn
kyrkæ, lengræ men ikke widhere, me*n* huor fauert ogh
huor koſtælict[64] thet bigd war af op hooff, thet kan ey
fulſyas, num thi wær thet er alt ødhelaut af hedhningæ;
huat ‖ merkilich feyrende ther war ogh them behauædhe, 192 *d*
hennæ hauæ the bort tæghet. Item hoos grauen ſkulæ
p*er*egrime nouet ſa bidhæ. Then capellæ ſkulæ thi
graa brødhre vp lade og lykkæ; ther ma enggen hedning
in[65]. Theſſe lundæ ſkullæ p*er*egrime in gaa ogh ſee:
Førſt ſkulæ thi ingangæ een wel ſkikketh[66] døør til
een mighet liden capellæ; myt i then capelle ſtaar een
trinder ſteen, høwer[67] enſa half femtæ foodh, fore
grauens døør firæ fiæde lanct. Døørren in til then helliæ
graf er til heuhedh iii fiæd ogh ii fiæd w[i]dh. Inuortes
ær han[68] long otæ fiæd, widh vj fejæd, heu ti feiæd. A
then heuræ weyn i then helliæ grafs capelle ær een
ſteen tuiggæ feiæd long[69] ogh tuiggæ fiæd breedh. I
wdgangan af then hel‖liæ graf enſæ til tiuæ fiæd ær 193 *a*
then ſtedh, ſom Ihe*ſ*us vppenbaredhes Marie Magdalene
enſe een yrte meiſter, ogh ther vdfran ottæ fiæd, firæ
trappæ høøt, ær een fauer capelle war fruæs i then
ſtedh, ſom war herræ vppenbaredhes ſyn ſignethe modher
efter ſiin vpſta*n*delſæ, ogh hoos alteret geneſten i muren
ſtaar eet ſtikkæ[70] af then ſtolpæ, ſom ha*n* war hudh-
ſtrugen til. For vden then capellæ fremdeles i omgongen
til øfter, ey aldeles bagh høue altere, ær eet altæræ i
then ſtedh, ſom the bytæ Ihe*ſ*u clædher. I then altaræ
eer een deel af then ſamæ ſtolpe, til hwilken han war
hudhſtrugen, hauendes thorn crunæ a ſit houedh. Ræt[71]
bagh høwæ altera eer een capelle i ſa*nc*te Elene æræ,

heyghndæ *s. 219*[9]. [64] *I cod. synes der at stå* koſtulut. [65] *Herefter er vel glemt* komæ. [66] *Cod. har* ſkikleth, [67] *Cod. har* hower. [68] *Så cod.* [69] *Indsat af udg.* [70] *Cod. har* ſtiklæ.

193 *b* ther ſom hun ſtoodh, then ‖ tiidh thet helliæ korſ, the tre naulæ, ſpiudet ogh crunen ware vp hewedhe[72]. Thædhen geneſten a wenſtra weyn inwortes enſe føræ tiwæ ogh ſex trapper nedher at gaa eer then ſtedh, ſom alle theſſæ foræ ſaude ſtikke waræ gømdæ. Fremdeles af then ſame ſtedh om[73] omgongen i then venſtre ſidhe enſe tre ogh tiua trapper høøt ſtiær ma*n* vp til Caluarie biergh. Ther ſkal man ſcudhe ogh actæ thet hul, j hwilket korſeth ſtoodh, ogh *Criſt*us heyghndæ[74] ther a. Thet hul ær trint ogh een ſpan wit owen[75], men ſa wiit ær thet ikkæ nædhen; thet ær tuiggæ føder diupt. Ther hos ma man wel ſe, hworæ ſteenen refnede, ther gud leed ſin døødh, ogh a huer weyn ær eet alteræ,
193 *c* ogh thet ‖ thredhie ær a høuræ veyn, ther ſom var fruæ ſtoodh bedrøweth met andræ qui*n*næ. Ite*m* enſæ man gaar nidher til koret, ther ær then hulæ[76], war herræ teghnedhe met ſiin finger ogh ſaudhe: Her ær myt i wæreldhe. Siæn ſiær han, at th*er* war wel mange handæ ting mer at tale om, ther han wilde ey at the*n*næ ſynnæ beſcriue.

Then time p*er*egrime hauæ alle theſſæ tingh beſeet ogh ſkwd meth gudheleghe bøner ogh ſang ogh læſen, tha ſkule p*er*egrime al natæn ſøghe theſſe ſtædhe i templet, ſa oftæ ſom theræ gudh fritelſæ ſiær til. P*er*egrime, the p*re*ſter æræ, the ſkule ſa ſkikke them, at ſa braat ſom mi*n*nat ær gongen, tha ſkule the wæræ redhe at ſiæ meſſæ ſom the brødhre, ther bo, haue
193 *d* makt a pauen ther a. ‖ So*m*me preſter holde meſſæ a grauen, ſo*m*me a Caluarie biergh m*et* ſtoor gudh frytelſæ, ſom wel ſømer; the [en dau[77] holdæ een weyn, the holdæ annen dauen a*n*ne*n* weyn. The p*er*egrime, ikke

[71] *Jfr. not. 18.* [72] *Cod. har* vp howedhe. [73] *Så cod.* [74] *Så cod., jfr.* eykntæ *s. 218*[1]. [75] *Cod. har* woon. [76] *Herefter måske glemt* ſom. [77] *Således bör der vel rettes.* andæn, *cod.*

æræ p*re*ſter, the ſkulæ ſa ſkikke them, at thaghæ gudhs lighemæ førſtæ dau æller anne*n* til førſte mæſſæ ællær anne*n*. Item om prim time daus tha kome Saraceni ogh lade te*m*plet vp, ogh p*er*egrime telliæs vd, ogh the gonge heem til hoſpitalet ogh æde ogh drikkæ atter. At aften ſkule the i geen kome til templet ogh bliuæ ther attær til morghen ogh gøræ theræ gudhfritelſæ, huat the meſt kunæ.

Ther efter ſkule p*er*egrime færdhes til Bethleem, hwilkin ſtad ther leger fra Ierufalem ‖ enſæ ij milæ 194 *a* a hander ſynnen[78]. Ther i weyn ær th*et* hws, ſom the helliæ konighe gæſte til, ogh ther thedhes them ſtiærnen i geen, efter ad hun borthe war. Enſe til lige a wenſtre weyn ær the*n* ſtedh, ſom engelen kungiordhe hyrdhenæ, at *Criſtus* war fødher, ogh ængele ſungæ: Gl*or*ia in excelſ*is* deo; ther ær enſæ j milæ fra Bethleem.

Item fore ingongen til kyrken th*er*[79] ær i Bethleem en hul, i hwilken ſtierne*n* nedh*er* gik ogh wordh til the*n* materia*m*, ſom[80] føræ war. Th*et* burdhe[81] p*er*egrime, then tidh the in gangæ i then ſame kyrkæ, at the ſkule læte vp theræ hwuedh og ſe, huaræ[82] dyrlikæ hun ær ſkykket j alle modhe. Myt i then dyre ogh hedherleghe kyrkæ ær then ſtedh, ſom *Criſtus* war boren. Til then ſtedh ‖ gonges nedh*er* enſæ at ſex 194 *b* trapper ællær otæ j nør, ogh geneſten a then winſtre weyn ær ſtade*n*, ſom han føder war, ower hwilkeen ſtedh ær eet huult altaræ, ſa at ma*n* ma tæghe ogh ſee ogh kyſſæ ſtædhen. Item ræt vd fran enſæ ti fiæd

[78] *Cod. mangler en m-streg i* nn. [79] *Cod. har først haft* thz (= th*et*); *senere er forkortelsestegnet for* e *tilföjet, uden at* z *er rettet til* r. [80] *Herefter er vel glemt* hun. [81] *Således må der vel læses, skönt tredje bogstav ikke ser ud som* r. [82] *Ret-*

fra alteret enſæ ower firæ trapper nedher at gangæ ær
then hedherlighe iedæ[83], ſom Maria laudhæ barnet i
foræ oxen ogh aſnen, then tidh hun hafdhe hanu*m*[84].
Diuerſorium, then ſtedh ſa hedher, ſom migh thikker
og andræ ogh ſiæ, at thet war een ſtedh, ſkikket for
thet enæ, at Iodhe ginge ther in for modher ogh kunſth,
for thi at han ær huggen j een ſteen; j lengæ ær han
194 *c* ſo mighet enſæ xl fødher, til widheet ‖ xx fødher,
nom[85] ther[86] ſom war fruæ fødhe, ther ær hans widhe
xxx føder, ogh ther ær iædhen, ogh ower then hulæ
[h]auer weret thact, men nw ær ther migel beldæ ogh
pryde. Vder mæræ fra then fore ſaudhe helliæ ſtedh
ſo mighet ſom xx ſiæd til ſynder ær then ſtedh, ſom
Criſtus Marie ſøn war om ſkaren a otte*n*de dagh.
Ite*m* i*n*wortes i cloſteret ær een capelle, ſom ſanct*us*
Ieronim*us* ligher i, ogh j om gongen liggæ wiſte bøørn[87],
ogh[88] theſſæ ærige ſtedhe tæghe graa brødhree til waræ
ſo wel ſom Syons biergh.

Enſæ man gaar vd af thetæ cloſter i weſter, ær
then ſtedh, ſom Elyas p*r*ophe*t*a war føød, og the*r* hos
war Paula ogh Euſtochim[89] iordhedhe, ogh ther ær ogh
194 *d* Rachel graf. Ther hoos ær then ſtedh, ſom enge‖len
bøø[d] Ioſep at føræ Mariam in i[90] Egypteland m*et*
barn[e]t *Criſt*us, ogh the*r* ær ſepulturæ xii p*r*opheta*rum*.

Fremdeles til weſter montana Iudee fra Bethleem
too milæ long wey ogh ſtenegh og mighet ſwaar, ogh
ther ær een kirkæ pa ſtædhen, ſom guus koorſ voxtæ,
ogh ther ikke lanct fra ær then gamle ræt wiſæ Simeons

tet. hauræ, *cod.* [83] *Cod. har* iodæ. [84] *Herefter er vel glemt* fødh. [85] *Således må der vist læses (jfr. s. 21[5], 223[25]). Cod. har nærmest* nem *(ikke* men, *som Brandt læser).* [86] *Rettet.* them, *cod.* [87] *Cod. har* boorn. [88] *I cod. ser* o *ud som* e. [89] *Så cod. (for* Euſtochium, *som navnet ofte findes).* [90] *Ind-*

hws, then ther toogh barnet Ih*eſu*m i ſinæ arme i
mønſteret ogh ſaudhe: Lat nw thin ſwen faræ i frede.
Ite*m* fremdeles enſæ til [eet fiarrendes[91] wey ær . . . .[92],
ſom war fruæ com til Elizabeth ogh helſedhe hennæ
m*et* kerlich fauntcit[93] ogh gleddes inbirdheghe af theræ
fruct. Ther hoos ær eet annet huus, ſom ſanctus Io-
ha*n*nes baptiſta war ‖ fødd, ogh ther hoos ær eet annet 195 *a*
hws, i hwilke*n* Zachias[91] ſancte Iohannis father, bedes
ſcrif reethæ ogh ſcreef[94]: Ioha*n*nes ær hans nawn. Item
fra thet hws ogh ſa in til Ierusalem i nør ær een milæ
wey, men hwor oond ogh twngh han ær, th*et* lader
iegh them ſiæ, hanu*m* gonget hawer, ogh th*et* ſiær iagh
for thi, aad wi ſculæ actæ, hwat erwedhe ogh hwat for
actet heed war ſingnedhe fruæ hwn tholde i then wey,
then thiid hun ſøcte Elizabeth, for thi aad hwerken
biæriænes harkicheet æller wey[en]s lonheet duolde henne,
then timæ hun hafde fonget thet benedidhe budh af
engelen.

Ther neſt gaar man til Nazaret. Then ſtadh ligger
i Galilea hæret ogh ær xij milæ fra Ihe*ruſa*lem, ogh ær
vmadens hard wey, ‖ ogh meſt ower thre milæ i bland 195 *b*
biæriæn ther ær weyn al ſtenigh ogh hwas. Then wey
for war fruæ m*et* migel ſkind heed, then tiith hun
hafde fonget bud af engelen. I Nazaret ær een heutithe-
lich[95] kirkæ, j hwilke*n* ær eet altare j then ſame ſtædh,
ſom Maria ſaad ogh baadh a then timæ, ſom Gabriel
com ogh helſede henne ogh ſaude: Aue, gr*aci*a plena,
d*omin*us tecu*m*, *et cetera.* Et annet altaræ ær ther[96], ſom
engelen ſtoodh then timæ, han bebudhedhe Marie then

sat af udg. [91] *Så cod.* [92] *Noget må her være glemt, jfr. Mand. foran s. 53* [11-13]. *På stedet findes endnu som tidligere et lille kapel.* [93] *Mulig* fauntect. [94] *Efter* ſ *har cod. endnu* t. [95] *For* -tit- *har cod.* -cti- *eller* -tti-. [96] *Rettet.* thet, *cod.* [97] *Ind-*

ærege thidhende. Ikke lanct ther fran ær then keldæ[97],
af hwilke[n] Ihe*ſ*us thet edhelbarn oftæ hentæ ſin modher
Marie wædn[98]. The*r* i weyn ær eet caſtellæ[99] .....[100],
ſom Maria com i hw, [at hun[101] hafdhe tabet ſin ſøøn
Ihe*ſum*. Item fremdeles i Galilea ær then ſtedh, i
195 *c* hwilken ſanctæ Staffn ‖ war førſt iordh*et*. I Galilea er
then brøøn, ſom hedhe*r* brøøn to Samaritanæ. Item
then ſtadh Neapoleos eller Sycar, i hwilken Ioſephs
been war iordhedhe. Item Sebaſten, i hwilken ſ*anc*te
Ioha*n*nes bap*ti*ſ*t*a war i mørke hws ſet og hals hugen.
Item thet caſtelle, i hwilket Iheſus reenſedhe x ſpytalſkæ
men. It*em* ſa then ſtadh Nayn, i hwilken Criſt
vp reeſde af døthe widuæns ſøøn, ogh the*r* ſom Iodhe
wilde haue caſt Ihe*ſu*m nedhe*r* af biæriæt, ſom theres
ſtadh ſtoodh bigdar a, ogh ther ſom *Criſt*us gik mellen
them bort. Ite*m* Cana Galilee ther ſom Iheſus wende
wadn om til wiin. Item ſa Tabor thet biergh, pa
hwilket Ihe*ſ*us lood ſin gudh dom til ſinæ. Ite*m* ſa
195 *d* then ſtadh Capharnau*m*, i ‖ hwilken gudh giordhe mange
wnder. Item ſa Galilee haf, ther ſom gudh giordhe
og ma*n*ge vnder, ogh heder[102] th*et* Galilee haf for thi,
at thet[103] liger i Galilea; th*et* heder Tiberiadis haf
for thi, at a ſtrand brinken[104] liger then ſtadh Tiberiadis.
Ikke hedhe*r* thet[105] haf for thi, at thet[105] ær [aller
ſalt aller[106] beeſt, num thet hedher rætere een ſiøø

sat af udg. [98] *Herefter har cod.* af *og derpå* Ther *med stort begyndelsesbogstav. Mulig er der her fejl i cod. De følgende steder, der nævnes, ligger mellem Jerusalem og Nazareth. Måske er* af *rigtigt og* Th'r *fejl for* jhrlm *med forkortelsesstreg over* (= Jheru*ſ*alem). [99] *Så må der vel læses. Cod. har* cateſtellæ, *hvor det første* te *vel skulde have været overstreget.* [100] *Cod. har* abiaræ, *måske forvanskning af stedets navn* Elbir. [101] *Indsat af udg.* [102] *Cod. har* herde. [103] *Rettet.* ther, *cod.* [104] *Rettet.* brinker, *cod.* [105] *Rettet.* ther, *cod.*

for thi, at th*et*[107] flyder af Jordan ogh[108] ær ſøt wadn. Thys lengæ er ſo migel enſe til ottæ milæ, ogh thys widhe ær til tree milæ, ogh tys vdgong ær til adhel hauet, ſom bodh*er*[109] ſalt ogh beeſt. I then fore ſaudhe ſtadh Tiberias reeſde Iheſus vp Iodhe kyrkes fore mans dotær af dødhe. Item ſa then ſtædh, ſom war herræ calledhe ‖ ſanctu*m* Matheum 196 a til ſyn nadhe ogh aad ogh drac met hanum. Item ſa ær then ithkæn[110], j hwilken *Criſ*tus mettædhe fem thuſendæ men, ogh then ſtædh, ſom han mettedhe firæ thuſendhe mæn. Item ſa Widen[111] then ſtadh, i hwilken qui*n*nen ſaudhe til Ihe*ſu*m: Helligh ær then quidh, thigh bar. Item ſa Tyrus then ſtadh, i hwilke*n* *Criſtus* heelnedh the*n* quinnes dater, hwilke*n* calles Cananea i ſcriften.

Nw ær[112] at ſiæ af Betania; thit ſøghe ogh peregrime. Betania ær een ſtadh, ogh ær han fra Ihe*ruſa*lem[113] j øſter een ſtakkæt half[114] milæ, ogh ther boor æn folk, æn thoc ſtadhen ær meſtedeel ødhe laut. Ther ær een kyrkæ ogh Lazarus graf, af hwilken war herræ calledhe ha*n*nu*m*, then tiith han ‖ hafdhe fyræ dauæ wæræt 196 b døøth. Then graf kunnæ hedhnigæ ikke for derwe. Half thrediæ ſin tiuæ fiædh ſtoodh Iheſus[115] fra grauen, then tiith han calledhe Lazaru*m* vp. Ther ower ſo mighet ſom vj føder til ſiær ær eet altere. I mellen Betania ogh Ierusalem ær Betphage enſe a medhie wej a we*n*ſtre weyn, ther ſom *Criſtus* ſende wd two a ſine diſcipulis aat hente ſigh afnen, a hwelken han reeth

---

[106] aller . . . aller, *cod.* (æller . . . æller) = enten . . . eller, *jfr. s. 61*[22], *78*[15]. [107] *Fejl for* ther? [108] *Skrevet to gange i cod.* [109] *Så cod.* = bodhe ær (*jfr.* fiardher = fiardhe ær *s. 209*[21]). [110] *Så cod.* = ythkæn? *eller fejl for* øthkæn. [111] *Så cod.* [112] *Indsat af udg., jfr. s. 215*[30], *225*[9]. [113] *Cod. har* ihlrm (*for* ihrlm) *med forkortelsesstreg over.* [114] *Rettet.*

til Ihe*ruſa*lem. I Betania ær Symonis hws then ſpidalſkæ man, war herræ ood meth, then time ſ*anc*ta Maria Magdalena græd a war herræs føder ogh ſmordhe hans howeth meth then diræ ſmøriælſæ[116]. Wden widh ſtadhen ar Marthe hws. Item wden ſtadhen wel ſo lanct ſom eet armbørſt ſcud ær then ſtedh, ſom Maria
196 *c* Magdalena com ‖ ſom mood[117] war herræ ogh ſaudhe: Hafdhe tu waret her, tha waræ ey min brodher døød.

Nw ær at tale om Iordan. Iordan ær fra Ihe*ruſa*lem enſæ ſæm godhe milæ. Thid ſøghe ogh pe*re*grime for afløns[118] af therra ſynder. Ther ær thet bierg, pa hwilket war herræ faſtedhe i firæ tiuæ dawæ ogh fyra tiua natter, ogh ther effter hungredhæ hanum ogh lood ſikh freſtes af diauillen. Owerſt a bierghet ær then ſtædh, ſom han lood ſikh thredye ſynne freeſtes[119] . . . . . .

---

hwalf, *cod.* [115] *Indsat af udg.* [116] *Cod. har* ſmoriælſæ. [117] *Cod.* = omod, *s. 111*[12]. [118] *Jfr. s. 4*[7]. [119] *Herefter har cod. endnu et ord, som jeg ikke med sikkerhed har kunnet læse.*

———×———

Trykfejl og rettelser.

S. X[11]	Liège	læs	i Liège.
- XLVII[1]	*ty*	—	ty.
- 1[15]	Aben	—	Åben
- 16[34]	( )	—	(9)
- 21[21]	ſødelſæ	—	ſødelſæ
- 41[34]	$\overset{w}{\text{ſacene}}$	—	$\overset{w}{\text{ſacene'}}$
- 43[32]	*om*	—	om
- 48[12]	bodæ[33]	—	bodæ[30]
- 48[13]	be*grafuen*	—	be*grafuen*[33]
- 54[7]	40 *a*	—	40 *b*
- 54[20]	neſtb	—	neſth
- 54[20]	40 *b*	—	41 *a*
- 62[18]	eller	—	til
- 67[10]	hans[7]	—	hans[1]
- 69[25]	offtæ[1]	—	offtæ
- 69[26]	offtæ	—	offtæ[1]
- 71[7]	hofueth[43]	—	hofueth[42]
- 74[25]	hafuer•[25]	—	hafuer•[28]
- 75[34]	ſkilckæ	—	ſkilchæ
- 97[27]	*8*	—	*9*
- 104[13]	ther j[31]	—	ther[31] j
- 107[23]	9 *a*	—	89 *a*
- 119[2]	giordæ	—	[giordæ
- 128[15]	ter[71]	—	ter[81]
- 135[7]	end[57]	—	end[27]
- 140[34]	vlij	—	xlij
- 143[32]	*C*:	—	*C*;
- 145[17]	noget[33]	—	noget[32]
- 176[34]	*C*	—	*A*
- 200[24]	[57] Så	—	[56] Så

Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur.

For året 1880 er udgivet:

(I.) PEDER SMED, dansk rim fra reformatjonstiden, udg. af S. Grundtvig.
Bogladepris 4 kroner.

(II.) ÁGRIP af Noregs konunga sögum, diplomatarisk udgave ved V. Dahlerup. (Med 1 facsimile.)
Bogladepris 5 kroner.

(III.) EREX SAGA, efter handskrifterna utgifven af G. Cederschiöld.
Bogladepris 3 kroner.

For året 1881 er udgivet:

(IV.) RIDDARA-RÍMUR, efter handskrifterna utgifna af Th. Wisén. (Komplet i 2 hæfter.)
Bogladepris 5 kroner.

(V_{1-2}.) MANDEVILLES REJSE, på dansk fra 15de årh., efter håndskrifter udgiven af M. Lorenzen. (1ste og 2det hæfte.)
Bogladepris 5 kroner.

(VI.) GYÐINGA SAGA, efter pergaments-håndskrift udgiven af Guðm. Þorláksson.
Bogladepris 3 kroner.

Hovedkommisjonær: Gyldendalske Boghandels Forlag.
København.

